આત્મબોધક ગ્રન્થત્રયી

સંપાદક

પ.પૂ. આધ્યાત્મિકદેશનાદાતા આચાર્યદેવ
શ્રીમદ્ વિજયયોગતિલક સૂરીશ્વરજી મહારાજા

॥ ॐ ह्रीँ श्रीं धरणेन्द्रपद्मावतीपरिपूजिताय श्री शंखेश्वरपार्श्वनाथाय नमः ॥
શ્રી જીત-હીર-બુદ્ધિ-તિલક-શાંતિચન્દ્ર-કનકપ્રભ-સોમચન્દ્રસૂરિસદ્ગુરૂભ્યો નમઃ ॥

નિત્યોપયોગી સાહિત્યમાળા - ૪

આત્મબોધક ગ્રન્થત્રયી

(વૈરાગ્યશતક, ઈન્દ્રિયપરાજયશતક અને સંબોધસત્તરી
છાયા - શબ્દાર્થ અને ગાથાર્થસહિત)

-: સંપાદક :-

પ.પૂ. આશ્રિતગણહિતચિંતક પ.પૂ.આ.ભ.
શ્રીમદ્ વિજયજિનચંદ્રસૂરીશ્વરજી મહારાજાના
શિષ્યરત્ન સમતાનિધિ પ.પૂ.આ.ભ.
શ્રીમદ્ વિજયસંયમરત્નસૂરીશ્વરજી મહારાજાના
શિષ્યરત્ન આધ્યાત્મિકદેશનાદાતા પ.પૂ.આ.ભ.
શ્રીમદ્ વિજયયોગતિલકસૂરીશ્વરજી મહારાજા

* આર્થિક સહયોગ *
શ્રી. દમણ જૈન સંઘ, જ્ઞાનનિધિ

***: પ્રકાશક : ***

સંયમ સુવાસ

નિત્યોપયોગી સાહિત્યમાળા - ૪

આત્મબોધક ગ્રન્થત્રયી

આવૃતિ-પ્રથમ વિ.સં. ૨૦૬૬ નકલ-૧૦૦૦

પ્રકાશક : **સંયમ સુવાસ** ભાભર

મૂલ્ય : રૂા.૪૭.૦૦

*** પ્રાપ્તિ સ્થાન ***

*** "સંયમ સુવાસ" ***

ભાભર : શેઠ જમનાદાસ જીવતલાલ
જૂના ગંજ બજાર, ભાભર,
જિ. બનાસકાંઠા, ઉ.ગુ.-૩૮૫ ૩૨૦
મો. : ૯૮૨૪૩૦૦૭૯૫

સુરત : રવીન્દ્રભાઈ જે. શાહ
૨૦૩, નિલય ચેમ્બર્સ દાળિયાશેરી.મહિધરપુરા, સુરત
મો. ૯૮૨૫૧૨૩૩૫૨

કર્ણાવતી : સંઘવી ભરતભાઈ ફોજાલાલ
૫૦૮, સીલ્વર ઓક. મહાલક્ષ્મી ક્રોસ રોડ, પાલડી, કર્ણાવતી.

મુંબઈ : શ્રેયાંસ આકોલીયા
૧૦૨, મોનિકા સદન, ચિલ્ડ્રનસ્કુલની પાસે, કેદારમલ રોડ,
મલાડ (પૂર્વ) મુંબઈ-૪૦૦૦૯૭.
મો. ૯૮૨૦૬૩૮૭૧૩

સૂચના: જ્ઞાનનિધિમાંથી પ્રકાશિત આ પુસ્તકનો ઉપયોગ ગૃહસ્થ વર્ગે મૂલ્ય આપીને જ કરવો

પ્રસ્તાવના

સારનો'ય સાર

વૈરાગ્ય : અધ્યાત્મની આધારશીલા :

આપણો આત્મા સંસારમાં અટવાયેલો છે. મહેનત પુષ્કળ કરવા છતા'ય સાચું સુખ કાયમ માટે હાથમાં આવી જાય એ ઘટના આપણાં જીવનમાં બની નથી કારણ એક જ છે, સંસારનો રાગ અકબંધ સચવાયેલો છે. જ્યાં સુધી સંસારનો તાત્ત્વિક વૈરાગ્ય પ્રગટતો નથી ત્યાં સુધી અધ્યાત્મની પ્રાપ્તિ શક્ય નથી. અધ્યાત્મનું પ્રથમ સોપાન છે-અપુનર્બંધકદશા. શી રીતે આવે છે એ દશા ? સંસાર વિશેનો ઉહાપોહ કરીને તેની અસલિયતને ઓળખવાથી જીવ અપુનર્બંધકદશા પામે છે. સમ્યગ્દર્શન તે પછીની અવસ્થા છે. તેમાં શું છે ? સંસારના તમામ પદાર્થો અંગે 'તે સુખ આપનાર નથી' એવી સ્પષ્ટ માન્યતા.

દેશવિરતિ અને સર્વવિરતિ સંસારના વળગણને અંશથી અને સર્વથી દૂર કરવા સ્વરૂપ છે. ટૂંકમાં સંસારનાં પદાર્થો પ્રત્યેનો સાચો અભિગમ અને વૈરાગ્ય એ જ આત્માની પ્રગતિનો આધાર છે, એ સ્પષ્ટ છે.

અદ્‌ભુત ખજાનો :

સાધુજીવનનો તો પ્રાણ જ "વૈરાગ્ય"છે. એ વૈરાગ્યની જ્યોત સતત જ્વલંત રહી શકે એવું અદ્‌ભુત આલંબન આ પુસ્તકમા પ્રસ્તુત કરેલા ત્રણે ત્રણ ગ્રન્થોમાં છે. આ ગ્રન્થોનો એક એક શ્લોક આતમરામને જગાડવા માટે અદ્‌ભુત આલબેલ પોકારી રહ્યો છે.

આ ગ્રન્થોનું મહત્ત્વ કલ્પી ન શકાય એવું હોવાનું એક ખાસ કારણ છે, અસારમાંથી સાર કાઢવાનું કામ સહેલું છે પણ સારમાથી જ જ્યારે સાર કાઢવાનો હોય તો? ખૂબ અઘરું છે, એ કામ.

આપણા અમૂલ્ય વારસા જેવા આગમગ્રન્થો અને પ્રકરણ ગ્રન્થોમાંથી ચૂંટી ચૂંટીને વેધક શ્લોકો આ ગ્રન્થોમાં એકત્રિત કરવામાં આવ્યા છે. એક અદ્ભુત ખજાનો છે આ, જેમાં લાખેણાં રત્નો ગોઠવાયેલા છે.

કરબદ્ધ વિનંતિ :

શ્રીસંઘના કોઈ પણ વ્યક્તિ માટે આ ત્રણ ગ્રન્થો ખૂબ ખૂબ ઉપયોગી છે. જેમ પાંચ પ્રતિક્રમણ, ચાર પ્રકરણ અને ત્રણ ભાષ્ય જેવા ગ્રન્થો આપણે ત્યાં અભ્યાસક્રમમાં રૂઢ થયા છે તે જ રીતે આ ત્રણ ગ્રન્થો સૌએ કંઠસ્થ કરવા - રાખવા જોઈએ. રોજ આમાંના એકાદ શ્લોકને અર્થ સાથે યાદ કરી માત્ર બે ત્રણ ક્ષણ - અંતર્મુખ બનીને વિચાર કરાય તો ચોક્કસ જ 'આત્મા' ની અનુભૂતિ થઈ શકે.

પ્રસ્તુત સંપાદન :

૧) ટીકાના આધારે છાયા
૨) ટીકાના આધારે જ શબ્દાર્થ
૩) ગુજરાતી ભાષાના બંધારણને ધ્યાનમાં લઈને અન્વય મુજબનો ગાથાર્થ.

વિગેરે બાબતોની કાળજી પ્રસ્તુત સંપાદનમાં રાખવામાં આવી છે. આ ત્રણે'ય સંગ્રહ ગ્રન્થોના શ્લોકો કયા કયા ગ્રન્થોમાં આવે છે. તેનું સૂચન પણ આમાં કરાયું છે. પણ તેનો પૂરેપૂરો

યશ તો આઠ વર્ષની અણથક મહેમત બાદ અકારાદિસૂચિના ચાર ભાગ તૈયાર કરનાર મુનિશ્રી વિનયરક્ષિતવિજયજીના ફાળે જ જાય છે.

-દરેક ગાથાની નીચે સંક્ષેપમાં તે ગાથા કયા ગ્રન્થની છે તે સૂચિત કરેલ છે અને સંક્ષેપોની સૂચિ આગળ સંકેત સૂચિમાં આપેલી છે. જ્યાં એકથી વધુ ગ્રન્થોમાં એકની એક ગાથા હોય ત્યાં મુખ્ય મુખ્ય ગ્રન્થોનું જ સૂચન કર્યું છે. અહિ એક બાબત નોંધવી જોઈયે કે વૈરાગ્યશતક, ઈન્દ્રિયપરાજયશતક અને સંબોધસત્તરીમાં જે સ્વરૂપે ગાથાઓ મળે છે તે કરતાં જુદા જ સ્વરૂપે એટલે કે ચરણોમાં ખૂબ જુદા પાઠવાળી ગાથા ઘણીવાર મૂળગ્રન્થોમા જોવામાં આવી છે. પણ આ ત્રણ ગ્રન્થોના ટીકાકાર શ્રીએ જે પાઠને ધ્યાનમાં રાખીને ટીકા બનાવી છે તે પાઠ જ અમે સ્વીકાર્યો છે.

-જ્યાં દેશ્ય શબ્દોનું સંસ્કૃતમાં રૂપાન્તર શક્ય ન હોય ત્યાં તે શબ્દના અર્થવાળુ સંસ્કૃત પદ () આ રીતે કાઉંસમા આપેલ છે. દા.ત. વૈરાગ્ય શતકની ૨૦મી ગાથામાં **'तडप्फडई'** શબ્દ છે. તેની અક્ષરશઃ છાયા શક્ય ન હોવાથી **"(आकुलीभवति)"** આ રીતે આપેલ છે

સંબોધસત્તરી અંગે :

'સિરિસિરીવાલકહા' ની રચના દ્વારા શ્રીસંઘને અનુપમ આલંબન આપનારા પૂ. રત્નશેખરસૂરીશ્વરજી મહારાજાએ આ ગ્રન્થ ઉદ્ધૃત કર્યો છે. આ ગ્રન્થ પર પ્રાચીન બે વૃત્તિઓ મળે છે. જેમાંની એક મુદ્રિત છે તેમાં કુલ ૭૫ જેટલી ગાથાઓ પર વૃત્તિ મળે છે. આપણી સામે સંપૂર્ણ ગ્રન્થ ૧૨૫ ગાથાનો છે. જે ગાથાઓ

પર વૃત્તિ મળતી નથી તેનું સૂચન અમે '★' આવી નિશાની દ્વારા કર્યું છે. આ ગાથાના મૂળસ્થાનો જોવાથી તેના પાઠો ઘણે સ્થળે જુદા અને વ્યવસ્થિત જણાયા માટે તે - તે સ્થળે તે મુજબ સુધારા કર્યા છે. આમ કરવાના કારણે પ્રચલિત વાચના કરતા ઘણે સ્થળે જુદા પાઠો અધ્યેતાને જોવા મળશે. જે તે-તે ગ્રન્થ મુજબના જ છે તે ધ્યાનમાં લેવું. તે તે ગાથાઓના અર્થ વિગેરેમાં જ્યાં પણ ક્ષતિ જણાય તે નિઃસંકોચ અમને જણાવવા માટે આગ્રહપૂર્વક વિનંતી કરીએ છીએ.

પ્રાન્તે, આ ગ્રન્થોના પઠન પુનરાવર્તન-મનન-નિદિધ્યાસન દ્વારા આપણે સૌ 'વૈરાગ્ય'ને આત્મસાત્ બનાવી પરમપદના ભોક્તા બનીએ એ જ એક શુભાભિલાષા.

– આચાર્ય વિજયયોગતિલકસૂરિ

સંકેત સૂચી

(आ.प.)	आतुरप्रत्याख्यान	(चं.प.)	चंदावेज्झयं पइण्णयं
(आ.बो.)	आत्मबोधकुलकम्	(चे.म.)	चेईयवंदणमहाभासं
(आ.प्र.)	आराधनाप्रकरणम्	(जी.प्र)	जीवदयाप्रकरणम्
(आ.रा.)	आराहणापडागा-१	(त.प.)	तंदुलवैचारिकपयन्ना
(आरा.)	आराहणापडागा-२	(ति.गा.)	तित्थोगालिपइन्नयं
(आ.ग्र.)	आलोचनाग्रहणविधिप्रकरणम्	(दं.प.)	दंसणसुद्धिपयरणं
(आ.नि.)	आवश्यकनिर्युक्ति	(द.वै)	दशवैकालिकसूत्र
(आ.नि.भा)	आवश्यकनिर्युक्तिभाष्य	(द.नि.)	शाश्रुतस्कन्धनिर्युक्ति
(आ.नि.प्र)	आवश्यकनिर्युक्तिप्रक्षेप	(दे.श.)	देशनाशतकम्
(इसि.)	इसिभासियं	(ध.र.)	धर्मरत्नप्रकरणम्
(उत्त.)	उत्तराध्ययनसूत्र	(न.मा.)	नरभवदिट्ठंतोवणयमाला
(उपा.)	उपाशकदशांगसूत्र	(न.सू.)	नवसूर्योपबृंहणाऽशास्तिः
(उव.)	उवएसमाला	(ना.प्र.)	नानाचितप्रकरणम्
(ओघ)	ओघनिर्युक्ति	(ना.वृ.)	नानावृत्तकप्रकरण
(का.स.)	कालसप्ततिका	(पंच.)	पंचवत्थुगं
(क्षे.प.)	क्षपकस्याऽऽलोचनऽन्ते भावना	(पञ्चा.)	पञ्चाशकानि
		(पव्व.)	पव्वज्जाविहाणकुलयं
(ग.प.)	गच्छाचारपयन्ना	(पु.मा.)	पुष्पमाला(उपदेशमाला)
(गाथा)	गाथासहस्री	(प्र.सा.)	प्रवचनसारोद्धारः
(गु.त.)	गुरुतत्त्वविनिश्चयः	(भ.प.)	भत्तपरिज्ञापयन्ना
(गुरु)	गुरुवन्दनभाष्यम्	(भ.भा.)	भवभावना
(भा.कु)	भावनाकुलकम्-२		

(गु.श.)	गुरुस्थापनाशतकम्
(म.प.)	मरणसमाधिपयन्ना
(महा.)	महाप्रत्याख्यानपयन्ना
(मिथ्या)	मिथ्यात्वविचारकुलकम्
(य.च)	यतिदिनचर्या
(य.शि.)	यतिशिक्षापञ्चाशिका
(य.स.)	यतिलक्षणसमुच्चयः
(वि.सा.)	विचारसारः
(वि.म.)	विवेकमञ्जरी
(विशे.)	विशेषआवश्यकभाष्य
(शी.उ.)	शीलोपदेशमाला
(श्रा.दि.)	श्राद्धदिनकृत्यम्
(श्रा.प्र.)	श्रावकप्रज्ञप्तिः
(षष्ठि.)	षष्ठिशतकम्
(संघ.)	संघस्वरुपकुलकम्
(सं.श.)	संग्रहशतकम्
(सं.दो.)	संदेहोलावली
(सम्.३)	सम्यक्त्वकुलकम्
(सामा.)	सामाचारी
(सा.प.)	सारावलीपइण्णयं
(सु.सि.)	सुमिणसित्तरी
(सूत्र.)	सूत्रकृताङ्गसूत्र
(हि.उ.)	हिओवएसमाला

॥ वैराग्यशतकम् ॥

संसारम्मि असारे, नत्थि सुहं वाहि-वेअणापउरे ।
जाणंतो इह जीवो, न कुणइ जिणदेसिअं धम्मं ॥ १ ॥

संसारम्मि- સંસારમાં | असारे-અસાર એવા
नत्थि - નથી | सुहं - સુખ
वाहि - વ્યાધિ અને | वेअणा - વેદના જ્યાં
पउरे - પુષ્કળ છે | जाणंतो - જાણવાં છતાં
इह - અહિં | जीवो - જીવ
न कुणइ - કરતો નથી | जिण - જિનેશ્વરે
देसिअं - બતાવેલાં | धम्मं - ધર્મને

छा.: संसारे असारे नास्ति सुखं व्याधिवेदनाप्रचुरे ।
जानन् इह जीवो न करोति जिनदेशितं धर्मम् ॥ १ ॥

અર્થઃ વ્યાધિ-વેદના જ્યાં પુષ્કળ છે એવા અસાર સંસારમાં સુખ નથી. આ જાણવા છતાં જીવ અહિં જિનેશ્વરે બતાવેલા ધર્મને કરતો નથી ॥ ૧ ॥

अज्जं कल्लं परं परारिं, पुरिसा चिंतंति अत्थसंपत्तिं ।
अंजलिगयं व तोयं, गलंतमाउं न पिच्छंति ॥ २ ॥

अज्जं - આજે | कल्लं - કાલે

परं - પરમ દિવસે
परारिं - તે પછીનાં દિવસે
पुरिसा - પુરુષો
चिंतंति - વિચારે છે
अत्थ - ધનની
संपत्तिं - પ્રાપ્તિ થશે (એમ)
अंजलि - ખોબામાંથી
गयं व - ટપકતાં
तोयं - પાણીની જેમ
गलंतं - ઓછા થઈ રહેલાં
आउं - આયુષ્યને
न पिच्छंति - જોતા નથી

छा.: अद्यः श्वः परस्मिन् पूर्वतरस्मिन् पुरुषाश्चिन्तयन्ति अर्थसंप्राप्तिम् ।
अञ्जलिगतमिव तोयं गलदायुर्न पश्यन्ति ॥ २ ॥

અર્થઃ આજે કાલે પરમદિવસે કે તે પછીના દિવસે ધનની પ્રાપ્તિ થશે (એમ) પુરુષો વિચારે છે. (પરંતુ) ખોબામાંથી ટપકતાં પાણીની જેમ ઓછા થઈ રહેલાં આયુષ્યને જોતાં નથી. ॥ ૨ ॥

जं कल्ले कायव्वं तं अज्जं चिय करेह तुरमाणा ।
बहुविग्घोहु मुहूत्तो, मा अवरण्हं पडिक्खेह ॥ ३ ॥

[जी. प्र. ११५]

जं - જે
कल्ले - કાલે
कायव्वं - કરવા યોગ્ય છે
तं - તે
अज्जं - આજે
चिय - જ
करेह - કરો
तुरमाणा - ઝડપ કરતાં એવા તમે
बहु - ઘણા
विग्घो - વિઘ્નવાળું
हु - નિશ્ચે
मुहूत्तो - મુહૂર્ત છે તેથી)

मा - न
अवरण्हं - સાંજની પણ)
पडिक्खेह - પ્રતીક્ષા કરો

छा.: यत्कल्ये कर्त्तव्यं तत् अद्यैव कुरुध्वं त्वरमाणाः ।
बहुविघ्नस्तु मुहूर्त्तो मा अपराह्णं प्रतीक्षध्वम् ॥ ३ ॥

અર્થ: (હે જીવો !) જે કાલે કરવા યોગ્ય (ધર્મકાર્યો) છે. તે જડપ કરતાં એવા તમે આજે જ કરો. (કારણકે) નીશ્ચે ઘણા વિઘ્નવાળું મુહૂર્ત છે (તેથી) સાંજની (પણ) રાહ ન જુઓ ॥ ૩ ॥

ही ! संसारसहावंचरियं नेहाणुरायरत्ता वि ।
जे पुव्वण्हे दिट्ठा, ते अवरण्हे न दीसंति ॥ ४ ॥

ही - વિષાદ સૂચક છે
संसार - સંસારનાં
सहावं - સ્વભાવનું
चरियं - આચરણ (જોઈને)
नेह -સ્નેહનાં
अणुराय - અનુરાગથી
रत्तावि - આશક્ત થયેલાં પણ(સ્વજનો)
जे - જેવા
पुव्वण्हे - સવારે
दिठ्ठा - જોવાયા છે
ते - તેવા
अवरण्हे - સાંજે
न दीसंति - દેખાતાં નથી

छा.: ही !! संसारस्वभावचरित्रं स्नेहानुरागरक्ता अपि ।
ये पूर्वाह्णे दृष्टास्ते अपराह्णे न दृश्यन्ते ॥ ४ ॥

અર્થ: સંસારનાં સ્વભાવનું આચરણ (જોઈને) વિષાદ છે... ! (કે) સ્નેહનાં અનુરાગથી આશક્ત થયેલાં પણ

(સ્વજનો) જેવાં સવારે જોવાયા છે તેવા સાંજે દેખાતા નથી ॥ ૪ ॥

मा सुयह जग्गियव्वे, पलाइयव्वम्मि किस वीसमेह ? ।
तिन्नि जणा अणुलग्गा, रोगो अ जरा अ मच्चू अ ॥ ५ ॥

मा सुयह - સૂઈ ન રહો
जग्गियव्वे - જાગવાનાં સમયે
पलाइयव्वम्मि - દોડવાનાં સમયે
कीस - કેમ
वीसमेह - વિસામો લો છો ?
तिन्नि - ત્રણ
जणा - ભુતડાં (તમારી)
अणुलग्गा - પાછળ લાગેલાં છે
रोगो अ - રોગ
जरा अ - ઘડપણ અને
मच्चू अ - મૃત્યુ

छा.: मा स्वपित जागरितव्ये पलायितव्ये कस्मात् विश्राम्यथ ।
त्रयो जना अनुलग्ना रोगश्च जरा च मृत्युश्च ॥ ५ ॥

અર્થ: હે લોકો ! તમે જાગવાના સમયે સૂઈ ન રહો, દોડવાના સમયે વીસામો કેમ લો છો...? (કારણ કે) રોગ-ઘડપણ અને મૃત્યુ એ ત્રણ ભુતડાં(તમારી) પાછળ લાગેલાં છે ॥ ૫ ॥

दिवसनिसाघडिमालं, आऊसलिलं जिआण घित्तूणं ।
चंदाइच्चबइल्ला, कालरहट्टं भमाडंति ॥ ६ ॥

दिवस - દિવસ અને
निसा - રાત્રિરૂપી
घडिमालं - ઘડાની શ્રેણી વડે
आऊ - આયુષ્યરૂપી
सलिलं - પાણીને
जिआण - જીવોનાં
घित्तूणं - ગ્રહણ કરીને
चंद- ચન્દ્ર અને
आइच्च - સૂર્ય રૂપી
बइल्ला - બળદો
काल - કાળ રૂપ
अरहट्टं - રેંટને
भमाडंति- ભમાડે છે

छा.: दिवसनिशाघटीमालया आयुः सलिलं जीवानां गृहीत्वा ।
चन्द्रादित्य-बलिवर्दौ कालारघट्टं भ्रमयतः ॥ ६ ॥

અર્થઃ ચન્દ્ર અને સૂર્યરૂપી બળદો દિવસ અને રાત્રિરૂપી ઘડાની શ્રેણીવડે જીવોનાં આયુષ્યરૂપી પાણીને ગ્રહણ કરીને કાળરૂપી રેંટને ભમાડે છે ॥ ૬ ॥

सा नत्थि कला तं नत्थि, उसहं तं नत्थि किंपि विन्नाणं ।
जेण धरिज्जइ काया, खज्जंती कालसप्पेण ॥ ७ ॥

सा - તેવી (કોઈ)
नत्थि - નથી
कला - કળા
तं- તેવું (કોઈ)
नत्थि - નથી
उसहं - ઔષધ
तं - તેવું
नत्थि - નથી
किंपि - કોઈ
विन्नाणं - વિજ્ઞાન
जेण - જેના વડે
धरिज्जइ - ધારણ (રક્ષણ)કરી શકાય

काया- કાયા　　　　खज्जंती - ખવાતી

काल - કાળ રૂપી　　　　सप्पेण - સર્પ વડે

छा.: सा नास्ति कला तन्नास्ति औषधं तन्नास्ति किमपि विज्ञानम् ।

येन ध्रियते कायः खाद्यमानः कालसर्पेण ॥ ७ ॥

અર્થઃ તેવી કોઈ કળા નથી. તેવું કોઈ ઔષધ નથી. તેવું કોઈ વિજ્ઞાન નથી. જેના વડે કાળરૂપી સર્પવડે ખવાતી કાયા ધારણ (રક્ષણ) કરી શકાય ॥ ૭ ॥

दीहरफणिंदनाले, महियरकेसरदिसामहदलिल्ले ।

ओ ! पीयइ कालभमरो, जणमयरंदं पुहविपउमे ॥ ८ ॥

दीहर - દીર્ઘ　　　　फणिंद - સર્પરૂપી

नाले - નાળ જેમાં છે　　　　महियर - પર્વતરૂપી

केसर - પરાગ રજ જેમાં છે　　　　दिसा - દિશારૂપી

महदलिल्ले - મોટા પાંદડાવાળા　　　　ओ - પશ્ચાત્તાપ સૂચક છે

पीयइ - પીએ છે　　　　काल - કાળરૂપી

भमरो - ભમરો　　　　जण - માણસરૂપ

मयरंदं - રસને　　　　पुहवि - પૃથ્વીરૂપી

पउमे - કમળમાંથી

छा.: दीर्घ-फणीन्द्रनाले महीधरकेसरदिशमहद्दले ।

ओ पिबति कालभ्रमरो जनमकरन्दं पृथिवीपद्मे ॥ ८ ॥

અર્થ : લાંબી સર્પ રૂપી નાળ જેમાં છે, પર્વતરૂપી પરાગરજ જેમાં છે એવા મોટા પાંદડાવાળા પૃથ્વીરૂપ કમળમાંથી કાળરૂપી ભમરો માણસરૂપ રસને પીએ છે ॥ ૮ ॥

छायामिसेण कालो, सयलजिआणं छलं गवेसंतो ।
पासं कह वि न मुंचइ, ता धम्मे उज्जमं कुणह ॥ ९ ॥

छाया - પડછાયાનાં
मिसेण - બહાનાથી
कालो - કાળ
सयल - સકલ
जिआणं - જીવોના (જીવોને મારવાના)
छलं - લાગને
गवेसंतो - શોધતો
पासं - પડખાને
कह वि - કેમે કરીને પણ
न मुंचइ - મૂકતો નથી
ता - તેથી
धम्मे - ધર્મમાં
उज्जमं - ઉદ્યમ
कुणह - કરો

छा.: छायामिषेण कालः सकलजीवानां छलं गवेषयन् ।
पार्श्वं कथमपि न मुञ्चति ततो धर्मे उद्यमं कुरुध्वम् ॥ ९ ॥

અર્થ: (હે પ્રાણીઓ !) પડછાયાનાં બહાનાથી કાળ બધા જીવોનાં (જીવોને મારવાના) લાગને શોધતો કેમે કરીને પણ પડખું મૂકતો નથી તેથી તમે ધર્મમાં ઉદ્યમ કરો ॥ ૯ ॥

कालम्मि अणाइए, जीवाणं विविहकम्मवसगाणं ।
तं नत्थि संविहाणं, संसारे जं न संभवइ ॥ १० ॥

कालम्मि - કાલીન એવા
अणाइए - અનાદિ
जीवाणं - જીવોને
विविहकम्म - વિવિધ પ્રકારનાં કર્મોને
वसगाणं - અધીન બનેલા
तं - તેવો (કોઈ)
नत्थि - નથી
संविहाणं - સંબંધ
संसारे - સંસારમાં
जं - જે
न संभवइ - સંભવતો ન હોય

छा.: काले अनादौ जीवानां विविधकर्मवशगानाम् ।
तन्नास्ति संविधानं संसारे यन्न संभवति ॥ १० ॥

અર્થ: અનાદિકાલીન એવા આ સંસારમાં વિવિધ પ્રકારનાં કર્મને અધીન બનેલા જીવોને તેવો (કોઈ) સંબંધ નથી જે સંભવતો ન હોય ॥ ૧૦ ॥

बंधवा सुहिणो सव्वे, पिअमायापुत्तभारिया ।
पेअवणाओ निअत्तंति, दाऊणं सलिलंजलिं ॥ ११ ॥

बंधवा- સ્વજનો
सुहिणो - મિત્રો
सव्वे - બધા
पिअमाया - પિતામાતા
पुत्त - પુત્ર
भारिया - પત્ની વગેરે
पेअवणाओ - સ્મશાનથી
निअत्तंति - પાછા ફરે છે
दाऊणं - આપીને
सलिल - જળની
अंजलिं - અંજલિ

छा.: बान्धवाः सुहृदः सर्वे पिता-माता-पुत्रभार्याः ।
प्रेत-वनाद् निवर्तन्ते दत्त्वा सलिलाञ्जलिम् ॥ ११ ॥

અર્થઃ સ્વજનો મિત્રો પિતા માતા પુત્ર પત્ની વિગેરે બધા જળની અંજલિ આપીને સ્મશાનથી પાછા ફરે છે. ॥ ૧૧ ॥

विहडंति सुआ विहडंति, बंधवा वल्लहा य विहडंति ।
इक्को कह वि न विहडइ, धम्मो रे जीव ! जिणभणिओ ॥ १२ ॥

विहडंति - છૂટાં પડે છે   सुआ - પુત્રો
य विहडंति - અને છૂટાં પડે છે
बंधवा - સ્વજનો   वल्लहा - પત્નીઓ
य विहडंति - અને છૂટાં પડે છે
इक्को - એક   कह वि - ક્યારેય
न - છુટો પડતો નથી   धम्मो - ધર્મ
रे जीव! - હે જીવ!   जिण - જિનેશ્વરે
भणिओ - બતાવેલો

छा.: विघटन्ते सुता विघटन्ते बान्धवा वल्लभाश्च विघटन्ते ।
एकः कथमपि न विघटते धर्मो रे जीव ! जिनभणितः ॥ १२ ॥

અર્થઃ હે જીવ ! પુત્રો છુટા પડે છે. સ્વજનો છુટા પડે છે. પત્ની છુટી પડે છે પરંતુ એક જિનેશ્વરે બતાવેલો ધર્મ ક્યારેય છુટો પડતો નથી. ॥ ૧૨ ॥

अडकम्मपासबद्धो, जीवो संसारचारए ठाइ ।
अडकम्मपासमुक्को, आया सिवमंदिरे ठाइ ॥ १३ ॥

अड - આઠ
कम्म- કર્મરૂપી
पासबद्धो - બંધનથી બંધાયેલો
जीवो - જીવ
संसार - સંસારરૂપી
चारए - કારાગૃહમાં
ठाइ - રહે છે
अड - આઠ
कम्म - કર્મરૂપી
पास - બંધનથી
मुक्को - મુકાયેલો
आया - આત્મા
सिवमंदिरे - શિવમંદિરમાં
ठाइ - રહે છે

छा.: अष्टकर्मपाशबद्धो जीवः संसारचारके तिष्ठति ।
अष्टकर्मपाशमुक्तो आत्मा शिवमन्दिरे तिष्ठति ॥ १३ ॥

અર્થ: આઠ કર્મરૂપ બંધનથી બંધાયેલો જીવ સંસારરૂપી કારાગૃહમાં રહે છે (અને) આઠ કર્મરૂપ બંધનથી મુકાયેલો આત્મા શિવમંદિરમાં રહે છે ॥ ૧૩ ॥

विहवो सज्जणसंगो, विसयसुहाइं विलासललिआइं ।
नलिणीदलग्गघोलिर-जललवपरिचंचलं सव्वं ॥ १४ ॥

[वि. मं. ९९]

विहवो - વૈભવ
सज्जण - સ્વજનોનો
संगो - સંબંધ
विसयसुहाइं - વિષયસુખો
विलास - વિલાસ વડે
ललिआइं - મનોહર
नलिणी - કમળનાં
दलग्ग - પાંદડાના અગ્રભાગ ઉપર રહેલા
घोलिर - કંપવાના સ્વભાવવાળા

जललव - પાણીનાં બિંદુ જેવું
परिचंचलं - અત્યંત ચંચળ છે   सव्वं - સર્વે

छा.: विभवः सज्जनसङ्गो विषयसुखानि विलासललितानि । नलिनीदलाग्र (दोलनशील)जललवपरिचञ्चलं सर्वम् ॥ १४ ॥

અર્થઃ વૈભવ, સ્વજનોનો સંબંધ, વિલાસવડે મનોહર એવા વિષયસુખો એ સર્વ કમળનાં પાંદડાના અગ્રભાગ ઉપર રહેલાં, કંપવાના સ્વભાવવાળા પાણીના બિંદુ જેવું અત્યંત ચંચળ છે ॥ ૧૪ ॥

तं कत्थ बलं तं कत्थ, जुव्वणं अंगचंगिमा कत्थ ? ।
सव्वमणिच्चं पिच्छह, दिट्ठं नट्ठं कयंतेण ॥ १५ ॥

[वि. मं १००]

तं - તે
कत्थ - ક્યાં ગયું
बलं - બળ
तं कत्थ - તે ક્યાં ગયું
जुव्वणं - યૌવન
अंगचंगिमा - અંગની સુંદરતા
सव्वं - સર્વ
अणिच्चं - અનિત્ય છે (તે રીતે)
पिच्छह - તમે જુઓ
दिट्ठं - હતું
नट्ठं - ન હતું કરાયું
कयंतेण - કાળ વડે

छा.: तत्कुत्र बलं तत्कुत्र यौवनम् अङ्गचङ्गिमा कुत्र । सर्वमनित्यं पश्यत दृष्टं नष्टं कृतान्तेन ॥ १५ ॥

અર્થઃ તે બળ ક્યાં ગયું, તે યૌવન ક્યાં ગયું, તે અંગની

સુંદરતા ક્યાં ગઈ... ? કાળવડે (થોડા જ વખતમાં) હતું ન હતું કરાયું. (તેથી) સર્વે અનિત્ય છે (તે રીતે) તમે જુઓ. ॥ ૧૫ ॥

घणकम्मपासबद्धो, भवनयरचउप्पहेसु विविहाओ ।
पावइ विडंबणाओ, जीवो को इत्थ सरणं से ? ॥ १६ ॥

[वि. मं १०१]

घणकम्म - ગાઢ કર્મના	**पासबद्धो** - બંધનથી બંધાયેલો
भवनयर - સંસારરૂપી નગરનાં	**चउप्पहेसु** - ચાર ગતિરૂપ માર્ગમાં
विविहाओ - અનેક પ્રકારની	**पावइ** - પામે છે
विडंबणाओ - વેદના	**जीवो** - જીવ
को - કોણ	**इत्थ** - અહીં (સંસારમાં)
सरणं - શરણ છે	**से** - તેને

छा.: घनकर्मपाशबद्धो भवनगरचतुष्पथेषु विविधाः ।
प्राप्नोति विडम्बना जीवः क इह शरणं तस्य ? ॥ १६ ॥

અર્થ: ગાઢ કર્મનાં બંધનથી બંધાયેલો આ જીવ સંસાર રૂપી નગરનાં ચાર ગતિ રૂપી માર્ગમાં અનેક પ્રકારની વેદના પામે છે. અહીં (સંસારમાં) તેને કોણ શરણ છે ? ॥ ૧૬ ॥

घोरम्मि गब्भवासे, कलमलजंबालअसुइबीभच्छे ।
वसिओ अणंतखुत्तो, जीवो कम्माणुभावेण ॥ १७ ॥

[म. प. ३८५]

घोरम्मि - રૌદ્ર એવા
गब्भवासे - ગર્ભવાસમાં
कलमल - વીર્ય અને મળના
जंबाल - કાદવની
असुइ - અશુચિથી
बीभच्छे - ભયંકર
वसिओ - વસ્યો છે
अणंतखुत्तो - અનંતીવાર
जीवो - જીવ
कम्मा - કર્મનાં
अणुभावेण - પ્રભાવથી

छा.: घोरे गर्भवासे कलमलजम्बालअशुचिबीभत्से ।
उषितो अनन्तकृत्वो जीवः कर्मानुभावेन ॥ १७ ॥

અર્થ: કર્મના પ્રભાવથી આ જીવ વીર્ય અને મળ રૂપ કાદવની અશુચિથી ભયાનક અને રૌદ્ર ગર્ભવાસમાં અનંતીવાર વસ્યો છે ।। ૧૭ ।।

चुलसीई किर लोए, जोणीणं पमुहसयसहस्साइं ।
इक्किक्कम्मि अ जीवो, अणंतखुत्तो समुप्पन्नो ॥ १८ ॥

[म. प.२३९ महा. ४०]

चुलसीई - ચોરાશી
किर - આપ્તોનાં વચનનું સૂચક છે
लोए - લોકમાં
जोणीणं - (જીવને) ઉત્પત્તિનાં સ્થાન
पमुहसयसहस्साइं - લાખ છે
इक्किक्कम्मि - એક એકમા
अ - અને
जीवो - (આ) જીવ
अणंतखुत्तो - અનંતીવાર
समुप्पन्नो - ઉત્પન્ન થયો છે

छा.: चतुरशीतिः किल लोके योनीनां प्रमुखशतसहस्राणि ।
एकैकस्यां च जीवो अनन्तकृत्वः समुत्पन्नः ॥ १८ ॥
અર્થઃ લોકમાં (જીવને) ઉત્પત્તિનાં સ્થાન રૂપ યોનિ ચોરાશી લાખ છે. તે એક એકમાં જીવ અનંતીવાર ઉત્પન્ન થયો છે. ॥ ૧૮ ॥

मायापियबंधूहिं, संसारत्थेहिं पूरिओ लोओ ।
बहुजोणिनिवासीहिं, न य ते ताणं च सरणं च ॥ १९ ॥

[महा. ४३ म. प.२२४२]

माया - માતા	**पिय** - પિતા (અને)
बंधूहि - સ્વજનો વડે	**संसारत्थेहिं** - સંસારમાં રહેલાં
पूरिओ - પૂરાયેલો છે	**लोओ** - લોક
बहुजोणि - ચોરાશીલાખ યોનિમાં	
निवासीहिं - વસતાં	**न** - નથી
य - અને	**ते** - તેઓ
ताणं च - રક્ષણ કરનારા	**सरणं च** - શરણ આપનાર

छा.: मातापितृबन्धुभिः संसारस्थैः पूरितो लोकः ।
बहुयोनिनिवासिभिः न च ते त्राणं च शरणं च ॥ १९ ॥
અર્થઃ સંસારમાં રહેનારા અને ચોરાશી લાખ યોનિમાં વસતાં એવા માતા-પિતા અને સ્વજનોવડે આ લોક પૂરાયેલો છે. તે (લોકો) રક્ષણ કરનારા (કે) શરણ આપનારા નથી ॥ ૧૯ ॥

जीवो वाहिविलुत्तो, सफरो इव निज्जले तडप्फडई ।
सयलो वि जणो पिच्छइ, को सक्को वेअणाविगमे ? ॥ २० ॥

[वि. मं.१०२]

जीवो - જીવ
वाहि - વ્યાધિથી
विलुत्तो - ઘેરાયેલો
सफरो इव - માછલીની જેમ
निज्जले - પાણી વિનાનાં સ્થાનમાં
तडप्फडई - તરફડે છે
सयलो वि - સકલ પણ
जणो - માણસો
पिच्छइ - જુએ છે (પરંતુ)
को - કોણ
सक्को - સમર્થ છે?
वेअणा - વેદનાને
विगमे - દૂર કરવા માટે

छा.: जीवो व्याधिविलुप्तः शफर इव निर्जले (आकुलीभवति)। सकलोऽपि जनः पश्यति कः शक्तो वेदनाविगमे ? ॥ २० ॥

અર્થઃ વ્યાધિથી ઘેરાયેલો જીવ પાણી વિનાના સ્થાનમાં રહેલી માછલીની જેમ તરફડે છે. સકલ પણ માણસો જુએ છે (પરંતુ) (તેની) વેદનાને દૂર કરવા માટે કોણ સમર્થ છે...? ॥ ૨૦॥

मा जाणसि जीव ! तुमं, पुत्तकलत्ताइ मुज्झ सुहहेऊ ।
निउणं बंधणमेयं, संसारे संसरंताणं ॥ २१ ॥

[वि. मं.१०३]

मा जाणसि - ન માનીશ (કે)
जीव ! - હે જીવ !
तुमं - તું (એવું)
पुत्तकलत्ताइ - પુત્ર પત્ની વગેરે

मुज्झ - મારા | सुहहेउ- સુખના કારણ છે
निउणं - ગાઢ | (કારણ કે)
बंधणं - બંધનરૂપ છે | एयं - આ (પરિવાર)
संसारे - સંસારમાં | संसरंताणं - ભમતાં (જીવોને)

छा.: मा जानीहि जीव ! त्वं पुत्रकलत्रादि मम सुखहेतुः ।
निपुणं बन्धनमिदं संसारे संसरताम् ॥ २१ ॥

અર્થઃ હે જીવ ! તું એવું ન માનીશ (કે) પુત્ર-પત્ની વિગેરે મારા સુખનાં કારણ છે (કારણ કે) સંસારમાં ભમતા (જીવોને) આ (પરિવાર) ગાઢ બંધનનું કારણ છે ॥ ૨૧ ॥

जणणी जायइ जाया, जाया माया पिआ य पुत्तो अ ।
अणवत्था संसारे, कम्मवसा सव्वजीवाणं ॥ २२ ॥

[वि. मं.१०७]

जणणी - માતા | जायइ - થાય છે
जाया - પત્ની | माया - માતા
पिया - પિતા | पुत्तो - પુત્ર થાય છે
अणवत्था - અનવસ્થા સર્જાય છે
संसारे - સંસારમાં | कम्मवसा - કર્મનાં વશથી
सव्व - સર્વ | जीवाणं - જીવોને

छा.: जननी जायते जाया जाया माता पिता च पुत्रश्च ।
अनवस्था संसारे कर्मवशात् सर्वजीवानाम् ॥ २२ ॥

અર્થઃ સંસારમાં કર્મના વશથી સર્વ જીવોને અનવસ્થા

સર્જાય છે (કે) માતા હોય તે (ભવાંતરમાં) પત્ની થાય છે. પત્ની માતા થાય છે અને પિતા પુત્ર થાય છે. ॥ ૨૨ ॥

न सा जाई न सा जोणी, न तं ठाणं न तं कुलं ।
न जाया न मुआ जत्थ, सव्वे जीवा अणंतसो ॥ २३ ॥

[सं. श.७८]

न सा जाई - તેવી (કોઈ) જાતિ નથી

न सा जोणी - તેવી યોનિ નથી | न तं ठाणं - તેવું સ્થાન નથી

न तं कुलं - તેવું કુળ નથી | न जाया - જન્મ્યા ન હોય (અને)

न मुआ - મર્યા ન હોય

जत्थ - જ્યાં | सव्वे जीवा - સર્વે જીવો

अणंतसो - અનંતીવાર

छा.: न सा जातिर्न सा योनिर्न तत् स्थानं न तत् कुलम् ।
न जाता न मृता यत्र सर्वे जीवा अनन्तशः ॥ २३ ॥

અર્થ: તેવી (કોઈ) જાતિ નથી, તેવી યોનિ નથી, તેવું સ્થાન નથી, તેવું કુળ નથી જ્યાં સર્વે જીવો અનંતીવાર જન્મ્યા અને મર્યા ન હોય ॥ ૨૩ ॥

तं किंपि नत्थि ठाणं, लोए वालग्गकोडिमित्तंपि ।
जत्थ न जीवा बहुसो, सुहदुक्खपरंपरं पत्ता ॥ २४ ॥

तं - તેવું | किंपि - કોઈ

नत्थि - નથી | ठाणं - સ્થાન

लोए - લોકમાં　　**वालग्ग** - વાળનાં અગ્રભાગનાં

कोडिमित्तंपि - ક્રોડમાં ભાગ જેટલું પણ

जत्थ - જ્યાં　　**न** - ન હોય

जीवा - જીવો　　**बहुसो** - ઘણીવાર

सुहदुक्ख - સુખ-દુઃખની　　**परंपरं** - પરંપરા

पत्ता - પામ્યા

छा.: तत्किमपि नास्ति स्थानं लोके वालाग्रकोटिमात्रमपि ।
यत्र न जीवा बहुशः सुखदुःखपरम्परां प्राप्ताः ॥ २४ ॥

અર્થઃ લોકમાં વાળનાં અગ્રભાગના ક્રોડમાં ભાગ જેટલું પણ તેવું કોઈ સ્થાન નથી જ્યાં જીવો ઘણીવાર સુખ-દુઃખની પરંપરા પામ્યા ન હોય ॥ ૨૪ ॥

सव्वाओ रिद्धिओ, पत्ता सव्वे वि सयणसंबंधा ।
संसारे ता विरमसु, तत्तो जइ मणुसि अप्पाणं ॥ २५ ॥

[पु. मा.४००]

सव्वाओ- સર્વે　　**रिद्धिओ** - સંપત્તિઓ

पत्ता - પ્રાપ્ત કરાયા છે　　**सव्वेवि** - સર્વે પણ

सयण - સ્વજનનાં　　**संबंधा** - સંબંધો

संसारे - સંસારમાં　　**ता**- તો

विरमसु - તું વિરામ પામ　　**तत्तो** - તે (પદાર્થો-સંબંધો) થી

जइ - જો　　**मुणसि** - ઇચ્છે છે

अप्पाणं - આત્માને (સુખી કરવા)

छा.: सर्वा ऋद्धयः प्राप्ताः सर्वेऽपि स्वजनसम्बन्धाः ।
संसारे ततो विरमस्व तदा यदि जानासि आत्मानम् ॥ २५ ॥

અર્થ: (હે જીવ !) તારાવડે સંસારમાં સર્વે સંપત્તિઓ, સર્વે સંબંધો પ્રાપ્ત કરાયા છે. (હવે જો) આત્માને (સુખી કરવા) ઈચ્છે છે તો તે (પદાર્થો-સંબંધો)થી વિરામ પામ. ॥ ૨૫ ॥

एको बंधइ कम्मं, एगो वहबंधमरणवसणाइं ।
विसहइ भवम्मि भमडइ, एगुच्चिअ कम्मवेलविओ ॥ २६ ॥

[वि.मं. १०८ आरा(१)-७३५]

एगो- એકલો	**बंधइ** - બાંધે છે
कम्मं - કર્મ	**वहबंध** - વધબંધન
मरण - મરણ	**वसणाइं** - સંકટ વગેરેને
विसहइ - સહન કરે છે	**भवम्मि** - ભવમાં
भमडइ - ભમે છે	**एगुच्चिअ** - એકલો જ
कम्म - કર્મથી	**वेलविओ** - ઠગાયેલો

छा.: एको बध्नाति कर्म एको वधबन्धमरणव्यसनानि ।
विषहते भवे भ्रमति एक एव कर्मवञ्चितः ॥ २६ ॥

અર્થ: (જીવ) એકલો કર્મ બાંધે છે, એકલો વધ-બન્ધન-મરણ-સંકટ વિગેરેને સહન કરે છે અને કર્મથી ઠગાયેલો એકલો જ ભવમાં ભમે છે. ॥ ૨૬ ॥

अन्नो न कुणइ अहिअं, हिअंपि अप्पा करेइ न हु अन्नो ।
अप्पकयं सुह-दुक्खं, भुंजसि ता कीस दीणमुहो ॥ २७ ॥

[वि.मं. १०९]

अन्नो - બીજો (કોઈ) न कुणइ - કરતો નથી
अहिअं - અહિતને हिअंपि - હિત પણ
अप्पा - આત્મા करेइ - કરે છે
न - નહીં हु - જ
अन्नो - બીજો अप्पकयं - પોતે જ કરેલાં
सुहदुक्खं - સુખ-દુઃખને भुंजसि - ભોગવે છે
ता - તો कीस - શું કામ
दीणमुहो - દીનમુખવાળો થાય છે ?

छा.: अन्यो न कुरुते अहितं हितमपि आत्मा करोति न तु अन्य :।
आत्मकृतं सुख-दुःखं भुनक्षि ततः कस्माद्दीनमुखः ॥ २७ ॥

અર્થઃ બીજો કોઈ અહિત કરતો નથી, હિત પણ આત્માજ કરે છે બીજો નહીં. પોતે જ કરેલા કર્મોને તું ભોગવે છે, તો શું કામ દીનમુખવાળો થાય છે...? ॥ ૨૭ ॥

बहुआरंभविढत्तं, वित्तं विलसंति जीव! सयणगणा ।
तज्जणियपावकम्मं अणुहवसि पुणो तुमं चेव ॥ २८ ॥

[वि.मं. ११०]

बहुआरंभ - ઘણા આરંભથી	**विढत्तं** - મેળવાયેલા
वित्तं - ધનને	**विलसंति** - ભોગવે છે
जीव - હે જીવ ! (તારા વડે)	**सयण** - સ્વજન
गणा - ગણ	**तज्जणिय** - તેનાથી ઉત્પન્ન થયેલા
पावकम्मं - પાપકર્મોને	**अणुहवसि** - અનુભવીશ
पुणो - વળી	**तुमं** - તું (એકલો)
चेव - જ	

छा.: बहुआरम्भार्जितं वित्तं विलसन्ति जीव ! स्वजनगणाः ।
तज्जनितपापकर्म अनुभविष्यसि पुनस्त्वमेव ॥ २८ ॥

અર્થઃ હે જીવ ! (તારાવડે) ઘણા આરંભથી મેળવાયેલાં ધનને સ્વજનગણ ભોગવે છે (અને) વળી તેનાથી ઉત્પન્ન થયેલા પાપકર્મોને તું (એકલો) જ અનુભવીશ. ॥ ૨૮ ॥

अह दुक्खिआइं तह, भुक्खिआइं जह चिंतिआइं डिंभाइं ।
तह थोवंपि न अप्पा, विचिंतिओ जीव किं भणिमो ? ॥ २९ ॥

[वि.मं. १११]

अह - હવે	**दुक्खिआइं** - દુઃખી થયા છે
तह - તથા	**भुक्खिआइं** - ભૂખ્યા થયા છે (એ)
जह - જેમ	**चिंतिआइं** - ચિંતા કરાઇ
डिंभाइं - બાળકો	**तह** - તેમ
थोवंपि - થોડો પણ	**न** - નહી
अप्पा - આત્મા	**विचिंतिओ** - વિચારાયો

जीव ! - હે જીવ ! (આથી)

किंभणिमो - અમે શું કહીએ ...?

छा.: अथ दु:खितास्तथा बुभुक्षिता यथा चिन्तिता डिम्भाः ।

तथा स्तोकमपि न आत्मा विचिन्तितो जीव ! किंभणामः ? ॥ २९ ॥

અર્થઃ હે જીવ ! તારાવડે હવે બાળકો દુ:ખી છે, ભૂખ્યા થયા છે એવી જેમ ચિંતા કરાઈ તેમ આત્મા થોડોપણ ન વિચારાયો (આથી) અમે શું કહીએ... ? ॥ ૨૯ ॥

खणभंगुरं सरीरं, जीवो अन्नो अ सासयसरूवो ।

कम्मवसा संबंधो, निब्बंधो इत्थ को तुज्झ ॥ ३० ॥

[वि.मं. ११४]

क्षणभंगुरं - ક્ષણમાં નાશ પામવાના સ્વભાવવાળું છે

सरीरं - (આ) શરીર

जीवो - આત્મા (તેનાથી)

अन्नो - જુદો

अ - અને

सासय - શાશ્વત

सरूवो - સ્વરૂપવાળો છે

कम्मवसा - કર્મના વશથી

संबंधो - સંબંધ છે

निब्बंधो - રાગ

इत्थ - તેમાં

को - કેવો...?

तुज्झ - તને

छा.: क्षणभङ्गुरं शरीरं जीवः अन्यश्च शाश्वतस्वरूपः ।

कर्मवशात् संबन्धो निर्बन्धो इह कस्तव ॥ ३० ॥

અર્થઃ આ શરીર ક્ષણમાં નાશ પામવાનાં સ્વભાવવાળું છે અને આત્મા (તેનાથી) જુદો શાશ્વતસ્વરૂપવાળો છે. કર્મનાં વશથી સંબંધ છે તેમાં તને રાગ કેવો... ? ॥ ૩૦ ॥

कह आयं कह चलियं, तुमंपि कह आगओ कहं गमिही ।
अन्नुन्नंपि न याणह, जीव ! कुडुंबं कओ तुज्झ ? ॥ ३१ ॥

[वि.मं. ११५]

कह- ક્યાંથી	आयं - આવ્યું છે
चलियं - ગયું	तुमंपि- તું પણ
आगओ - આવ્યો છે	गमिही - (ક્યાં) જઇશ
अन्नुनंपि - પરસ્પર	न याणह- જાણતાં નથી
जीव - હે જીવ !	कुडुंबं - આ કુટુંબ
कओ - ક્યાંથી	तुज्झ - તારું

छा.: कुत आगतं कुत्र चलितं त्वमपि कुत आगतः कुत्र गमिष्यसि ।
अन्योऽन्यमपि न जानीथ जीव ! कुटुम्बं कथं तव ?॥ ३१ ॥

અર્થઃ હે જીવ ! આ (કુટુંબ) ક્યાંથી આવ્યું છે? ક્યાં ગયું? તું પણ ક્યાંથી આવ્યો છે ? ક્યાં જઈશ ? એ તમે બન્ને પરસ્પર જાણતાં નથી તો (એ કુટુંબ) તારું ક્યાંથી.... ? ॥ ૩૧ ॥

खणभंगुरे सरीरे, मणुअभवे अब्भपडलसारिच्छे ।
सारं इत्तियमेत्तं, जं किरइ सोहणो धम्मो ॥ ३२ ॥

[पव्व. २७]

खणभंगुरे- ક્ષણવિનાશી सरीरे - શરીરમાં
मणुअभवे - મનુષ્યભવમાં अब्भपडल - વાદળનાં પડલ
सारिच्छे - જેવા सारं - સાર છે
इत्तियमेत्तं - એટલો જ માત્ર जं किरइ - જે કરાય છે
सोहणो - સુંદર એવો धम्मो - ધર્મ

छा.: क्षणभङ्गुरे शरीरे मनुष्यभवे अभ्रपटलसदृशे ।
सारम् एतावन्मात्रं यत्क्रियते शोभनो धर्मः ॥ ३२ ॥

અર્થઃ ક્ષણવિનાશી શરીરમાં અને વાદળનાં પડલ સરખા મનુષ્યભવમાં જે સુંદર એવો ધર્મ કરાય છે, એટલો જ માત્ર સાર છે ॥ ૩૨ ॥

जम्मदुक्खं जरादुक्खं, रोगा य मरणाणि य ।
अहो दुक्खो हु संसारो, जत्थ कीसंति जंतुणो ॥ ३३ ॥

[उत्त.५१७]

जम्मदुक्खं - જન્મનું દુઃખ जरादुक्खं - ઘડપણનું દુઃખ
रोगा य - રોગો અને मरणाणि - મરણો
अहो - અહો दुक्खो - દુઃખરૂપ છે
हु - જ संसारो - સંસાર
जत्थ - જ્યાં कीसंति - પીડા અનુભવે છે

जंतुणो - જીવો

छा.: जन्मदु:खं जरादु:खं रोगाश्च मरणानि च ।

अहो ! दु:खस्तु संसारो यत्र क्लिश्यन्ते जन्तवः ॥ ३३ ॥

અર્થ: જન્મનું દુઃખ, ઘડપણનું દુઃખ, રોગો, મરણો અહો સંસાર જ દુઃખરૂપ છે. જ્યાં જીવો પીડા અનુભવે છે ॥ ૩૩ ॥

जाव न इंदियहाणी, जाव न जररक्खसी परिप्फुरइ ।

जाव न रोगविआरा, जाव न मच्चू समुल्लिअइ ॥ ३४ ॥

[आ.बो.१८]

जाव - જ્યાં સુધી
न इंदियहाणी- ઈંદ્રિયોની હાનિ થઈ નથી
जाव - જ્યાં સુધી
न जररक्खसी - ઘડપણરૂપી રાક્ષસી નથી
परिप्फुरइ - પ્રગટ થઈ
जाव - જ્યાં સુધી
न रोगविआरा - રોગોનો વિકારો ઉત્પન્ન થયા નથી
जाव - જ્યાં સુધી
न - નથી
मच्चू- મૃત્યુ
समुल्लिअइ - નજીક આવ્યું

छा.: यावन्न इन्द्रियहानिर्यावन्न जराराक्षसी परिस्फुरति ।

यावन्न रोगविकारा यावन्न मृत्युः समाश्लिष्यति ॥ ३४ ॥

અર્થ: જ્યાં સુધી ઇન્દ્રિયોની હાનિ થઈ નથી, જ્યાં સુધી ઘડપણ રૂપી રાક્ષસી પ્રગટ થઈ નથી, જ્યાં સુધી રોગોનાં વિકારો ઉત્પન્ન થયા નથી, જ્યાં સુધી મૃત્યુ નજીક આવ્યું નથી (ત્યાં સુધી ધર્મ કરી લેવો જોઈએ) ॥ ૩૪ ॥

जह गेहम्मि पलित्ते, कूवं खणिउं न सक्कए कोइ ।
तह संपत्ते मरणे, धम्मो कह कीरए जीव ! ॥ ३५ ॥

[आ.बो.१९]

जह - જેમ	**गेहम्मि** - ઘર
पलित्ते - બળતે છતે	**कूवं** - કુવો
खणिउं - ખોદવા માટે	**न सक्कए** - સમર્થ થતું નથી
कोइ - કોઈ	**तह** - તેમ
संपत्ते - આવ્યે છતે	**मरणे** - મરણ
धम्मो - ધર્મ	**कह** - શી રીતે
कीरए - કરી શકાશે	**जीव !** - હે જીવ !

छा.:यथा गेहे प्रदीप्ते कूपं खनितुं न शक्नोति कोऽपि ।
तथा संप्राप्ते मरणे धर्मः कथं करिष्यते जीव ! ॥ ३५ ॥

અર્થઃ જેમ ઘર બળતે છતે કુવો ખોદવા માટે કોઈ સમર્થ થતો નથી તેમ મરણ આવ્યે છતે હે જીવ ! ધર્મ શી રીતે કરી શકાશે... ? ॥ ૩૫ ॥

रूवमसासमेयं, विज्जुलयाचंचलं जए जीअं ।
संझाणुरागसरिसं, खणरमणीअं च तारुण्णं ॥ ३६ ॥

[आ.बो.४]

रूवं - રૂપ	**असासयं** - અશાશ્વત છે
एयं - આ	**विज्जुलया** - વીજળીની લતા જેવું
चंचलं - ચંચળ છે	**जए** - જગતમાં

जीयं - જીવિત
अणुराग - લાલાશ
खण - ક્ષણમાત્ર
च - અને
संझ - સંધ્યાની
सरिसं - જેમ
रमणीअं - રમણીય છે
तारुण्णं - યૌવન

छा.: रूपमशाश्वतमिदं विद्युल्लताचञ्चलं जगति जीवितम् ।
संध्यानुरागसदृशं क्षणरमणीयं च तारुण्यम् ॥ ३६ ॥

અર્થ: આ રૂપ અશાશ્વત છે. જગતમાં જીવિત એ વીજળીની લતા જેવું ચંચળ છે અને યૌવન સંધ્યાનાં રંગની જેમ ક્ષણમાત્ર રમણીય છે. ॥ ૩૬ ॥

गयकन्नचंचलाओ, लच्छीओ तिअसचावसारिच्छं ।
विसयसुहं जीवाणं, बुज्झसु रे जीव! मा मुज्झ ॥ ३७ ॥

[आ.बो.५]

गयकन्न - હાથીના કાન જેવી
लच्छीओ - લક્ષ્મી
सारिच्छं - જેવા છે
जीवाणं - જીવોના
रे जीव - હે જીવ !
चंचलाओ - ચંચળ છે
तिअसचाव - ઈન્દ્રધનુષ
विसयसुहं - વિષયસુખો
बुज्झसु - બોધ પામ
मा मुज्झ - મોહ ન પામ

छा.: गजकर्णचञ्चला लक्ष्म्यस्त्रिदशचापसदृशम् ।
विषयसुखं जीवानां बुध्यस्य रे जीव ! मा मुह्यस्व ॥ ३७ ॥

અર્થ: લક્ષ્મી હાથીનાં કાન જેવી ચંચળ છે, જીવોનાં વિષયસુખો ઈન્દ્રધનુષ જેવા છે, (તેથી) હે જીવ ! બોધ

પામ, મોહ ન પામ ॥ ૩૭ ॥

जह संझाए सउणाण, संगमो जह पहे अ पहिआणं ।
सयणाणं संजोगो, तहेव खणभंगुरो जीव ! ॥ ३८ ॥

[आ.बो.८]

जह - જેમ
संझाए - સંધ્યાસમયે
सउणाण - પક્ષીઓનો
संगमो - સંગમ
पहे अ - માર્ગમાં
पहिआणं - મુસાફરોનો
सयणाणं - સ્વજનોનો
संजोगो - સંગમ
तहेव - તે જ રીતે
खणभंगुरो - ક્ષણભંગુર
जीव - હે જીવ !

छा.:यथा संध्यायां शकुनानां सङ्गमो यथा पथि च पथिकानाम् ।
स्वजनानां संयोगस्तथैव क्षणभङ्गुरो जीव ! ॥ ३८ ॥

અર્થઃ જેમ સંધ્યાસમયે પક્ષીઓનો સંગમ, માર્ગમાં મુસાફરોનો સંગમ ક્ષણભંગુર છે. તે જ રીતે હે જીવ ! સ્વજનોનો સંયોગ ક્ષણભંગુર છે ॥ ૩૮ ॥

निसाविरामे परिभावयामि, गेहे पलित्ते किमहं सुयामि ।
डज्झंतमप्पाणमुविक्खयामि,जं धम्मरहिओ दिअहा गमामि ॥ ३९ ॥

[भा. कु. (२)-१]

निसा - રાત્રિનાં
विरामे- અંતે
परिभावयामि - હું વિચારું છું
गेहे - ઘર

पलित्ते - બળતે છતે
किम् - કેમ
अहं - હું
सुयामि - સૂવું છું
डज्झंतं - બળતા એવા
अप्पाणं - આત્માની
उविक्खयामि-હું ઉપેક્ષા કરું છું
जं - કારણ કે
धम्मरहिओ - ધર્મરહિત
दिअहा - દિવસોને
गमामि - પસાર કરું છુ

छा.: निशाविरामे परिभावयामि गृहे प्रदीप्ते किमहं स्वपिमि । दह्यन्तमात्मानमुपेक्षयामि यद्धर्मरहितो दिवसान् गमयामि ॥ ३९ ॥

અર્થ: રાત્રિના અંતે હું વિચારું છું કે ઘર બળતે છતે હું કેમ સુવું છું અને બળતા એવા આત્માની ઉપેક્ષા કરું છું કારણકે હું ધર્મરહિત દિવસો પસાર કરું છું ॥ ૩૯ ॥

जा जा वच्चइ रयणी, न सा पडिनियत्तइ ।
अहम्मं कुणमाणस्स, अहला जंति राइओ ॥ ४० ॥

[उत्त ४४६]

जा जा - જે જે
वच्चइ - જાય છે
रयणी - રાત્રિ
न - નથી
सा - તે
पडिनियत्तइ - ફરી આવતી
अहम्मं - અધર્મને
कुणमाणस्स - કરતાં જીવની
अहला - નિષ્ફળ
जंति - જાય છે
राइओ - રાત્રિઓ

छा.: या या व्रजति रजनी न सा प्रतिनिवर्तते ।
अधर्मं कुर्वाणस्य अफला यान्ति रात्रयः ॥ ४० ॥

અર્થ: જે જે રાત્રિ જાય છે તે ફરી આવતી નથી. અધર્મને કરતા જીવની રાત્રિઓ નિષ્ફળ જાય છે ॥ ૪૦ ॥

जस्सऽत्थि मच्चुणा सक्खं, जस्स वऽत्थि पलायणं ।
जो जाणे न मरिस्सामि, सो हु कंखे सुए सिया ॥ ४१ ॥

[उत्त ४४९]

जस्सऽत्थि - જેને છે	मच्चुणा - મૃત્યુ સાથે
सक्खं - મિત્રતા	जस्स - જે
वऽत्थि - અથવા છે	पलायणं - ભાગી જવા સમર્થ
जो - જે	जाणे - જાણે છે (કે)
न मरिस्सामि - હું મરીશ નહીં	सो - તે
हु - જ	कंखे - ઈચ્છા રાખે
सुए - કાલે (ધર્મ)	सिया - થશે (એવી)

छा. : यस्यास्ति मृत्युना सख्यं यस्य वास्ति पलायनम् ।
यो जानीते न मरिष्यामि स तु काङ्क्षेत् श्वः स्याद् ॥ ४१ ॥

અર્થ: જેને મૃત્યુ સાથે મિત્રતા છે, જે (મૃત્યુ સમયે) ભાગી જવા સમર્થ છે અથવા જે જાણે છે(કે) હું મરીશ નહીં. તે જ 'કાલે ધર્મ થશે' (એવી) ઈચ્છા રાખે ॥ ૪૧ ॥

दंडकलिअं करित्ता, वच्चंति हु राइओ य दिवसा य ।
आउसं संविल्लंता, गया वि न पुणो नियत्तंति ॥ ४२ ॥

दंडकलिअं - દંડ જેવું આચરણ करित्ता- કરતાં

वच्चंति - જાય છે हु - નિશ્ચે

राइओ य - રાત્રિ અને दिवसा य - દિવસો

आउसं - આયુષ્યને संविल्लंता - ટૂંકૂ કરતા

गयावि - ગયેલાં પણ તે न - નથી

पुणो - ફરી नियत्तंति - પાછા આવતાં

छा. : दण्डकलितं कुर्वन्तो व्रजन्ति तु रात्रयश्च दिवसाश्च ।
आयुः संवेष्टयन्त गताश्च न पुनर्निवर्तन्ते ॥ ४२ ॥

અર્થઃ દંડ જેવુ આચરણ કરતાં, આયુષ્યને ટુંકું કરતા રાત્રિ અને દિવસો જાય છે. ગયેલા પણ તે ફરી પાછા આવતાં નથી (દંડ જેમ સુતરને ચાકડા ઉપર વીંટાળે છે તેમ રાત્રિ અને દિવસો આપણા આયુષ્યને ટૂંકું કરે છે) ॥ ૪૨ ॥

जहेह सीहो व मियं गहाय, मच्चू नरं णेइ हु अंतकाले ।
न तस्स माया व पिया व भाया, कालम्मि तम्मं सहरा भवंति॥ ४३ ॥

[उत्त ४०९]

जहेह - જેમ અહીં (લોકમાં) सीहो- સિંહ

व - પાદપૂર્તિ માટે છે मियं - મૃગલાને (તેમ)

गहाय - ગ્રહણ કરીને मच्चू - મૃત્યુ

नरं - જીવને
णेइ - લઈ જાય છે
हु - જ
अंतकाले - અંતકાળે
न - નથી
तस्स - તેને
माया व - માતા કે
पिया व - પિતા કે
माया - ભાઈ
कालम्मि - કાળે
तम्मं - તે
सहरा - ભાગ પડાવનારા
भवंति - થતાં

छा.: यथेह सिंहो वा मृगं गृहीत्वा मृत्युर्नरं नयति तु अन्तकाले ।

न तस्य माता वा पिता वा भ्राता काले तस्मिन् अंशधरा भवन्ति ॥ ४३ ॥

અર્થઃ જેમ અહીં (લોકમાં) સિંહ મૃગલાને લઈ જાય છે તેમ અંતકાળે મૃત્યુ જીડાને લઈ જાય છે તે કાળે તેને માતા-પિતા કે ભાઈ ભાગ પડાવનારા થતાં નથી ॥ ૪૩ ॥

जीअं जलबिंदुसमं, संपत्तीओ तरंगलोलाओ ।

सुमिणयसमं च पिम्मं, जं जाणसु तं करिज्जासु ॥ ४४ ॥

जीअं - જીવિત
जलबिंदु- પાણીનાં બિંદુ
समं - જેવું છે
संपत्तीओ - સંપત્તિઓ
तरंग - તરંગો જેવી
लोलाओ - ચપળ છે
सुमिणय - સ્વપ્ન
समं - જેવા
च - અને
पिम्मं - પ્રેમ
जं जाणसु - જે સમજાય
तं करिज्जासु - તે પ્રમાણે કર

छा.: जीवितं जलबिन्दुसमं संपदस्तरङ्गलोलाः ।

स्वप्नसमं च प्रेम यज्जानीषे तत्कुरुष्व ॥ ४४ ॥

અર્થ: જીવિત પાણીનાં બિંદુ જેવું છે, સંપત્તિઓ તરંગો જેવી ચપળ છે, સ્નેહ સ્વપ્ન જેવો છે. જે સમજાય તે પ્રમાણે કર. (એટલે કે જેમ ઠીક લાગે તેમ કર) ॥ ૪૪ ॥

संझरागजलबुब्बुओवमे, जीविए अ जलबिंदुचंचले ।
जुव्वणे य नइवेगसंनिभे, पावजीव ! किमियं न बुज्झसे ॥४५ ॥

[उव. २०८]

संझराग - સંધ્યાનો રંગ	**जलबुब्बु** - પાણીનાં પરપોટાની
ओवमे - ઉપમાવાળું	**जीविए** - જીવિત
अ - અને	**जलबिंदु** - પાણીનાં બિંદુ જેવું
चंचले - ચંચલ છે.	**जुव्वणे** - યૌવન
य - અને	**नइवेग** - નદીના વેગ
संनिभे - જેવું છે.	**पावजीव** - હે પાપી જીવ !
किमियं - કેમ	**न बुज्झसे** - જાણતો નથી ?

छा.: संध्यारागजलबुद्बुदोपमे जीविते च जलबिन्दुचञ्चले ।
यौवने च नदीवेगसन्निभे पापजीव ! किमिदं न बुध्यसे ॥४५ ॥

અર્થ: જીવિત સંધ્યાનો રંગ અને પાણીના પરપોટાની ઉપ-માવાળું તથા પાણીના બિંદુ જેવું ચંચળ છે, યૌવન નદીનાં વેગ જેવું છે, હે પાપીજીવ ! એ તું કેમ જાણતો નથી... ? ॥ ૪૫ ॥

अन्नत्थ सुआ अन्नत्थ, गेहिणी परिअणोवि अन्नत्थ ।
भूअबलिव्व कुडुंबं, पक्खित्तं हयकयंतेण ॥ ४६ ॥

अन्नत्थ - અન્ય ઠેકાણે सुआ - પુત્રો
अन्नत्थ - અન્ય ઠેકાણે गेहिणी - પત્ની
परिअणोवि - પરિવાર પણ अन्नत्थ - અન્ય ઠેકાણે
भूअ - ભૂતનાં बलिव्व - બલિની જેમ
कुडुंबं - (આખું) કુટુંબ पक्खित्तं - ફેંકાયુ છે
हयकयंतेण - નિંદનીય એવા યમ વડે

छा.: अन्यत्र सुता अन्यत्र गेहिनी परिजनोऽपि अन्यत्र ।
भूतबलिरिव कुटुम्बं प्रक्षिप्तं हतकृतान्तेन ॥ ४६ ॥

અર્થઃ પુત્રો અન્ય ઠેકાણે, પત્ની અન્ય ઠેકાણે, પરિવાર પણ અન્ય ઠેકાણે ભૂતનાં બલિની જેમ નિંદનીય એવા યમવડે આખું કુટુંબ (જુદી જુદી જગ્યાએ) ફેંકાયું છે ॥ ૪૬ ॥

जीवेण भवे भवे, मिलयाइँ देहाइँ जाइँ संसारे ।
ताणं न सागरेहिं, कीरइ संखा अणंतेहिं ॥ ४७ ॥

[दे.श. ५]

जीवेण - જીવે भवे भवे - દરેક ભવમા
मिलयाइँ - ત્યજ્યાં છે देहाइँ - શરીર
जाइँ- જેટલા संसारे - સંસારમાં
ताणं - તેની न - નથી
सागरेहिं - સાગરો વડે कीरइ - કરી શકાય તેમ

संखा - સંખ્યા	अणंतेहिं - અનંત

छा.: जीवेन भवे भवे मुक्तानि देहानि यानि संसारे ।
तेषां न सागरैः क्रियते संख्या अनन्तैः ॥ ४७ ॥

અર્થઃ સંસારમાં જીવે દરેક ભવમાં જેટલાં શરીર ત્યજયાં છે. તેની સંખ્યા અનંત સાગરવડે (પણ) કરી શકાય તેમ નથી॥ ૪૭॥

नयणोदयंपि तासिं, सागरसलिलाओ बहुयरं होइ ।
गलियं रुअमाणीणं, माऊणं अन्नमन्नाणं ॥ ४८ ॥

[म.प. ४००]

नयण - આંખોમાંથી	उदयंपि - પાણી પણ
तासिं - તે	सागर - સમુદ્રના
सलिलाओ - પાણીથી (પણ)	बहुयरं - અત્યંત ઘણું
होइ - છે	गलियं - પડતું
रुअमाणिणं - રડતી એવી	माऊणं - માતાઓનાં
अन्नमन्नाणं - બીજા બીજા (ભવોની)	

छा. : नयनोदकमपि तासां सागरसलिलात् बहुतरं भवति ।
गलितं रुदन्तीनां मातृणाम् अन्यान्यासाम् ॥ ४८ ॥

અર્થઃ બીજા (ભવોની) રડતી એવી માતાઓનાં આંખોમાંથી પડતું પાણી સમુદ્રના પાણીથી (પણ) અત્યંત ઘણું છે॥ ૪૮॥

जं नरए नरेइया, दुहाइ पावंति घोरऽणंताइं ।
तत्तो अणंतगुणियं, निगोअमज्झे दुहं होइ ॥ ४९ ॥

जं - જે
नरए - નરકમાં
नेरइया - નારકો
दुहाइं - દુઃખોને
पावंति - પામે
घोर - ભયંકર
अणंताइ - અનંત
तत्तो - તેનાથી
अणंतगुणियं - અનંતગણું
निगोअ - નિગોદની
मज्झे - અંદર
दुहं - દુઃખ
होइ - હોય છે

छा. : यन्नरके नारका दुःखानि प्राप्नुवन्ति घोरानन्तानि ।
ततो अनन्तगुणितं निगोदमध्ये दुःखं भवति ॥ ४९ ॥

અર્થ: નરકમાં નારકો ભયંકર એવા જે અનંત દુઃખોને પામે છે તેનાથી અનંતગણું દુઃખ નિગોદમાં હોય છે ॥ ૪૯ ॥

तम्मि वि निगोअमज्झे, वसिओ रे जीव !
विविहकम्मवसा ।
विसहंतो तिक्खदुहं, अणंतपुग्गलपरावत्ते ॥ ५० ॥

तम्मि वि - તેવા પણ
निगोअ - નિગોદની
मज्झे - મધ્યમાં
वसिओ - તું વસ્યો છે
रे जीव - હે જીવ
विविहकम्मसा - ઘણા પ્રકારના કર્મોની પરવશતાને કારણે
विसहंतो - સહતો
तिक्खदुहं - તીક્ષ્ણ દુઃખોને

अणंत - અનંત

पुग्गलपरावत्ते - પુદ્ગલ પરાવર્ત સુધી

छा.: तस्मिन्नपिनिगोदमध्ये उषितो रे जीव ! विविधकर्मवशात् ।
विषहमाणस्तीक्ष्णदुःखम् अनन्तपुद्गलपरावर्तान् ॥ ५० ॥

અર્થઃ હે જીવ ! તેવી પણ નિગોદની મધ્યમાં ઘણા પ્રકારના કર્મોની પરવશતાને કારણે અનંત પુદ્ગલ પરાવર્ત સુધી તીક્ષ્ણ દુઃખોને સહતો તું વસ્યો છે ॥ ૫૦ ॥

निहरीअ कहवि तत्तो, पत्तो मणुअत्तणंपि रे जीव ! ।
तत्थवि जिणवरधम्मो, पत्तो चिंतामणिसरिच्छो ॥ ५१ ॥

निहरीअ - નીકળીને　　कहवि - કેમે કરીને

तत्तो - ત્યાંથી　　पत्तो - પામ્યો

मणुअत्तणंपि - મનુષ્યપણું પણ　　रे जीव - હે જીવ !

तत्थवि - તેમાં પણ　　जिणवर - જિનેશ્વરે બતાવેલો

धम्मो - ધર્મ　　पत्तो - પામ્યો

चिंतामणि - ચિંતામણિ　　सरिच्छो - સરખો

छा.: निःसृत्य कथमपि ततः प्राप्तो मनुष्यत्वमपि रे जीव ! ।
तत्रापि जिनवर-धर्मः प्राप्तश्चिन्तामणिसदृशः ॥ ५१ ॥

અર્થઃ ત્યાંથી કેમે કરીને નીકળીને હે જીવ ! તું મનુષ્યપણું પામ્યો તેમાં પણ ચિંતામણિ સરખો જિનેશ્વરે બતાવેલો ધર્મ પામ્યો ॥ ૫૧ ॥

पत्तेवि तम्मि रे जीव ! कुणसि पमायं तुमं तयं चेव ।
जेणं भवंधकूवे पुणोवि पडिओ दुहं लहसि ॥ ५२ ॥

पत्तेवि - પ્રાપ્ત થયે છતે પણ	**तम्मि** - તે
रे जीव ! - હે જીવ !	**कुणसि** - કરે છે
पमायं - પ્રમાદને	**तुमं** - તું
तयं - તે	**चेव** - જ
जेणं - જેનાં (પ્રમાદ) વડે	**पडिओ** - પડેલો
भवंधकूवे - ભવરૂપ અંધકુવામાં	**दुहं** - દુઃખને
पुणोवि - ફરી પણ	**लहसि** - પામીશ

છા.: प्राप्तेऽपि तस्मिन् रे जीव ! करोषि प्रमादं त्वं तमेव ।
येन भवान्धकूपे पुनरपि पतितो दुःखं लभसे ॥ ५२ ॥

અર્થ: હે જીવ ! તે (ધર્મ) પ્રાપ્ત થયે છતે પણ તું તે પ્રમાદને જ કરે છે. જે (પ્રમાદ) વડે ફરી પણ ભવરૂપ અંધકુવામાં પડેલો દુઃખને પામીશ ॥ ૫૨ ॥

उवलद्धो जिणधम्मो, न य अणुचिण्णो पमायदोसेणं ।
हा जीव ! अप्पवेरिअ ! सुबहुं परओ विसूरिहिसि ॥ ५३ ॥

[भ. भा. ४७७]

उवलद्धो - પામ્યો (પરંતુ)	**जिणधम्मो** - જિનધર્મ
न - નહી	**य** - અને
अणुचिण्णो - આચરાયો	**पमायदोसेणं** - પ્રમાદના દોષથી
हा जीव - હે જીવ !	**अप्पवेरिअ** - આત્માના વૈરી !

सुबहुं - ઘણો
परओ - પરલોકમાં
विसूरिहिसि - ખેદ પામીશ

छा.: उपलब्धो जिनधर्मो न च अनुचीर्णः प्रमाददोषेण ।
हा ! जीव ! आत्मवैरिन् ! सुबहु पुरतो विसूरयसि ॥ ५३ ॥

અર્થ: જિનધર્મ પામ્યો (પરંતુ) પ્રમાદના દોષથી આચરાયો નહી (તેથી) હે જીવ ! હે આત્માનાં વૈરી ! પરલોકમાં તું ઘણો ખેદ પામીશ ॥ ૫૩ ॥

सोअंति ते वराया, पच्छा समुवट्ठियम्मि मरणम्मि ।
पावपमायवसेणं, न संचियो जेहिं जिणधम्मो ॥ ५४ ॥

सोअंति - શોક કરે છે
ते वराया - તે બિચારા
पच्छा - પાછળથી
समुवट्ठियम्मि - ઉપસ્થિત થયે છતે
मरणम्मि - મરણ
पावपमाय - પાપરૂપ પ્રમાદના
वसेणं - વશથી
न संचियो - સંચય કરાયો નથી
जेहिं - જેમના વડે
जिणधम्मो - જિનધર્મનો

छा.: शोचन्ति ते वराकाःपश्चात् समुपस्थिते मरणे ।
पापप्रमादवशेन न सञ्चितो यैर्जिनधर्मः ॥ ५४ ॥

અર્થ: પાપરૂપ પ્રમાદનાં વશથી જેમનાવડે જિનધર્મનો સંચય કરાયો નથી તે બિચારા પાછળથી મરણ ઉપસ્થિત થયે છતે શોક કરે છે ॥ ૫૪ ॥

धी धी धी संसारं, देवो मरिऊण जं तिरी होइ ।
मरिऊण रायराया, परिपच्चइ निरयजालाहिं ॥ ५५ ॥

[दे.श.३८]

धी धी धी - ધિક્કાર થાઓ	**संसारं** - સંસારને
देवो - દેવ	**मरिऊण** - મરીને
जं - કારણ કે	**तिरी** - તિર્યંચ
होइ - થાય છે	**मरिऊण** - મરીને
रायराया - વાસુદેવ વગેરે	**परिपच्चइ**- પકાવાય છે
निरय - નરકમાં	**जालाहिं** - અગ્નિ વડે

छा.: धिग् धिग् धिग् संसारं देवो मृत्वा यत् तिर्यग् भवति ।
मृत्वा राजराजा परिपच्यते नरकज्वालाभिः ॥ ५५ ॥

અર્થઃ સંસારને ધિક્કાર થાઓ. કારણ કે (જે સંસારમાં) દેવ મરીને તિર્યંચ થાય છે, વાસુદેવ વિગેરે મરીને નરકમાં અગ્નિવડે પકાવાય છે ॥ ૫૫ ॥

जाइ अणाहो जीवो, दुमस्स पुप्फं व कम्मवायहओ ।
धणधन्नाहरणाइं, घरसयणकुडुंब मिल्लेवि ॥ ५६ ॥

[दे.श.२६]

जाइ - જાય છે	**अणाहो** - અનાથ એવો
जीवो - જીવ	**दुमस्स** - વૃક્ષનાં
पुप्फं - પુષ્પની	**व** - જેમ
कम्मवाय - કર્મરૂપી પવનથી	**हओ** - હણાયેલો

धन - ધન धन्न- ધાન્ય
आहरणाइं - આભૂષણ घर - ઘર
सयण - સ્વજન कुडुंब - કુટુંબને
मिल्लेवि - મૂકીને

छा.: याति अनाथो जीवो द्रुमस्य पुष्पमिव कर्मवातहतः ।
धन-धान्याभरणानि गृह-स्वजन-कुटुम्बं मुक्त्वा ॥५६ ॥

અર્થ: કર્મરૂપી પવનથી હણાયેલો જીવ વૃક્ષનાં પુષ્પની જેમ અનાથ એવો તે ધન, ધાન્ય, આભૂષણો, ઘર, સ્વજન અને કુટુંબને (પણ) મૂકીને (એકલો જ) જાય છે. ॥ ૫૬ ॥

वसियं गिरीसु वसियं, दरीसु वसियं समुद्दमज्झम्मि ।
रुक्खग्गेसु य वसियं, संसारे संसरंतेणं ॥ ५७ ॥

[म.प.३९८]

वसियं - વસ્યો છે गिरीसु - તું પર્વતમાં
वसियं - વસ્યો છે दरीसु - ગુફામાં
समुद्दमज्झम्मि - સમુદ્રની મધ્યમાં
रुक्खग्गेसु - વૃક્ષની ટોચ પર य - અને
संसारे - સંસારમાં संसरंतेण - ભમતો

छा. : उषितं गिरिषु उषितं दरीषु उषितं समुद्रमध्ये ।
वृक्षाग्रेषु च उषितं संसारे संसरता ॥ ५७ ॥

અર્થ: (હે જીવ !) સંસારમાં ભમતો એવો તું પર્વતમાં વસ્યો છે, ગુફામાં વસ્યો છે, સમુદ્રની મધ્યમાં વસ્યો છે અને

વૃક્ષની ટોચ પર (પણ) વસ્યો છે ।। ૫૭ ।।

देवो नेरइउत्ति य, कीडपयंगुत्ति माणुसो एसो ।
रूवस्सी य विरूवो, सुहभागी दुक्खभागी य ॥ ५८ ॥

[उव.४५]

देवो - દેવ થાય છે
नेरइउ - નારક થાય છે
त्ति - ભેદ સૂચક છે
य - અને
कीड - કીડો
पयंगु - પતંગિયું થાય છે
माणुसो - મનુષ્ય
एसो - આ (જીવ)
रूवस्सीय - રૂપવાન થાય છે
विरूवो - કદરૂપો (પણ) થાય છે
सुहभागी - સુખને ભજનારો થાય છે
दुक्खभागी - દુઃખને ભજનારો થાય છે

छा.: देवो नारक इति च कीटः पतङ्ग इति मानुष एष :।
रूपवान् च विरूपः सुखभागी दुःखभागी च ॥ ५८ ॥

અર્થઃ આ (જીવ) દેવ થાય છે, નારક થાય છે, કીડો અને પતંગિયું થાય છે અને મનુષ્ય (પણ) થાય છે, રૂપવાન થાય છે, કદરૂપો (પણ) થાય છે, સુખને ભજનારો અને દુઃખને ભજનારો (પણ) થાય છે ।। ૫૮ ।।

राउत्ति य दमगुत्ति य, एस सवागुत्ति एस वेयविऊ ।
सामी दासो पुज्जो, खलोत्ति अधणो धणवइत्ति ॥५९ ॥

[उव.४६]

राउ - રાજા થાય છે
य - અને
दमगु - દ્રમક(પણ) થાય છે
एस - આ (જીવ)
सवागुत्ति - ચંડાલ થાય છે
एस - એ (જ)
वेयविऊ - બ્રાહ્મણ(પણ)થાય છે
सामी - સ્વામી થાય છે
दासो - દાસ(પણ) થાય છે
पुज्जो - પૂજ્ય થાય છે
खलो - દુર્જન (પણ) થાય છે
अधनो - નિર્ધન થાય છે
धणवइ -ધનવાન (પણ)થાય છે

छा.: राजा इति च द्रमक इति च एष श्वपाक इति एष वेदविद् ।
स्वामी दासः पूज्यः खल इति अधनो धनवान् इति ॥५९ ॥

અર્થઃ આ (જીવ) રાજા થાય છે, દ્રમક (પણ) થાય છે. ચંડાલ થાય છે, બ્રાહ્મણ (પણ) થાય છે. સ્વામી થાય છે, દાસ (પણ) થાય છે, પૂજ્ય થાય છે. દુર્જન (પણ) થાય છે. નિર્ધન થાય છે અને ધનવાન (પણ) થાય છે ॥ ૫૯ ॥

नवि इत्थ कोइ नियमो, सकम्मविणिविट्ठसरिसकयचिट्ठो ।
अन्नुन्नरूववेसो, नडुव्व परिअत्तए जीवो ॥ ६० ॥

[उव.४७]

नवि - નથી
इत्थ - અહીં

कोइ - કોઈ
नियमो - નિયમ
सकम्म - પોતાના કર્મથી
विणिविट्ठ - નક્કી થયા
सरिस - મુજબ
कयचिट्ठो - કરી છે ચેષ્ટા જેણે એવો
अन्नुन्नरूव - જુદા જુદા પ્રકારની
वेसो - વેષભૂષાવાળા
नडुव्व - નટની જેમ
परिअत्तए - પરાવર્તન પામે છે
जीवो - જીવ

छा.: नापि इह कोऽपि नियमो स्वकर्मविनिविष्टसदृश कृतचेष्टः।
अन्योन्यरूपवेषो नट इव परावर्तते जीवः ॥ ६० ॥

અર્થઃ અહીં (આ સંસારમાં) કોઈ નિયમ નથી. પોતાનાં કર્મથી નક્કી થયા મુજબ કરી છે ચેષ્ટા જેને એવો જીવ જુદા જુદા પ્રકારની વેષ-ભૂષાવાળા નટની જેમ પરાવર્તન પામે છે ॥ ૬૦ ॥

नरएसु वेअणाओ, अणोवमाओ असायबहुलाओ ।
रे जीव ! तए पत्ता, अणंतखुत्तो बहुविहाओ ॥ ६१ ॥

[सं.प.९५ म.प.३८२,आरा(१)८४३]

नरएसु - નરકમાં
वेअणाओ - વેદના
अणोवमाओ - ઉપમા વિનાની
असाय - દુઃખથી
बहुलाओ - વ્યાપ્ત
रे जीव - હે જીવ !
तए - તે
पत्ता - પ્રાપ્ત કરી છે
अणंतखुत्तो - અનંતીવાર
बहुविहाओ - ઘણા પ્રકારની

छा.: नरकेषु वेदना अनुपमा असातबहुलाः ।
रे जिव! त्वया प्राप्ता अनन्तकृत्वो बहुविधाः ॥ ६१ ॥

અર્થ: હે જીવ ! તે અનંતીવાર નરકમાં દુઃખથી વ્યાપ્ત, ઉપમા વિનાની અનેક પ્રકારની વેદના પ્રાપ્ત કરી છે ।। ૬૧ ।।

देवत्ते मणुअत्ते, पराभिओगत्तणं उवगएणं ।
भीसणदुहं बहुविहं, अणंत्तखुत्तो समणुभूअं ॥ ६२ ॥

[सं.प.९६]

देवत्ते - દેવપણામાં **मणुअत्ते** - મનુષ્યપણામાં
पराभिओगत्तणं - બીજાની પરતન્ત્રતાને
उवगएणं - પામેલાં એવા (તેં) **भीसण** - ભયંકર
दुहं - દુઃખને **बहुविहं** - અનેક પ્રકારનાં
अणंतखुत्तो - અનંતીવાર **समणुभूअं** - અનુભવ્યા છે

छा.: देवत्वे मनुष्यत्वे पराभियोगत्वम् उपगतेन ।
भीषणदुःखं बहुविधम् अनन्तकृत्वः समनुभूतम् ॥ ६२ ॥

અર્થ: (હે જીવ !) દેવપણામાં અને મનુષ્યપણામાં બીજાની પરતન્ત્રતાને પામેલાં એવા (તેં) અનેક પ્રકારનાં ભયંકર દુઃખને અનંતીવાર અનુભવ્યા છે. ।। ૬૨ ।।

तिरियगइं अणुपत्तो, भीममहावेअणा अणेगविहा ।
जम्मणमरणरहट्टे, अणंतखुत्तो परिब्भमिओ ॥ ६३ ॥

[सं.प.१७, आरा [१] ८५४]

तिरियगइं - તિર્યંચગતિને **अणुपत्तो** - પામેલો એવો (તું)
भीम - ભયંકર
महावेअण्णा - મહાવેદનાઓને સહતો
अणेगविहा - અનેક પ્રકારની **जम्मण** - જન્મ
मरण - મરણરૂપ **रहट्टे** - રેંટમાં
अणंतखुत्तो - અનંતીવાર **परिब्भमिओ** - ભમ્યો છે

छा. : तिर्यग्गतिम् अनुप्राप्तो भीममहावेदना अनेकविधाः ।
जन्ममरणारघट्टे अनन्तकृत्वः परिभ्रान्तः ॥ ६३ ॥

અર્થઃ તિર્યંચગતિને પામેલો એવો (તું) અનેક પ્રકારની ભયંકર મહાવેદનાઓને (સહતો) જન્મ-મરણ રૂપ રેંટમાં અનંતીવાર ભમ્યો છે. ॥ ૬૩ ॥

जावंति केवि दुक्खा, सारीसा माणसा व संसारे ।
पत्तो अणंतखुत्तो, जीवो संसारकंतारे ॥ ६४ ॥

[सं.प.१०१]

जावंति - જેટલા **केवि** - કોઈ પણ
दुक्खा - દુઃખો છે **सारीरा** - શારીરિક
माणसा - માનસિક **व** - અથવા
संसारे - સંસારમાં **पत्तो** - પામ્યો છે

अणंतखुत्तो - અનંતીવાર जीवो - જીવ

संसार - સંસારરૂપ कंतारे - જંગલમાં

छा.: यावन्ति केऽपि दुःखानि शारीराणि मानसानि वा संसारे ।
प्राप्तो अनन्तकृत्वो जीवः संसारकान्तारे ॥ ६४ ॥

અર્થ: જેટલાં કોઈ પણ શારીરિક કે માનસિક દુઃખો છે તે દુઃખોને જીવ સંસાર રૂપ જંગલમાં અનંતીવાર પામ્યો છે. ॥ ૬૪ ॥

तण्हा अणंतखुत्तो, संसारे तारिसी तुमं आसी ।
जं पसमेउं सव्वोदहीणमुदयं न तिरिज्जा ॥ ६५ ॥

[आरा.(१)-८७९, आरा. (२)-८७२]

तण्हा - તરસ अणंतखुत्तो - અનંતીવાર

संसारे - સંસારમા तारिसी - તેવી

तुमं - તને आसी - લાગી હતી

जं - જેને पसमेउं - શમાવવા

सव्वो - સર્વે दहिणं - સમુદ્રનું

उदयं - પાણી (પણ) न तिरिज्जा - સમર્થ ન થાય

छा.: तृष्णा अनन्तकृत्वः संसारे तादृशी तव आसीद् ।
यां प्रशमयितुं सर्वोदधीनाम् उदकं न तरेद् ॥ ६५ ॥

અર્થ: (હે જીવ !) સંસારમાં અનંતીવાર તને તેવી તરસ લાગી હતી જેને શમાવવાં સર્વે સમુદ્રનું પાણી (પણ) સમર્થ ન થાય ॥ ૬૫ ॥

आसी अणंतखुत्तो, संसारे ते छुहावि तारिसिया ।
जं पसमेउं सव्वो, पुग्गलकाओवि न तीरिज्जा ॥ ६६ ॥

[आरा.[१]-८८०, आरा. [२]-८७३]

आसी - લાગી હતી
अणंतखुत्तो - અનંતીવાર
संसारे - સંસારમાં
ते - તને
छुहावि - ભૂખ પણ
तारिसिया - તેવી
जं - જેને
पसमेउं - શમાવવાં
सव्वो - સર્વે
पुग्गलकाओवि - પુદ્ગલો પણ
न तिरिज्जा - સમર્થ ન થાય

छा.: आसीत् अनन्तकृत्वः संसारे ते क्षुधापि तादृशी ।
यां प्रशमयितुं सर्वः पुद्गलकायोऽपि न तरेद् ॥ ६६ ॥

અર્થ: (હે જીવ !) સંસારમાં અનંતીવાર તને તેવી ભૂખ પણ લાગી હતી જેને શમાવવાં સર્વે પુદ્ગલો પણ સમર્થ ન થાય॥ ૬૬ ॥

काऊणमणेगाइं, जम्मणमरणपरिअट्टणसयाइं ।
दुक्खेण माणुसत्तं, जइ लहइ जहिच्छियं जीवो ॥ ६७ ॥

[आ.नि.८३९, न.मा. १२/५]

काउणं - કરીને
अणेगाइं - અનેક વખત
जम्मण - જન્મ
मरण - મરણ
परिअट्टण - પરાવર્તનો
सयाइं - સેંકડો
दुक्खेण - દુઃખે કરીને
माणुसत्तं - મનુષ્યપણું

जइ - આ રીતે
लहइ - પામે છે
जहिच्छियं - ઈચ્છા મુજબનું
जीवो - જીવ

छा.: कृत्वा अनेकानि जन्ममरणपरावर्त्तनशतानि ।
दुःखेन मानुषत्वं यदि लभते यदृच्छया जीवः ॥ ६७ ॥

અર્થ: અનેક વખત જન્મ-મરણનાં સેંકડો પરાવર્તનો કરીને આ રીતે દુઃખે કરીને જીવ ઈચ્છા મુજબનું મનુષ્યપણું પામે છે ॥ ૬૭ ॥

तं तह दुल्लहलंभं, विज्जुलयाचंचलं च मणुअत्तं ।
धम्मम्मि जो विसीयइ, सो काउरिसो न सप्पुरिसो ॥ ६८ ॥

[आ.नि.८४०, न.मा. १२/६]

तं - તેવું
तह - તે રીતે
दुलहलंभं - દુર્લભ છે પ્રાપ્તિ જેની એવું
विज्जुलया - વીજળીની લતા જેવું
चंचलं - ચંચળ
च - અને
मणुअत्तं - મનુષ્યપણું (પામીને)
धम्मम्मि - ધર્મમાં
जो - જે
विसीयइ - ખેદ કરે છે
सो काउरिसो - તે ખરાબ માણસ છે
न सप्पुरिसो - સારો માણસ નથી

छा.: तत्तथा दुर्लभलाभं विद्युल्लताचञ्चलं च मनुजत्वम् ।
धर्मे यो विषीदति स कापुरुषो न सत्पुरुषः ॥ ६८ ॥

અર્થઃ તે રીતે દુર્લભ છે પ્રાપ્તિ જેની એવું, વીજળીની લતા જેવું ચંચળ મનુષ્યપણું (પામીને) જે ધર્મમાં ખેદ કરે છે તે ખરાબ માણસ છે. સારો માણસ નથી. ॥ ૬૮ ॥

माणुस्सजम्मे तडिलद्धयम्मि, जिणिंदधम्मो न कओ य जेणं ।
तुट्टे गुणे जह धाणुक्कएणं, हत्था मलेव्वाय अवस्स तेणं ॥ ६९ ॥

[भा. कु.(२) ३]

माणुस्सजम्मे - મનુષ્યજન્મ પામ્યે છતે
तडिलद्धयम्मि - સમુદ્રનાં કિનારા જેવો
जिणिंदधम्मो- જિનેશ્વરનો ધર્મ **न** **कओ**- કર્યો નથી

य - અને	**जेणं** - જેણે
तुट्टे - તૂટતે છતે	**गुणे** - દોરી
जह - જેમ	**धाणुक्कएणं** -ધનુર્ધારીને
हत्था - હાથ	**मलेव्वाय** - મસળવા પડશે
अवस्स - અવશ્ય	**तेणं** - તેણે

छा.: मनुष्यजन्मनि तटिलब्धे जिनेन्द्रधर्मो न कृतश्च येन । त्रुटिते गुणे यथा धानुष्केण हस्तौ मृदितव्यौ च अवश्यं तेन ॥ ६९ ॥

અર્થઃ સમુદ્રનાં કિનારા જેવો મનુષ્યજન્મ પામ્યે છતે જેણે જિનેશ્વરનો ધર્મ કર્યો નથી તેણે દોરી તુટતે છતે ધનુર્ધારીને જેમ હાથ મસળવા પડે છે તેમ હાથ મસળવા પડશે ॥ ૬૯ ॥

रे जीव निसुणि चंचलसहाव, मिल्लेवि णु सयल वि बज्झभाव।
नवभेयपरिग्गहविविहजाल, संसारि अत्थि सहु इंदियाल ॥७० ॥

रे जीव - હે જીવ! निसुणि - સાંભળ
चंचलसहाव - ચંચળ સ્વભાવવાળા बज्झभाव- બાહ્ય ભાવોને
मिल्लेवि णु - મૂકીને(જવું પડશે માટે) परिग्गह - પરિગ્રહની
सयल वि - સઘળાય संसारि - સંસારમાં
नवभेय - નવ પ્રકારનાં सहु -સઘળુયે
विविहजाल - વિવિધ જાળને
अत्थि - છે
इंदियाल - ઇંદ્રજાળ સરખું

छा.: रे जीव ! निशृणु चञ्चलस्वभावान् मुक्त्वापि तु सकलानपि बाह्यभावान् ।
नवभेद परिग्रहविविधजालं संसारे अस्ति सर्वमिन्द्रजालम् ॥ ७० ॥

અર્થઃ હે જીવ ! સાંભળ. ચંચળ સ્વભાવવાળા સઘળાય બાહ્ય ભાવોને અને નવ પ્રકારનાં પરિગ્રહની વિવિધ જાળને મુકીને (જવું પડશે માટે) સંસારમાં સઘળુંય ઈન્દ્રજાળ સરખું છે. ॥ ૭૦ ॥

पियपुत्तमित्तघरघरणीजाय,

इहलोइय सव्व नियसुहसहाय ।

न वि अत्थि कोइ तुह सरणि मुक्ख,

इक्कलु सहसि तिरिनिरयदुक्ख ॥ ७१ ॥

पियपुत्तमित्त - પિતા-પુત્ર-મિત્ર

घरघरणीजाय - ઘર, પત્ની વગેરેનો સમૂહ

इहलोइय - આલોક સંબંધી છે **सव्वनिय** - સર્વે પોતાના

सुहसहाय - સુખમાં સહાય કરનારો છે

न वि - નથી **अत्थि** - થતું

काइ - કોઈ **तुह** - તારા

सरणि - શરણ **मुक्ख** - હે મૂર્ખ !

इक्कलु - એકલો **सहसि** - સહન કરીશ

तिरिनिरयदुक्ख - તિર્યંચ-નરકનાં દુઃખો

छा.: पितृ-पुत्र-मित्र-गृह-गृहिणी-जात-

इहलौकिकं सर्वं निजसुखसहायम् ।

नापि अस्ति कोऽपि तव शरणं मुर्ख !

एकाकी सहसि तिर्यग्नरकदुःखानि ॥ ७१ ॥

અર્થઃ પિતા-પુત્ર-મિત્ર-ઘર-પત્ની વિગેરે સમૂહ આલોક સંબંધિ છે. અને (એ) સર્વે પોતાના સુખમાં સહાય કરનારા છે. હે મૂર્ખ ! તારા શરણભૂત કોઈ નથી. તું એકલો (જ) તિર્યંચ-નરકનાં દુઃખોને સહન કરીશ. ॥ ૭૧ ॥

कुसग्गे जह ओसबिंदुए, थोवं चिट्ठइ लंबमाणए ।
एवं मणुआण जीवियं, समयं गोयम मा पमायए ॥ ७२ ॥

कुसग्गे - ડાભના અગ્ર ભાગ ઉપર जह - જેમ
ओसबिंदुए - ઝાકળનું બિંદુ थोवं - થોડી જ વાર
चिट्ठइ - રહે છે लंबमाणए - લટકતું
एवं - એ રીતે मणुआण - મનુષ્યનું
जीवियं - જીવિત (પણ ટૂંકું છે) समयं - સમયનો (પણ)
गोयम - હે ગૌતમ ! मा पमायए - પ્રમાદ ન કર

छा.: कुशाग्रे यथा ओसबिन्दुकः स्तोकं तिष्ठति लम्बमानकः ।
एवं मनुजानां जीवितं समयं गोयम ! मा प्रमादीः ॥ ७२ ॥

અર્થ: ડાભનાં અગ્રભાગ ઉપર લટકતું ઝાકળનું બિંદુ થોડી જ વાર રહે છે. એ રીતે મનુષ્યનું જીવિત (પણ ટૂંકું છે તેથી) હે ગૌતમ ! સમયનો પણ પ્રમાદ ન કર ॥ ૭૨ ॥

संबुज्झह किं न बुज्झह, संबोही खलु पिच्च दुल्लहा ।
नो हु उवणमंति राइओ, नो सुलहं पुणरवि जीवियं ॥ ७३ ॥

संबुज्झह - તમે બોધ પામો किं - કેમ
न बुज्झह - બોધ પામતાં નથી संबोही - બોધિ
खलु - જ पिच्च - પરલોકમાં
दुल्लहा - દુર્લભ છે नो - નથી
हु - નિશ્ચે उवणमंति - પાછી આવતી
राइओ - (ગયેલી) રાત્રિઓ नो सुलहं - સુલભ નથી જ

पुणरवि - ફરી પણ जीवियं - જીવિત

छा.: सम्बुध्यध्वं किं न बुध्यस्वं सम्बोधिः खलु प्रेत्य दुर्लभा।
नो तु उपनमन्ति रात्रयो नो सुलभं पुनरपि जीवितम् ॥७३॥

અર્થ: (હે જીવો !) તમે બોધ પામો, કેમ બોધ પામતાં નથી? પરલોકમાં બોધિ દુર્લભ જ છે (જેમ ગયેલી) રાત્રિ પાછી આવતી નથી (તેમ) ફરી પણ (મનુષ્યનું) જીવિત સુલભ નથી જ. ॥ ૭૩ ॥

डहरा वट्ठा य पासह, गब्भत्था वि चयंति माणवा ।
सेणे जह वट्टयं हरे, एवमाउक्खयम्मि तुट्टइ ॥ ७४ ॥

[सुत्र. ९०]

डहरा - બાળકો वट्ठा - વૃદ્ધો

य - અને पासह - જુઓ

गब्भत्था वि - ગર્ભમાં રહેલાં પણ

चयंति - મૃત્યુ પામે છે माणवा - મનુષ્યો

सेणे - બાજ પક્ષી जह - જેમ

वट्टयं - તેતર પક્ષીને हरे - હરે છે

एवं - તેમ

आउक्खयम्मि - આયુષ્ય ક્ષય થયે છતે

तुट्टइ - (જીવિત) નાશ પામે છે

छा.: डिम्भका वृद्धाः पश्यत गर्भस्था अपि च्यवन्ति मानवाः ।
श्येनो यथा वर्तकं हरते एवमायुष्कमपि त्रुटति ॥ ७४ ॥

અર્થઃ જુઓ બાળકો; વૃદ્ધો અને ગર્ભમાં રહેલા પણ મનુષ્યો મૃત્યુ પામે છે. જેમ બાજ પક્ષી તેતર પક્ષીને હરે છે તેમ આયુષ્ય ક્ષય થયે છતે (જીવિત) નાશ પામે છે ॥ ૭૪ ॥

तिहुयणजणं मरंतं, दट्ठूण नयंति जे न अप्पाणं ।
विरमंति न पावाओ, धी धी धिट्ठत्तणं ताणं ॥ ७५ ॥

[षष्ठि.१०९]

तिहुयण - ત્રણ ભુવનનાં **जणं** - લોકોને
मरंतं - મરતાં **दट्ठूण** - જોઈને (પણ)
नयंति - જોડતાં **जे** - જેઓ
न अप्पाणं - નથી આત્માને (ધર્મમાં)
विरमंति न - અટકતા નથી **पावाओ** - પાપથી
धी धी - ધિક્કાર થાઓ **धिट्ठत्तणं** - ધિટ્ઠાઈને
ताणं - તેમની

छा.: त्रिभुवनजनान् म्रियमाणान् दृष्ट्वा नयन्ति ये न आत्मानम् ।
विरमन्ति न पापात् धिग् धिग् धृष्टत्वं तेषाम् ॥ ७५ ॥

અર્થઃ ત્રણ ભુવનનાં લોકોને મરતાં જોઈને (પણ) જેઓ આત્માને (ધર્મમાં) જોડતાં નથી અને પાપથી અટકતાં નથી તેમની ધિટ્ઠાઈને ધિક્કાર થાઓ ॥ ૭૫ ॥

मा मा जंपह बहुयं, जे बद्धा चिक्कणेहिं कम्मेहिं ।
सव्वेसि तेसि जायइ, हिओवएसो महादोसो ॥ ७६ ॥

[षष्ठि.१२५]

मा मा जंपह - ન કહો
बहुयं - ઘણું
जे - જેઓ
बद्धा - બંધાયેલા છે
चिक्कणेहि - ચીકણાં
कम्मेहिं - કર્મથી
सव्वेसिं - બધાને
तेसिं - તે
जायइ - થાય છે
हिओवएसो - હિતોપદેશ
महादोसो - મહાદોષ કરનારો

छा.: मा मा जल्पत बहुकं ये बद्धाश्चिक्कणैः कर्मभिः ।
सर्वेषां तेषां जायते हितोपदेशो महादोषः ॥ ७६ ॥

અર્થ: જેઓ ચીકણાં કર્મથી બંધાયેલા છે (તેમને) ઘણું ન કહો કારણ કે તે બધાને હિતોપદેશ મહાદોષ કરનારો થાય છે ॥ ૭૬ ॥

कुणसि ममत्तं धणसयण-विहवपमुहेसुऽणंतदुक्खेसु ।
सिढिलेसि आयरं पुण, अणंतसुक्खम्मि मुक्खम्मि ॥ ७७ ॥

[भ.भा.५१०]

कुणसि - તું કરે છે
ममत्तं -મમત્વ
धणसयण - ધન-સ્વજન
विहवपमुहेसु - વૈભવ વગેરેમાં
अणंतदुक्खेसु - અનંત દુઃખરૂપ
सिढिलेसि - તું શિથિલ કરે છે
आयरं - આદરને
पुण - અને

अणंतसुक्खम्मि - અનંત સુખરૂપ मुक्खम्मि - મોક્ષમાં

छा.: करोषि ममत्वं धन-स्वजन-वैभव-प्रमुखेषु अनन्तदुःखेषु।

शिथिलयसि आदरं पुनः अनन्तसौख्ये मोक्षे ॥ ७७ ॥

અર્થઃ અનંતદુઃખરૂપ ધન-સ્વજન-વૈભવ વિગેરેમાં તું મમત્વ કરે છે અને અનંત સુખરૂપ મોક્ષમાં તું આદરને શિથિલ કરે છે ॥ ૭૭ ॥

संसारो दुहहेउ, दुक्खफलो दुसहदुक्खरूवो य ।
न चयंति तंपि जीवा, अइबद्धा नेहनिअलेहिं ॥ ७८ ॥

[भ.भा.५११]

संसारो - સંસાર
दुहहेउ - દુઃખનું કારણ છે
दुक्खफलो - દુઃખફલક છે
दुसह - સહન ન થઈ શકે તેવાં
दुक्खरूवो - દુઃખસ્વરૂપ છે
य - અને
न चयंति - ત્યજતા નથી
तंपि - તેવાં પણ તે (સંસાર)ને
जीवा - જીવો
अइबद्धा - બંધાયેલા
नेहनिअलेहिं - સ્નેહની સાંકળથી

छा.: संसारो दुःखहेतुर्दुःखफलो दुःसहदुःखरूपश्च ।

न त्यजन्ति तमपि जीवा अतिबद्धाः स्नेहनिगडैः ॥ ७८ ॥

અર્થઃ સંસાર દુઃખનું કારણ છે. દુઃખફલક છે. અને સહન ન થઈ શકે તેવાં દુઃખસ્વરૂપ છે. તેવાં પણ તે (સંસાર)ને સ્નેહની સાંકળથી બંધાયેલા જીવો ત્યજતા નથી ॥ ૭૮ ॥

नियकम्मपवणचलिओ, जीवो संसारकाणणे घोरे ।
का का विडंबणाओ, न पावए दुसहदुक्खाओ ॥ ७९ ॥

नियकम्म - પોતાના કર્મ રૂપ पवण - પવનથી
चलिओ - પ્રેરાયેલો जीवो - જીવ
संसार - સંસારરૂપ काणणे - જંગલમાં
घोरे - ભયંકર का का - કઈ કઈ
विडंबणाओ - વિડંબનાઓ न पावए - નથી પામતો ?
दुसह - સહન કરવાને અશક્ય એવાં
दुक्खाओ - દુઃખરૂપ

छा.: निजकर्म-पवनचलितो जीवो संसार-कानने घोरे ।
काः का विडम्बना न प्राप्नुयात् दुःसहदुःखाः ॥ ७९ ॥

અર્થઃ પોતાનાં કર્મરૂપ પવનથી પ્રેરાયેલો જીવ ભયંકર સંસારરૂપ જંગલમાં સહન કરવાને અશક્ય એવા દુઃખરૂપ કઈ કઈ વિડંબનાઓ નથી પામતો... ? ॥ ૭૯ ॥

सिसिरम्मि सीयलानिललहरिसहस्सेहि भिन्नघणदेहो ।
तिरियत्तणम्मि रण्णे, अणंतसो निहणमणुपत्तो ॥ ८० ॥

सिसरम्मि- શિશિર ઋતુમાં सीयल - શીતલ
अनिल - પવનની लहरि - લહેરોથી
सहस्सेहि - હજારો भिन्न - ભેદાયો છે
घणदेहो - પુષ્ટ દેહ
तिरियत्तणम्मि - તિર્યંચના ભવમાં

रण्णे - જંગલમાં
अणंतसो - અનંતીવાર
का का - કઇ કઇ
निहणं - મૃત્યુને
अणुपत्तो - પામ્યો છે

छा.: शिशिरे शीतलानिललहरिसहस्त्रैर्भिन्नघनदेहः ।
तिर्यक्त्वे अरण्ये अनन्तशो निधनमनुप्राप्तः ॥ ८० ॥

અર્થઃ તિર્યંચનાં ભવમાં જંગલમાં શિશિર ઋતુમાં શીતલ પવનની હજારો લહેરો વડે (તારા) પુષ્ટ દેહ ભેદાયાં છે અને અનંતીવાર મૃત્યુને પામ્યો છે ॥ ૮૦ ॥

गिम्हायवसंतत्तोऽरण्णे छुहिओ पिवासिओ बहुसो ।
संपत्तो तिरियभवे, मरणदुहं बहु विसूरंतो ॥ ८१ ॥

गिम्हायव - ગ્રીષ્મ ઋતુનાં તાપથી
संतत्तो - તપેલો
ऽरण्णे- જંગલમાં
छुहिओ - ભૂખ્યો થયેલો
पिवासिओ - તરસ્યો થયેલો
बहुसो - અનેકવાર
संपत्तो - પામ્યો છે
तिरियभवे - તિર્યંચના ભવમાં
मरण - મરણનું
दुहं - દુઃખ
बहु - ઘણો
विसूरंतो - ખેદ પામતો

छा.: ग्रीष्मातपसंतप्तो अरण्ये क्षुधितः पिपासितो बहुशः ।
सम्प्राप्तस्तिर्यग्भवे मरणदुःखं बहु(खिद्यमानः) ॥ ८१ ॥

અર્થઃ તિર્યંચનાં ભવમાં જંગલમાં ગ્રીષ્મ ઋતુનાં તાપથી તપેલો અનેકવાર ભૂખ્યો થયેલો, તરસ્યો થયેલો ઘણા

ખેદને પામતો મરણનું દુઃખ પામ્યો છે ॥ ૮૧ ॥

वासासुऽरण्णमज्झे, गिरिनिज्झरणोदगेहि वज्झंतो ।
सीयानिलडज्झविओ, मओसि तिरियत्तणे बहुसो ॥ ८२ ॥

वासासु - વર્ષાઋતુમાં **ऽरण्णमज्झे** - જંગલની મધ્યમાં
गिरिनिज्झरण - પર્વતના ઝરણાના
उदगेहि - પાણીથી **वज्झंतो** - તણાતો
सीयानिल - શીતળ પવનથી **डज्झविओ** - દાઝેલો
मओसि - તું મૃત્યુ પામ્યો છે **तिरियत्तणे** - તિર્યંચપણામાં
बहुसो - ઘણીવાર

छा.: वर्षासु अरण्यमध्ये गिरिनिर्झरणोदकैः ऊह्यमानः ।
शीतानिलदग्धो मृतोऽसि तिर्यक्त्वे बहुशः ॥ ८२ ॥

અર્થ: તિર્યંચપણામાં જંગલની મધ્યમાં વર્ષાઋતુમાં પર્વતનાં ઝરણાના પાણીથી તણાતો, શીતળ પવનથી દાઝેલો ઘણીવાર તું મૃત્યુ પામ્યો છે ॥ ૮૨ ॥

एवं तिरियभवेसु , किसंतो दुक्खसयसहस्सेहिं ।
वसिओ अणंतखुत्तो, जीवो भीसणभवारण्णे ॥ ८३ ॥

एवं - આ રીતે **तिरियभवेसु** - તિર્યંચનાં ભવમાં
किसंतो - પીડાતો **दुःक्ख** - દુઃખોથી
सयसहस्सेहिं - લાખો **वसिओ** - વસ્યો છે
अणंतखुत्तो - અનંતીવાર **जीवो** - જીવ
भीसण - ભયંકર **भव** - ભવરૂપી

अरण्णे - જંગલમાં

छा.: एवं तिर्यग्भवेषु क्लिश्यन् दुःखशतसहस्त्रैः ।
उषितो अनन्तकृत्वो जीवो भीषण-भवारण्ये ॥ ८३ ॥

અર્થ: આ રીતે તિર્યંચના ભવમાં લાખો દુ:ખોથી પીડાતો ભયંકર ભવરૂપી જંગલમાં જીવ અનંતીવાર વસ્યો છે.

दुट्ठट्ठकम्मपलयानिलपेरिओ भीसणम्मि भवरण्णे ।
हिंडंतो नरएसु वि, अणंतसो जीव! पत्तोसि ॥ ८४ ॥

दुट्ठट्ठ - દુષ્ટ એવા આઠ
कम्मपलेओ - કર્મ રૂપી પ્રલયકાળનાં
निलपेरिओ - પવનથી પ્રેરાયેલો
भीसणम्मि - ભયંકર
भवरण्णे - ભવરૂપી જંગલમાં
हिंडंतो - ભટકતો
नरएसु वि - નરકમાં પણ
अणंतसो - અનંતીવાર
जीव - હે જીવ !
पत्तोसि - તું ગયો છે

छा.: दुष्टाष्टकर्मप्रलयानिलप्रेरितो भीषणे भवारण्ये ।
हिण्डमानो नरकेषु अपि अनन्तशो जीव ! प्राप्तोऽसि ॥ ८४ ॥

અર્થ: દુષ્ટ એવાં આઠ કર્મ રૂપી પ્રલયકાળનાં પવનથી પ્રેરાયેલો ભયંકર ભવરૂપી જંગલમાં ભટકતો હે જીવ ! અનંતીવાર તું નરકમાં પણ ગયો છે ॥ ૮૪ ॥

सत्तसु नरयमहीसु, वज्जानलदाहसीयवियणासु ।
वसियो अणंतखुत्तो, विलवंतो करुणसद्देहिं ॥ ८५ ॥

सत्तसु - સાતે **नरयमहीसु** - નરકની પૃથ્વીમાં
वज्जानल - વજ્રના અગ્નિના સમાન
दाह - દાહ **सीय** - અતિશય ઠંડીની
वियणासु - વેદના જેમાં છે (તેવી)
वसियो - તું વસ્યો છે **अणंतखुत्तो** - અનંતીવાર
विलवंतो - વિલાપ કરતો **करुण** - કરુણ
सद्देहिं - શબ્દો વડે

छा.: सप्तसु नरकमहीषु वज्रानल-दाह-शीत-वेदनासु ।
उषितो अनन्तकृत्वो विलपन् करुणशब्दैः ॥ ८५ ॥

અર્થ: વજ્રના અગ્નિસમાન દાહ (અને) અતિશય ઠંડીની વેદના જેમાં છે (તેવી) સાતે નરકની પૃથ્વીમાં કરુણ શબ્દો વડે વિલાપ કરતો તું અનંતીવાર વસ્યો છે. ॥ ૮૫ ॥

पियमायसयणरहिओ, दुरंतवाहीहि पीडिओ बहुसो ।
मणुअभवे निस्सारे, विलाविओ किं न तं सरसि ? ॥ ८६ ॥

पियमाय - પિતા-માતા **सयणरहिओ** - સ્વજન રહિત
दुरंतवाहीहि - દુરંત વ્યાધિથી **पीडिओ** - પીડાતો
बहुसो - ઘણીવાર **मणुअभवे** - મનુષ્યભવમાં
निस्सारे - સાર વગરની
विलाविओ - વિલાપ કરતો હતો **किं** - કેમ

न - નથી
तं - તે (વિલાપ) ને
सरसि - યાદ કરતો

छा.: मातृपितृस्वजनरहितोदुरन्तव्याधिभिः पीडितो बहुशः ।
मनुष्यभवे निःसारे विलापितः किं न तं स्मरसि ॥ ८६ ॥

અર્થઃ સાર વગરનાં મનુષ્યભવમાં માતા-પિતા-સ્વજન રહિત દુરંત વ્યાધિથી પીડાતો ઘણીવાર તું વિલાપ કરતો હતો. તે (વિલાપ)ને કેમ યાદ કરતો નથી... ? ॥ ૮૬ ॥

पवणुव्व गयणमग्गे, अलक्खिओ भमइ भववणे जीवो ।
ठाणट्ठाणम्मि समुज्झिऊण धणसयणसंघाए ॥ ८७ ॥

पवणुव्व - પવનની જેમ
गयणमग्गे - આકાશમાર્ગે
अलक्खिओ - નહીં ઓળખાયેલો
भमइ - ભમે છે
भववणे - ભવ-વનમાં
जीवो - જીવ
ठाणट्ठाणम्मि - દરેક સ્થાને
समुज्झिऊण - ત્યજીને
धण- ધન
सयण - સ્વજનનાં
संघाए - સમૂહને

छा.: पवन इव गगनमार्गे अलक्षितो भ्रमति भववने जीवः ।
स्थाने स्थाने समुज्झ्य धन-स्वजन-संघातान् ॥ ८७ ॥

અર્થઃ દરેક સ્થાને ધન-સ્વજનનાં સમૂહને ત્યજીને નહીં ઓળખાયેલો પવન જેમ આકાશમાર્ગે (તેમ તે) જીવ ભવવનમાં ભમે છે ॥ ૮૭ ॥

विद्धिज्जंता असयं, जम्मजरामरणतिक्खकुंतेहिं ।
दुहमणुहवंति घोरं, संसारे संसरंत जिआ ॥ ८८ ॥

विद्धिज्जंता - વીંધાતા	**असयं** - અનેકવાર
जम्मजरा - જન્મ-જરા	**मरण** - મરણરૂપી
तिक्ख - તીક્ષ્ણ	**कुंतेहिं** - ભાલા વડે
दुहं - દુઃખને	**अणुहवंति** - અનુભવે છે
घोरं - ભયંકર	**संसारे** - સંસારમાં
संसरंत - ભટકતા	**जिआ** - જીવો

छा.: विध्यमाना असकृत् जन्म-जरा-मरण-तीक्ष्णकुन्तैः ।
दुःखम् अनुभवन्ति घोरं संसारे संसरन्तो जीवाः ॥ ८८ ॥

અર્થઃ સંસારમાં ભટકતાં જીવો અનેક જન્મ-જરા-મરણરૂપી તીક્ષ્ણ ભાલાથી વીંધાતા ભયંકર દુઃખને અનુભવે છે ॥ ૮૮ ॥

तहवि खणंपि कयावि हु, अन्नाणभुयंगडंकिया जीवा ।
संसारचारगाओ, न य उव्विज्जंति मूढमणा ॥ ८९ ॥

तहवि - તો પણ	**खणंपि** - ક્ષણમાત્ર પણ
कयावि - ક્યારેય	**हु** - નિશ્ચે
अन्नाण - અજ્ઞાનરૂપ	**भुयंग** - સર્પથી
डंकिया - ડંસાયેલા	**जीवा** - જીવો
संसार - સંસારરૂપ	**चारगाओ**- કારાગૃહથી
न - નથી	**य** - અને
उव्विज्जंति - ઉદ્વેગ પામતાં	**मूढमणा** - મૂઢ મનવાળા

छा.: तथापि क्षणमपि कदापि तु अज्ञानभुजङ्गदष्टाः जीवः। संसारचारकात् न च उद्विजन्ते मूढमनसः ॥ ८९ ॥

અર્થઃ તો પણ અજ્ઞાનરૂપ સર્પથી ડંસાયેલા મૂર્ખ જીવો સંસારરૂપ કારાગૃહથી ક્યારેય ક્ષણમાત્ર પણ ઉદ્વેગ પામતાં નથી ॥ ૮૯ ॥

कीलसि कियंतवेलं, सरीरयवावीइ जत्थ पइसमयं।
कालरहट्टघडीहिं, सोसिज्जइ जीविअंभोहं ॥ ९० ॥

कीलसि - ક્રીડા કરીશ
कियंतवेलं - કેટલો સમય
सरीर - શરીરરૂપી
वावीइ - વાવડીમાં
जत्थ - જે (શરીર)માં
पइसमयं - દરેક સમયે
काल - કાળરૂપી
अरहट्ट - રેંટની
घडीहिं - ઘડીઓ વડે
सोसिज्जइ- શોષાય
जीवि - જીવિતરૂપી
अंभोहं - પાણી

छा.: क्रीडिष्यसि कियतीं वेलां शरीरवाप्यां यत्र प्रतिसमयम्। कालारघट्टघटीभिः शोष्यते जीविताम्भः ॥ ९० ॥

અર્થઃ (હે જીવ !) તું શરીર રૂપી વાવડીમાં કેટલો સમય ક્રીડા કરીશ...? જે (શરીર)માં દરેક સમયે કાળરૂપી રેંટની ઘડીઓ વડે જીવિત રૂપી પાણી શોષાય છે. ॥ ૯૦ ॥

रे जीव! बुज्झ मा मुज्झ मा पमायं करेसि रे पाव !।
किं परलोए गुरुदुक्खभायणं होहिसि अयाण ! ॥ ९१ ॥

रे जीव - હે જીવ !	बुज्झ - બોધ પામ
मा मुज्झ - મોહ ન પામ	मा पमायं - પ્રમાદ ન
करेसि - કર	रे पाव - હે પાપી !
किं - શું કામ	परलोए - પરલોકમાં
गुरुदुक्ख - ભારે દુઃખનું	भायणं - ભાજન
होहिसि - થાય છે	अयाण - હે અજ્ઞાની !

छा.: रे जीव ! बुध्यस्व मा मुह्य मा प्रमादं कुरु रे पाप !।
किं परलोके गुरुदुःखभाजनं भवति अज्ञान ! ॥ ९१ ॥

અર્થ: હે જીવ ! તું બોધ પામ, મોહ ન પામ. હે પાપી ! પ્રમાદ ન કર. હે અજ્ઞાની ! પરલોકમાં ભારે દુઃખનું ભાજન શું કામ થાય છે? ॥ ૯૧ ॥

बुज्झसु रे जीव ! तुमं, मा मुज्झसु जिणमयम्मि नाऊणं।
जम्हा पुणरवि एसा, सामग्गी दुल्लहा जीव ! ॥ ९२ ॥

बुज्झसु - બોધ પામ	रे जीव - હે જીવ !
तुमं - તું	मा मुज्झसु - મોહ ન પામ
जिणमयम्मि - જિનમતમાં	
नाऊणं - (યથા સ્વરૂપ)જાણીને	जम्हा - કારણ કે
पुणरवि - ફરી પણ	एसा - આ
सामग्गी - સામગ્રી	दुलहा - દુર્લભ છે

जीव - હે જીવ !

छा.: बुध्यस्व रे जीव ! त्वं मा मुह्य जिनमते ज्ञात्वा ।
यस्मात् पुनरपि एषा सामग्री दुर्लभा जीव ! ॥ ९२ ॥

અર્થઃ હે જીવ ! તું બોધ પામ જિનમતને (યથા સ્વરૂપ) જાણીને મોહ ન પામ કારણકે ફરી પણ આ સામગ્રી દુર્લભ છે ॥ ૯૨ ॥

दुल्हो पुण जिणधम्मो, तुमं पमायायरो सुहेसीय ।
दुसहं च नरयदुक्खं, कह होहिसि तं न याणामो ॥ ९३ ॥

दुलहो - દુર્લભ છે   पुण- ફરી
जिणधम्मो - જિનધર્મ   तुमं - તું
पमायायरो - પ્રમાદની ખાણ છે
सुहेसीय - સુખનો અભિલાષી છે
दुसहं - દુ:સહ છે   च - અને
नरयदुक्खं - નરકનું દુ:ખ   कह - શું
होहिसि - થશે   तं - તે
न - નથી   याणामो - અમે જાણતા

छा.: दुर्लभः पुनर्जिनधर्मस्त्वं प्रमादाकरः सुखैषी च ।
दुःसहं च नरकदुःखं कथं भविष्यसि तन्न जानीमः ॥ ९३ ॥

અર્થઃ જિનધર્મ ફરી દુર્લભ છે અને તું પ્રમાદની ખાણ છે. સુખનો અભિલાષી છે અને નરકનું દુ:ખ દુ:સહ છે (તારું) શું થશે તે અમે જાણતા નથી ॥ ૯૩ ॥

अथिरेण थिरो समलेण, निम्मलो परवसेण साहीणो ।
देहेण जइ विढप्पइ, धम्मो ता किं न पज्जत्तं ॥ ९४ ॥

[पव्व. २८]

अथिरेण - અસ્થિર
थिरो - સ્થિર
समलेण - મલિન
निम्मलो - નિર્મલ
परवसेण - પરાધીન એવા
साहीणो - સ્વાધીન
देहेण - દેહથી
जइ - જો
विढप्पइ - ઉપાર્જન થઈ શકે
धम्मो - ધર્મ
ता - તો
किं - શું
न पज्जत्तं - પ્રાપ્ત નથી થયું ?

छा.: अस्थिरेण स्थिरः समलेन निर्मलः परवशेन स्वाधीनः ।
देहेन यदि (अर्ज्यते) धर्मस्तदा किं न पर्याप्तम् ॥ ९४ ॥

અર્થઃ અસ્થિર-મલિન-પરાધીન એવા દેહથી જો સ્થિર-નિર્મલ અને સ્વાધીન એવો ધર્મ ઉપાર્જન થઈ શકે તો શું પ્રાપ્ત નથી થયું... ? ॥ ૯૪ ॥

जह चिंतामणिरयणं, सुलहं न हु होइ तुच्छविहवाणं ।
गुणविहववज्जियाणं, जियाण तह धम्मरयणंपि ॥ ९५ ॥

[ध.र. ३]

जह - જેમ
चिंतामणि - ચિંતામણિ
रयणं - રત્ન
सुलहं - સુલભ
न - નથી
हु - જ

होइ - હોતું
तुच्छ - તુચ્છ
विहवाणं - વૈભવવાળાને
गुणविहव - ગુણવૈભવ
वज्जियाणं - વગરના
जियाण - જીવોને
तह - તેમ
धम्म - ધર્મ
रयणंपि - રત્ન પણ

छा.: यथा चिन्तामणिरत्नं सुलभं न तु भवति तुच्छविभवानाम्।
गुणविभववर्जितानां जीवानां तथा धर्मरत्नमपि ॥ ९५ ॥

અર્થ: જેમ તુચ્છ વૈભવવાળાને ચિંતામણી રત્ન સુલભ હોતું જ નથી તેમ ગુણવૈભવ વગરના જીવોને ધર્મ પણ સુલભ નથી જ હોતો ॥ ૯૫ ॥

जह दिट्ठीसंजोगो, न होइ जच्चंधयाण जीवाणं ।
तह जिणमयसंजोगो, न होइ मिच्छंधजीवाणं ॥ ९६ ॥

जह - જેમ
दिट्ठी - ચક્ષુનો
संजोगो - સંયોગ
न होइ - થતો નથી
जच्च - જન્મથી
अंधयाण - અંધ
जीवाणं - જીવોને
तह - તેમ
जिणमय - જિનમતનો
संजोगो - સંયોગ
न होइ- થતો નથી
मिच्छंध - મિથ્યાત્વથી અંધ બનેલા
जीवाणं - જીવોને

छा.: यथा दृष्टिसंयोगो न भवति जात्यन्धानां जीवानाम् ।
तथा जिनमतसंयोगो न भवति मिथ्यात्वान्ध-जीवानाम्
॥ ९६ ॥

અર્થ: જેમ જન્મથી અંધ જીવોને ચક્ષુનો સંયોગ થતો નથી તેમ મિથ્યાત્વથી અંધ બનેલા જીવોને જિનમતનો સંયોગ થતો નથી ॥ ૯૬ ॥

पच्चक्खमणंतगुणे, जिणिंदधम्मे न दोसलेसो वि ।
तहवि हु अन्नाणंधा, न रमंति कयावि तम्मि जिया ॥ ९७ ॥

पच्चक्खं - પ્રત્યક્ષ **अणंतगुणे** - અનંત ગુણો છે
जिणिंदधम्मे - જિનેન્દ્ર ધર્મમાં
न दोसलेसोवि - દોષનો લેશ પણ નથી
तहवि - તો પણ **हु** - નિશ્ચે
अन्नाणंधा - અજ્ઞાનથી અંધ બનેલા
न रमंति - રમતાં નથી **कयावि** - ક્યારેય
तम्मि - તે (જિનમત) માં **जिया** - જીવો

छा.: प्रत्यक्षमनन्तगुणा जिनेन्द्रधर्मे न दोषलेशोऽपि ।
तथापि तु अज्ञानान्धा न रमन्ति कदापि तस्मिन् जीवाः ॥ ९७ ॥

અર્થ: જિનેન્દ્રધર્મમાં પ્રત્યક્ષ અનંતગુણો છે અને દોષનો લેશપણ નથી તો પણ નિશ્ચે અજ્ઞાનથી અંધ બનેલા જીવો ક્યારેય તે (જિનમત)માં રમતા નથી ॥ ૯૭ ॥

मिच्छे अणंतदोसा, पयडा दीसंति न वि य गुणलेसो ।
तहवि य तं चेव जिया, ही मोहंधा निसेवंति ॥ ९८ ॥

मिच्छे - મિથ્યાત્વમાં **अणंतदोसा** - અનંત દોષો
पयडा - પ્રગટ **दीसंति**- દેખાય છે
न वि - પણ નથી **य** - અને
गुणलेसो - ગુણનો લેશ **तहवि** - તોપણ
य - અને
तं चेव - તે (મિથ્યાત્વ) ને જ **जिया** - જીવો
ही - વિષાદ સૂચક છે **मोहंधा** - મોહાન્ધ
निसेवंति - સેવે છે

छा.: मिथ्यात्वे अनन्तदोषाः प्रकटा दृश्यन्ते नापि च गुणलेशः ।
तथापि च तदेव जीवा ही ! मोहान्धा निषेवन्ते ॥ ९८ ॥

અર્થઃ મિથ્યાત્વમાં અનંત દોષો પ્રગટ દેખાય છે અને ગુણલેશ પણ નથી તો પણ મોહાન્ધ જીવો તે (મિથ્યાત્વ)ને જ સેવે છે ॥ ૯૮ ॥

धिद्धि ताण नराणं, विन्नाणे तह गुणेसु कुसलत्तं ।
सुहसच्चधम्मरयणे, सुपरिक्खं जे न जाणंति ॥ ९९ ॥

धिद्धि - ધિક્કાર થાઓ **ताण** - તે
नराणं - માણસોની **विन्नाणे** - વિજ્ઞાનમાં
तह - અને **गुणेसु** - ગુણોમાં

कुसलत्तं - કુશળતાને
सुह - શુભ
सच्च - સત્ય એવાં
धम्मरयणे - ધર્મરત્નમાં
सुपरिक्खं - સારી રીતે પરીક્ષા કરવાનું
जे - જેઓ
न जाणंति - જાણતા નથી

छा.: धिग् धिक् तेषां नराणां विज्ञाने तथा गुणेषु कुशलत्वम् ।
शुभसत्यधर्मरत्ने सुपरीक्षां ये न जानन्ति ॥ ९९ ॥

અર્થઃ શુભ સત્ય એવા ધર્મરત્નમાં સારી રીતે પરીક્ષા કરવાનું જેઓ જાણતાં નથી તે માણસોની વિજ્ઞાનમાં અને ગુણોમાં રહેલી કુશળતાને ધિક્કાર થાઓ ॥ ૯૯ ॥

जिणधम्मोऽयं जीवाणं, अपुव्वो कप्पपायवो ।
सग्गापवग्गसुक्खाणं, फलाणं दायगो इमो ॥ १०० ॥

जिणधम्मो - જિનધર્મ
यं- આ
जीवाणं - જીવોને
अप्पुव्वो - અપૂર્વ
कप्पपायवो - કલ્પવૃક્ષ છે
सग्गापवग्ग - સ્વર્ગ-મોક્ષનાં
सुक्खाणं - સુખરૂપ
फलाणं - ફળોને
दायगो - આપનારો
इमो - આ

छा.: जिनधर्मोऽयं जीवानाम् अपूर्वः कल्पपादपः ।
स्वर्गापवर्गसुखानां फलानां दायकः अयम् ॥ १०० ॥

અર્થઃ સ્વર્ગ-મોક્ષનાં સુખરૂપ ફળોને આપનારો એવો આ જિનધર્મ જીવોને અપૂર્વ કલ્પવૃક્ષ છે ॥ ૧૦૦ ॥

धम्मो बंधू सुमित्तो य, धम्मो य परमो गुरू ।
मुक्खमग्गपयट्टाणं, धम्मो परमसंदणो ॥ १०१ ॥

[श्रा.दि.२८५]

धम्मो - ધર્મ
बंधू - ભાઈ
सुमित्तो - શ્રેષ્ઠ મિત્ર છે
य - અને
धम्मो - ધર્મ
य - અને
परमो - શ્રેષ્ઠ
गुरू - ગુરુ છે
मुक्खमग्ग - મોક્ષમાર્ગમાં
पयट्टाणं - પ્રવર્તેલાને
धम्मो - ધર્મ એ
परम - પરમ
संदणो - રથ સમાન છે

छा.: धर्मो बन्धुः सुमित्रं च धर्मश्च परमो गुरुः ।
मोक्षमार्गप्रवृत्तानां धर्मः परमस्यन्दनः ॥ १०१ ॥

અર્થઃ ધર્મ ભાઈ છે, શ્રેષ્ઠ મિત્ર છે (વળી) ધર્મ શ્રેષ્ઠ ગુરુ છે અને મોક્ષમાર્ગમાં પ્રવર્તેલાને ધર્મ એ પરમ રથ સમાન છે ॥ ૧૦૧ ॥

चउगइणंतदुहानलपलित्तभवकाणणे महाभीमे ।
सेवसु रे जीव ! तुमं, जिणवयणं अमियकुंडसमं ॥ १०२ ॥

चउगइ - ચારગતિના
अणंत - અનંત
दुहानल - દુઃખરૂપ અગ્નિથી
पलित्त - સળગતાં
भवकाणणे - ભવરૂપ જંગલમાં
महाभीमे - મહાભયંકર
सेवसु - સેવ
रे जीव - હે જીવ !

तुमं - તું
जिणवयणं - જિનવચનને
अमिय - અમૃતનાં
कुंडसमं - કુણ્ડ સમાન

छा.: चतुर्गत्यनन्तदु:खानलपदीप्तभवकानने महाभीमे ।
सेवस्व रे जीव ! त्वं जिनवचनम् अमृतकुण्डसमम् ॥ १०२ ॥

અર્થ: ચારગતિના અનંત દુ:ખરૂપ અગ્નિથી સળગતા એવા મહાભયંકર ભવરૂપ જંગલમાં હે જીવ ! તું અમૃતનાં કુણ્ડ સમાન જિનવચનને સેવ. ॥ ૧૦૨ ॥

विसमे भवमरुदेसे, अणंतदुहगिम्हतावसंतत्ते ।
जिणधम्मकप्परुक्खं, सरसु तुमं जीव सिवसुहदं ॥ १०३ ॥

विसमे - વિષમ એવા
भवमरुदेसे - સંસારરૂપ રણપ્રદેશમાં
अणंत - અનંત
दुह - દુ:ખરૂપ
गिम्हताव - ગ્રીષ્મ ઋતુના તાપથી
संतत्ते - તપેલા
जिणधम्म - મહાભયંકર
कप्परुक्खं - કલ્પવૃક્ષનું
सरसु - હે જીવ !
तुमं - તું
जीव - જિન-વચનને
सिवसुहदं - શિવસુખને આપનારા

छा.: विषमे भवमरुदेशे अनन्तदु:खग्रीष्मतापसंतप्ते ।
जिनधर्मकल्पवृक्षं स्मर त्वं जीव ! शिवसुखदम् ॥ १०३ ॥

અર્થ: અનંતદુ:ખરૂપ ગ્રીષ્મઋતુનાં તાપથી તપેલાં વિષમ એવા સંસારરૂપ રણપ્રદેશમાં હે જીવ! તું શિવસુખને આપનારા જિનધર્મરૂપી કલ્પવૃક્ષનું સ્મરણ કર ॥ ૧૦૩ ॥

किं बहुणा जिणधम्मे, जइयव्वं जह भवोदहिं घोरं ।
लहुतरियमणंतसुहं, लहइ जिओ सासयं ठाणं ॥ १०४ ॥

किं - શું (કહેવું)	बहुणा - ઘણું
जिणधम्मे - જિનધર્મમાં	जइयव्वं - પ્રયત્ન કરવો
जह - જે રીતે	भवोदहिं - સંસારસમુદ્રને
घोरं - ભયંકર એવા	लहु - જલ્દીથી
तरिय - તરીને	अणंतसुहं - અનંતસુખ
लहइ - પામે	जिओ - જીવ
सासयं - શાશ્વત	ठाणं - સ્થાનને

छा.: किं बहुना जिनधर्मे यतितव्यं यथा भवोदधिं घोरम् ।
लघु तीर्त्वा अनन्तसुखं लभते जीवः शाश्वतं स्थानम् ॥ १०४ ॥

અર્થ: ઘણું શું (કહેવું) ? (તે રીતે) જિનધર્મમાં પ્રયત્ન કરવો જોઈએ જે રીતે જીવ ભયંકર એવા સંસારસમુદ્રને તરીને જલ્દીથી અનંત સુખ રૂપ શાશ્વત સુખને પામે ॥ ૧૦૪ ॥

॥ इन्द्रियपराजयशतकम् ॥

सु च्चिय सूरो सो चेव, पंडिओ तं पसंसिमो निच्चं ।
इंदियचोरेहिं सया, न लुंटिअं जस्स चरणधणं ॥ १ ॥

[आरा(१)६४६, पु.मा. २७६]

सु च्चिय - તે જ　　**सूरो** - શૂરવીર છે

सो चेव - તે જ　　**पंडिओ** - પંડિત છે

तं - તેની

पसंसिमो - અમે પ્રશંસા કરીએ છીએ

निच्चं - હંમેશા　　**इंदिय** - ઈન્દ્રિયરૂપી

चोरेहिं - ચોરો વડે　　**सया** - હંમેશાં

न लुंटिअं - ચોરાયું નથી　　**जस्स** - જે (મહાત્મા) નું

चरणधणं - ચારિત્રરૂપી ધન

छा.: स एव शूरः स एव पण्डितस्तं प्रशंसामो नित्यम् ।
इन्द्रियचौरैः सदा न लुण्टितं यस्य चरणधनम् ॥ १ ॥

અર્થઃ તે જ શૂરવીર છે, તે જ પંડિત છે, તેની અમે હંમેશા પ્રશંસા કરીએ છીએ જે (મહાત્મા)નું ચારિત્રરૂપી ધન હંમેશા ઈન્દ્રિયરૂપી ચોરોવડે ચોરાયું નથી ॥ ૧ ॥

इंदियचवलतुरंगे, दुग्गइमग्गाणुधाविरे निच्चं ।
भाविअभवस्सरूवो, रुंभइ जिणवयणरस्सीहिं ॥ २ ॥

[ध.र. ६२]

इंदिय - ઈન્દ્રિયરૂપી **चवल**- ચપળ
तुरंगे - ઘોડાઓને **दुग्गइमग्ग** - દુર્ગતિનાં માર્ગે
अणुधाविरे - દોડતાં **निच्चं** - હંમેશા
भाविअ - ભાવિત કર્યું છે
भवस्सरूवो - ભવનું સ્વરૂપ જેણે એવો (વ્યક્તિ)
रुंभइ - રોકે છે **जिणवयण** - જિનવચનરૂપી
रस्सीहिं - દોરડા વડે

छा.:इन्द्रियचपलतुरङ्गान् दुर्गतिमार्गानुधावतो नित्यम् ।
भावितभवस्वरूपो रुन्ध्यात् जिनवचनरश्मिभिः ॥ २ ॥

અર્થઃ ભાવિત કર્યું છે ભવનું સ્વરૂપ જેને એવો (વ્યક્તિ) હંમેશા દુર્ગતિનાં માર્ગે દોડતાં એવા ઈન્દ્રિય રૂપી ચપળ ઘોડાને જિનવચનરૂપી દોરડા વડે રોકે છે ॥ ૨ ॥

इंदियधुत्ताणमहो, तिलतुसमित्तंपि देसु मा पसरं ।
जइ दिन्नो तो नीओ, जत्थ खणो वरिसकोडिसमो ॥ ३ ॥

[भ. भा. २६]

इंदिय - ઈન્દ્રિયરૂપી **धुत्ताणं** - ધૂતારાઓને
अहो - સંબોધન સૂચક છે **तिलतुस** - તલના ફોતરા
मित्तंपि - જેટલો પણ **देसु मा** - ન આપીશ

पसरं - લાગ
दिन्नो - આપ્યો
नीओ - (તું) લઇ જવાઇશ
खणो - (એક) ક્ષણ
जइ - જો
तो - તો
जत्थ - જ્યાં
वरिसकोडिसमो - ક્રોડ વર્ષ સામાન છે

छा.: इन्द्रियधूर्तानामहो तिलतुषमात्रमपि दद्या मा प्रसरम्।
यदि दत्तस्तदा नीतो यत्र क्षणो वर्षकोटिसमः ॥ ३ ॥

અર્થ: હે (જીવ) ! ઈન્દ્રિયરૂપી ધૂતારાઓને તલનાં ફોતરા જેટલો પણ લાગ ન આપીશ... જો આપ્યો, તો (તું) ત્યાં લઈ જવાઈશ જ્યાં (એક) ક્ષણ એક ક્રોડ વર્ષ સમાન છે ॥ ૩ ॥

अजिइंदिएहि चरणं, कट्ठं व घुणेहि कीरइ असारम्।
तो धम्मत्थीहि दढं, जइयव्वं इंदियजयम्मि ॥ ४ ॥

[आरा.[१]६४१, पु. मा.२६१]

अजिइंदिएहि - નહીં જીતાયેલી ઇન્દ્રિય વડે
चरणं - ચારિત્ર
घुणेहि - ઘુણના કીડા વડે
असारं - નકામું
धम्मत्थीहि - ધર્માર્થી (જીવોએ)
जइयव्वं - પ્રયત્ન કરવો જોઇએ
जयम्मि - વિજય મેળવવાં
कट्ठं व - લાકડું જેમ
कीरइ - કરાય છે
तो - તેથી
दढं - અત્યંત
इंदिय - ઇન્દ્રિય ઉપર

छा.: अजितेन्द्रियैश्चारित्रं काष्ठमिव घुणैः क्रियते असारम्।
ततो धर्मार्थिभिः दृढं यतितव्यं इन्द्रियजये ॥ ४ ॥

અર્થઃ ઘુણનાં કીડાવડે જેમ લાકડું અસાર કરાય છે તેમ નહીં જિતાયેલી ઈન્દ્રિયોવડે ચારિત્ર અસાર કરાય છે. તેથી ધર્માર્થી (જીવોએ) ઈન્દ્રિય ઉપર વિજય મેળવવા અત્યન્ત પ્રયત્ન કરવો જોઈએ. ॥ ૪ ॥

जह कागिणीइ हेउं, कोडिं रयणाण हारए कोइ ।
तह तुच्छविसयगिद्धा, जीवा हारंति सिद्धिसुहं ॥ ५ ॥

[म.प.७२,भ.भा.४९३]

जह - જેમ	कागिणीइ - કાકિણી
हेउं - માટે	कोडिं - ક્રોડ
रयणाण - રત્નોને	हारए - હારી જાય છે
कोइ - કોઇક(માણસ)	तह - તેમ
तुच्छ - તુચ્છ	विसय - વિષયોમાં
गिद्धा - આશક્ત થયેલાં	जीवा - જીવો
हारंति - હારી જાય છે	सिद्धिसुहं - સિદ્ધિસુખને

छा.: यथा काकिण्या हेतोः कोटिं रत्नानां हारयेत् कोऽपि ।
तथा तुच्छविषयगृद्धा जीवा हारयन्ति सिद्धिसुखम् ॥ ५ ॥

અર્થઃ જેમ કોઈક (માણસ) કાકિણી માટે ક્રોડ રત્નો હારી જાય છે તેમ તુચ્છ વિષયોમાં આશક્ત થયેલાં જીવો સિદ્ધિસુખને હારી જાય છે. ॥ ૫ ॥

तिलमित्तं विसयसुहं, दुहं च गिरिरायसिंगतुंगयरं ।
भवकोडीहिं न निट्ठइ, जं जाणसु तं करिज्जासु ॥ ६ ॥

तिलमित्तं - તલ જેટલું છે
विसयसुहं - વિષયનું સુખ
दुहं - દુઃખ
च - અને
गिरिराय - ગિરિરાજનાં
सिंग - શિખર કરતાંય
तुंगयरं - વધારે ઉંચું છે (જે દુઃખ)
भवकोडीहिं - ક્રોડોભવ વડે (પણ)
न निट्ठइ - નાશ પામતું નથી
जं जाणसु - જે સમજે
तं - તે
करिज्जासु - કર

छा.: तिलमात्रं विषयसुखं दुःखं च गिरिराजशृङ्गतुङ्गतरम् ।
भवकोटिभिः न नश्यति यज्जानीषे तत्कुरुष्व ॥ ६ ॥

અર્થઃ વિષયોનું સુખ તલ જેટલું છે અને દુઃખ ગિરિરાજનાં શિખર કરતાંય વધારે ઉંચુ છે (જે દુઃખ) ક્રોડો ભવવડે (પણ) નાશ પામતું નથી જે સમજે તે કર ॥ ૬ ॥

भुंजंता महुरा विवागविरसा, किंपागतुल्ला इमे,
कच्छुकंडुअणं व दुक्खजणया, दाविंति बुध्धि सुहे ।
मज्झन्हे मयतिन्हिअव्व सययं, मिच्छाभिसंधिप्पया,
भुत्ता दिंति कुजम्मजोणिगहणं, भोगा महावेरिणो ॥ ७ ॥

भुंजंता - ભોગવતા
महुरा - મધુર
विवाग - વિપાકે
विरसा - વિરસ છે
किंपाग - કિમ્પાકફળ
तुल्ला - જેવા છે

इमे - આ (કામભોગો) **कच्छु** - ખરજવાની
कंडुअणं व - ખણજની જેમ
दुक्खजणया - દુ:ખને ઉત્પન્ન કરનારા
दाविंति - પેદા કરે છે **बुद्धिं सुहे** -'સુખ છે'એવી બુદ્ધિને
मज्झन्हे - મધ્યાહ્નને
मयतिन्हिअव्व - મૃગજળની જેમ
सययं - સતત **मिच्छा** - ખોટા
अभिसंधि - અભિપ્રાયને **प्पया** - કરે છે
भुत्ता - ભોગવાયેલા એવા (કામભોગો)
दिंति - કરાવે છે **कुजम्म** - ખરાબ જન્મની
जोणिगहणं - યોનિ ગ્રહણ **भोगा** - ભોગો
महावेरिणो - મહાવૈરી છે

छा.: भुज्यमाना मधुरा विपाकविरसा किम्पाकतुल्या इमे ।
कच्छुकण्डूयनानीव दुःखजनका दर्शयन्ति बुद्धिं सुखे ।
मध्याह्ने मृगतृष्णेव सततं मिथ्याभिसन्धिप्रदाः ।
भुक्ता ददति कुजन्मयोनिग्रहणं भोगा महावैरिणः ॥ ७ ॥

અર્થ: આ (કામભોગો) ભોગવતાં મધુર અને વિપાકે વિરસ છે, કિમ્પાક ફળ જેવા છે. અને ખરજવાની ખણજની જેમ દુ:ખ ઉત્પન્ન કરનારા (હોવા છતાં) 'સુખ છે' એવી બુદ્ધિને પેદા કરે છે. મધ્યાહ્નનાં સમયે મૃગજળની જેમ સતત ખોટા અભિપ્રાયને કરે છે (તથા) ભોગવાયેલાં એવા એ (કામભોગો) ખરાબ જન્મની યોનિ ગ્રહણ કરાવે છે અને (આથી જ) કામભોગો મહાવૈરી છે. ॥ ૭ ॥

सक्का अग्गी निवारेउं, वारिणा जलिओ वि हु ।
सव्वोदहिजलेणावि, कामग्गी दुन्निवारओ ॥ ८ ॥

[इसि. ३/११ ३६/५]

सक्का - શક્ય છે अग्गी - અગ્નિ
निवारेउं - બુઝવવો वारिणा - પાણી વડે
जलिओ वि - સળગતો એવો પણ
हु - પરંતુ सव्वोदहि - બધા સમુદ્રના
जलेणावि - પાણી વડે પણ कामग्गी - કામરૂપી અગ્નિ
दुन्निवारओ - દુઃખે નિવારી શકાય તેવો છે

छा.: शक्यः अग्निर्निवारयितुं वारिणा ज्वलितोऽपि तु ।
सर्वोदधिजलेनाऽपि कामाग्निर्दुर्निवार्यः ॥ ८ ॥

અર્થ: સળગતો એવો પણ અગ્નિ પાણી વડે બુઝવવો શક્ય છે.પરંતુ કામ રૂપી અગ્નિ બધા સમુદ્રનાં પાણી વડે (પણ) દુઃખે નિવારી શકાય તેવો છે. ॥ ८ ॥

विसमिव मुहम्मि महुरा, परिणामनिकामदारुणा विसया ।
कालमणंतं भुत्ता, अज्ज वि मुत्तुं न किं जुत्ता ॥ ९ ॥

[सं.श.६९ वि.मं.१०४]

विसमिव - વિષની જેમ मुहम्मि - શરૂઆતમાં
महुरा - મધુર परिणाम - પરિણામે
निकामदारुणा - અત્યંત ભયંકર એવાં
विसया - વિષયો कालं - કાળ સુધી

अणंतं - અનંત
भुत्ता - ભોગવાયા
अज्ज वि - હજુ પણ
मुत्तुं - મૂકવા
न - નથી
किं जुत्ता - શું યોગ્ય

छा.: विषमिव मुखे मधुरा परिणामनिकामदारुणा विषयाः ।
कालमनन्तं भुक्ता अद्यापि मोक्तुं न किं युक्ताः ॥ ९ ॥

અર્થઃ વિષની જેમ શરૂઆતમાં મધુર અને પરિણામે અત્યંત ભયંકર એવા વિષયો અનંત કાળસુધી ભોગવાયાં, શું હજુ પણ મૂકવા યોગ્ય નથી... ? ॥ ૯ ॥

विसयरसासवमत्तो, जुत्ताजुत्तं न याणई जीवो ।
झूरइ कलुणं पच्छा, पत्तो नरयं महाघोरं ॥ १० ॥

[सं.श.६९ वि.मं.१०५]

विसय - વિષય
रस - રસરૂપી
आसव - મદિરામાં
मत्तो - મત્ત થયેલો
जुत्ताजुत्तं - યોગ્યાયોગ્યને
न याणई - જાણતો નથી
जीवो - જીવ
पच्छा - પાછળથી
झूरइ - (મનુષ્ય ભવમાં મળેલી સામગ્રીને) યાદ કરે છે.
कलुणं - કરુણતાપૂર્વક
पत्तो - પામેલો
नरयं - નરકને
महाघोरं - મહાભયંકર

छा.: विषयरसासवमत्तो युक्तायुक्तं न जानाति जीवः ।
स्मरति करुणं पश्चात् प्राप्तो नरकं महाघोरम् ॥ १० ॥

અર્થ: વિષયરસરૂપી મદિરામાં મત્ત થયેલો જીવ યોગ્યાયોગ્યને જાણતો નથી (અને) પાછળથી મહાભયંકર નરકને પામેલો કરુણતાપૂર્વક (મનુષ્યભવમાં મળેલી સામગ્રીને) યાદ કરે છે. ॥ ૧૦ ॥

जह निंबदुमुप्पन्नो, कीडो कडुअंपि मन्नए महुरं ।
तह सिद्धिसुहपरुक्खा, संसारदुहं सुहं बिंति ॥ ११ ॥

[सं.श.७० वि.मं.६५५]

जह - જેમ
निंबदुम - લીમડામાં
उप्पन्नो - ઉત્પન્ન થયેલો
कीडो - કીડો
कडुअंपि - કડવાને પણ
मन्नए - માને છે
महुरं - મધુર
तह - તેમ
सिद्धिसुह - સિદ્ધિ સુખ જેમને
परुक्खा - પ્રત્યક્ષ નથી તેવા (જીવો)
संसार - સંસારનાં
दुहं - દુ:ખને
सुहं - સુખ છે (એવું)
बिंति - બોલે છે

छा.: यथा निम्बद्रुमोत्पन्नः कीटः कटुमपि मन्यते मधुरम् ।
तथा सिद्धिसुखपरोक्षाः संसारदुःखं सुखं ब्रुवन्ति ॥ ११ ॥

અર્થ: લીમડામાં ઉત્પન્ન થયેલો કીડો જેમ કડવાને પણ મધુર માને છે તેમ સિદ્ધિસુખ જેમને પ્રત્યક્ષ નથી તેવા (જીવો) દુ:ખને સુખ છે (એવું) બોલે છે. ॥ ૧૧ ॥

अथिराण चंचलाण य, खणमित्तसुहंकराण पावाणं ।
दुग्गइनिबंधणाणं, विरमसु एआण भोगाणं ॥ १२ ॥

अथिराण - અસ્થિર	चंचलाण य - ચંચળ
खणमित्त - ક્ષણ માત્ર	सुहंकराण - સખ કરનારા
पावाणं - પાપી	दुग्गइ - દુર્ગતિના
निबंधणाणं - કારણભૂત	विरमसु - તું અટક
एआण - એવાં આ	भोगाणं - ભોગોથી

छा.: अस्थिरेभ्यश्च चञ्चलेभ्यः क्षणमात्रसुखकरेभ्यः पापेभ्यः ।
दुर्गतिनिबन्धनेभ्यो विरम एतेभ्यो भोगेभ्यः ॥ १२ ॥

અર્થ: અસ્થિર, ચંચળ, ક્ષણમાત્ર સુખ કરનારા, પાપી દુર્ગતિનાં કારણભૂત એવાં આ ભોગોથી તું અટક. ॥ ૧૨ ॥

पत्ता य कामभोगा, सुरेसु असुरेसु तहय मणुएसु ।
न य तुज्झ जीव ! तित्ती, जलणस्स व कट्ठनियरेण ॥ १३ ॥

पत्ता - મેળવાયા છે	य - અને
कामभोगा - કામભોગો	सुरेसु - વૈમાનિક દેવલોકમાં
असुरेसु - ભવનપતિ દેવલોકમાં	
तहय - તે જ રીતે	मणुएसु - મનુષ્યપણામાં
न - નથી થતી	य - અને
जीव - હે જીવ !	तुज्झ - તને
तित्ती - તૃપ્તિ	जलणस्स व - અગ્નિ જેમ
कट्ठनियरेण - લાકડાનાં સમૂહ વડે	

छा.: प्राप्ताश्च कामभोगाः सुरेषु असुरेषु तथा च मनुष्येषु ।
न च तव जीव ! तृप्तिर्ज्वलनस्येव काष्ठनिकरेण ॥ १३ ॥

અર્થઃ હે જીવ ! કામભોગો (તારાવડે) વૈમાનિક દેવલોકમાં અને ભવનપતિદેવલોકમાં તે જ રીતે મનુષ્યપણામાં મેળવાયા છે (તો પણ) લાકડાનાં સમૂહવડે અગ્નિને જેમ તૃપ્તિ થતી નથી તેમ તને તૃપ્તિ થતી નથી ॥ ૧૩ ॥

जहा य किंपागफला मणोरमा, रसेण वन्नेण य भुंजमाणा ।
ते खुड्डुए जीविय पच्चमाणा, एओवमा कामगुणा विवागे ॥ १४ ॥

[उत्त. ११५७]

जहा य - જેમ **किंपागफला** - કિમ્પાકફળો
मणोरमा - મનોહરપણ **रसेण** - રસ
वन्नेण - વર્ણથી **य** - અને
भुंजमाणा - ભોગવાતા **ते** - તે
खुड्डुए - નાશ કરે છે **जीविय** - જીવિતનો
पच्चमाणा - વિપાકસ્થાનને પામેલા
एअ - કિંપાક ફળ **उवमा** - તુલ્ય છે
कामगुणा - કામભોગો **विवागे** - પરિણામે

छा.: यथा च किम्पाकफलानि मनोरमाणि
रसेनवर्णेन च भुज्यमानानि ।
तानि क्षोदयन्ति जीवितं पच्यमानानि
कामगुणा विपाके एतदुपमाः ॥ १४ ॥

અર્થ: જેમ રસ અને વર્ણથી મનોહર (પણ) કિંપાકફળો ભોગવાતા જીવિતનો નાશ કરે છે (તેમ) વિપાકસ્થાનને પામેલા કામભોગો (પણ) પરિણામે કિંપાક ફળ તુલ્ય છે .

सव्वं विलवियं गीयं, सव्वं नट्टं विडंबणा ।
सव्वे आभरणा भारा, सव्वे कामा दुहावहा ॥ १५ ॥

[उत्त. ४०३]

सव्वं - સર્વ
विलवियं - વિલાપ છે
गीयं - ગીત એ
सव्वं - સર્વે
नट्टं - નૃત્ય
विडंबणा - વિડંબણા રૂપ છે
सव्वे आभरणा - સર્વે આભરણો
भारा - ભારરૂપ છે
सव्वे - સર્વે
कामा - કામભોગો
दुहावहा - દુ:ખને ખેંચી લાવનારા છે

छा.: सर्वं विलपितं गीतं सर्वं नृत्यं विडम्बना ।
सर्वे आभरणा भाराः सर्वे कामा दुःखावहाः ॥ १५ ॥

અર્થ: સર્વે ગીત એ વિલાપ છે. સર્વે નૃત્ય વિડંબણારૂપ છે. સર્વે આભરણો ભારરૂપ છે અને સર્વે ભોગસુખો દુ:ખને ખેંચી લાવનારા છે ॥ ૧૫ ॥

देविंदचक्कवट्टित्तणाइ रज्जाइ उत्तमा भोगा ।
पत्ता अणंतखुत्तो, न य हुं तित्तिं गओ तेहिं ॥ १६ ॥

[त.प.१३६,म.प.२५२,महा.६२]

देविंद - ઇન્દ્રપણામાં

चक्कवट्टित्तणाइ - ચક્રવર્તીપણામાં

रज्जाइ - રાજ્ય વગેરે
उत्तमा - ઉત્તમ

भोगा - ભોગો
पत्ता - પ્રાપ્ત કરાયા છે

अनंतखुत्तो - અનંતવાર
न - નથી

य - અને
हुं - પ્રશ્ન માટે

तत्तिं - તૃપ્તિને
गओ - પામ્યો

तेहिं - તે ભોગો વડે

छा.: देवेन्द्रचक्रवर्त्तित्वे राज्यादयः उत्तमा भोगाः ।
प्राप्ता अनन्तकृत्वो न च (हे !) तृप्तिं गतस्तैः ॥ १६ ॥

અર્થઃ ઈન્દ્રપણામાં, ચક્રવર્તીપણામાં રાજ્ય વિગેરે ઉત્તમ ભોગો અનંતીવાર પ્રાપ્ત કરાયા છે (તો પણ) (હે જીવ !) શું તું તે ભોગોવડે તૃપ્તિને પામ્યો નથી ॥ ૧૬ ॥

संसारचक्कवाले, सव्वे वि अ पुग्गला मए बहुसो ।
आहारियाय परिणामिआ य न तेसु तत्तोऽहं ॥ १७ ॥

[आ.प.४९,महा.५२,म.प.२४९]

संसार - સંસારનાં
चक्कवाले - વિસ્તારમાં

सव्वे वि - સર્વે પણ
पुग्गला - પુદ્દ્ગલો

मए - મારા વડે
बहुसो - ઘણી વાર

आहारियाय - ભોગવાયા છે

परिणामिआ य - પરિણમાયા છે

न - નથી
य - અને

तेसु - તે (પુદ્ગલો)માં
तत्तो - તૃપ્ત થયો
अहं - હું

छा.: संसारचक्रवाले सर्वेऽपि च पुद्गला मया बहुशः ।
आहारिताश्च परिणामिताश्च न च तेषु तृप्तोऽहम् ॥ १७ ॥

અર્થ: સંસારનાં વિસ્તારમાં સર્વે પણ પુદ્ગલો મારાવડે ઘણીવાર ભોગવાયા છે અને પરિણમાયા છે (તો પણ) તે (પુદ્ગલ)માં હું તૃપ્ત થયો નથી ॥ ૧૭ ॥

उवलेवो होइ भोगेसु, अभोगी नोवलिप्पई ।
भोगी भमइ संसारे, अभोगी विप्पमुच्चइ ॥ १८ ॥

[उत्त.१६१]

उवलेवो - લેપાય
होइ - છે
भोगेसु - ભોગોમાં
अभोगी - અભોગી
नोवलिप्पई - લેપાતો નથી
भोगी - ભોગી
भमइ - ભમે છે
संसारे - સંસારમાં
अभोगी - અભોગી
विप्पमुच्चइ - (સંસારથી) મુક્ત થાય છે

छा.: उपलेपो भवति भोगेषु अभोगी नोपलिप्यते ।
भोगी भ्रमति संसारे अभोगी विप्रमुच्यते ॥ १८ ॥

અર્થ: (ભોગી) ભોગોમાં લેપાય છે. અભોગી લેપાતો નથી ભોગી સંસારમાં ભમે છે અભોગી (સંસારથી) મુક્ત થાય છે. ॥ ૧૮ ॥

अल्लो सुक्को य दो छूढा, गोलया मट्टियामया ।
दो वि आवडिया कूडे, जो अल्लो सो तत्थलग्गइ ॥ १९ ॥

अल्लो - ભીનો
सुक्को - સૂકો
य - અને
दो छूढा - બન્ને ફેંકાયા
गोलया - ગોળા
मट्टियामया - માટીનાં
दो वि - બન્ને (ગોળા)
आवडिया - અથડાયાં
कूडे - ભીંત ઉપર
जो अल्लो - જે ભીનો (ગોળો)
सो - તે
तत्थ - ત્યાં
लग्गइ - ચોંટી ગયો

छा.: आर्द्रः शुष्कश्च द्वौ क्षिप्तौ गोलकौ मृत्तिकामयौ ।
द्वावपि आपतितौ कुड्ये यः आर्द्रः स तत्र लगति ॥ १९ ॥

અર્થ: ભીનો અને સુકો એવાં બન્ને માટીનાં ગોળા ફેંકાયા અને બન્ને પણ ભીંત ઉપર અથડાયાં (એમાં) જે ભીનો (ગોળો) હતો તે ત્યાં ચોંટી ગયો ॥ ૧૯ ॥

एवं लग्गंति दुम्मेहा, जे नरा कामलालसा ।
विरत्ता उ न लग्गंति, जहा सुक्के अ गोलए ॥ २० ॥

[आचा.२३३, उत्त.९७१]

एवं - આ રીતે
लग्गंति - ચોંટી જાય છે
दुम्मेहा - દુર્બુદ્ધિવાળા
जे - જે
नरा - માણસો હોય છે

कामलालसा - કામભોગની લાલસાવાળા
विरत्ता - (સંસારથી)વિરક્ત (જીવો)
न लग्गंति - ચોંટતા નથી जहा - જેમ
सुक्के - સૂકો अ - અને
गोलए - ગોળો

छा.: एवं लगन्ति दुर्मेघसो ये नराः कामलालसाः ।
विरक्तास्तु न लगन्ति यथा शुष्कश्च गोलकः ॥ २० ॥

અર્થઃ આ રીતે કામભોગની લાલસાવાળા જે દુર્બુદ્ધિ માણસો હોય (તે) ચોંટી જાય છે અને (સંસારથી) વિરક્ત (જીવો) સુકા ગોળાની જેમ ચોંટતા નથી ॥ ૨૦ ॥

तणकट्ठेहि व अग्गी, लवणसमुद्दो नईसहस्सेहिं ।
न इमो जीवो सक्को, तिप्पेउं कामभोगेहिं ॥ २१ ॥

[महा.५७,५५,५६/म.प.२४९,आ.प.५०]

तण - ઘાસ અને कट्ठेहिं - કાષ્ઠ વડે જેમ
अग्गी - અગ્નિ लवणसमुद्दो - લવણસમુદ્ર
नईसहस्सेहिं - હજારો નદીઓ વડે न - નથી
इमो जीवो - આ જીવ सक्को - શક્ય
तिप्पेउं - તૃપ્ત કરવો कामभोगेहिं - કામભોગો વડે

छा.: तृणकाष्ठैरिव अग्निर्लवणसमुद्रो नदीसहस्त्रैः ।
न अयं जीवः शक्यस्तर्पयितुं कामभोगैः ॥ २१ ॥

અર્થ: તૃણ અને કાષ્ઠ વડે અગ્નિ, હજારો નદીઓ વડે લવણસમુદ્ર જેમ તૃપ્ત કરવો શક્ય નથી (તેમ) આ જીવ (પણ) કામભોગોવડે તૃપ્ત કરવો શક્ય નથી ॥ ૨૧ ॥

भुत्तूण वि भोगसुहं, सुरनरखयरेसु पुण पमाएणं ।
पिज्जइ नरएसु भेरव-क्लकलतउतंबपाणाइं ॥ २२ ॥

[म.प.३९२]

भूत्तूण वि - ભોગવીને પણ
भोगसुहं - ભોગસુખોને
सुर - દેવ
नर - મનુષ્ય
खयरेसु - વિદ્યાધરપણામાં
पुण - વિશેષ સૂચક છે
पमाएणं - નિદ્રા-વિષયાદિ વડે
पिज्जइ - પીવડાવાય છે
नरएसु - નરકમાં
भेरव - ભયાનક
कलकल - ઉકળતા
तउतंब - સીસા અને તાંબાના
पाणाइं - રસ

छा.: भुक्त्वापि भोगसुखं सुरनर-खचरेषु पुनः प्रमादेन ।
पाच्यन्ते नर भैरवक्लकलत्रपुताम्रपानानि ॥ २२ ॥

અર્થ: દેવ-મનુષ્ય-વિદ્યાધરપણામાં નિદ્રા-વિષયાદિ રૂપ પ્રમાદવડે કરીને ભોગોને ભોગવીને પણ (કાલાન્તરે) નરકમાં (જનારને)ભયાનક ઉકળતાં સીસા અને તાંબાના રસ પીવડાવાય છે ॥ ૨૨ ॥

को लोभेण न निहओ, कस्स न रमणीहिं भोलिअं हिअयं ।
को मच्चुणा न गहिओ, को गिद्धो नेव विसएहिं ॥ २३ ॥

[पु.मा.३०६]

को - કોણ
लोभेण - લોભ વડે
न निहओ - હણાયો નથી
कस्स - કોનું
न - નથી
रमणीहिं - સ્ત્રિઓ વડે
भोलिअं - મોહ પમાડાયું
हिअयं - હૃદય
को - કોણ
मच्चुणा - મૃત્ય વડે
न गहिओ - ગ્રહણ નથી કારાયો
को - કોણ
गिद्धो - આશક્ત થયો
नेव - નથી
विसएहिं - વિષયામાં

छा.: को लोभेन न निहतः कस्य न रमणीभिर्मोहितं हृदय म् ।
को मृत्युना न गृहीतः को गृद्धो नैव विषयेषु ॥ २३ ॥

અર્થઃ કોણ લોભવડે હણાયો નથી, કોનું હૃદય સ્ત્રીઓવડે મોહ પ માડાયું નથી, કોણ મૃત્યુવડે ગ્રહણ નથી કરાયો, કોણ વિષયોમાં આશક્ત થયો નથી.... ?(એટલે કે બધા જ) ॥ ૨૩ ॥

खणमित्तसुक्खा बहुकालदुक्खा,
पगामदुक्खा अनिकामसुक्खा ।
संसारमोक्खस्स विपक्खभूआ,
खाणी अणत्थाण उ कामभोगा ॥ २४ ॥

[उत्त.४३५]

खणमित्त - ક્ષણમાત્ર
सुक्खा - સુખ આપનારા
बहुकाल - ઘણો કાળ
दुक्खा - દુઃખ આપનારા
पगामदुक्खा - ઘણું દુઃખ આપનારા
अनिकामसुक्खा - અલ્પ(તુચ્છ) સુખ આપનારા
संसार - સંસારથી
मोक्खस्स - મુક્ત થવામાં
विपक्खभूआ- પ્રતિકૂળ બનનારા
खाणी - ખાણ છે
अणत्थाण - અનર્થોની
कामभोगा - કામભોગો

छा.: क्षणमात्रसुखा बहुकालदुःखा
प्रकामदुःखा अनिकामसुखाः ।
संसारमोक्षस्य विपक्षभूताः
खनिः अनर्थानां तु कामभोगाः ॥ २४ ॥

અર્થઃ ક્ષણમાત્ર સુખ આપનારા, ઘણોકાળ દુઃખ આપનારા, ઘણું દુઃખ આપનારા, અલ્પ (તુચ્છ) સુખ આપનારા, સંસારથી મુક્ત થવામાં પ્રતિકૂળ બનનારા એવાં આ કામભોગો અનર્થોની ખાણ જ છે ॥ ૨૪॥

सव्वगहाणं पभवो, महागहो सव्वदोसपायट्टी ।
कामग्गहो दुरप्पा, जेणऽभिभूअं जगं सव्वं ॥ २५ ॥

[उव.२१०]

सव्व - સર્વે
गहाणं - ઉન્માદોનું
पभवो - ઉત્પત્તિ સ્થાન છે
महागहो - મહાઉન્માદ છે
सव्वदोस - સર્વે દોષોનો
पायट्टी - પ્રવર્તક છે
कामग्गहो - (આ) કામગ્રહ
दुराप्पा - દુરાત્મા છે
जेण - જેના વડે
अभिभूअं - પરાભવ પમાડાયું છે
जगं - જગત
सव्वं - આખું

छा.: सर्वग्रहाणां प्रभवो महाग्रहः सर्वदोष-प्रवर्तकः ।
कामग्रहो दुरात्मा येनाभिभूतं जगसर्वम् ॥ २५ ॥

અર્થઃ સર્વે ઉન્માદોનું ઉત્પત્તિસ્થાન છે, મહા ઉન્માદ સર્વદોષોનો પ્રવર્તક એવો આ કામગ્રહ દુરાત્મા છે જેનાવડે આખું જગત પરાભવ પમાડાયું છે ॥ ૨૫ ॥

जह कच्छुल्लो कच्छुं, कंडुअमाणो दुहं मुणइ सुक्खं ।
मोहाउरा मणुस्सा, तह कामदुहं सुहं बिंति ॥ २६ ॥

[उव.२१२]

जह - જેમ
कच्छुल्लो - ખરજવાવાળો માણસ
कच्छुं - ખરજવાને
कंडुअमाणो - ખણતો
दुहं - દુ:ખને
मुणइ - માને છે

सुक्खं - સુખ मोहाउरा - મોહાતુર
मणुस्सा - જીવો तह - તેમ
कामदुहं - કામથી થતાં દુઃખને सुहं - સુખ તરીકે
बिंति - બોલે છે

छा.: यथा कच्छुलः कच्छुं कण्डूयमानो दुःखं मन्यते सुखम् ।
मोहातुरा मनुष्यास्तथा कामदुःखं सुखं ब्रुवते ॥ २६ ॥

અર્થઃ જેમ ખરજવાવાળો માણસ ખરજવાને ખણતો દુઃખને સુખ માને છે તેમ મોહાતુર જીવો કામથી થતાં દુઃખને સુખ તરીકે બોલે છે ॥ ૨૬ ॥

सल्लं कामा विसं कामा, कामा आसीविसोवमा ।
कामे य पत्थेमाणा, अकामा जंति दुग्गइं ॥ २७ ॥

[उत्त.२६३,इसि.२८/४]

सल्लं - શલ્ય છે कामा- કામ
विसं - વિષ છે कामा - કામ
कामा - કામ आसीविस - દષ્ટિવિષ સર્પ
उवमा - જેવો છે कामे - કામને
य - અને पत्थेमाणा - પ્રાર્થના એવા (જીવા)
अकामा - કામભોગોને નહીં પામવા છતાં
जंति - જાય છે दुग्गइं - દુર્ગતિમાં

छा.: शल्यं कामा विषं कामा कामा आशीविषोपमाः ।
कामान् प्रार्थयमाना अकामा यान्ति दुर्गतिम् ॥ २७ ॥

અર્થ: કામ શલ્ય છે, કામ વિષ છે. કામ દષ્ટિવિષ સર્પ જેવો છે. કામને પ્રાર્થતા એવા (જીવો) કામને નહીં પામવા છતાં દુર્ગતિમાં જાય છે ।। ૨૭ ।।

विसए अवइक्खंता, पडंति संसारसायरे घोरे ।
विसएसु निराविक्खा, तरंति संसारकंतारे ॥ २८ ॥

[भ.प.१४९]

विसए - વિષયોને | अवइक्खंता - ઈચ્છતા
पडंति - પડે છે | संसार - સંસારરૂપ
सायरे - સાગરમાં | घोरे - ભયંકર
विसएसु - વિષયોથી | निराविक्खा - નિરપેક્ષ (જીવો)
तरंति - પાર પામે છે | संसारकंतारे - સંસાર અટવીનો

छा.: विषयान् अपेक्षमाणाः पतन्ति संसारसागरे घोरे ।
विषयेषु निरपेक्षास्तरन्ति संसारकान्तारम् ॥ २८ ॥

અર્થ: વિષયોને ઈચ્છતા જીવો ભયંકર સંસારસાગરમાં પડે છે વિષયોમાં નિરપેક્ષ જીવો સંસાર-અટવીના પારને પામે છે ।। ૨૮ ।।

छलिया अवइक्खंता, निरावइक्खा गया अविग्घेणं ।
तम्हा पवयणसारे, निरावइक्खेण होअव्वं ॥ २९ ॥

छलिया - ઠગાયા છે | अवइक्खंता- અપેક્ષાવાળા

निरावइक्खा - નિરપેક્ષ (જીવો) **गया** - (મોક્ષમાં) ગયા છે
अविग्घेणं - નિર્વિઘ્નપણે **तम्हा** - તે કારણથી
पवयणसारे - પ્રવચનનાં સારભૂત (સંયમ) ને
निरावइक्खेण - નિરપેક્ષ **होअव्वं** - થવું જોઇએ

छा.: छलिता अपेक्षमाणा निरपेक्षा गता अविघ्नेन ।
तस्मात् प्रवचनसारे निरपेक्षेण भवितव्यम् ॥ २९ ॥

અર્થ: અપેક્ષાવાળા (જીવો) ઠગાયા છે. નિરપેક્ષ (જીવો) નિર્વિઘ્નપણે (મોક્ષમાં) ગયા છે. તે કારણથી પ્રવચનનાં સારભૂત (સંયમ)ને (પામીને) (વિષયોમાં) નિરપેક્ષ થવું જોઈએ ॥ ૨૯ ॥

विसयाविक्खो निवडइ, निरविक्खो तरइ दुत्तरभवोहं ।
देवीदीवसमागय-भाउअजुअलेण दिट्ठंतो ॥ ३० ॥

[भ.प.१४७,पु.मा.३७३]

विसय - વિષયોની **अविक्खो**- અપેક્ષાવાળો જીવ
निवडइ - પડે છે **निरविक्खो** - નિરપેક્ષ જીવ
तरइ - તરી જાય છે **दुत्तर** - દુસ્તર એવા
भवोहं - સંસારના પ્રવાહને **देवी** - દેવીના
दीव - દ્વીપમાં **समागय** - આવેલાં
भाउअ - ભ્રાતૃ **जुअलेण** - યુગલનું
दिट्ठंतो - દૃષ્ટાંત જાણવું

छा.: विषयापेक्षो निष्पतति निरपेक्षस्तरति दुस्तरभवौघम् ।
देवीद्वीपसमागतं भ्रातृयुगलेन दृष्टान्तः ॥ ३० ॥

અર્થ: વિષયોની અપેક્ષાવાળો (જીવ) (સંસાર સમુદ્રમાં) પડે છે (અને) નિરપેક્ષ (જીવ) દુસ્તર એવા સંસારના પ્રવાહને તરી જાય છે. (અહીં) દેવીના દ્વીપમાં આવેલા ભ્રાતૃ યુગલનું દષ્ટાંત જાણવું ॥ ૩૦ ॥

जं अइतिक्खं दुक्खं, जं च सुहं उत्तमं तिलोयम्मि ।
तं जाणसु विसयाणं, वुड्ढिक्खयहेउअं सव्वं ॥ ३१ ॥

[आरा(२)६९४]

जं - જે	**अइतिक्खं**- અતિ તીક્ષ્ણ
दुक्खं - દુઃખ છે	**जं** - જે
च - અને	**सुहं** - સુખ છે
उत्तमं - ઉત્તમ એવું	**तिलोयम्मि** - ત્રણ લોકમાં
तं - તે	**जाणसु** - જાણવું
विसयाणं - વિષયોનાં	**वुड्ढिक्खय** - વૃદ્ધિ અને ક્ષયનાં
हेउअं - કારણે થનારું	**सव्वं** - સર્વે

छा.: यत् अतितीक्ष्णं दुःखं यच्च सुखम् उत्तमं त्रैलोक्ये ।
तज्जानीहि विषयाणां वृद्धिक्षयहेतुकं सर्वम् ॥ ३१ ॥

અર્થ: ત્રણ લોકમાં જે અતિતીક્ષ્ણ દુઃખ છે અને ઉત્તમ એવું જે સુખ છે તે સર્વે વિષયોનાં વૃદ્ધિ અને ક્ષયનાં કારણે થનારું જાણવું ॥ ૩૧ ॥

इंदियविसयपसत्ता, पडंति संसारसायरे जीवा ।
पक्खि व्व छिन्नपंखा, सुसीलगुणपेहुणविहूणा ॥ ३२ ॥

[भ.प.१४१,आरा. (२)६९]

इंदिय - ઈન્દ્રિયનાં **विसय** - વિષયમાં
पसत्ता - આશક્ત થયેલાં **पडंति** - પડે છે
संसार - સંસાર **सायरे** - સાગરમાં
जीवा - જીવો **पक्खि व्व** - પક્ષીની જેમ
छिन्नपंखा - છેદાયેલી પાંખવાળા
सुसीलगुण - સારા આચારવાળાનાં ગુણોને
पेहुण - જોતા **विहूणा**- નહીં

छा.: इन्द्रियविषयप्रसक्ताः पतन्ति संसार-सागरे जीवाः ।
पक्षिण इव छिन्नपक्षाः सुशीलगुणप्रेक्षणविहीनाः ॥ ३२ ॥

અર્થઃ ઈન્દ્રિયના વિષયમાં આશક્ત થયેલા અને સારા આચારવાળાનાં ગુણોને નહીં જોતા જીવો છેદાયેલી પાંખવાળા પક્ષીની જેમ સંસારસાગરમાં પડે છે ॥ ૩૨ ॥

न लहइ जहा लिहंतो, मुहल्लिअं अट्ठिअं जहा सुणओ ।
सोसइ तालुअरसिअं, विलिहंतो मन्नए सुक्खं ॥ ३३ ॥

[भ.प. १४२, आरा. (२)६९९]

न लहइ - મેળવતો નથી **जहा** - જેમ
लिहंतो - ચાટતો **मुहल्लिअं** - મોટા
अट्ठिअं - હાડકાને **जहा** - તો પણ

सुणओ - કૂતરો
सोसइ - શોષવે છે
तालुअ - તાળવાના
रसिअं - રસને
विलिहंतो - ચાટતો
मन्नए- માને છે
सुक्खं - સુખ

छा.: न लभते यथा लिहन् महत् अस्थि यथा श्वा ।
शोषयति तालुकरसिकं विलिहन् मन्यते सुखम् ॥ ३३ ॥

અર્થઃ જેમ મોટા લાડકાને ચાટતો કૂતરો (કાંઈ) મેળવતો નથી. (માત્ર) તાળવાના રસને સૂકવે છે તો પણ ચાટતો એવો તે (તેમાં) સુખ માને છે ।। ૩૩ ।।

महिलाण कायसेवी, न लहइ किंचिवि सुहं तहा पुरिसो ।
सो मन्नए वराओ, सयकायपरिस्समं सुक्खं ॥ ३४ ॥

[भ.प.१४३]

महिलाण - સ્ત્રીઓની
कायसेवी - કાયાને સેવનારો
म लहइ - મેળવતો નથી
किंचिवि - કાંઇ
सुहं - સુખ
तहा - તેમ
पुरिसो - પુરુષ
सो - તે
मन्नए - માને છે
वराओ - બિચારો
सय - પોતાના
काय - શરીરનાં
परिस्समं - પરિશ્રમને
सुक्खं- સુખ

छा.: महिलानां कायसेवी न लभते किञ्चिदपि सुखं तथा पुरुषः ।
स मन्यते वराकः स्वकायपरिश्रमं सुखम् ॥ ३४ ॥

અર્થઃ તે જ રીતે સ્ત્રીઓની કાયાને સેવનારો પુરુષ કાંઈ સુખ મેળવતો નથી (છતાંય) તે બિચારો પોતાની કાયાના પરિશ્રમને સુખ માને છે ।। ૩૪ ।।

सुट्ठुवि मग्गिज्जंतो, कत्थवि कयलीइ नत्थि जह सारो ।
इंदियविसएसु तहा, नत्थि सुहं सुट्ठु वि गविट्ठं ।। ३५ ।।

[भ.प.१४७,आरा.(२)७०१]

सुट्ठुवि - સારી રીતે	**मग्गिज्जंतो** - શોધવા છતાં
कत्थवि - કોઇ પણ (પ્રદેશમાં)	**कयलीइ** - કેળનાં ઝાડમાં
नत्थि - નથી	**जह** - જેમ
सारो - સાર	**इंदिय** - ઇન્દ્રિયોનાં
विसएसु - વિષયમાં	**तहा** - તેમ
नत्थि - નથી	**सुहं** - સુખ
सुट्ठु वि - સારી રીતે	**गविट्ठं**- શોધવા છતાં

छा.: सुष्ठ्वपि मार्ग्यमाणः कुत्रापि कदल्यां नास्ति यथा सारः ।
इन्द्रियविषयेषु तथा नास्ति सुखं सुष्ठ्वपि गवेषितम् ।। ३५ ।।

અર્થઃ કેળનાં ઝાડમાં સારી રીતે શોધવા છતાં કોઈ પણ (પ્રદેશમાં) જેમ સાર (ઉપયોગિતા) નથી તેમ ઇન્દ્રિયોનાં વિષયમાં સારી રીતે શોધવા છતાં સુખ નથી ।। ૩૫ ।।

सिंगारतरंगाए, विलासवेलाइ जुव्वणजलाए ।
के के जयम्मि पुरिसा, नारीनईए न बुड्डुंति ॥ ३६ ॥

[भ.प.१२९,पु.मा.४४५,आरा.(२)६४४]

सिंगार - શૃંગારરૂપી | तरंगाए - તરંગોવાળી
विलास - હાવભાવરૂપી | वेलाइ - મોજાવાળી
जुव्वण - યૌવનરૂપી | जलाए - પાણીવાળી
के के - ક્યા ક્યા | जयम्मि - જગમાં
पुरिसा - પુરુષો | नारी - એવી સ્ત્રી રૂપી
नईए - નદીમાં | न बुड्डुंति - ડુબતા નથી

छा.: शृङ्गार-तरङ्गायां विलासवेलायां यौवन-जलायां ।
के के जगति पुरुषा नारीनद्यां न ब्रुडन्ति ॥ ३६ ॥

અર્થ: શૃંગાર રૂપી તરંગોવાળી હાવભાવ રૂપી મોજા વાળી યૌવન રૂપી પાણીવાળી એવી સ્ત્રીરૂપી નદીમાં જગતનાં કયા કયા પુરુષો ડુબતાં નથી... ? ॥ ૩૬ ॥

सोअसरी दुरिअदरी, कवडकुडी महिलिआ किलेसकरी ।
वइरविरोयणअरणी, दुहखाणी सुक्खपडिवक्खा ॥ ३७ ॥

[भ.प.१२३]

सोअसरी - શોકની નદી છે | दुरिअदरी - પાપની ગુફા છે
कवडकुडी - કપટની કુટીર છે | महिलिआ - સ્ત્રી
किलेसकरी - કલેશ કરનારી છે | वइर - વૈરરૂપી અગ્નિને

विरोयण - ઉત્પન્ન કરવા માટે **अरणी** - અરણીનાં લાકડા જેવી
दुहखाणी - દુઃખની ખાણ છે **सुक्ख** - સુખની
पडिवक्खा - શત્રુ છે

छा.: शोकसरिद् दुरितदरी कपटकुटी महिला क्लेशकरी ।
वैरविरोचनारणिर्दुःखखनिः सुखप्रतिपक्षा ॥ ३७ ॥

અર્થઃ શોકની નદી છે પાપની ગુફા, કપટની કુટીર, ક્લેશ કરનારી, વૈર રૂપી અગ્નિને ઉત્પન્ન કરવા માટે અરણીનાં લાકડા સમાન એવી સ્ત્રી દુઃખની ખાણ છે અને સુખની શત્રુ છે ॥ ૩૭ ॥

अमुणिअमणपरिकम्मो, सम्मं को नाम नासिउं तरइ ।
वम्महसरपसरोहे, दिट्ठिच्छोहे मयच्छीणं ॥ ३८ ॥

[भ.प.१२४,आरा.(२)६३३]

अमुणिअ - નથી જાણ્યો **मण** - મનને
परिकम्मो - કાબૂમાં રાખવાનો ઉપાય જેણે
सम्मं - સમ્યગ્ રીતે **को** - ક્યો (પુરુષ)
नाम - આમન્ત્રણમાં છે **नासिउं** - નાશી જવા
तरइ - સમર્થ થાય **वम्मह** - કામના
सर - બાણના **पसरोहे** - પ્રવાહ રૂપ
दिट्ठि - દૃષ્ટિનો **च्छोहे** - વિકાર થયે છતે
मयच्छीणं - સ્ત્રીઓનો

छा.: अज्ञातमनःपरिकर्मा सम्यक् को नाम नंष्टुं तरति ।
मन्मथशरप्रसरौघे दृष्टिक्षोभे मृगाक्षीणाम् ॥ ३८ ॥

અર્થ: સ્ત્રીઓની કામરૂપ બાણના પ્રવાહસ્વરૂપ દૃષ્ટિનો વિકાર થયે છતે નથી જાણ્યો સમ્યગ્ રીતે ચિત્તને કાબૂમાં રાખવાનો ઉપાય જેણે એવો કયો પુરુષ નાશી જવા સમર્થ થાય? ॥ ૩૮ ॥

परिहरसु तओ तासिं, दिट्ठिं दिट्ठिविसस्स व अहिस्स ।
जं रमणीनयणबाणा, चरित्तपाणे विणासंति ॥ ३९ ॥

[भ.प.१२६,आरा.(२)४९०पुं.मा.४४८]

परिहरसु - ત્યજી દે	तओ - તેથી
तासिं - તે (સ્ત્રીઓ) ની	दिट्ठिं - દૃષ્ટિને
दिट्ठिविसस्स व - દૃષ્ટિવિષ	अहिस्स - સર્પની જેમ
जं - કારણ કે	रमणी - સ્ત્રીના
नयण - નયનરૂપ	बाणा - બાણો
चरित्तपाणे - ચારિત્રરૂપ પ્રાણનો	विणासंति - નાશ કરે છે

छा.: परिहर ततस्तासां दृष्टिं दृष्टिविषस्येव अहेः ।
यत् रमणीनयनबाणाश्चारित्रप्राणं विनाशयन्ति ॥ ३९ ॥

અર્થ: તેથી દૃષ્ટિવિષ સર્પની જેમ તે (સ્ત્રીઓ)ની દૃષ્ટિને ત્યજી દે કારણકે સ્ત્રીનાં નયન રૂપ બાણો ચારિત્રરૂપ પ્રાણનો નાશ કરે છે ॥ ૩૯ ॥

सिद्धंतजलहिपारं-गओ वि विजिइंदिओ वि सूरो वि ।
दढचित्तो वि छलिज्जइ, जुवइपिसाईहिं खुड्डाहिं ॥ ४० ॥

[पु.मा.४४१]

सिद्धंत - સિદ્ધાંતરૂપ　जलहि - સમુદ્રનાં
पारं - પારને　गओ वि - પામેલો પણ
विजिइंदिओ वि - જિતેન્દ્રિય પણ सूरो वि - પરાક્રમી પણ
दढचित्तो वि - દૃઢચિત્તવાળો પણ
छलिज्जइ - ઠગાય છે　जुवइ - યુવતિરૂપ
पिसाईहिं - પિશાચી વડે　खुड्डाहिं - તુચ્છ એવી

छा.: सिद्धान्तजलधिपारगतोऽपि विजितेन्द्रियोऽपि शूरोऽपि ।
दृढचित्तोऽपि छल्यते युवतिपिशाचीभिः क्षुद्राभिः ॥ ४० ॥

અર્થઃ તુચ્છ એવી યુવતિરૂપ પિશાચીવડે સિદ્ધાંતરૂપસમુદ્રનાં પારને પામેલો પણ, જિતેન્દ્રિય પણ, પરાક્રમી પણ અને દૃઢચિત્ત વાળો એવો પણ (પુરુષ) ઠગાય છે ॥ ૪૦ ॥

मयणनवणीयविलओ, जह जायइ जलणसंनिहाणम्मि ।
तह रमणिसंनिहाणे, विद्दवइ मणो मुणीणंपि ॥ ४१ ॥

[पु.मा.४४२]

मयण - મીણ અને　नवणीय - માખણનો
विलओ - નાશ　जह - જેમ
जायइ - થાય છે　जलण - અગ્નિની
संनिहाणम्मि - નજીકમાં　तह - તેમ

रमणि - સ્ત્રીની
संनिहाणे - નજીકમાં
विद्दवइ - દ્રવે છે
मणो - મન
मुणीणंपि - મુનિઓનું પણ

छा.: मदन-नवनीत-विलयो यथा जायते ज्वलनसन्निधाने।
ततो रमणीसन्निधाने विद्रवति मनो मुनीनामपि ॥ ४१ ॥

અર્થઃ જેમ અગ્નિની નજીકમાં મીણ અને માખણનો નાશ થાય છે તેમ સ્ત્રીની નજીકમાં મુનિઓનું પણ મન દ્રવે છે .

नीअंगमाहिं सुपयोहराहिं उप्पित्थमंथरगईहिं।
महिलाहिं निमग्गाहि व, गिरिवरगुरुआवि भिज्जंति ॥४२ ॥

[पु.मा.४४३,आरा(२)५६८]

नीअंगमाहिं - સ્ત્રીનાં પક્ષે દુર્જનોને અનુસારનારી નદીનાં પક્ષે નીચાણમાં જનારી
सुपयो-हाराहिं - સ્ત્રીનાં પક્ષે સારા સ્તનને ધરનારી નદીના પક્ષે સારા પાણીને ધરનારી
उप्पित्थ - બન્ને પક્ષે દર્શનીય (જોવાલાયક)
मंथरगईहिं - મન્દગતિવાળી
महिलाहिं - સ્ત્રી વડે
निमग्गाहि व - નદી વડે જેમ
गिरिवर - ગિરિવર
गुरुआवि - મહાપુરુષો પણ
भिज्जंति - ભેદાય છે

छा.: नीचगामिनीभिः सुपयोधराभिः
उत्प्रेक्ष्यमन्थरगतिभिः ।
महिलाभिर्निम्नगाभिरिव
गिरिवरगुरुका अपि भिद्यन्ते ॥ ४२ ॥

અર્થઃ જેમ નીચાણમાં જનારી, સારા પાણીને ધરનારી, દર્શનીય મન્દગતિવાળી એવી નદીઓવડે ગિરિવર ભેદાય છે. તે જ રીતે દુર્જનોને અનુસરનારી, સારા સ્તનને ધરનારી, દર્શનીય મન્દગતિવાળી એવી સ્ત્રીઓવડે મહાન પુરુષો પણ ભેદાય છે ।। ૪૨ ।।

विसयजलं मोहकलं, विलासविव्वीअजलयराइन्नं ।
मयमयरं उत्तिन्ना, तारुण्णमहन्नवं धीरा ॥ ४३ ॥

[भ.प.१३०,आरा[२]६४५]

विसय - વિષયરૂપ **जलं** - પાણી જેમાં છે
मोहकलं - મોહરૂપ મધુર અવાજ જેમાં છે
विलास - હાવભાવ અને **विव्वाअ** - ચેષ્ટા રૂપી
जलयर - જલચર પ્રાણીઓથી જે
आइन्नं - વ્યાપ્ત છે **मय** - કામરૂપ
मयरं - મગરમચ્છ જેમાં છે એવા
उत्तिन्ना - પાર પામે છે **तारुण्ण** - યૌવનરૂપ
महन्नवं - સમુદ્રને **धीरा** - ધીર પુરુષો (જ)

छा.: विषयजलं मोहकलं विलासविव्वोकजलचराकीर्णम् ।
मदमकरं उत्तीर्णास्तारुण्यमहार्णवं धीराः ॥ ४३ ॥

અર્થઃ વિષયરૂપ પાણી વાળા મોહરૂપ મધુર અવાજ વાળા હાવભાવ અને ચેષ્ટારૂપ જલચર પ્રાણીઓથી વ્યાપ્ત કામરૂપ મગરમચ્છ વાળા એવા યૌવનરૂપ સમુદ્રને ધીર પુરુષો જ પાર પામે છે ॥ ૪૩ ॥

जइ वि परिचत्तसंगो, तवतणुअंगो तहावि परिवडई ।
महिलासंसग्गीए, कोसाभवणोसियमुणि व्व ॥ ४४ ॥

[भ.प.१२८,पु.मा.४४९,आरा(२)६४०]

जइ वि - જોકે
परिचत्त - ત્યજાયેલાં
संगो - સંગવાળો
तव - તપને કારણે
तणुअंगो - કૃશ અંગવાળો હોય
तहावि - તો પણ
परिवडई - પતન પામે છે
महिला - સ્ત્રીનાં
संसग्गीए - સંસર્ગથી
कोसा - કોશાનાં
भवण - ભવનમાં
उसिय - રહેલા
मुणि व्व - (સિંહગુફાવાસી) મુનિની જેમ

छा.: यद्यपि परित्यक्तसङ्गस्तपस्तनुकाङ्गस्तथापि परिपतति ।
महिलासंसर्गेण कोशाभवनोषितमुनिरिव ॥ ४४ ॥

અર્થઃ જોકે ત્યજાયેલા સંગવાળો, તપને કારણે કૃશ શરીરવાળો હોય તો પણ સ્ત્રીનાં સંસર્ગથી કોશાનાં

ભવનમાં રહેલા (સિંહગુફાવાસી) મુનિની જેમ પતન પામે છે ॥ ૪૪ ॥

सव्वग्गंथविमुक्को, सीईभूओ पसंतचित्तो अ ।
जं पावइ मुत्तिसुहं, न चक्कवट्टी वि तं लहइ ॥ ४५ ॥

[भ.प.१३,आरा.(२)६७७]

सव्वग्गंथ - સર્વગ્રન્થિઓથી
विमुक्को - મુકાયેલાં
सीईभूओ - ઠરી ગયેલો
पसंतचित्तो - પ્રશાંત ચિત્તવાળા
अ - અને
जं - જે
पावइ - પામે છે
मुत्तिसुहं - મુક્તિસુખને
न - નથી
चक्कवट्टी वि - ચક્રવર્તી પણ
तं लहइ - તે (સુખ)ને પામી શકતો

छा.: सर्वग्रन्थविमुक्तः शीतीभूतः प्रशान्तचित्तश्च ।
यत्प्राप्नोति मुक्तिसुखं न चक्रवर्त्यपि तल्लभते ॥ ४५ ॥

અર્થ: સર્વગ્રન્થિઓથી મુકાયેલા, ઠરી ગયેલા-શાંત થયેલાં, પ્રશાન્ત ચિત્તવાળા એવા (સાધુ) જે મુક્તિસુખને પામે છે તે (સુખ)ને ચક્રવર્તી પણ પામી શકતો નથી

खेलम्मि पडिअमप्पं, जह न तरइ मच्छिआ विमोएउं ।
तह विसयखेलपडिअं, न तरइ अप्पंपि कामंधो ॥ ४६ ॥

[ग.प.६९]

खेलम्मि - શ્લેષ્મ (કફ)માં
पडिअं - પડેલી
अप्पं - પોતાને
जह - જેમ
न तरइ - સમર્થ બની શકતી નથી
मच्छिआ - માખી
विमोएउं - છોડાવવા માટે
तह - તેમ
विसयखेल - વિષયરૂપ શ્લેષ્મમાં
पडिअं - પડેલો
न तरइ - સમર્થ બની શકતો નથી
अप्पंपि - પોતાને પણ
कामंधो- કામાન્ધ માણસ

छा.: श्लेष्मणि पतितमात्मानं यथा न तरति मक्षिका विमोचयितुम् ।
तथा विषयश्लेष्मपतितं न तरति आत्मानमपि कामान्धः ॥ ४६ ॥

અર્થઃ જેમ શ્લેષ્મ (કફ)માં પડેલી માખી પોતાને છોડાવવા માટે સમર્થ બની શકતી નથી તેમ વિષયરૂપ શ્લેષ્મમાં પડેલો કામાન્ધ માણસ પોતાને પણ છોડાવવા સમર્થ બની શકતો નથી. ॥ ૪૬ ॥

जं लहइ वीयराओ, सुक्खं तं मुणइ सु च्चि य न अन्नो ।
न हि गत्तासूअरओ, जाणइ सुरलोइअं सुक्खं ॥ ४७ ॥

[पु.मा.२५८]

जं लहइ - જે મેળવે છે
वीयराओ - વીતરાગ
सुक्खं - સુખ
तं मुणइ - તે (સુખ) ને જાણે છે
सु च्चिय - તે (વીતરાગ) જ
न अन्नो - અન્ય નહીં
न - નથી
हि - જ
गत्ता - ખાબોચીયામાં રહેલું
सूअरओ - ભૂંડ

जाणइ - જાણતું સુरलोइअं - દેવલોકનાં

सुक्खं- સુખને

छा.: यल्लभते वीतरागः सुखं तन्मन्यते स एव न अन्यः ।

न हि गर्त्ताशूकरको जानीते सुरलौकिकं सुखम् ॥ ४७ ॥

અર્થઃ જે સુખ વીતરાગ મેળવે છે તે (સુખ)ને જાણે (પણ) તે (વીતરાગ) જ છે. ખાબોચીયામાં રહેલું ભૂંડ દેવલોકનાં સુખને નથી જ જાણતું ॥ ૪૭ ॥

जं अज्जवि जीवाणं, विसएसु दुहासवेसु पडिबंधो ।

तं नज्जइ गुरुआण वि, अलंघणिज्जो महामोहो ॥ ४८ ॥

[पु.मा.४९५]

जं अज्जवि - જે કારણથી जीवाणं - જીવોને

હજુ પણ

विसएसु - વિષયોમાં

दुहासवेसु - દુઃખના મુખ્ય કારણભૂત એવાં

पडिबंधो - પ્રતિબંધ હોય છે तं - તે કારણથી

नज्जइ - જણાય છે (કે) गुरूआण - મહાપુરુષોને પણ

अलंघणिज्जो - દુઃખે ઓળંગી શકાય તેવો છે

महामोहो - મહામોહ

छा.: यत् अद्यापि जीवानां विषयेषु दुःखाश्रवेषु प्रतिबन्धः ।

तज्ज्ञायते गुरूणामपि अलङ्घनीयो महामोहः ॥ ४८ ॥

અર્થઃ જે કારણથી હજુ પણ જીવોને દુઃખનાં મુખ્ય કારણભૂત એવા વિષયોમાં પણ પ્રતિબંધ થાય છે તે કારણથી જણાય છે (કે) મહાપુરુષોને મહામોહ દુઃખે ઓળંગી શકાય તેવો છે ॥ ૪૮ ॥

जे कामंधा जीवा, रमंति विसएसु ते विगयसंका ।
जे पुण जिणवयणरया, ते भीरू तेसु विरमंति ॥ ४९ ॥

जे कामंधा - જે કામાન્ધ **जीवा** - જીવો
रमंतिं - રમે છે **विसएसु** - વિષયોમાં
ते - તે
विगयसंका - ભય વગરના(થઈને)
जे - જે **पुण** - વળી
जिणवयण - જિનવચનમાં **रया** - રક્ત છે
ते भीरु - તે (પાપ)ભીરુ (જીવો)
तेसु - તેના (વિષયો)થી **विरमंति** - અટકે છે

छा.: ये कामान्धा जीवा रमन्ते विषयेषु ते विगतशङ्काः ।
ये पुनः जिनवचनरतास्ते भीरवस्तेभ्यो विरमन्ति ॥ ४९ ॥

અર્થઃ જે કામાન્ધ જીવો છે તે ભય વગરનાં (થઈને) વિષયોમાં રમે છે. વળી જે જિનવચનમાં રક્ત છે તે (પાપ) ભીરૂ (જીવો) તેવા વિષયોથી પાછાફરે છે ॥ ૪૯ ॥

असुइमुत्तमलपवाहरूवयं, वंतपित्तवसमज्जफोफसं ।
मेयमंसबहुहडकरंडयं, चम्ममित्तपच्छाइयजुवइअंगयं ॥५० ॥
[श्रा. दि.३१३]

असुइ - અશુચિ	मुत्त - મૂત્ર
मल - મળનાં	पवाह - પ્રવાહ
रूवयं - રૂપ	वंतपित्त - વમન, પિત્ત
वसमज्ज - ચરબી-મજ્જા	फोफसं - ફેફસાં
मेयमंस - મેદ-માંસ	बहुहड - ઘણા હાડકાંના
करंडयं - કરંડિયા રૂપ	चम्म - ચામડી
मित्त - માત્રથી	पच्छाइय - ઢંકાયેલુ એવું
जुवइ - યુવતિનું	अंगयं - અંગ છે

छा.:अशुचि-मूत्र-मल-प्रवाह-रूपकंवान्त-पित्त-वसा-मज्जापुष्पसम् ।
मेद-मांस-बहु-हड्ड-करण्डकं चर्ममात्रप्रच्छादितं युवत्यङ्गम् ॥५० ॥

અર્થ: અશુચિ-મૂત્ર-મળનાં પ્રવાહરૂપ, વમન-પિત્ત-ચરબી-મજ્જા-ફેફસા જેમાં છે એવું મેદ-માંસ અને ઘણા હાડકાનાં કરંડિયા રૂપ, ચામડી માત્રથી ઢંકાયેલું એવું યુવતિનું અંગ છે ॥ ૫૦ ॥

मंसं इमं मुत्तपुरीसमीसं, सिंघाणखेलाइअनिज्झरंतं ।
एअं अणिच्चं किमिआण वासं, पासं नराणं मइबाहिराणं ॥५१ ॥
[श्रा.दि.३१४]

मंसं - સાક્ષાત્ માંસનાં પિંડ જેવું	इमं - આ(યુવતિનું અંગ)

मुत्तपुरीस - મૂત્ર-વિષ્ટાથી **मीसं** - મિશ્ર
सिंघाण - શ્લેષ્મ **खेलाइअ** - કફાદિ (અશુચિ)ને
निज्झरंतं - ઝરતું **एअं** - એવું આ(યુવતિનું અંગ)
अणिच्चं - અનિત્ય **किमिआण** - કૃમિઓનું
वासं - રહેઠાણ **पासं** - બંધનરૂપ છે
नराणं - માણસોને **मइबाहिराणं** - બુદ્ધિવગરનાં

छा.:मांसमिदं मूत्र-पुरीषमिश्रं शिङ्घाण-श्लेष्मादिकनिर्ज्झरन्तम् ।
इदम् अनित्यं कृमीणां वासः पाशो नराणां मतिबाह्यानाम् ॥५१ ॥

અર્થઃ આ (યુવતિનું અંગ) સાક્ષાત્ માંસનાં પિંડ જેવું, મૂત્ર-વિષ્ટાથી મિશ્ર, શ્લેષ્મ કફાદિ (અશુચિ)ને ઝરતું, અનિત્ય અને કૃમીઓનું રહેઠાણ છે એવું આ (યુવતિનું અંગ) બુદ્ધિ વગરનાં માણસોને બંધન રૂપ છે ।। ૫૧ ।।

पासेण पंजरेण य, बज्झंति चउप्पया य पक्खीइ ।
इय जुवइपंजरेण य, बद्धा पुरिसा किलिस्संति ॥५२ ॥

[श्रा. दि. ३१५]

पासेण - પાશ વડે **पंजरेणय** - પાંજરા વડે
बज्झंति - બંધાય છે **चउप्पया** - ચતુષ્પદ પ્રાણીઓ
पक्खीइ - પક્ષીયો **इय** - એ જ રીતે
जुवइ - યુવતિરૂપી **पंजरेणय** - પાંજરા વડે
बद्धा- બંધાયેલા **पुरिसा** - પુરુષો
किलिस्संति - દુઃખીથાય છે

छा.: पाशेन पञ्जरेण च बध्यन्ते चतुष्पदाश्च पक्षिणश्च ।
एवं युवतिपञ्जरेण बद्धाः पुरुषाः क्लिश्यन्ति ॥५२ ॥

અર્થઃ પાશવડે ચતુષ્પદ પ્રાણીઓ અને પાંજરાવડે પક્ષિઓ બંધાય છે. એ જ રીતે યુવતિરૂપી પાંજરાવડે બંધાયેલા પુરુષો દુઃખી થાય છે ॥ ૫૨ ॥

अहो ! मोहो महामल्लो, जेण अम्हारिसा वि हु ।
जाणंता वि अणिच्चत्तं, विरमंति न खणं पि हु ॥५३ ॥

[श्रा. दि. ३०४]

अहो - આશ્ચર્યસૂચક છે **मोहो** - મોહ એ
महामल्लो - મહામલ્લ છે **जेण** - કારણ કે
अम्हारिसा वि - અમારા સરખા પણ
जाणंता वि - જાણતા એવા પણ
अणिच्चत्तं - અનિત્યતાને
विरमंति न - (વિષયોથી) વિરામ પામતાં નથી
खणं पि - ક્ષણ પણ **हु** - નિશ્ચયમાં છે

छा.: अहो मोहो महामल्लो येन अस्मादृशअपि तु ।
जानन्तोऽपि अनित्यत्वं विरमन्ति न क्षणमपि तु ॥५३ ॥

અર્થઃ ખરેખર મોહ એ મહામલ્લ છે કારણકે અનિત્યતાને જાણતા એવા પણ અમારા જેવા પણ નિશ્ચે ક્ષણપણ (વિષયોથી) વિરામ પામતા નથી ॥ ૫૩ ॥

जुवईहिं सह कुणंतो, संसग्गिं कुणइ सयलदुक्खेहिं ।
नहि मुसगाणं संगो, होइ सुहो सह बिडालीहिं ॥ ५४ ॥

जुवईहिं - યુવતિઓની | सह - સાથે
कुणंतो - કરતો (માણસ) | संसग्गिं - સંબંધને
कुणइ - (સંબંધ) કરે છે | सयल - સકલ
दुक्खेहिं - દુ:ખોની સાથે | न - નથી
हि - જ | मुसगाणं - ઉંદરોને
संगो - સંબંધ | होइ - થતો
सुहो - સુખકર | सह - સાથે
बिडालीहिं - બિલાડીઓની

छा.: युवतिभिः सह कुर्वाणः संसर्गं करोति सकलदुःखैः ।
न हि मूषकाणां सङ्गो भवति सुखः सह बिडालीभिः ॥५४ ॥

અર્થ: યુવતિઓની સાથે સંબંધ કરતો (માણસ) સકલ દુ:ખોની સાથે (સંબંધ) કરે છે.(જે કારણથી) ઉંદરોને બિલાડીઓ સાથેનો સંબંધ (ક્યારેય) સુખકર થતો નથી ॥ ૫૪ ॥

हरिहरचउराणणचंद-सूरखंदाइणोवि जे देवा ।
नारीण किंकरत्तं, कुणंति धिद्धी विसयतिण्हा ॥ ५५ ॥

हरि - વિષ્ણુ | हर - મહાદેવ
चउराणण - બ્રહ્મા | चंद-सूर - ચન્દ્ર-સૂર્ય
खंदाइणोवि - કાર્તિકસ્વામી વગેરે | जे देवा - જે દેવો

नारीण - સ્ત્રીઓનું	किंकरत्तं - કિંકરપણું
कुणंति - કરે છે	धिद्धी - ધિક્કાર થાઓ
विसय - વિષય	तिण्हा - તૃષ્ણાને

छा.: हरिहर-चतुरानन-चन्द्र-सूर्यस्कन्दादयोऽपि ये देवाः ।
नारीणां किकरत्वं कुर्वन्ति धिक् धिक् विषयतृष्णाम् ॥ ५५ ॥

અર્થ: વિષ્ણુ-મહાદેવ-બ્રહ્મા-ચન્દ્ર-સૂર્ય-કાર્તિકસ્વામી વિગેરે જે દેવો પણ સ્ત્રીઓનું કિંકરપણું કરે છે. (તેથી ખરેખર) વિષયતૃષ્ણાને ધિક્કાર થાઓ ॥ ૫૫ ॥

सियं च उण्हं च सहंति मूढा, इत्थीसु सत्ता अविवेअवंता ।
इलाइपुत्तु व्व चयंति जाइं, जिअं च नासंति अ रावणु व्व ॥५६ ॥

[श्रा. दि.३१६]

सियं च - ઠંડી અને	उण्हं च - ગરમી
सहंति - સહન કરે છે	मूढ - મૂઢા જીવો
इत्थीसु - સ્ત્રીઓમાં	सत्ता - આશક્ત થયેલાં
अविवेअवंता - અવિવેકી	इलाइपुत्तु व्व - ઇલાતી પુત્રની જેમ
चयंति - ત્યજે છે	जाइं - જાતિને
जिअं च - જીવિતનો	नासंति - નાશ કરે છે
अ - અને	रावणु व्व - રાવણની જેમ

छा.: शीतं च उष्णं च सहन्ति मूढाः स्त्रीषु सक्ता अविवेकवन्तः ।
इलतीपुत्र इव त्यजन्ति जातिं जीवितं च नाशयन्ति रावण इव ॥ ५६ ॥

અર્થ: સ્ત્રીઓમાં આશક્ત થયેલાં અવિવેકી એવા મૂઢ જીવો

ઠંડી અને ગરમી સહન કરે છે, ઈલાતી પુત્રની જેમ જાતિને ત્યજે છે અને રાવણની જેમ જીવિતનો નાશ કરે છે ॥ ૫૬ ॥

वुत्तूण वि जीवाणं, सुदुक्करायंति पावचरियाइं ।
भयवं जासा सासा, पच्चाएसो हु इणमो ते ॥ ५७ ॥

[उव.३३]

वुत्तूण वि - કહેવા પણ
जीवाणं - જીવોનાં
सुदुक्करायंति - દુઃશક્ય છે
पावचरियाइं - પાપચરિત્રો
भयवं - ભગવન્ !
जा सा - જે તે છે
सा सा - તે તે (જ) છે
पच्चाएसो - જવાબ
हु - પૂરણ અર્થમાં છે
इणमो - એ પ્રમાણે (જ) છે
ते - તારો

છા.: वक्तुमपि जीवानां सुदुष्कराणि इति पापचरितानि ।
भगवन् या सा सा सा प्रत्यादेशस्तु एवंभूतस्ते ॥ ५७ ॥

અર્થઃ જીવોનાં પાપચરિત્રો કહેવા પણ દુઃશક્ય છે (તેણે પુછ્યું) ભગવન્ ! જે તે છે તે તે (જ) છે? (ભગવાને કહ્યું) તારો જવાબ એ પ્રમાણે (જ) છે(આ ગાથાનો વિસ્તારથી અર્થ જાણકાર પાસેથી સમજી લેવો.) ॥ ૫૭ ॥

जललवतरलं जीअं, अथिरा लच्छी वि भंगुरो देहो ।
तुच्छा य कामभोगा, निबंधणं दुक्खलक्खाणं ॥ ५८ ॥

[पु.मा.२२०]

जललव - પાણીનાં બિંદુ જેવું तरलं - ચંચળ છે

जीअं - જીવિત	अथिरा - અસ્થિર છે
लच्छी वि - લક્ષ્મી પણ	भंगुरो - નાશવંત છે
देहो - દેહ	तुच्छा - તુચ્છ છે
य - અને	कामभोगा - કામભોગો
निबंधणं - કારણ છે	दुक्ख - દુઃખોનું
लक्खाणं - લાખો	

छा.: जललवतरलं जीवितम् अस्थिरा लक्ष्मीरपि भङ्गुरो देहः ।
तुच्छाश्च कामभोगा निबन्धनं दुःखलक्षाणाम् ॥ ५८ ॥

અર્થઃ જીવિત એ પાણીનાં બિંદુ જેવું ચંચળ છે. લક્ષ્મી પણ અસ્થિર છે. દેહ નાશવંત છે. કામભોગો તુચ્છ છે અને લાખો દુઃખોનું કારણ છે ॥ ૫૮ ॥

नागो जहा पंकजलावसन्नो, दट्ठुं थलं नाभिसमेइ तीरं ।
एवं जीआ कामगुणेसु गिद्धा, सुधम्ममग्गे न रया हवंति ॥ ५९ ॥

[उत्त.४१७]

नागो - હાથી	जहा - જેમ
पंकजल - કાદવમાં	अवसन्नो - ફસાયેલો
दट्ठुं - જોઈનેય	थलं - કાંઠાને

नाभिसमेइ - જઈ શકતો નથી तीरं - કાંઠા તરફ
एवं - એ રીતે जीआ - જીવો
कामगुणेसु - કામભોગામાં गिद्धा - આસક્ત થયેલા
सुधम्ममग्गे - શ્રેષ્ઠ ધર્મમાર્ગમાં न रया - રત નથી
हवंति - થતા

छा.: नागो यथा पङ्कजलावसन्नो दृष्ट्वा स्थलं नाभिसमेति तीरम् ।
एवं जीवाः कामगुणेषु गृद्धाः सुधर्ममार्गे न रता भवन्ति ॥५९ ॥

અર્થ: જેમ કાદવમાં ફસાયેલો હાથી કાંઠાને જોઈને (પણ) કાંઠા તરફ જઈ શકતો નથી એ રીતે કામભોગોમાં આશક્ત થયેલાં જીવો શ્રેષ્ઠ ધર્મમાર્ગમાં રત થતાં નથી ॥ ૫૯ ॥

जह विट्ठपुंजखुत्तो, किमी सुहं मन्नए सयाकालं ।
तह विसयासुइरत्तो, जीवो वि मुणइ सुहं मूढो ॥ ६० ॥

जह - જેમ विट्ठ - વિષ્ઠાના
पुंज - ઢગલામાં खुत्तो - ખૂંપેલો
किमी- કીડો सुहं - સુખ
मन्नए - માને છે सयाकालं - સદાકાળ
तह - તેમ
विसयासुइ - વિષયરૂપ અુશચિમાં
रत्तो - રત થયેલો
जीवो वि - જીવ પણ मुणइ - માને છે
सुहं - સુખ मूढो - મૂઢ

छा.: यथा विष्टापुञ्जमग्नः कृमिः सुखं मन्यते सदाकालम् ।
तथा विषयाशुचिरक्तो जीवोऽपि मन्यते सुखं मूढः ॥ ६० ॥

અર્થ: જેમ વિષ્ઠાના ઢગલામાં ખૂંપેલો કીડો સદાકાળ સુખ માને છે તેમ વિષયરૂપ અશુચિમાં રત થયેલો મૂઢ જીવ પણ સુખ માને છે ॥ ૬૦ ॥

मयरहरो व जलेहिं, तह वि हु दुप्पूरओ इमो आया ।
विसयामिसम्मि गिद्धो, भवे भवे वच्चइ न तित्तिं ॥ ६१ ॥

[भ.भा.४०२]

मयरहरो व - સમુદ્ર જેમ	जलेहिं - પાણી વડે
तह वि हु - તે જ રીતે	दुप्पूरओ - દુષ્પૂર છે
इमो - આ	आया - આત્મા
विसय - વિષયરૂપ	आमिसम्मि - ભોગ્ય વસ્તુમાં
गिद्धो - આસક્ત	भवे भवे - કોઈ ભવમાં
वच्चइ - પામતો	न तत्ति - તૃપ્તિ નથી

छा.: मकराकर इव जलैस्तथैव तु दुष्पूरः अयमात्मा ।
विषयामिषे गृद्धो भवे भवे व्रजति न तृप्तिम् ॥ ६१ ॥

અર્થ: જેમ સમુદ્ર પાણીવડે (પૂરવો) દુ:શક્ય છે તે જ રીતે વિષયરૂપ ભોગ્યવસ્તુમાં આશક્ત એવો આ આત્મા તૃપ્તિ પામતો નથી ॥ ૬૧ ॥

विसयविसट्टा जीवा, उब्भडरूवाइएसु विविहेसु ।
भवसयसहस्सदुलहं, न मुणंति गयंपि निअजम्मं ॥ ६२ ॥

विसय - વિષયોની
विसट्टा - પરતંત્રતાથી પીડાયેલાં
जीवा - જીવો
उब्भड - ઉદ્ભટ
रूवाइएसु - રૂપ વગેરેમાં
विविहेसु - ઘણા પ્રકારનાં
भव - ભવોમાં
सयसहस्स - લાખો
दुलहं - દુર્લભ
न मुणंति - જાણતા નથી
गयंपि - જતા એવા પણ
निअजम्मं - પોતાના જન્મને

छा.: विषयवशार्ता जीवा उद्भटरूपादिषु विविधेषु ।
भवशतसहस्त्रदुर्लभं न जानन्ति गतमपि निजजन्म ॥ ६२ ॥

અર્થ: વિષયોની પરતંત્રતાથી પીડાયેલાં જીવો ઘણા પ્રકારના ઉદ્ભટ રૂપ વિગેરેમાં આશક્ત થયા થકા લાખો ભવોમાં દુર્લભ (હાથમાંથી)જતા એવા પણ પોતાના જન્મને જાણતાં નથી ॥ ૬૨ ॥

चिट्ठंति विसयविवसा, मुत्तुं लज्जंपि के वि गयसंका ।
न गणंति के वि मरणं, विसयंकुससल्लिया जीवा ॥ ६३ ॥

चिट्ठंति - રહે છે
विसयविवसा - વિષયોમાં વિવશ
मुत्तुं - મૂકીને
लज्जंपि - લજ્જાને પણ
के वि- કેટલાંક (જીવો)
गयसंका - શંકા વગરનાં
न गणंति - ગણતાં નથી
के वि - કેટલાંક
मरणं - મરણને પણ
विसयंकुस - વિષયરૂપ અંકુશથી

सल्लिया - વીંધાયેલાં जीवा - જીવો

छा.: तिष्ठन्ति विषयविवशा मुक्त्वा लज्जामपि के पि गतशङ्काः ।
न गणयन्ति केऽपि मरणं विषयाङ्कुशशल्यिता जीवाः ॥ ६३ ॥

અર્થ: કેટલાંક શંકા વગરનાં (જીવો) લજ્જાને મૂકીને પણ વિષયોમાં વિવશ થયેલાં રહે છે (અને) કેટલાંક વિષયરૂપ અંકુશથી વીંધાયેલા મરણને પણ ગણતાં નથી ।। ૬૩ ।।

विसयविसेणं जीवा, जिणधम्मं हारिऊण हा नरयं ।
वच्चंति जहा चित्तयनिवारिओ बंभदत्तनिवो ॥ ६४ ॥

विसय - વિષયોની विसेणं - અધીનતાને કારણે
जीवा - જીવો जिणधम्म - જિનધર્મને
हारिऊण - હારીને हा - ખેદ સૂચક છે
नरयं - નરકમાં वच्चंति - જાય છે
जहा - જેમ चित्तय - ચિત્રમુનિ વડે
निवारिओ - અટકાવાયેલાં बंभदत्त - બ્રહ્મદત્ત
निवो - રાજા

छा.: विषयवशेन जीवा जिनधर्मं हारयित्वा हा नरकम् ।
व्रजन्ति यथा चित्रनिवारितो ब्रह्मदत्तनृपः ॥ ६४ ॥

અર્થ: વિષયોની અધીનતાને કારણે જીવો જિનધર્મને હારીને ચિત્રમુનિવડે અટકાવાયેલાં બ્રહ્મદત્ત રાજાની જેમ નરકમાં જાય છે ।। ૬૪ ।।

धिद्धी ताण नराणं, जे जिणवयणामयंपि मुत्तूणं ।
चउगइविडंबणकरं, पियंति विसयासवं घोरं ॥ ६५ ॥

धिद्धी - ધિક્કાર થાઓ **ताण** - તે
नराणं - માણસોને **जे** - જે
जिणवयण - જિનવચનરૂપ **अमयंपि** - અમૃતને પણ
मुत्तूणं - મૂકીને **चउगइ** - ચારગતિમાં
विडंबणकरं - દુઃખોને કરનાર **पियंति** - પીએ છે
विसयासवं - વિષયરૂપ મદિરાને **घोरं** - ભયંકર

छा.: धिक्धिक् तान् नरान् ये जिनवचनामृतम् अपि मुक्त्वा ।
चतुर्गतिविडम्बनाकरं पिबन्ति विषयासवं घोरम् ॥ ६५ ॥

અર્થઃ તે માણસોને ધિક્કાર થાઓ !!! જે જિનવચન રૂપ અમૃતને છોડીને ચારગતિમાં દુઃખીને કરનાર ભયંકર વિષયરૂપ મદિરાને પીએ છે ॥ ૬૫ ॥

मरणे वि दीणवयणं, माणधरा जे नरा न जंपंति ।
तेवि हु कुणंति लल्लिं, बालाणं नेहगहगहिला ॥ ६६ ॥

[शी.ऊ.१८]

मरणे वि - મરણાન્તે પણ **दीणवयणं** - દીનવચનોને
माणधरा - અભિમાની **जे नरा** - જે માણસો
न जंपंति - બોલતા નથી **तेवि हु** - તેઓ પણ
कुणंति - પાડે છે **लल्लिं** - લાળ
बालाणं - સ્ત્રીઓની આગળ **नेहगह** - સ્નેહરૂપ ગ્રહથી

गहिला - ગાંડા બનેલા

छा.: मरणेऽपि दिनवचनं मानधरा ये नरा न जल्पन्ति ।
तेऽपि तु कुर्वन्ति लल्लिं बालानां स्नेहग्रहग्रहिलाः ॥ ६६ ॥

અર્થ: જે અભિમાની માણસો મરણાન્તે પણ દીનવચનોને બોલતાં નથી તેઓ પણ સ્નેહરૂપ ગ્રહથી ગાંડા બનેલા સ્ત્રીઓની આગળ લાળ પાડે છે ॥ ૬૬ ॥

सक्कोवि नेव खंडइ, माहप्पमडुप्फुरं जए जेसिं ।
ते वि नरा नारीहिं, कराविआ निअयदासत्तं ॥ ६७ ॥

[शी.ऊ.१७]

सक्कोवि - ઇન્દ્ર પણ
नेव - નથી
खंडइ - ખંડન કરી શકતા
माहप्प - માહાત્મ્યનાં
मडुप्फुरं - ગર્વનું
जए - જગતમાં
जेसिं - જેઓનાં
ते वि - તેવા પણ
नरा - માણસો
नारीहिं - સ્ત્રીઓ વડે
कराविआ - કરાવાયા છે
निअय - પોતાના
दासत्तं - દાસ

छा.: शक्रोऽपि नैव खण्डयति माहात्म्याडम्बरं जगति येषाम् ।
तेऽपि नरा नारीभिः कारिता निजदासत्वम् ॥ ६७ ।

અર્થઃ જગતમાં જેઓના માહાત્મ્યનાં ગર્વનું ખંડન ઈન્દ્ર પણ કરી શકતાં નથી તેવા પણ માણસો સ્ત્રીઓવડે પોતાના દાસ કરાવાયા છે ॥ ૬૭ ॥

जउनंदणो महप्पा, जिणभाया वयधरो चरमदेहो ।
रहनेमी राइमईरायमइं कासी ही विसया ॥ ६८ ॥

[शी.ऊ.३२]

जउनंदणो - યદુવંશના નંદન
महप्पा - મહાત્મા
जिणभाया - જિનેશ્વરના ભાઈ
वयधरो - વ્રતધારક
चरमदेहो - ચરમ શરીરી એવા
रहनेमी - રથનેમીએ
राममई - રાજીમતી પ્રત્યે
रायमइं - રાગમતિને
कासी - કરી
ही - દુર્લંઘ્ય છે
विसया - વિષયો

छा.: यदुनन्दनो महात्मा जिनभ्राता व्रतधरश्चरमदेहः ।
रथनेमी राजीमतीरागमतिं चकार ही विषयाः ॥ ६८ ॥

અર્થઃ યદુવંશના નંદન, મહાત્મા, જિનેશ્વરનાં ભાઈ-વ્રતધારક, ચરમશરીરીએવા રથનેમીએ રાજીમતી પ્રત્યે રાગમતિને કરી. વિષયો દુર્લંઘ્ય છે ! ॥ ૬૮ ॥

मयणपवणेण जइ तारिसावि सुरसेलनिच्चला चलिया ।
ता पक्कपत्तसत्ताण, इयरसत्ताण का वत्ता ? ॥ ६९ ॥

[शी.ऊ.३३]

मयण - કામરૂપ
पवणेण - પવન વડે
जइ- જો
तारिसावि - તેવા પ્રકારનાં પણ
सुरसेल - મેરુપર્વત જેવા
निच्चला - ધીર
चलिया - ચલિત કરાયા
ता - તો
पक्कपत्त - પકેલાં પાન
सत्ताण - સરખા
इयर - બીજા
सत्ताण - જીવોની (તો)
का वत्ता - શું વાત કરવી?

छा.: मदनपवनेन यदि तादृशा अपि सुरशैलनिश्चलाश्चलिताः ।
तदा पक्वपत्रसदृशानाम् इतरसत्त्वानां का वार्ता ? ॥ ६९ ॥

અર્થઃ કામરૂપ પવનપવડે જો મેરુપર્વત જેવા ધીર તેવા પ્રકારનાં પણ ચલિત કરાયા તો પાકેલાં પાન સરખા નબળા સત્ત્વવાળા બીજા જીવોની (તો) શું વાત કરવી... ? ॥ ૬૯॥

जिप्पंति सुहेणं चिय, हरिकरिसप्पाइणो महाकूरा ।
इक्कुच्चिय दुज्जेओ, कामो कयसिवसुहविरामो ॥ ७० ॥

[शी.ऊ.३४]

जिप्पंति - જિતાય છે (પણ)
सुहेणं चिय - સુખપૂર્વક જ
हरि - સિંહ
करि - હાથી
सप्पाइणो - સર્પ વગેરે
महाकूरा - મહાક્રૂર

इक्कुच्चिय - એક જ
दुज्जेओ - દુર્જય છે
कामो - કામ
कय - કરી છે
सिवसुह - શિવસુખમાં
विरामो - અટકાયત જેણે એવો

छा.: जीयन्ते सुखेनैव हरिकरिसर्पादयो महाक्रूराः ।
एक एव दुर्जयःकामः कृतशिवसुखविरामः ।। ७० ।।

અર્થઃ મહાક્રૂર સિંહ-હાથી-સર્પ વિગેરે સુખપૂર્વક જ જિતી શકાય છે (પણ) કરી છે શિવસુખમાં અટકાયત જેણે એવો એક કામ જ દુર્જય છે ।। ૭૦ ।।

विसमा विसयपिवासा, अणाइभवभावणाइ जीवाणं ।
अइदुज्जेआणि य इंदिआइं तह चंचलं चित्तं ।। ७१ ।।

[शी.ऊ.७३]

विसमा - વિષમ છે
विसयपिवासा - વિષયોની તૃષ્ણા
अणाइभव - અનાદિભવનાં
भावणाइ - અભ્યાસને કારણે
जीवाणं - જીવોની
अइदुज्जेआणि - અત્યંત દુર્લભ છે
इंदिआइं - ઈન્દ્રિયો
तह - તથા
चंचलं - ચંચળ છે
चित्तं - ચિત્ત

छा.: विषमा विषयपिपासा अनादिभव-भावनया जीवानाम् ।
अतिदुर्जेयानि इन्द्रियाणि तथा चञ्चलं चित्तम् ।। ७१ ।।

અર્થઃ જીવોની અનાદિભવના અભ્યાસને કારણે વિષયોની

તૃષ્ણા વિષમ છે. ઈન્દ્રિયો અત્યંત દુર્જય છે. તથા ચિત્ત ચંચળ છે ।। ૭૧ ।।

कलमल-अरइ-अभुक्खा, वाहीदाहाइ विविहदुक्खाइं ।
मरणं पिहु विरहाइसु, संपज्जइ कामतविआणं ॥ ७२ ॥

कलमल - ચિત્તનો ક્ષોભ
अरइ- અરતિ
अभुक्खा - ખોરાકની અરૂચિ
वाही - રોગ
दाहाइ - દાહ વગેરે
विविहदुक्खाइं - વિવિધ દુઃખો
मरणं पिहु - મરણ પણ
विरहाइसु- વિરહ વગેરેમાં
संपज्जइ - થાય છે
काम - કામથી
तविआणं - સંતપ્ત થયેલા (જીવોને)

छा.: कलमल-अरति-अबुभुक्षा व्याधि-दाहादि विविधदुःखानि ।
मरणमपि तु विरहादिषु संपद्यन्ते कामतप्तानाम् ॥ ७२ ॥

અર્થઃ ચિત્તનો ક્ષોભ, અરતિ, ખોરાકની અરૂચિ, વ્યાધિ, દાહ વિગેરે ઘણા પ્રકારના દુઃખો (જ નહી પરંતુ) કામથી તપ્ત થયેલાં (જીવોને) (ઇષ્ટ વ્યક્તિનાં) વિરહ વિગેરેમાં મરણ પણ પ્રાપ્ત થાય જ છે ।। ૭૨ ।।

पंचिंदियविसयपसंगरेसि, मणवयणकाय नवि संवरेसि ।
तं वाहिसि कत्तिअ गलपएसि, जं अट्ठकम्म नवि निज्जरेसि ॥ ७३ ॥

पंचिंदिय - પાંચ ઈન્દ્રિયોનાં **विसय**- વિષયનો

पसंगरेसि - તું સંગ કરે છે

मणवयणकाय - મન-વચન-કાયાનો

नवि संवरेसि - તું સંવર પણ કરતો નથી

तं - તેથી

वाहिसि - ચલાવવાનું કામ કરે છે

कत्तिअ - છરી

गलपएसि - ગળા ઉપર **जं** - જેથી

अट्ठकम्म - આઠ કર્મની

नवि निज्जरेसि - નિર્જરા કરતો નથી

छा.: पञ्चेन्द्रिय-विषयप्रसङ्गं करोषि
मनो-वचन-कायान् नैव संवृणोषि ।
तत् वाहयसि कर्त्तरीं गालप्रदेशे
यद् अष्टकर्माणि नापि निर्जरयसि ॥ ७३ ॥

અર્થ: પાંચ ઈન્દ્રિયનાં વિષયનો તું સંગ કરે છે, મન-વચન-કાયાનો સંવર કરતો નથી, અને આઠ કર્મની નિર્જરા કરતો નથી તેથી તું ગળા ઉપર છરી ચલાવવાનું કામ કરે છે ॥ ૭૩ ॥

किं तुमंधो सि किं वा सि धत्तूरिओ,
अहव किं सन्निवाएण आऊरिओ ।
अमयसमधम्म जं विस व अवमन्नसे,
विसयविसविसम अमियं व बहुमन्नसे ॥ ७४ ॥

किं तुं - શું તું	अंधो सि- આંધળો છે
किं वा - અથવા શું	असि - ખાધો છે
धत्तूरिओ - ધતુરો	अहव - અથવા
किं - શું	सन्निवाएण- સનેપાતથી
आऊरिओ - વ્યાપ્ત થયો છે	अमयसम - અમૃતસમાન
धम्म - ધર્મની	जं - જે કારણથી
विस व - વિષની જેમ	अवमन्नसे - અવગણના કરે છે
विसय - વિષયરૂપ	विसविसम - ભયંકર વિષને
अमियं व - અમૃતની જેમ	बहुमन्नसे - બહુમાન કરે છે

छा.: किं त्वमन्धोऽसि किंवासि धत्तूरितः

अथवा किं सन्निपातेन आतुरितः ।

अमृतसमं धर्मं यत् विषमिव अवमन्य से

विषय विषविषममृतम् इव बहुमन्य से ॥ ७४ ॥

અર્થ: શું તું આંધળો છે....?અથવા શું તેં ધતુરો ખાધો છે....? અથવા શું તું સનેપાતથી વ્યાપ્ત છે...? જે કારણથી તું અમૃતસમાન ધર્મની વિષની જેમ અવગણના કરે છે અને ભયંકર વિષયરૂપ વિષનું અમૃતની જેમ બહુમાન કરે છે॥ ૭૪॥

तुज्ज तह नाणविन्नाणगुणडंबरो,

जलणजालासु निवडंतु जिय निब्भरो ।

पयइवामेसु कामेसु जं रज्जसे,

जेहि पुणपुण वि नरयानले पच्चसे ॥ ७५ ॥

तुज्झ - તારો	तह - તપ
नाण - જ્ઞાન	विन्नाण - વિજ્ઞાન (અને)
गुणडंबरो - ગુણનો આડંબર	जलण - અગ્નિની
जालासु - જ્વાળામાં	निवडंतु - પડો
जिय - હે જીવ !	निब्भरो - અતિશય એવો
पयइ - પ્રકૃતિથી	वामेसु - વાંકા એવા
कामेसु - વિષયોમાં	जं - કારણ કે
रज्जसे - રાગ કરે છે	जेहि - જેના (રાગ)વડે
पुणपुण वि - ફરી ફરી	नरय - નરકની
अनले - અગ્નિમાં	पच्चसे - પકાવાય છે

છા.: तव तपोज्ञानविज्ञानगुणाडम्बरो,
ज्वलनज्वालासु निपततु जीव ! निर्भरः ।
प्रकृतिवामेषु कामेषु यत् रज्यसे ।
यैः पुनः पुनरपि नरकानले पच्यसे ॥ ७५ ॥

અર્થઃ હે જીવ ! તારો અતિશય એવો તપ-જ્ઞાન-વિજ્ઞાન અને ગુણોનો આડંબર અગ્નિની જ્વાળામાં અતિશય એવો પડો કારણકે (તે જ્ઞાન-વિજ્ઞાન વિગેરે હોતે છતે પણ) પ્રકૃતિથી વાંકા એવા વિષયોમાં (તું) રાગ કરે છે, જે (રાગ) વડે તું ફરી ફરી નરકની અગ્નિમાં પકાવાય છે ॥ ૭૫ ॥

दहइ गोसीससिरिखंड छारक्कए, छगलगहणट्ठमेरावणं विक्कए ।

कप्पतरु तोडि एरंड सो वावए, जु जि विसएहि मणुअत्तणं हारए ॥ ७६ ॥

दहइ - બાળે છે | **गोसीस** - ગોશીર્ષ ચંદન (અને)

सिरिखंड - શ્રીખંડને | **छारक्कए** - ભસ્મને માટે

छगल - બકરો | **गहणट्ठ** - મેળવવા માટે

एरावणं - ઐરાવણ હાથીને | **विक्कए** - વેચે છે

कप्पतरु - કલ્પવૃક્ષ | **तोडि** - ઉખેડીને

एरंड - એરંડો | **सो** - તે

वावए - વાવવાનું કામ કરે છે | **जु** - જે

जि - જે (માણસ) | **विसएहि** - વિષયો વડે

मणुअत्तणं - મનુષ્યપણાને | **हारए** - હારી જાય છે

छा.: दहति गोशीर्षश्रीखण्डं क्षारकृते,

छगल-ग्रहणार्थमैरावणं विक्रीणीते ।

कल्पतरुं, त्रोटयित्वा एरण्डं स वपति,

यो यो विषयै र्मनुजत्वं हारयति ॥ ७६ ॥

અર્થ: જે જે (માણસ) વિષયોવડે મનુષ્યપણાને હારી જાય છે તે ભસ્મને માટે ગોશીર્ષચન્દન અને શ્રીખંડને બાળે છે. બકરો મેળવવા માટે ઐરાવણ હાથીને વેચે છે અને કલ્પવૃક્ષને ઉખેડીને એરંડો વાવવાનું કામ કરે છે ॥ ૭૬ ॥

अधुवं जीविअं नच्चा, सिद्धिमग्गं विआणिआ ।
विणिअट्टिज्ज भोगेसु, आउं परिमिअमप्पणो ॥ ७७ ॥

[द.वै.३६८]

अधुवं - અસ્થિર એવાં　**जीविअं** - જીવિતને
नच्चा - જાણીને　**सिद्धिमग्गं** - મોક્ષમાર્ગને
विआणिआ - જાણીને　**विणिअट्टिज्ज** - (તું) અટક
भोगेसु - ભોગોથી　**आउं** - આયુષ્યને (જાણીને)
परिमिअ - પરિમિત　**अप्पणो** - પોતાનાં

छा.: अध्रुवं जीवितं ज्ञात्वा सिद्धिमार्गं विज्ञाय ।
विनिवर्त्तस्व भोगेभ्य आयुः परिमितम् आत्मनः ॥ ७७ ॥

અર્થ: અસ્થિર એવા જીવિતને જાણીને, મોક્ષમાર્ગને જાણીને, પોતાના પરિમિત આયુષ્યને (જાણીને) ભોગોથી (તું) અટક ॥ ૭૭ ॥

सिवमग्गसंठिआण वि, जह दुज्जेआ जिआण पण विसया ।
तह अन्नं किंपि जए, दुज्जेअं नत्थि सयले वि ॥ ७८ ॥

सिवमग्ग - મોક્ષમાર્ગમાં　**संठिआण वि** - સ્થિર થયેલાં પણ
जह - જેવાં　**जिआण** - જીવોને
दुज्जेआ - દુર્જય છે
पुण विसया - વિશેષે કરીને વિષયો
तह - તેવું　**अंन्न** - બીજું
किंपि - કાંઈ　**जए** - જગતમાં

दुज्जेअं - દુર્જય नत्थि - નથી
सयले वि - આખાય

छा.: शिवमार्गसंस्थितानामपि यथा दुर्जेया जीवानां पुनः विषयाः।
तथा अन्यत्किमपि जगति दुर्जेयं नास्ति सकलेऽपि ॥ ७८ ॥

અર્થઃ મોક્ષમાર્ગમાં સ્થિર થયેલાં પણ જીવોને વિશેષ કરીને વિષયો જેવા દુર્જય છે તેવું બીજું કાંઈ આખાય જગતમાં દુર્જય નથી ॥ ૭૮ ॥

सविडम् कुब्भडरूवा, दिट्ठा मोहेइ जा मणं इत्थी ।
आयहियं चिंतंता, दूरयरेणं परिहरंति ॥ ७९ ॥

[उव.१६३]

सविडंक - સ્ખલનાનુંકારણ उब्भडरूवा - ઉદ્ભટરૂપવાળી
दिट्ठा - જોવાયેલી (પણ) मोहेइ - હરે છે
जा मणं - જે મનને इत्थी - એવી સ્ત્રી
आयहियं - આત્મહિતનાં चिंतंता - ચિંતકો
दूरयरेणं - (તેવી સ્ત્રીને) દૂરથી परिहरंति - ત્યજે છે

छा.: सविटङ्कोद्भटरूपा दृष्टा मोहयति या मनः स्त्री ।
आत्महितं चिन्तयन्तो दूरतरेण परिहरन्ति ॥ ७९ ॥

અર્થઃ (વિશિષ્ટ અધ્યવસાયમાં) સ્ખલનાભૂત ઉદ્ભટ રૂપ-વાળી જોવાયેલી (પણ) જે સ્ત્રી મનને હરે છે (તેવી સ્ત્રીને) આત્મહિતનાં ચિંતકો દૂરથી ત્યજે છે ॥ ૭૯ ॥

सच्चं सुअं पि सीलं, विन्नाणं तह तवं पि वेरग्गं ।
वच्चइ खणेण सव्वं, विसयविसेणं जईणं पि ॥ ८० ॥

सच्चं - સત્ય
सुअं पि - શ્રુત પણ
सीलं - શીલ
विन्नाणं - ક્રિયાની કુશળતા
तह - તથા
तवं पि - તપ પામે છે
वेरग्गं - વૈરાગ્ય
वच्चइ - નાશ પામે છે
खणेण - ક્ષણમાં
सव्वं - સર્વે
विसय - વિષયોને
विसेणं - અધીન બનવાથી
जईणं पि - યતિઓનું પણ

छा.: सत्यं श्रुतमपि शीलं विज्ञानं तथा तपोऽपि वैराग्यम् ।
व्रजति क्षणेन सर्वं विषयवशेन यतीनामपि ॥ ८० ॥

અર્થઃ યતિઓનું પણ સત્ય-શ્રુત તથા શીલ, ક્રિયાની કુશળતા, તપ અને વૈરાગ્ય સર્વે વિષયોને અધીન બનવાથી ક્ષણમાં નાશ પામે છે ॥ ૮૦ ॥

रे जीव ! मइविगप्पियनिमेससुहलालसो कहं मूढ ! ।
सासयसुहमसमतमं, हारिसि ससिसोअरं च जसं ॥ ८१ ॥

रे जीव - હે જીવ !
मइ - મતિથી
विगप्पिय - કલ્પેલા
निमेस - પલકારા જેટલાં
सुह - સુખમાં
लालसो - લોલુપ (થઈને)
कहं - શું કામ
मूढ - મૂર્ખ !
सासय - શાશ્વત
सुहं - સુખને

असमतमं - જેની સમાન કોઈ નથી

हारिसि - હારી જાય છે सिस - ચન્દ્ર જેવા

सोअरं - ઉજ્જ્વલ च - અને

जसं - યશને

छा.: रे जीव ! मतिविकल्पितंनिमेषसुखलालसः कथं मूढ ! ।
शाश्वतसुखमसमतमं हारयसि शशिसोदरं च यशः ॥ ८१ ॥

અર્થઃ હે મૂર્ખ જીવ ! મતિથી કલ્પેલા પલકારા જેટલાં સુખમાં લોલુપ (થઈને) જેની સમાન કોઈ નથી એવા શાશ્વતસુખને અને ચન્દ્ર જેવા ઉજવલ યશને (તું) શું કામ હારી જાય છે... ? ॥ ૮૧ ॥

पज्जलिओ विसयग्गी, चरित्तसारं डहिज्ज कसिणं पि ।
सम्मत्तं पि विराहिअ, अणंतसंसारिअं कुज्जा ॥ ८२ ॥

पज्जलिओ - પ્રજ્વલિત થયેલો

विसयग्गी - વિષયરૂપ અગ્નિ

चरित्तसारं - ચારિત્રરૂપ સારને

डहिज्ज - બાળી નાખે છે (એટલું જ નહીં)

कसिणं पि - સઘળાય सम्मत्तं पि - સમ્યક્ત્વની

विराहिअ - વિરાધના કરાવીને अणंत - અનંત

संसारिअं - સંસારને कुज्जा- કરે છે

छा.: प्रज्वलितो विषयाग्निश्चरित्रसारं दहेत् कृत्स्नमपि ।
सम्यक्त्वमपि विराध्य अनन्तसंसारितां कुर्याद् ॥ ८२ ॥

અર્થ: પ્રજ્વલિત થયેલો વિષયરૂપ અગ્નિ સઘળાય ચારિત્રરૂપ સારને બાળી નાંખે છે (એટલું જ નહીં) સમ્યક્ત્વની વિરાધના કરાવીને અનંત સંસારને કરે છે ॥ ૮૨ ॥

भीसणभवकंतारे, विसमा जीवाण विसयतिण्हाओ ।
जीए नडिया चउदसपुव्वीवि रुलंति हु निगोए ॥ ८३ ॥

भीसण - ભયંકર
भवकंतारे - ભવ રૂપ અટવીમાં
विसमा - વિષમ છે
जीवाण - જીવોની
विसय - વિષય
तिण्हाओ - તૃષ્ણા
जीए - જે (તૃષ્ણા) વડે
नडिया - નચાવાયેલા
चउदस-पुव्वीवि - ચૌદ પૂર્વધરો પણ
रुलंति - જાય છે
हु - નિશ્ચે
निगोए - નિગોદમાં

छा.: भीषणभवकान्तारे विषमा जीवानां विषयतृष्णा ।
यया नटिता चतुर्दशपूर्विणोऽपि रुलन्ति तु निगोदे ॥ ८३ ॥

અર્થ: ભયંકર ભવરૂપ અટવીમાં જીવોની વિષયતૃષ્ણા વિષમ છે જેના (તૃષ્ણા) વડે નચાવાયેલા ચૌદપૂર્વધરો પણ નીશ્ચે નિગોદમાં જાય છે ॥ ૮૩ ॥

हा विसमा हा विसमा, विसया जीवाण जेहिं पडिबद्धा ।
हिंडंति भवसमुद्दे, अणंतदुक्खाइं पावंता ॥ ८४ ॥

हा - ખેદમાં	**विसमा** - વિષમ છે
विसया - વિષયો	**जीवाण** - જીવોના
जेहिं - જેમાં	**पडिबद्धा** - આશક્ત (જીવો)
हिंडंति - ભમે છે	**भवसमुद्दे** - ભવરૂપ સમુદ્રમાં
अणंतदुक्खाइं - અનંત દુઃખોને	**पावंता** - પામતાં

छा.: हा विषमा हा विषमा विषया जीवानां येषु प्रतिबद्धाः ।
हिण्डन्ते भवसमुद्रे अनन्तदुःखानि प्राप्नुवन्तः ॥ ८४ ॥

અર્થ: જીવોના વિષય(સુખો) વિષમ છે, જે (વિષયો) માં આશક્ત (જીવો) અનંત દુઃખોને પામતાં ભવસમુદ્રમાં ભમે છે ॥ ૮૪ ॥

माइंदजालचवला, विसया जीवाण विज्जुतेअसमा ।
खणदिट्ठा खणनट्ठा, ता तेसिं को हु पडिबंधो ॥ ८५ ॥

मा - માયા વડે રચાયેલી	**इंदजाल** - ઇન્દ્રજાળ જેવા
चवला - ચપળ	**विसया** - વિષયો
जीवाण - જીવોનાં	**विज्जु** - વીજળીનાં
तेअसमा - ચમકારા જેવા	**खण** - ક્ષણમાં
दिट्ठा - જોવાયેલાં	**खणनट्ठा** - ક્ષણમાં નાશ પામતાં
ता - તેથી	**तेसिं** - તેમાં
को - કેવો	**हु** - વળી

पडिबंधो - રાગ

छा.: मायेन्द्रजालचपला विषया जीवानां विद्युत्तेजःसमाः ।
क्षणदृष्टाः क्षणनष्टास्ततस्तेषु को तु प्रतिबन्धः ॥ ८५ ॥

અર્થ: જીવોનાં વિષયો માયાવડે રચાયેલી ઈન્દ્રજાળ જેવા ચપળ વીજળીનાં ચમકારા જેવા, ક્ષણમાં જોવાયેલાં અને ક્ષણે નાશ પામતા દેખાય છે તેથી તેમાં રાગ વળી કેવો... ? ॥ ૮૫ ॥

सत्तू विसं पिसाओ, वेआलो हुअवहो वि पज्जलिओ ।
तं न कुणइ जं कुविआ, कुणंति रागाइणो देहे ॥ ८६ ॥

[पु.मा.३२४, आरा.(१)७०१]

सत्तू विसं - શત્રુ, વિષ
पिसाओ - પિશાચ
वेआलो - વેતાળ
हुअवहो वि - અગ્નિ પણ
पज्जलिओ - પ્રજ્વલિત થયેલો
तं - તે
न कुणइ - નથી કરતો
जं - જે (વિકારો) ને
कुविआ - ઉગ્ર થયેલા
कुणंति - કરે છે
रागाइणो - રાગાદિ
देहे - દેહમાં

छा.: शत्रुर्विषं पिशाचो वेतालो हुतवहोऽपि प्रज्वलितः ।
तन्न कुर्वन्ति यत्कुपिता कुर्वन्ति रागादयो देहे ॥ ८६ ॥

અર્થ: શત્રુ-વિષ, પિશાચ-વેતાળ અને પ્રજ્વલિત થયેલો અગ્નિ પણ દેહને વિષે તે (વિકાર)નથી કરતો જે (વિકાર)ને ઉગ્ર થયેલા રાગાદિ કરે છે. ॥ ૮૬ ॥

जो रागाईण वसे, वसम्मि सो सयलदुक्खलक्खाणं ।
जस्स वसे रागाई, तस्स वसे सयलसुक्खाइं ॥ ८७ ॥

[पु.मा.३२६,आरा.(१)७०२]

जो - જે	**रागाईण** - રાગાદિનાં
वसे - વશમાં છે	**वसम्मि** - વશમાં છે
सो - તે	**सयल** - ઘણા
दुक्खलक्खाणं - લાખો દુઃખોનાં	**जस्स** - જેના
वसे - વશમાં	**रागाई** - રાગાદિ છે
तस्स - તેના	**वसे** - વશમાં
सयल - સકલ	**सुक्खाइं** - સુખો છે

छा.: यो रागादीनां वशे वशे स सकलदुःखलक्षाणाम् ।
यस्य वशे रागादयस्तस्य वशे सकलसुखानि ॥ ८७ ॥

અર્થઃ જે રાગાદિનાં વશમાં છે તે ઘણા લાખો દુઃખોનાં વશમાં છે. જેના વશમાં રાગાદિ છે, તેના વશમાં સકલસુખો છે ॥ ૮૭ ॥

केवलदुहनिम्मविए, पडिओ संसारसायरे जीवो ।
जं अणुहवइ किलेसं, तं आसवहेउअं सव्वं ॥ ८८ ॥

[भ.भा.४३१]

केवलदुह - ફક્ત દુઃખ વડે	**निम्मविए** - નિર્માણ કરાયેલાં
पडिओ - પડેલો	**संसारसायरे** - સંસાર સાગરમાં
जीवो - જીવો	**जं** - જે

अणुहवइ - અનુભવે છે किलेसं - ક્લેશને
तं - તે आसव - આશ્રવોને
हेउअं - કારણે થયેલું છે सव्वं - સર્વે

छा.: केवलदुःखनिर्मिते पतितः संसारसागरे जीवः ।
यम् अनुभवति क्लेशं तद् आश्रवहेतुकं सर्वम् ॥ ८८ ॥

અર્થઃ ફક્ત દુઃખ વડે નિર્માણ કરાયેલાં સંસાર- સાગરમાં પડેલો જીવ જે દુઃખને અનુભવે છે તે બધું આશ્રવોને કારણે થયેલું છે ॥ ૮૮ ॥

ही संसारे विहिणा, महिलारूवेण मंडिअं जालं ।
बज्झंति जत्थ मूढा, मणुआ तिरिया सुरा असुरा ॥ ८९ ॥

ही - ખેદ અર્થમાં છે संसारे- સંસારમાં
विहिणा - વિધાતા વડે महिला - સ્ત્રી
रूवेण - રૂપે मंडिअं - રચાઈ છે
जालं - જાળ बज्झंति - ફસાય છે
जत्थ - જેમાં मूढा - મૂઢ
मणुआ - મનુષ્યો तिरिया - તિર્યંચો
सुरा - સુરદેવો असुरा - અસુરદેવો

छा.: ही ! संसारे विधिना महिलारूपेण मण्डितं जालम् ।
बध्यन्ते यत्र मूढा मनुजास्तिर्यञ्चः सुराअसुराः ॥ ८९ ॥

અર્થઃ વિધાતાવડે સંસારમાં સ્ત્રીરૂપે જાળ રાચઈ છે જેમાં મૂઢ મનુષ્યો, તિર્યંચો, સુરદેવો, અસુરદેવો બંધાય છે ॥ ૮૯ ॥

विसमा विसयभुयंगा, जेहिं डसिया जिआ भववणम्मि ।
कीसंति दुहग्गीहिं, चुलसीई जोणिलक्खेसु ॥ ९० ॥

विसमा - વિષમ છે
विसय- વિષયરૂપ
भुयंगा - સર્પો
जेहिं - જે (સર્પો) વડે
डसिया - ડંસાયેલા
जिआ - જીવો
भववणम्मि - ભવવનમાં
कीसंति - ક્લેશ પામે છે
दुहग्गीहिं - દુઃખરૂપ અગ્નિ વડે
चुलसीई - ચોરાશી
जोणि - યોનિમાં
लक्खेसु - લાખ

छा.: विषमा विषयभुजङ्गा यैर्दष्टा जीवा भववने ।
क्लिश्यन्ति दुःखाग्निभिश्चतुरशीतियोनिलक्षेषु ॥ ९० ॥

અર્થઃ વિષયરૂપ સર્પો વિષમ છે જે (સર્પો) વડે ડંસાયેલા જીવો ભવવનમાં, ચોરાશી લાખયોનિમાં દુઃખરૂપ અગ્નિવડે ક્લેશ પામે છે ॥ ૯૦ ॥

संसारचारगिम्हे, विसयकुवाएण लुक्किया जीवा ।
हियमहिअं अमुणंता, णुहवंति अणंतदुक्खाइं ॥ ९१ ॥

संसारचार - સંસારરૂપ કારાગૃહ
गिम्हे- ગ્રીષ્મઋતુમાં
विसयकुवाएण - વિષયરૂપ ખરાબ પવન વડે
लुक्किया - લૂ લાગી ગયેલાં
जीवा- જીવો

हियमहिअं - હિતાહિતને **अमुणंता** - નહીં જાણતાં
णुहवंति - અનુભવે છે **अणंत** - અનંત
दुक्खाइं - દુઃખોને

छा.: संसारचारग्रीष्मे विषयकुवातैर्लूक्तिा जीवाः ।
हितमहितम् अजानन्तोऽनुभवन्ति अनन्तदुःखानि ॥ ९१ ॥

અર્થઃ સંસારરૂપ કારાગૃહ રૂપ ગ્રીષ્મઋતુમાં વિષયરૂપ ખરાબ પવનવડે લૂ લાગી ગયેલા જીવો હિતાહિતને નહી જાણતા અનંતદુઃખો અનુભવે છે ॥ ૯૧ ॥

हा हा दुरंतदुट्ठा, विसयतुरंगा कुसिक्खिआ लोए ।
भीसणभवाडवीए, पाडंति जिआण मुद्धाणं ॥ ९२ ॥

हा हा – અતિવિષાદ સૂચક છે **दुरंत**- દુઃખે અંત લાવી શકાય તેવા
दुट्ठा - દુષ્ટ **विसयतुरंगा** - વિષય રૂપ ઘોડા
कुसिक्खिआ - કુશિક્ષિત **लोए** - લોકમાં
भीसण - ભયંકર **भवाडवीए** - ભવાટવીમાં
पाडंति - પાડે છે **जिआण** - જીવોને
मुद्धाणं - મુગ્ધ

छा.: हा हा दुरन्त–दुष्टा विषयतुरङ्गा कुशिक्षिता लोके ।
भीषणभवाटव्यां पातयन्ति जीवान् मुग्धान् ॥ ९२ ॥

અર્થઃ લોકમાં દુઃખે અંત લાવી શકાય તેવા દુષ્ટ, કુશિક્ષિત એવા વિષયરૂપ ઘોડા મુગ્ધ જીવોને ભયંકર ભવાટવીમાં પાડે છે ॥ ૯૨ ॥

विसयपिवासातत्ता, रत्ता नारीसु पंकिलसरम्मि ।
दुहिया दीणा खीणा, रुलंति जीवा भववणम्मि ॥ ९३ ॥

विसयपिवासा - વિષયોની તૃષ્ણાથી

तत्ता - વ્યાકુળ બનેલા
रत्ता - આશક્ત થયેલા
नारीसु - સ્ત્રીઓમાં
पंकिल- કાદવયુક્ત
सरम्मि - સરોવર (જેવી)
दुहिया - દુઃખી થયેલા
दीणा - દીન થયેલા
खीणा - ક્ષીણ થયેલા
रुलंति - ભમે છે
जीवा - જીવો
भववणम्मि - ભવવનમાં

छा.: विषयपिपासा-तप्ता रक्ता नारीषु पङ्किलसरसि ।
दुःखिता दीनाःक्षीणा रुलन्ति जीवा भववने ॥ ९३ ॥

અર્થઃ વિષયોની તૃષ્ણાથી વ્યાકુળ બનેલા, કાદવયુક્ત સરોવરની (જેમ)નારીઓમાં રાગી થએલા, દુઃખી, દીન, ક્ષીણ એવા જીવો ભવવનમાં ભમે છે ॥ ૯૩ ॥

गुणकारिआइं धणियं, धिइरज्जुनियंतिआइं तुह जीव !।
निययाइं इंदियाइं, वल्लिनिअत्ता तुरंगु व्व ॥ ९४ ॥

[भ.भा.४४७]

गुणकारिआइं - ગુણકારી થશે
धणियं - ઘણી
धिइ - ધીરજરૂપ
रज्जु - લગામ વડે
नियंतिआइं - નિયંત્રિત કરેલી
तुह - તને
जीव - હે જીવ !
निययाइं - પોતાની

इंदियाइं - ઇન્દ્રિયો
वल्गि - લગામ વડે
निअत्ता - નિયંત્રિત
तुरंगु व्व - ઘોડાની જેમ

छा.: गुणकारीणि (अतिशये) धृतिरज्जुनियन्त्रितानि तव जीव ! ।
निजकानि इन्द्रियाणि वल्गिनियन्त्रितास्तुरङ्गा इव ॥ ९४ ॥

અર્થઃ હે જીવ ! લગામ વડે નિયંત્રિત ઘોડાની જેમ ધીરજરૂપ લગામવડે નિયંત્રિત કરેલી પોતાની ઈન્દ્રિયો તને ઘણી ગુણકારી થશે ॥ ૯૪ ॥

मणवयणकायजोगा, सुनिअत्ता ते वि गुणकरा हुंति ।
अनिअत्ता पुण भंजंति, मत्तकरिणु व्व सीलवणं ॥ ९५ ॥

[म.प.६२३]

मणवयणकाय- મન-વચન-કાયાના
जोगा - યોગો
गुणकरा - ગુણકારી
सुनिअत्ता - સારી રીતે નિવૃત્ત થયેલા
ते वि - તે (યોગો) પણ
अनिअत्ता - અનિવૃત્ત (યોગો)
हुंति - થાય છે
भंजंति - ભાંગી નાંખે છે
पुण - વળી
मत्त - મત્ત થયેલા
करिणुव्व - હાથીની જેમ
सीलवणं - શીલરૂપ વનને

छा.: मनो-वचन-काययोगाः सुनिवृत्तास्तेपि गुणकरा भवन्ति ।
अनिवृत्ताः पुनः भञ्जन्ति मत्तकरिण इव शीलवनम् ॥ ९५ ॥

અર્થઃ સારી રીતે (અબ્રહ્મથી) નિવૃત્ત થયેલો (જે)

મન-વચન-કાયાનો વ્યાપાર છે તે (વ્યાપાર) પણ ગુણકારી થાય છે. વળી (અબ્રહ્મથી) અનિવૃત્ત વ્યાપાર, મત્ત થયેલા હાથીની જેમ શીલરૂપવનને ભાંગી નાંખે છે ॥ ૯૫ ॥

जह जह दोसा विरमइ, जह जह विसएहिं होइ वेरग्गं ।
तह तह विन्नायव्वं, आसन्नं से अ परमपयं ॥ ९६ ॥

[म.प.६३१,ति.गा.१२०३,भ.भा.४४९]

जह जह - જેમ જેમ	दोसा - દોષો
विरमइ - વિરામ પામે	जह जह - જેમ જેમ
विसएहिं - વિષયોથી	होइ - થાય
वेरग्गं - વૈરાગ્ય	तह तह - તેમ તેમ
विन्नायव्वं - જાણવું	आसन्नं - નજીક
से - તે(જીવ) ને	अ - અને
परमपयं - પરમપદ	

छा.: यथा यथा दोषा विरमन्ति यथा यथा विषयेभ्यो भवति वैराग्यम् ।
तथा तथा विज्ञातव्ययम् आसन्नं तस्य च परमपदम् ॥ ९६ ॥

અર્થઃ જેમ જેમ (રાગાદિ) દોષો વિરામ પામે, જેમ જેમ વૈરાગ્ય થાય, તેમ તેમ તે (જીવ)ને પરમપદ નજીક જાણવું ॥ ૯૬ ॥

दुक्करमेएहिं कयं, जेहिं समत्थेहिं जुव्वणत्थेहिं ।
भग्गं इंदिअसिन्नं, धिइपायारं विलग्गेहिं ॥ ९७ ॥

[भ.भा.४६०]

दुक्करं- દુષ્કર (કાર્ય) **एएहिं** - તે (જીવો) વડે
कयं - કરાયું છે **जेहिं** - જેઓએ
समत्थेहिं - (ઇન્દ્રિયોને દમવામાં) સમર્થ
जुव्वणत्थेहिं - યૌવનવયમાં રહેલા **भग्गं** - ભાંગી નાખ્યું છે
इंदिअ - ઇન્દ્રિયરૂપ **सिन्नं** - સૈન્યને
धिइ - ધૃતિરૂપ **पायारं** - કિલ્લા ઉપર
विलग्गेहिं - આરૂઢ થઈને

छा.: दुष्करमेभिः कृतं यैः समर्थैर्यौवनस्थैः ।
भग्नम् इन्द्रियसैन्यं धृतिप्राकारं विलग्नैः ॥ ९७ ॥

અર્થઃ તે (જીવો) વડે દુષ્કર (કાર્ય) કરાયું છે. (ઇન્દ્રિયોને દમવામાં) સમર્થ, યૌવનવયમાં રહેલાં એવા જેઓએ ધૃતિરૂપી કિલ્લા ઉપર આરુઢ થઈને ઈન્દ્રિય રૂપી સૈન્યને ભાંગી નાંખ્યું છે ॥ ૯૭ ॥

ते धन्ना ताण नमो, दासोऽहं ताण संजमधराणं ।
अद्धच्छिपिच्छरिओ, जाण न हिअए खडुक्कंति ॥ ९८ ॥

[श्रा.दि.३१९]

ते धन्ना - તેઓ ધન્ય છે **ताण** - તેમને
नमो - (હું) નમું છું **दासोऽ हं** - હું દાસ છું

ताण - તે
अद्धच्छि - અડધી આંખે
जाण - જેમનાં
हिअए - હૃદયમાં
संजमधराणं - સંયમધારકોનો
पिच्छरिओ - જોનારી (સ્ત્રીઓ)
न - નથી
खडुक्कंति - ફરકતી

છા.: ते धन्यास्तेभ्यो नमो दासोऽहं तेषां संयमधराणाम् ।
अर्द्धाक्षिप्रेक्षणकारिण्यो येषां न हृदये स्फुरन्ति ॥ ९८ ॥

અર્થઃ તેઓ ધન્ય છે, તેમને હું નમું છું. તે સંયમધારકોનો હું દાસ છું. અડધી આંખે જોનારી (સ્ત્રીઓ) જેમના હૃદયમાં ફરકતી નથી. ॥ ૯૮ ॥

किं बहुणा जइ वंछसि, जीव तुमं सासयं सुहं अरुअं ।
ता पिअसु विसयविमुहो, संवेगरसायणं निच्चं ॥ ९९ ॥

किं बहुणा - ઘણુ (કહેવા) વડે શુ !
जइ - જો
जीव - હે જીવ !
सासय - શાશ્વત
अरुअं - નિરાબાધ સેવા
पिअसु - (તું) પાન કર
विमुहो - વિમુખ થયો થકો
रसायणं - રસાયણનું
वंछसि - ઇચ્છે છે
तुमं - તું
सुहं - સુખને
ता - તો
विसय - વિષયોથી
संवेग - સંવેગરૂપ
निच्चं - હંમેશા

छा.: किं बहुना यदि वाञ्छसि जीव ! त्वं शाश्वतं सुखम् अरुजम् ।
तदा पिब विषयविमुखः संवेगरसायनं नित्यम् ॥ ९९ ॥

અર્થ: ઘણું (કહેવા) વડે શું...? હે જીવ ! જો તું નિરાબાધ એવા શાશ્વત સુખને ઈચ્છે છે તો વિષયોથી વિમુખ થયો થકો તું સંવેગરૂપ રસાયણનું હંમેશા પાન કર ॥ ૯૯ ॥

પૂ.આ. શ્રી.રત્નશેખરસૂરિસમુદ્ધૃતા

॥ श्री संबोधसप्तति : ॥

[संबोहसित्तरी]

नमिऊण तिलोयगुरुं, लोआलोअप्पयासयं वीरं ।

संबोहसत्तरिमहं, रएमि उद्धारगाहाहिं ।। १।।

नमिऊण - નમસ્કાર કરીને

तिलोयगुरुं - ત્રણ લોકના ગુરુ

लोआलोअ - લોક-અલોકને

प्पयासयं - પ્રકાશિત કરનારા

वीरं - એવા વીરપ્રભુને
संबोह - સંબોધ

सत्तरिं - સત્તરિ
अहं - હું

रएमि - રચું છું
उद्धार - ઉદ્ધરિત

गाहाहिं - ગાથાઓ વડે

छा.:नत्वा त्रिलोकगुरुं, लोकालोकप्रकाशकं वीरम्।

संबोधसप्ततिमहं रचयामि उद्धरितगाथाभिः ।। १।।

અર્થઃ ત્રણ લોકનાં ગુરુ, લોક-અલોકને પ્રકાશિત કરનારા, એવા વીરપ્રભુને નમસ્કાર કરીને (પૂર્વાચાર્યોનાં પ્રકરણોમાંથી) ઉદ્ધરિત ગાથાઓવડે હું (પૂ. રત્નશેખરસૂરિજી) સંબોધસત્તરિને રચું છું. ।। ૧ ।।

सेयंबरो य आसंबरो य, बुद्धो य अहव अन्नो वा ।

समभावभाविअप्पा, लहेइ मुक्खं न संदेहो ।। २ ।।

सेयंबरो - શ્વેતાંબર હોય **य** - કે

आसंबरो - દિગમ્બર હોય**बुद्धो** બુદ્ધ હોય

अहव - અથવા **अन्नो वा** - અન્ય કોઈ હોય

समभाव - સમભાવથી

भाविअप्पा - ભાવિત આત્મા છે (તો)

लहेइ - (તે) મેળવે છે **मुक्खं** - મોક્ષ

न - નથી **संदेहो** - (તેમાં) સંદેહ

छा.: श्वेताम्बरश्च दिगम्बरश्च बौद्धः वा अथवा अन्यो वा ।

समभावभावितात्मा लभते मोक्षं न सन्देहः ।। २ ।।

અર્થઃ શ્વેતાબર હોય કે દિગંબર હોય, બૌદ્ધ હોય અથવા અન્ય કોઈ હોય (પરંતુ જો) સમભાવથી ભાવિત આત્મા છે (તો તે) મોક્ષ મેળવે છે. તેમાં સંદેહ નથી. ।। ૨ ।।

अट्ठदसदोसरहिओ, देवो धम्मोवि निउणदयसहिओ ।

सुगुरूवि बंभयारी, आरंभपरिग्गहा विरओ ।। ३।।

अट्ठदस - અઢાર **दोस** - દોષોથી

रहिओ - રહિત એવા **देवो** - દેવ

धम्मोवि - ધર્મ પણ **निउणदय** - નિપુણદયા

सहिओ - યુક્ત હોય તે **सुगुरूवि** - સદ્ગુરુ પણ

बंभयारी - બ્રહ્મચારી (અને)**आरंभ** - આરંભ

परिग्गहा - પરિગ્રહથી **विरओ** - અટકી ગયેલાં

छा.: अष्टादशदोषरहितो देवो धर्मोऽपि निपुणदयासहितः।।
सुगुरूपि ब्रह्मचारी आरम्भपरिग्रहविरतः३ ।।

અર્થઃ અઢાર દોષોથી રહિત એવા દેવ, ધર્મ પણ નિપુણ દયાયુક્ત હોય તે, તેમજ સદ્ગુરુ પણ બ્રહ્મચારી (અને) આરંભ-પરિગ્રહથી અટકી ગયેલાં હોય તે જાણવા.।। ૩ ।।

अन्नाण कोह मय माण, लोह माया रई य अरई य ।
निद्दा सोअ अलियवयण, चोरिआमच्छरभया य ।। ४।।
पाणिवह पेम कीला, पसंगहासा य जस्स ए दोसा ।
अट्ठारसवि पणट्ठा, नमामि देवाहिदेवं तं ।। ५ ।।

[सं.प्र.१३-१४,वि.सा. ४६२,४६३,दं.प.९,१०,
प्र.सा. ४५१-४५२]

अन्नाण - અજ્ઞાન **कोह** - ક્રોધ
मय-माण - મદ-માન **लोह** - લોભ
माया - માયા **रई य** - રતિ અને
अरई य - અરતિ **निद्दा** - નિદ્રા
सोअ - શોક **अलिय** - અસત્ય
वयण - વચન **चोरिआ** - ચોરી
मच्छर - મત્સર (ઈર્ષ્યા) **भया य** - અને ભય
पाणिवह - પ્રાણિવધ **पेम** - પ્રેમ
कीलापसंग - મૈથુન **हासा य** - હાસ્ય અને

जस्स - જેના **ए दोसा** - આ દોષો
अट्ठारसवि - અઢારે પણ **पणट्ठा** - નષ્ટ થઈ ગયા છે
नमामि - હું નમું છું **देवाहिदेवं** - દેવાધિદેવને
तं - તે

छा.: अज्ञानं क्रोधो मदो मानो लोभो माया अरतिश्च
निद्रा शोकः अलिकवचनं चौरिका मत्सरो भयं च ।। ४ ।।
छा.: प्राणिवधःप्रेम क्रीडाप्रसङ्गो हासश्च यस्य एते दोषाः।
अष्टादशापि प्रणष्टा नमामि देवाधिदेवं तम् ।। ५ ।।

અર્થ: અજ્ઞાન-ક્રોધ-મદ-માન-લોભ-માયા-રતિ-અરતિ-નિદ્રા-શોક-અસત્યવચન-ચોરી-મત્સર (ઈર્ષ્યા) અને ભય ।। ૪ ।। પ્રાણિવધ-પ્રેમ-ક્રીડાપ્રસંગ (સ્ત્રીનો સંયોગ) અને હાસ્ય અઢારે પણ આ દોષો જેના નષ્ટ થ ઈ ગયા છે તે દેવાધિદેવને હું નમું છું ।। ૫ ।।

सव्वाओवि नईओ, कमेण जह सायरम्मि निवडंति ।
तह भगवइ अहिंसं, सव्वे धम्मा समिल्लंति ।। ६।।

[ना.वृ. ७८, ना.प्र.७८]

सव्वाओवि - સર્વે પણ **नईओ** - નદીઓ
कमेण - ક્રમશઃ **जह** - જેમ
सायरंम्मि - સાગરમાં **निवडंति** - મળી જાય છે
तह - તેમ **भगवइं** - ભગવાને કહેલી
अहिंसं - અહિંસામાં **सव्वे** - સર્વે

धम्मा - ધર્મો **समिल्लंति** - મળે છે.

छा.ः सर्वा अपि नद्यः क्रमेण यथा सागरे निपतन्ति।

तथा भागवतीम् अहिंसां सर्वे धर्माः संमिलन्ति ।। ६

અર્થઃ સર્વે પણ નદીઓ જેમ ક્રમશઃ સાગરમાં મળી જાય છે.તેમ ભગવાને કહેલી અહિંસામાં સર્વે ધર્મો મળે છે।। ૬ ।।

ससरीरे वि निरीहा, बज्झब्भिंतरपरिग्गविमुक्का ।

धम्मोवगरणमित्तं, धरंति चारित्तरक्खट्ठा ।। ७ ।।

[स.प्र.३४०]

ससरीरे वि - પોતાના શરીરમાં પણ

निरीहा - નિઃસ્પૃહ

बज्झ - બાહ્ય **अब्भिंतर** - અભ્યંતર

परिग्गह - પરિગ્રહથી **विमुक्का** - મુક્ત થયેલાં

धम्मो - ધર્મનાં **वगरणमित्तं** - ઉપકરણ માત્રને

धरंति - ધારણ કરે છે **चारित्त** - ચારિત્રનાં

रक्खट्ठा - રક્ષણ માટે

छा.ः स्वशरीरेऽपि निरीहा बाह्याभ्यन्तरपरिग्रहविमुक्ताः।

धर्मोपकरणमात्रं धरन्ति चारित्ररक्षार्थम् ।। ७ ।।

અર્થઃ પોતાના શરીરમાં પણ નિઃસ્પૃહ, બાહ્ય-અભ્યંતર પરિગ્રહથી મુક્ત થયેલા (એવા સાધુઓ) ચારિત્રનાં રક્ષણ માટે ધર્મોપકરણમાત્રને ધારણ કરે છે. ।। ૭ ।।

पंचिंदियदमणपरा, जिणुत्तसिद्धंतगहियपरमत्था ।
पंचसमिया तिगुत्ता, सरणं मह एरिसा गुरुणो ।। ८ ।।

[आ.प्र.४०]

पंचिंदिय - પાંચ ઈન્દ્રિયોનાં **दमणपरा** - દમનમાં તત્પર
जिणुत्त - જિનેશ્વરે કહેલાં **सिद्धंत** - સિદ્ધાંતમાંથી
गहिय - ગ્રહણ કર્યો છે **परमत्था** - પરમાર્થ જેમણે
पंचसमिया - પાંચ સમિતિએ સમિત (અને)
तिगुत्ता - ત્રણ ગુપ્તિએ ગુપ્ત **सरणं** - શરણ થાઓ
मह - મને **एरिसा** - એવા
गुरुणो - ગુરુનું

छा.ः पञ्चेन्द्रियदमनपराः जिनोक्तसिद्धान्तगृहीतपरमार्थाः ।
पञ्चसमितास्त्रिगुप्ताः शरणं मम इदृशा गुरवः ।। ८ ।।

અર્થઃ પાંચ ઈન્દ્રિયોના દમનમાં તત્પર, જિનેશ્વરે કહેલા સિદ્ધાંતમાથી ગ્રહણ કર્યો છે પરમાર્થ જેમણે, પાંચ સમિતિથી સમિત, ત્રણ ગુપ્તિથી ગુપ્ત એવા ગુરુનું મને શરણ થાઓ ।। ૮ ।।

पासत्थो ओसन्नो, होइ कुसीलो तहेव संसत्तो ।
अहछंदो वि य एए, अवंदणिज्जा जिणमयम्मि ।। ९ ।।

[प्र.सा.१०३, वि.सा.७३२, आ.नि.-प्र.३]

पासत्थो - પાર્શ્વસ્થ **ओसन्नो** - અવસન્ન
होइ - કહેવાયાં છે **कुसीलो** - કુશીલ
तहेव - તેમજ **संसत्तो** - સંસક્ત

अहछंदो वि - યથાછંદ પણ **य** - અને
एए - આ (સાધુઓ) **अवंदणिज्जा** - અવંદનીય
जिणमयम्मि - જિનશાસનમાં

छा.: पार्श्वस्थः अवसन्नो भवति कुशीलस्तथैव संसक्तः ।
यथाछन्दोऽ पि च एते अवन्दनीया जिनमते ।।९ ।।

અર્થઃ પાર્શ્વસ્થ-અવસન્ન-કુશીલ તેમજ સંસક્ત અને યથાછંદ આ (સાધુઓ) જિનશાસનમાં અવંદનીય કહેવાયા છે. ।। ૯ ।।

पासत्थाई वंदमाणस्स नेव कित्ती म निज्जरा होई ।
जायइ कायकिलेसो, बंधो कम्मस्स आणाई ।। १० ।।
[आ.नि.११०,८, गु.त.३/१२१, सं.दो.३२, गुरु१४]

पासत्थाई - પાર્શ્વસ્થ વિગેરેને
वंदमाणस्स - વંદન કરનાર (જીવ)ની
नेव - થતી નથી **कित्ती** - કીર્તિ
न निज्जरा - નિર્જરા નથી **होई** - થતી
जायइ - થાય છે **कायकिलेसो** - કાયાને ક્લેશ
बंधो - બંધ થાય છે **कम्मस्स** - કર્મનો
आणाई - આજ્ઞાનો (ભંગ પણ થાય છે)

छा.: पार्श्वस्थादीन् वन्दमानस्य नैव कीर्तिर्न निर्जरा भवति ।
जायते कायक्लेशो बन्धः कर्मणः आज्ञादि ।। १० ।।

અર્થઃ પાર્શ્વસ્થ વિગેરેને વંદન કરનાર (જીવ) ની કીર્તિ થતી

નથી, નિર્જરા નથી થતી, કાયાને ક્લેશ થાય છે, કર્મનો બંધ થાય છે અને આજ્ઞાભંગ વગેરે (ચાર દોષો થાય છે.) ।। ૧૦ ।।

★जे बंभचेरभट्ठा, पाए पाडंति बंभयारिणं ।
ते हुंति टुंटमुंटा, बोही वि सुदुल्लहा तेसिं ।। ११ ।।

[आ.नि.११०९, गु.त.३/१२२, सं.प्र.३९०]

जे - જે **बंभचेर** - બ્રહ્મચર્યથી
भट्ठा - ભ્રષ્ટ થયેલા **पाए** - (પોતાના) પગમાં
पाडंति - પડાવે છે **बंभयारिणं** - બ્રહ્મચારીઓને
ते - તે **हुंति** - થાય છે
टुंटमुंटा - લૂલા-લંગડા **बोही वि** - બોધિબીજ પણ
सुदुल्लहा - અત્યંત દુર્લભ છે **तेसिं** - તેઓને

छा.: ये ब्रह्मचर्यभ्रष्टाः पादे पातयन्ति ब्रह्मचारिणम् ।
ते भवन्ति खञ्जकुण्टा बोधिरपि सुदुर्लभः तेषाम् ।। ११ ।।

અર્થઃ બ્રહ્મચર્યથી ભ્રષ્ટ થયેલાં જે (સાધુઓ) બ્રહ્મચારીઓને (પોતાના) પગમાં પડાવે છે તે લૂલા-પાંગળા થાય છે અને તેમને બોધિબિજ પણ અત્યંત દુર્લભ છે. ।। ૧૧ ।।

★આ નિશાનીવાળી ગાથાઓ પર વૃત્તિ મળતી નથી. તેથી પ્રક્ષિપ્ત જણાય છે.

★दंसण भट्ठो भट्ठो, दंसणट्ठस्स नत्थि निव्वाणं ।
सिज्झंति चरणरहिआ, दंसणरहिआ न सिज्झंति ।। १२ ।।
[भ.प.६६,आरा.(२)४५८, सं.श.१३]

दंसण - દર્શનથી **भट्ठो** - ભ્રષ્ટ થયેલો
भट्ठो - ભ્રષ્ટ છે **दंसण** - દર્શનથી
भट्ठस्स - ભ્રષ્ટ થયેલા (જીવ)નો
नत्थि - થતો નથી **निव्वाणं** - મોક્ષ
सिज्झंति - સિદ્ધ થાય છે **चरण** - ચારિત્ર
रहिआ - વગરનાં(પણ) **दंसण** - દર્શન
रहिआ - વગરનાં **न सिज्झंति** - સિદ્ધ થતાં નથી

छा.: दर्शनभ्रष्टो भ्रष्टो दर्शनभ्रष्टस्य नास्ति निर्वाणम् ।
सिध्यन्ति चारित्ररहिता दर्शनरहिता न सिध्यन्ति ।। १२ ।।

અર્થ: દર્શનથી ભ્રષ્ટ થયેલો (સર્વથા) ભ્રષ્ટ છે. દર્શનથી ભ્રષ્ટ થયેલાં (જીવ)નો મોક્ષ થતો નથી. ચારિત્ર વગરના સિદ્ધ થાય (પણ) દર્શન વગરના સિદ્ધ થતા નથી. ।। ૧૨ ।।

★तित्थयरसमो सूरी,सम्मं जो जिणमयं पयासेई ।
आणं च अइक्कंतो, सो कापुरिसो न सप्पुरिसो ।। १३ ।।
[य.स.१६९, ग.प.२७]

तित्थयर - તીર્થંકર **समो** - જેવા છે
सूरी - આચાર્ય **सम्मं** - સમ્યગ્ રીતે
जो - જે (આચાર્ય) **जिणमयं** - જિનમતને
पयासेई - પ્રકાશે છે **आणं च** - આજ્ઞાને

अइक्कंतो - ઓળંગતા એવા **सो** - તે (આચાર્ય)
कापुरिसो - કુપુરુષ છે **न** - નથી
सप्पुरिसो - સત્પુરુષ

छा.: तीर्थकरसमः सूरिः सम्यग् यो जिनमतं प्रकाशते ।
आज्ञां च अतिक्रान्तः स कापुरुषो न सत्पुरुषः ।। १३ ।।

અર્થઃ જે (આચાર્ય) સમ્યગ્રીતે જિનમતને પ્રકાશે છે તે આચાર્ય તીર્થંકર જેવા છે. (વળી) આજ્ઞાને ઓળંગતા એવા તે (આચાર્ય) કુપુરુષ છે, સત્પુરુષ નથી. ।। ૧૩ ।।

जह लोहसिला अप्पंपि, बोलए तह विलग्गपुरिसंपि ।
इय सारंभो य गुरू, परमप्पाणं च बोलेई ।। १४ ।।

[सं.प्र.३५६]

जह - જેમ **लोहसिला** - લોઢાની શીલા
अप्पंपि - પોતાને પણ **बोलए** - ડુબાડે છે
तह - તેમ **विलग्ग** - (તેના ઉપર) રહેલાં
पुरिसंपि - પુરુષને પણ **इय** - એ રીતે
सारंभो य - આરંભવાળા અને
गुरू - ગુરુ **परम** - બીજાને
अप्पाणं - પોતાની જાતને **च** - અને
बोलेई - ડુબાડે છે

छा.: यथा लोहशिला आत्मानमपि ब्रुडयति तथा विलग्नपुरुषमपि ।
एवं सारम्भश्च गुरुः परमात्मानं च ब्रुडयति।।१४।।

અર્થઃ જેમ લોઢાની શિલા પોતાને અને (તેની ઉપર) રહેલાં પુરુષને પણ ડુબાડે છે એ રીતે આરંભવાળા ગુરુ પોતાની જાતને અને બીજાને ડુબાડે છે. ।। ૧૪ ।।

किइकम्मं च पसंसा, सुहसीलजणम्मि कम्मबंधाय ।
जे जे पमायठाणा, ते ते उववूहिया हुंति ।। १५ ।।
[आ.नि.११९२, सं.प्र.५०१]

किइकम्मं च - દ્વાદશાવર્ત વંદન
पसंसा - પ્રશંસા **सुहसील** - સુખશીલિયા
जणम्मि - જનને વિષે
कम्मबंधाय - કર્મબંધ માટે થાય છે
जे जे - જે જે **पमायठाणा** - પ્રમાદ સ્થાનો છે
ते ते - તે તે **उववूहिया** - અનુમોદાયેલા
हुंति - થાય છે

छा.: **कृतिकर्म च प्रशंसा सुखशीलजने कर्मबन्धाय ।**
यानि यानि प्रमादस्थानानि तानि तानि उपबृंहितानि भवन्ति ।।१५।।

અર્થઃ સુખશીલિયા જનને વિષે (કરાયેલી) દ્વાદશાવર્ત વંદન અને પ્રશંસા (તે) કર્મબંધ માટે થાય છે (અને) જે જે પ્રમાદ સ્થાનો છે તે અનુમોદાયેલાં થાય છે ।। ૧૫ ।।

★एवं णाऊण संसग्गिं, दंसणालावसंथवं ।
संवासं च हियाकंखी, सव्वोवाएहि वज्जए।। १६ ।।

एवं - એ પ્રમાણે
णाऊण - જાણીને
संसग्गि - (પાર્શ્વસ્થાદિનો) સંબંધ
दंसण - દર્શન
आलाव - આલાપ-સંલાપ
संथवं - સ્તુતિ
संवासं च - સહવાસ(આબધુ)
हियाकंखी - હિતકાંક્ષી જીવોએ
सव्व - સર્વ
उवाएहि - ઉપાયે
वज्जए - વર્જવું જોઈએ

छा.ः एवं ज्ञात्वा संसर्गं दर्शनालापसंस्तवान् ।
संवासं च हिताकाङ्क्षीं सर्वोपायैःवर्जयेत् ।।१६।।

અર્થઃ એ પ્રમાણે જાણીને હિતકાંક્ષી જીવોએ (પાર્શ્વસ્થાદિનો) સંબંધ-દર્શન-આલાપ-સંલાપ-સ્તુતિ (અને) સહવાસ (આ બધું) સર્વ ઉપાયે વર્જવું જોઈએ. ।। ૧૬ ।।

★अह गिसई गलइ उअरं, अहवा पच्चुग्गलंति नयणाइं ।
हा! विसमा कज्जगई, अहिणा छच्छुंदरिगहिआ ।। १७ ।।

अह - જો
गिसई - ગળી જાય (તો)
गलइ - ફુટી જાય
उअरं - પેટ
अहवा - અથવા
पच्चुग्गलंति - પાછું કાઢે (તો)
नयणाइं - આંખો (ફુટી જાય)
हा - વિષાદ સૂચક છે
विसमा - વિષમ થઈ
कज्जगई - કાર્યની ગતિ
अहिणा - સર્પ વડે
छच्छुंदरि - છછુંદર

गहिआ - પકડાયું

छा.:अथ गिलति गलति उदरम् अथवा प्रत्युद्गलतः नयने ।
हा विषमा कार्यगतिः अहिना छच्छुन्दरी गलिता ॥१७॥

અર્થ: જો (છછુંદરને) ગળી જાય તો પેટ ફુટી જાય અથવા જો પાછું કાઢે તો આંખો (ફુટી જાય) હાય ! સાપવડે છછુંદર ગળાયું એ વિષમસ્થિતિ થઈ છે. (આ ગાથામાં એમ સૂચવવું છે કે કોક જીવને સાધુપણું લીધા પછી ઉદ્વેગ થયો છે. હવે પછી ગાથા નં. ૧૮-૧૯ અને ૨૦ દ્વારા તેવા જીવને ઉપદેશ આપ્યો છે.) ॥ ૧૭ ॥

★को चक्कवट्टिरिद्धिं, चइउं दासत्तणं समभिलसइ ।
को वररयणाइं मुत्तुं, परिगिण्हइ उवलखंडाइं ॥ १८ ॥
[पु.मा. २२१]

को - કોણ
चक्कवट्टिरिद्धिं - ચક્રવર્તિની ૠદ્ધિ
चइउं - છોડીને
दासत्तणं - દાસપણાને
समभिलसइ - ઈચ્છે
को - કોણ
वररयणाइं - શ્રેષ્ઠ રત્નો
मुत्तुं - છોડીને
परिगिण्हइ - ગ્રહણ કરે
उवलखंडाइं - પથ્થરનાં ટુકડા

छा.: कश्चक्रवर्तिऋद्धिं त्यक्त्वा दासत्वं समभिलषति ।
को वररत्नानि मुक्त्वा परिगृह्णति उपलखण्डानि ॥१८॥

અર્થ: કોણ ચક્રવર્તિની ૠદ્ધિ છોડીને દાસપણાને ઈચ્છે ? કોણ શ્રેષ્ઠરત્નો છોડીને પથ્થરનાં ટુકડા ગ્રહણ કરે ? ॥ ૧૮ ॥

★नेरइयाण वि दुक्खं, जिज्झइ कालेण किं पुण नराणं ।
ता न चिरं तुह होई, दुक्खमिणं मा समुव्वियसु ।। १९ ।।

नेरइयाणवि - નરકનાં પણ
दुक्खं - દુઃખ
जिज्झइ - નાશ પામે છે
कालेण - કાલે કરીને
किं - શું
पुण - તો વળી
नराणं - મનુષ્યનાં (દુઃખો)
ता - તેથી
न - નહી
तुह - તને (ઘણી કાળર)
होई - રહે
दुक्खं - દુઃખ
इणं - આ
मा समुच्चियसु - (માટે) ઉદ્વેગ ન પામ

छा.: नैरयिकानामपि दुःखं नश्यति कालेन किं पुनः नराणाम् ।
ततो न तव भवति दुःखमिदं मा समुद्विजः ।। १९ ।।

અર્થઃ નરકના પણ દુઃખ કાળે કરીને નાશ પામે છે. તો વળી મનુષ્યનાં દુઃખ તો શું ? તેથી આ દુઃખ તને (ઘણો કાળ) નહીં રહે (માટે) ઉદ્વેગ ન પામ. ।। ૧૯ ।।

वरमग्गिम्मि पवेसो, वरं विसुद्धेण कम्मणा मरणं ।
मा गहियव्वयभंगो, मा जीअं खलिअसीलस्स ।। २० ।।

वरं - સારું
अग्गिम्मि - અગ્નિમાં
पवेसो - પ્રવેશવું
विसुद्धेण - વિશુદ્ધ
कम्मणा - કર્મવડે
मरणं - મરવું
मा गहिय - (સારો) નથી ગ્રહણ કરેલાં

व्वयभंगो - વ્રતનો ભંગ કરવો
मा जीअं - જીવવું (સારું) નથી
खलिअ - સ્ખલિત
सीलस्स - શીલવાળાને

छा.: वरम् अग्नौ प्रवेशो वरं विशुद्धेन कर्मणा मरणम् ।
मा गृहीतव्रतभङ्गो मा जीवितं स्खलितशीलस्य ।। २० ।।

અર્થ: અગ્નિમાં પ્રવેશવું સારું, વિશુદ્ધ કર્મવડે મરવું સારું (પરંતુ) ગ્રહણ કરેલાં વ્રતનો ભંગ કરવો, (અને) સ્ખલિત શીલવાળાને જીવવું સારું નથી. ।।૨૦।।

अरिहं देवो गुरुणो, सुसाहुणो जिणमयं मह पमाणं ।
इच्चाइ सुहो भावो, सम्मत्तं बिंति जगगुरुणो ।। २१ ।।

[सं.प्र.८९२,वि.सा.३९१,क्षप. १०,य.च.-१५१,पु.मा.]

अरिहं - અરિહંત (એ જ)
देवो - દેવ
गुरुणो - ગુરુ
सुसाहुणो - સુસાધુ (એ જ)
जिणमयं - જિનમત (એ જ)
मह पमाणं - મારે પ્રમાણ છે
इच्चाइ - ઈત્યાદિ
सुहो - શુભ
भावो - ભાવ (એ)
सम्मत्तं - સમ્યક્ત્વ છે (એવું)
बिंति - કહે છે
जगगुरुणो - જગદ્‌ગુરુઓ

छा.: अर्हन् देवो गुरवः सुसाधवो जिनमतं मम प्रमाणम् ।
इत्यादि शुभो भावःसम्यक्त्वं ब्रुवते जगद्गुरवः ।। २१ ।।

અર્થ: અરિહંત (એ જ) દેવ, સુસાધુ (એ જ) ગુરુ, જિનમત (એ જ) મારે પ્રમાણ છે ઈત્યાદિ શુભભાવ (એ) સમ્યક્ત્વ

છે (એવું) જગદ્ગુરુઓ કહે છે. ॥ ૨૧ ॥

लब्भइ सुरसामित्तं, लब्भइ पहुअत्तणं न संदेहो ।
एगं नवरि न लब्भइ, दुल्लहरयणं व सम्मत्तं ॥ २२ ॥

[सं.प्र.९५९]

लब्भइ - મેળવાય છે
सुरसामित्तं - દેવોનું સ્વામીપણું
पहुअत्तणं - પ્રભુતા
म संदेहो - સંદેહ નથી
एगं - એક
नवरि - ફક્ત
न लब्भइ - મેળવાતું નથી
दुल्लहरयणं व - દુર્લભ એવા ચિંતામણિ રત્નની જેમ
सम्मत्तं - સમ્યક્ત્વ

छा.: लभ्यते सुरस्वामित्वं लभ्यते प्रभुत्वं न सन्देहः ।
एकं नवरं न लभ्यते दुर्लभरत्नमिव सम्यक्त्वम् ॥ २२ ॥

અર્થઃ દેવોનું સ્વામીપણું મેળવાય છે. પ્રભુતા મેળવાય છે (તેમાં) સંદેહ નથી. ફક્ત એક દુર્લભ એવા ચિન્તામણિરત્નની જેમ સમ્યક્ત્વ મેળવાતું નથી. ॥ ૨૨ ॥

सम्मत्तम्मि उ लद्धे, विमाणवज्जं न बंधए आउं ।
जइवि न सम्मत्तजढो, अहव न बद्धाउओ पुव्विं ॥ २३ ॥

[सं.प्र.८८५, सं.श.११]

सम्मत्तम्मि - સમ્યક્ત્વ
उ - વિશેષતા માટે છે
लद्धे - મેળવાયે છતે
विमाणवज्जं - વૈમાનિક સિવાયનું

न - નથી
बंघए - બાંધતો
आउं - આયુષ્ય
जइवि - પણ જો
न - ન હોય
सम्मत्तजढो - ત્યજાયેલા સમ્યક્ત્વવાળો
अहव - અથવા
पुव्विं - પૂર્વે
न बद्धाउओ - બંધાયેલા આયુષ્યવાળો ન હોય

छा.: सम्यक्त्वे तु लब्धे विमानवर्जं न बध्नाति आयुः ।
यद्यपि न त्यक्तसम्यक्त्वः अथवा न बद्धायुः पूर्वम् ।। २३ ।।

અર્થ: જો જીવ ત્યજાયેલાં સમ્યક્ત્વવાળો અથવા પૂર્વે બંધાયેલા આયુષ્યવાળો ન હોય તો સમ્યક્ત્વ મેળવાયે છતે વૈમાનિક સિવાયનું આયુષ્ય બાંધતો નથી ।। ૨૩ ।।

दिवसे दिवसे लक्खं, देइ सुवन्नस्स खंडियं एगो ।
इयरो पुण सामाइयं, करेइ न पहुप्पए तस्स ।। २४ ।।

दिवसे दिवसे - દરરોજ
लक्खं - લાખ
देइ - દાન કરે છે
सुवन्नस्स - સુવર્ણની
खंडियं - ખાંડીનું
एगो - એક (માણસ)
इयरो - બીજો
पुण - વળી
समाइयं - સામાયિક
करेइ - કરે છે
न - નથી
पहुप्पए - સમર્થ
तस्स - તેની (તુલના કરવા માટે)

छा.: दिवसे दिवसे लक्षं ददाति सुवर्णस्य खण्डिकाम् एकः ।
इतरः पुनः सामायिकं करोति न प्रभुत्वं तस्य ।। २४ ।।

અર્થ: એક (માણસ) દરરોજ લાખ સુવર્ણની ખાંડીનું દાન કરે છે. વળી બીજો સામાયિક કરે છે. તે (સામાયિક કરનાર) ની (તુલના કરવા માટે) તે (દાતા) સમર્થ થતો નથી. ॥ ૨૪ ॥

निंदपसंसासु समो, समो य माणावमाणकारीसु ।
समसयणपरयणमणो, सामाइयसंगओ जीवो ॥ २५ ॥

निंद - નિંદા અને **पसंसासु** - પ્રશંસામાં
समो - સમાન છે **माणावमाण** - માન-અપમાન
कारीसु - કરનારને વિષે **समसयण** - સમાન છે સ્વજન અને
परयणमणो - પરજનમાં મન જેનું એવો
सामाइय - સામાયિક
संगओ - યુક્ત છે **जीवो** - જીવ

छा.:निन्दाप्रशंसासु समः समश्च मानापमानकारिषु ।
समस्वजनपरजनमनाः सामायिकसङ्गतो जीवः ॥ २५ ॥

અર્થ: નિન્દા અને પ્રશંસામાં જે સમાન છે. માન-અપમાનમાં સમાન છે. સમાન છે સ્વજનઅને પરજનમાં મન જેનું એવો સામાયિક યુક્ત જાણવો ॥ ૨૫ ॥

सामाइयं तु काउं, गिहकज्जं जो चिंतए सड्ढो ।
अट्टवसट्टोवगओ, निरत्थयं तस्स सामइयं ॥ २६ ॥

[सं.प्र.१२२५]

सामाइयं - સામાયિક
गिहकज्जं - ગૃહકાર્યોને
चिंतए - વિચારે છે
अट्टवसट्टो - આર્તધ્યાનને
निरत्थयं - નિષ્ફળ છે
सामइयं - સામાયિક
तु काउं - વળી, કરીને
जो - જે
सड्ढो - શ્રાવક
वगओ - વશ થયેલો
तस्स - તેનું

छा.ः सामायिकं तु कृत्वा गृहकर्म यश्च चिन्तयति श्राद्धः ।
आर्त्तध्यानवशगो निरर्थकं तस्य सामायिकम् ।। २६ ।।

અર્થઃ વળી સામાયિક કરીને આર્તધ્યાનને વશ થયેલો જે શ્રાવક ગૃહકાર્યોને વિચારે છે તેનું સામાયિક નિષ્ફળ છે. ।। ૨૬ ।।

पडिरूवाई चउदस, खंतीमाई य दसविहो धम्मो ।
बारस य भावणाओ, सूरिगुणा हुंति छत्तीसं ।। २७ ।।

[सं.प्र.५९६, वि.सा.२३१]

पडिरूवाई - પ્રતિરૂપ વગેરે
खंतीमाई - ક્ષમા વગેરે
धम्मो - ધર્મ
भावणाओ- ભાવના
हुंति - છે
चउदस - ચૌદ
दसविहो - દશ પ્રકારનો
बारस - બાર
सूरिगुणा - આચાર્યનાં ગુણો
छत्तीसं - આ છત્રીશ

छा.ः प्रतिरूप पादिचतुर्दश क्षान्त्यादिकश्च दशविधो धर्मः ।
द्वादश च भावनाः सूरिगुणा भवन्ति षट्त्रिंशत् ।। २७ ।।

અર્થઃ પ્રતિરૂપવિગેરે ચૌદ[1], ક્ષમાવિગેરે દશપ્રકારનો ધર્મ અને બાર ભાવના આ છત્રીશ આચાર્યના ગુણો છે. ।।૨૭ ।।

....

छव्वयछकायरक्खा, पंचिंदियलोहनिग्गहो खंती ।
भावविसोहि पडिलेहणाइ करणे विसुद्धी य ।। २८ ।।

[सं.प्र.७०५, सं.श. ६२, प्र.सा.१३५४]

[1] તે ચૌદ ગુણો આ પ્રમાણે છે. (૧) તીર્થંકર સમાન (૨) તેજસ્વી (૩) આગમધર (૪) મધુર વક્તા (૪) ગંભીર (૬) ધીમાન્ (૭) ઉપદેશતત્પર (૮) અપરિસ્રાવી (૯) સૌમ્ય (૧૦)સંગ્રહશીલ (૧૧) અભિગ્રહરુચિ (૧૨) અનાત્મશ્લાઘી (૧૩) સ્થિરસ્વભાવી (૧૪) પ્રશાંતહૃદયી

छव्वय- છ વ્રત **छकायरक्खा** - છ જીવનિકાયની રક્ષા
पंचिंदिय - પાંચ ઇન્દ્રિય અને **लोह** - લોભનો
निग्गहो- નિગ્રહ **खंती** - ક્ષમા
भाव - ભાવ **विसोहि** - વિશુદ્ધિ
पडिलेहणाइ - પ્રતિલેખના વગેરે
करणे - કરવામાં **विसुद्धी** - વિશુદ્ધિ
य - અને

छा.ः षट्व्रतानि षट्कायरक्षा पञ्चेन्द्रियलोभनिग्रहो क्षान्तिः ।
भावविशुद्धिः प्रतिलेखनादिकरणे विशुद्धिश्च।।२८ ।।

અર્થઃ છ વ્રત, છ જીવનિકાયની રક્ષા, પાંચ ઈન્દ્રિય અને

લોભનો નિગ્રહ, ક્ષમા, ભાવવિશુદ્ધિ, પ્રતિલેખના વિગેરેમાં વિશુદ્ધિ. ॥૨૮ ॥

संजमजोए जुत्तो, अकुसलमणवयणकायसंरोहो ।
सीयाइपीडसहणं, मरणंतउवसग्गसहणं च ।। २९ ।।

[सं.प्र.७०६, सं.श. ६२]

संजमजोए - સંયમયોગથી **जुत्तो** - યુક્ત
अकुसल - અકુશળ એવા **मणवयण** - મન વચન
काय - કાયાનો **संरोहो** - નિરોધ કરવો
सीयाइ- શીત વગેરે **पीड** - પીડાને
सहणं - સહન કરવી **मरणंत** - મરણ સુધી
उवसग्गसहणं - ઉપસર્ગ સહન કરવા
च - અને

छा.: संयमयोगे युक्तः अकुशलमनोवचनकायसंरोधः।
शीतादिपीडासहनं मरणन्तोपसर्गसहनं च ।।२९ ।।

અર્થઃ સંયમ યોગથી યુક્ત રહેવું, અકુશલ એવા મન-વચન-કાયાનો નિરોધ કરવો, શીત વિગેરે પીડાને સહન કરવી અને મરણ સુધી ઉપસર્ગ સહન કરવા. ॥૨૯ ॥

सत्तावीसगुणेहिं,एएहिं जो विभूसिओ साहू ।
तं पणमिज्जइ भत्तिब्भरेण हियएण रे जीव ! ।। ३० ।।

सत्तांवीस - સત્તાવીશ
गुणेहिं - ગુણોથી
एएहिं - આ
जो - જે
विभूसिओ - વિભૂષિત
साहू - સાધુ છે
तं - તે (સાધુ) ને
पणमिज्जइ - પ્રણામ કર
भत्तिब्भरेण - ભક્તિ સભર
हियएण - હૈયાથી
रे जीव - હે જીવ !

छा.: सप्तविंशतिगुणैः एभिः यो विभूषितः साधुः ।
तं प्रणम भक्तिभरेण हृदयेन रे जीव !।। ३० ।।

અર્થઃ આ સત્તાવીશ ગુણોથી વિભૂષિત જે સાધુ છે તે (સાધુ) ને હે જીવ.! ભક્તિસભર હૈયાથી તું પ્રમાણ કર. ।। ૩૦ ।।

धम्मरयणस्स जुग्गो, अखुद्दो रूववं पगइसोमो ।
लोगप्पिओ अकूरो, भीरू असढो सुदक्खिन्नो ।। ३१ ।।

[सं.प्र.९६६, वि.सा.३८७, प्र.सा.१३५६, दं.प.६६,ध.र.४]

धम्म - ધર્મરૂપ
रयणस्स - રત્નને
जुग्गो - યોગ્ય
अखुद्दो - અદુષ્ટ ચિત્તવાળો
रुववं - રૂપવાન
पगइसोमो - પ્રકૃતિથી સૌમ્ય
लोगप्पिओ - લોકપ્રિય
अकूरो - ક્રૂરતા વિનાનો
भीरू - પાપભીરુ
असढो - અસઠ
सुदक्खिन्नो - સુદાક્ષિણ્યવાળો

छा.: धर्मरत्नस्य योग्य: अक्षुद्रो रूपवान् प्रकृतिसौम्यः ।
लोकप्रियो अक्रूरो भीरुः अशठः सुदाक्षिण्यः।। ३१ ।।

અર્થઃ ધર્મરૂપ રત્નને યોગ્ય (જીવ) અદુષ્ટ ચિત્તવાળો, રૂપવાન, પ્રકૃતિથી સૌમ્ય, લોકપ્રિય, ક્રૂરતાવિનાનો, પાપભીરુ, અસઠ, સુદાક્ષિણ્યવાળો. ॥ ૩૧ ॥

लज्जालुओ दयालू, मज्झत्थो सोमदिट्ठी गुणरागी ।
सक्कह सुपक्खजुत्तो, सुदीहदंसी विसेसन्नू ॥ ३२ ॥

[सं.प्र.९६७, वि.सा.३८८,दं.प.६७,ध.र.६, प्र.सा. १३५७]

लज्जालुओ - લજ્જાળુ **दयालू** - દયાળુ
मज्झत्थो - મધ્યસ્થ **सोमदिट्ठी** - સૌમ્યદષ્ટિવાળો
गुणरागी - ગુણાનુરાગી **सक्कह** - સત્કથા કરનારા
सुपक्ख - સારા સંબંધિઓથી **जुतो** - યુક્ત
सुदीहदंसी - સુદીર્ઘદર્શી **विसेसन्नू** - વિશેષજ્ઞ

छा.: लज्जालुर्दयालुर्मध्यस्थः सौम्यदृष्टिर्गुणरागी ।
सत्कथसुपक्षयुक्तः सुदीर्घदर्शी विशेषज्ञः ॥ ३२ ॥

અર્થઃ લજ્જાળુ-દયાળુ-મધ્યસ્થ-સૌમ્યદષ્ટિવાળો-ગુણાનુરાગી -સત્કથા કરનારો સારા સંબંધિઓથી યુક્ત- સુદીર્ઘદર્શી- વિશેષજ્ઞ.॥૩૨॥

वुड्ढाणुगो विणीओ, कयन्नुओ परहिअत्थकारी अ ।
तह चेव लद्धलक्खो, इगवीसगुणो हवइ सड्ढो ॥ ३३ ॥

[सं.प्र.९६८, दं.प्र.६८,ध.र.७, प्र.सा.१३५८, वि.सा.३८९]

वुड्ढाणुगो - વૃદ્ધોને અનુસરનારો **विणीओ** - વિનીત
कयन्नुओ - કૃતજ્ઞ **परहिअत्थकारी** - પરાર્થકારી
तह चेव - તેમજ
लद्धलक्खो - નિશ્ચિત લક્ષ્યવાળો
इगवीसगुणो - આ એકવીશ ગુણવાળો
हवइ - હોય છે **सड्ढो** - શ્રાવક

छा.: वृद्धानुगो विनीतः कृतज्ञः परहितार्थकारी च ।
तथैव लब्धलक्ष एकविंशतिगुणो भवति श्राद्धः।। ३३।।

અર્થ: વૃદ્ધોને અનુસરનારો, વિનીત, કૃતજ્ઞ, પરાર્થકારી તેમજ નિશ્ચિત લક્ષ્યવાળો આ એકવીશ ગુણવાળો શ્રાવક હોય છે. ।।૩૩।।

कत्थ अम्हारिसा पाणी, दूसमादोसदूसिआ ।
हा अणाहा कहं हुंता, न हुंतो जइ जिणागमो ।। ३४ ।।

[सं.प्र.८०२, सं.श.३२]

कत्थ - ક્યાં **अम्हारिसा** - અમારા જેવા
पाणी - પ્રાણીઓ **दूसमा** - દૂષમકાળનાં
दोस - દોષથી **दूसिआ** - દૂષિત (અને)
हा - ખેદ અર્થમાં **अणाहा** - અનાથ
कहं - કેવાં **हुंता** - હોત
न हुंतो - જિનાગમ **जइ** - જો
जिणागमो - ન હોત (તો)

छा.: कुत्र अस्मादृशाः प्राणिनो दुष्षमादोषदूषिताः
हा अनाथाःकंथभूता(अभविष्यामः) नाभविष्यत् यदि जिनागमः
।।३४।।

અર્થઃ જિનાગમ ન હોત (તો) દુષમકાળનાં દોષથી દૂષિત અને અનાથ એવા અમારા જેવા પ્રાણીઓ ક્યાં હોત...? (અને) કેવા હોત ...? ।।૩૪।।

आगमं आयरंतेणं, अत्तणो हियकंखिणा ।
तित्थनाहो गुरू धम्मो, सव्वे ते बहुमन्निया ।। ३५ ।।

[मू.शु.५२,आ.अ.७]

आगमं - આગમોક્ત અર્થને **आयरंतेणं** - અનુસરનારા
अत्तणो - પોતાના **हिय** - હિતની
कंखिणा - ઇછાવાળા (જીવ વડે)
तित्थनाहो - તીર્થનાથ **गरू** - ગુરુ (અને)
धम्मो - ધર્મ **सव्वे ते** - તે સર્વે
बहुमन्निया - બહુમાન કરાયા છે

छा.: आगमम् आचरता आत्मनो हितकाङ्क्षिणा ।
तीर्थनाथो गुरुः धर्मः सर्वे ते बहुमानिताः ।।३५।।

અર્થઃ આગમોક્ત અર્થને અનુસરનારા, પોતાના હિતની ઇચ્છાવાળા (જીવ વડે) તીર્થનાથ, ગુરુ (અને) ધર્મ તે સર્વે બહુમાન કરાયા છે. ।।૩૫।।

सुहसीलाओ सच्छंदचारिणो वेरिणो सिवपहस्स ।

आणाभट्ठाओ बहुजणाओ मा भणह संघु त्ति ।। ३६ ।।

[सं.प्र.४५४,संघ २]

सुहसीलाओ - સુખશીલિયા **सच्छंदचारिणो** - સ્વચ્છંદચારી

वेरिणो - વૈરી **सिवपहस्स** - મોક્ષમાર્ગનાં

आणाभट्ठाओ - આજ્ઞાભ્રષ્ટ એવા

बहुजणाओ - ઘણા જનને

मा भणह - ન કહો **संघु त्ति** - 'સંઘ' એ પ્રમાણે

छा.: सुखशीलस्य स्वच्छन्दचारिणो वैरिणः शिवपथस्य ।

आज्ञाभ्रष्टस्य बहुजनस्य मा भणत सङ्घ इति ।।३६।।

અર્થઃ સુખશીલિયા –સ્વચ્છંદચારી–મોક્ષમાર્ગના વૈરી–આજ્ઞાભ્રષ્ટ એવા ઘણા લોકોને "સંઘ" એ પ્રમાણે ન કહો ...? ।।૩૬।।

एगो साहू एगा य, साहुणी सावओ वि सड्ढी वा ।

आणाजुत्तो संघो, सेसो पुण अट्ठिसंघाओ ।। ३७ ।।

[सं.श.३, संघ.१३, का.स. ५१, गु.त. २/१२९, सं.प्र.७९४]

एगो - એક **साहू** - સાધુ

ऐगा य- અને એક **साहूणी** - સાધ્વી

सावओ वि- શ્રાવક **सड्ढी** - શ્રાવિકા

वा - અને

आणाजुत्तो - આજ્ઞાયુક્ત છે (તો)

संघो - સંઘ છે **सेसो** - બાકીનો

पुण - તો
अट्ठि - હાડકાંનો
संघाओ - માળો છે

छा.: एक: साधुरेको च साध्वी श्रावकोऽपि श्राद्धी वा ।
आज्ञायुक्तः सङ्घः शेषः पुनः अस्थिसङ्घातः ।।३७।।

અર્થ: એક સાધુ, એક સાધ્વી, એક શ્રાવક અને એક શ્રાવિકા (જો) આજ્ઞાયુક્ત છે(તો) એ સંઘ છે., બાકીનો તો હાડકાનો માળો છે. ।।૩૭।।

निम्मलनाणपहाणो, दंसणजुत्तो चरित्तगुणवंतो ।
तित्थयराण य पुज्जो, वुच्चइ एयारिसो संघो ।। ३८ ।।

[सं.प्र.७९५, संघ.१४]

निम्मलनाण - નિર્મલ જ્ઞાન છે
पहाणो - પ્રધાન જેમાં
दंसणजुत्तो- દર્શન યુક્ત
चरित्त - ચારિત્ર
गुणवंतो- ગુણયુક્ત
तित्थयराण - તીર્થંકરોને
य - પણ
पुज्जो - પૂજ્ય
वुच्चइ - છે
एयारिसो - આવા પ્રકારનો
संघो - સંઘ

छा.: निर्मलज्ञानप्रधानो दर्शनयुक्तश्चारित्रगुणवान् ।
तीर्थकराणां च पूज्य उच्यते एतादृशः सङ्घः ।।३८।।

અર્થ: નિર્મલજ્ઞાન છે પ્રધાન જેમાં એવો, દર્શનયુક્ત, ચારિત્રગુણયુક્ત આવા પ્રકારનો (જે) સંઘ છે (તે) તીર્થંકરોને પણ પૂજ્ય છે. ।।૩૮।।

जह तुसखंडणमयमंडणाणि रुइयाणि सुन्नरन्नम्मि ।
विहलाइं तह जाणसु, आणारहियं अणुट्ठाणं ।। ३९ ।।

[सं.प्र.६६२]

जह - જેમ
तुस - ફોતરાનું
खंडण- ખાંડવું
मय - મડદાને
मंडणाणि- શણગારવું (અને)
रुइयाणि - રડવું
सुन्न - શૂન્ય
रन्नम्मि - જંગલમાં
विहलाइं - નિષ્ફળ છે
तह - તેમ
जाणसु - જાણવું
आणा - આજ્ઞા
रहियं - રહિત
अणुट्ठाणं- અનુષ્ઠાન

छा.:यथा तुषखण्डनमृतमण्डनानि रुदितानि शून्यारण्ये ।
विफलानि तथा जानीत आज्ञारहितम् अनुष्ठानम् ।।३९।।

અર્થઃ જેમ ફોતરાનું ખાંડવું, મડદાને શણગારવું (અને) શૂન્ય જંગલમાં રડવું એ નિષ્ફળ છે તેમ આજ્ઞારહિત અનુષ્ઠાન નિષ્ફળ જાણવું. ।।૩૯।।

आणाइ तवो आणाइ, संजमो तह य दाणमाणाए ।
आणारहिओ धम्मो, पलालपुल्लू व पडिहाइ ।। ४० ।।

आणाइ - આજ્ઞાપૂર્વક
तवो - તપ
आणाइ - આજ્ઞાપૂર્વક
संजमो - સંયમ
तह य - તે જ રીતે

दाणमाणाए - આજ્ઞાપૂર્વક દાન (યોગ્ય છે)
आणारहिओ - આજ્ઞા રહિત धम्मो - ધર્મ
पलाल - ઘાસનાં पुलू व - પૂળાની જેમ
पडिहाइ - નિષ્ફળ જાણવું

छा.: आज्ञया तप आज्ञया संयमस्तथा च दानमाज्ञया ।
आज्ञारहितो धर्मःपलालपूलवत् प्रतिभाति ।।४०।।

અર્થઃ આજ્ઞાપૂર્વક તપ, આજ્ઞાપૂર્વક સંયમ, તે જ રીતે આજ્ઞાપૂર્વક દાન (યોગ્ય છે) આજ્ઞા રહિત અનુષ્ઠાન એ ઘાસના પૂળાની જેમ નિષ્ફળ જાણવું. ।।૪૦।।

आणाखंडणकारी, जइवि तिकालं महाविभूईए ।
पूएइ वीयरायं, सव्वंपि निरत्थयं तस्स ।। ४१ ।।

आणा - આજ્ઞાનું खंडणकारी - ખંડન કરનારો
जइवि - જોકે तिकालं - ત્રિકાલ
महाविभूईए - મહાવિભૂતિથી पूएइ - પૂજે
वीयरायं - વિતરાગને सव्वंपि - બધું જ
निरत्थयं - નિષ્ફળ છે तस्स - તેનું

रन्नो आणाभंगे, इक्कु च्चिय होइ निग्गहो लोए ।
सव्वन्नुआणभंगे, अणंतसो निग्गहो होइ ।। ४२ ।।

रन्नो - રાજાની आणाभंगे - આજ્ઞાના ભંગમાં

इक्कु च्चिय - એક જ વખત		होइ - થાય છે
निग्गहो - દંડ		लोए - લોકમાં
सव्वनु - સર્વજ્ઞની		आणभंगे - આજ્ઞાના ભંગમાં
अणंतसो - અનંતીવાર		निग्गहो - દંડ
होइ - થાય છે

छा.: राज्ञः आज्ञाभङ्गे एक एव भवति निग्रहो लोके ।
सर्वज्ञाज्ञाभङ्गे अनन्तशो निग्रहो भवति ।।४२।।

અર્થ: રાજાની આજ્ઞાનાં ભંગમાં આ લોકમાં એક જ વખત દંડ થાય છે (અને) વીતરાગની આજ્ઞા ભંગમાં અનંતીવાર દંડ થાય છે. ।।૪૨।।

जह भोयणमविहिकयं, विणासए विहिकयं जियावेइ ।
तह अविहिकओ धम्मो, देइ भवं विहिकओ मुक्खं ।। ४३ ।।

जह - જેમ		भोयणं - ભોજન
अविहिकयं - અવિધિથી કરાયેલું		विणासए - નાશ કરે છે
विहिकयं - વિધિથી કરેલું		जियावेइ - જીવાડે છે
तह - તેમ
अविहिकओ - અવિધિથી કરાયેલો
धम्मो - ધર્મ		देइ - વધારે છે
भवं - સંસાર		विहिकओ - વિધિથી કરાયેલો
मुक्खं - મોક્ષ આપે છે

छा.: यथा भोजनमविधिकृतं विनाशयति विधिकृतं जीवयति ।
तथा अविधिकृतो धर्मो ददाति भवं विधिकृतो मोक्षम् ।।४३।।

અર્થ: જેમ અવિધિથી (જેમ તેમ) કરાયેલું ભોજન (જીવિતનો) નાશ કરે છે અને વિધિથી કરાયેલું જીવાડે છે તેમ અવિધિથી કરાયેલો ધર્મ સંસાર વધારે છે (અને) વિધિથી કરાયેલો ધર્મ મોક્ષ આપે છે. ।।૪૩।।

[1]मेरुस्स सरिसवस्स य, जत्तियमित्तं तु अंतरं होइ ।
दव्वत्थयभावत्थयअंतरमिह तत्तियं नेयं ।। ४४ ।।

[दं.प.४१]

मेरुस्स - મેરૂ પર્વત	**सरिसवस्स य** - અને સરસવ વચ્ચે
जत्तियमित्तं - જેટલું	**तु** - ખરેખર
अंतरं - અંતર	**होइ** - હોય થે
दव्वत्थय - દ્રવ્યસ્તવ (અને)	**भावत्थय** - ભાવસ્તવ વચ્ચે
अंतरं - અંતર	**इह** - અહીં
तित्तियं - તેટલું	**नेयं** - જાણવું

(૧ ટીકા પ્રમાણે આ ગાથા પાછળ છે અને ૪૫મી ગાથા આગળ છે.)

छा.: मेरोः सर्षपस्य च यावन्मात्रं तु अन्तरं भवति ।
द्रव्यस्तवभावस्तवयोःअन्तरमिह तावत् ज्ञेयम् ।।४४।।

અર્થ: મેરુપર્વત અને સરસવ વચ્ચે જેટલું અંતર હોય છે તેટલું

અંતર અહીં દ્રવ્યસ્તવ અને ભાવસ્તવ વચ્ચે જાણવું ।।૪૪।।

उक्कोसं दव्वत्थयं आराहिय जाई अच्चुअं जाव ।
भावत्थएण पावइ, अंतमुहूत्तेण निव्वाणं ।। ४५ ।।

सं.प्र. १११, दं.प. ८२, वि.सा. ६२५]

उक्कोसं - ઉત્કૃષ્ટ
दव्वत्थयं - દ્રવ્યસ્તવને
आराहिय - આરાધીને
जाई - જાય છે
अच्चुअं - અચ્યુત દેવલોક
जाव - સુધી
भावत्थएण - ભાવસ્તવ વડે
पावइ - પામે છે
अंतमुहूत्तेण - અંતર્મુહૂર્તમાં
निव्वाणं - નિર્વાણ

छा.: उत्कृष्टं द्रव्यस्तवम् आराध्य याति अच्युतं यावद् ।
भावस्तवेन प्राप्नोति अन्तर्मुहूर्तेन निर्वाणम् ।।४५।।

અર્થઃ ઉત્કૃષ્ટ દ્રવ્યસ્તવને આરાધીને (જીવ) અચ્યુત દેવલોક સુધી જાય છે (અને) ભાવસ્તવવડે અંતર્મુહૂર્તમાં નિર્વાણ પામે છે.।।૪૫।।

जत्थ य मुणिणो कयविक्कयाइ कुव्वंति निच्चपब्भट्ठा ।
तं गच्छं गुणसायर !, विसं व दूरं परिहरिज्जा ।। ४६ ।।

[सं.प्र. ३८०,ग.प.१०३]

जत्थ - જે (ગચ્છ) માં
य - પાદપૂર્તિ માટે છે
मुणिणो - મુનિઓ
कयविक्कयाइ - લે-વેચ

कुव्वंति - કરે છે **निच्च** - હંમેશા

पब्भट्ठा - ભ્રષ્ટ એવા **तं** - તે

गच्छं - ગચ્છને

गुणसायर - ગુણોના સાગર એવા હે શિષ્ય !

विसं व - ઝેરની જેમ

दूरं - દૂરથી જ **परिहरिज्जा** - છોડી દે

छा.: यत्र च मुनयः क्रयविक्रयादि कुर्वन्ति नित्यं प्रभ्रष्टाः ।

तं गच्छं गुणसागर! विषमिव दूरं परिहरेत् ।।४६।।

અર્થ: જે (ગચ્છ) માં હંમેશા (ચારિત્રથી) ભ્રષ્ટ એવા મુનિઓ લે-વેચ કરે છે. તે ગચ્છને ગુણોના સાગર એવા હે શિષ્ય ! ઝેરની જેમ દૂરથી છોડી દેવો જોઈએ. ।।૪૬।।

जत्थ य अज्जालद्धं, पडिग्गहमाई य विविहमुवगरणं ।

पडिभुंजइ साहूहिं, तं गोयम! केरिसं गच्छं ? ।। ४७ ।।

[ग.प. ९१, सं.प्र. ३८५]

जत्थ य - અને જ્યાં **अज्जालद्धं** - સાધ્વીએ લાવેલા

पडिग्गहमाई - પાત્ર વગેરે **विविहं** - ઘણા પ્રકારનાં

उवगरणं - ઉપકરણો **पडिभुंजइ** - ભોગવે છે

साहूहिं - સાધુઓ **तं** - તે

गोयम - હે ગૌતમ ! **केरिसं** - કેવો

गच्छं - ગચ્છ

छा.: यत्र च आर्यालब्धं प्रतिग्रहादिकं विविधमुपकरणम्।
परिभुज्यते साधुभिः स गौतम! कीदृशो गच्छः ।।४७।।

અર્થઃ અને જ્યાં સાધ્વીએ લાવેલાં પાત્ર વિગેરે ઘણાં પ્રકારનાં ઉપકરણો સાધુઓ ભોગવે છે. હે ગૌતમ ! તે ગચ્છ કેવો ? (અર્થાત્ એ તો ટોળું છે.) ।।૪૭।।

★जहिं नत्थि सारणा वारणा य, पडिचोयणा य गच्छम्मि ।
सो य अगच्छो गच्छो, संजमकानिहि मुत्तव्वो ।। ४८ ।।

[गाथा.४२४]

जहिं - જે
नत्थि - નથી
सारणा - સારણા
वारणा य - વારણા
पडिचोयणा - અને પડિચોયણા
गच्छम्मि - ગચ્છમાં
सो - તે
अगच्छो - અગચ્છ (જેવો)
संजमकामीहि - સંયમના ઇચ્છુકે
गच्छो - ગચ્છ
मुत्तव्वो - ત્યજવો જોઈએ

छा.: यस्मिन् नास्ति सारणावारणा च प्रतिचोदना च गच्छे ।
स च अगच्छो गच्छः संयमकामिभिः मोक्तव्यः ।।४८।।

અર્થઃ અને જે ગચ્છમાં સારણા-વારણા અને પડિચોયણા નથી, તે અગચ્છ (જેવો) ગચ્છ સંયમનાં ઇચ્છુકે ત્યજવો જોઈએ.।।૪૮।।

★गच्छं तु उवेहंतो, कुव्वइ दीहं भवं विहीए उ ।
पालंतो पुण सिज्झइ, तइअभवे भगवईसिद्धं ।। ४९ ।।

[पु.मा.३४२]

गच्छं - ગચ્છની **तु** - વળી
उवेहंतो - ઉપેક્ષા કરતો **कुव्वइ** - કરે છે
दीहं - દીર્ઘ **भवं** - સંસારને
विहीए - વિધિપૂર્વક **उ** - અને
पालंतो - ગચ્છનું પાલન કરતો **पुण** - વળી
सिज्झइ - સિદ્ધથાય છે **तइअभवे** - ત્રીજા ભવે
भगवई - ભગવતીજીમાં **सिद्धं** - કહ્યુ છે.

छा.: गच्छं तु उपेक्षयन् करोति दीर्घं भवं विधिना तु पालयन् पुनःसिद्ध्यति तृतीयभवे भगवतौ सिद्धम् ।।४९।।

અર્થઃ વળી ગચ્છની ઉપેક્ષા કરતો (જીવ) દીર્ઘ સંસારને કરે છે અને વિધિપૂર્વક (ગચ્છનું) પાલન કરતો વળી ત્રીજા ભવે સિદ્ધ થાય છે એવું ભગવતીજી (આગમ)માં કહ્યું છે.।।૪૯।।

जत्थ हिरन्नसुवन्नं, हत्थेण पराणगं पि नो छिप्पे ।
कारणसमल्लियंपि हु, गोयम! गच्छं तयं भणियं ।। ५० ।।

[सं.प्र३८७, ग.प.९०]

जत्थ - જે (ગચ્છ) માં **हिरन्न** - હિરણ્ય અને
सुवन्नं - સુવર્ણને **हत्थेण** - હાથથી
पराणगं पि - બીજાનાં પણ **नो छिप्पे** - સ્પર્શતા નથી

कारण - કારણ
समल्लियंपि - ઉત્પન્ન થયે છતે પણ
हु - પાદપૂર્તિમાં છે
गोयम - હે ગૌતમ !
गच्छं - ગચ્છ
तयं - તે
भणियं - કહેવાયો છે

छा.: यत्र हिरण्यसुवर्णं हस्तेन परकीयमपि न स्पृशेत् ।
कारणसंमिलितेऽपि तु गौतम! गच्छः स भणितः।।५०।।

અર્થ: જે (ગચ્છ) માં (સાધુઓ) બીજાનાં પણ હિરણ્ય અને સુવર્ણને કારણ ઉત્પન્ન થયે છતે પણ હાથથી સ્પર્શતા નથી, હે ગૌતમ ! તે ગચ્છ કહેવાયો છે. ।।૫૦।।

★पुढविदगअगणिमारुअ-वणस्सइ तह तसाण विविहाणं ।
मरणंते वि न पीडा, कीरइ मणसा तयं गच्छं ।। ५१ ।।

[सं.प्र६६९, ग.प.७५]

पुढवि - પૃથ્વી
दग - પાણી
अगणि - અગ્નિ
मारुअ - વાયુ
वणस्सइ - વનસ્પતિ
तह - તથા
तसाण - ત્રસ જીવોને
विविहाणं - ઘણા પ્રકારનાં
मरणंते वि - મરણાન્તે પણ
न पीडा - પીડા નથી
कीरइ - પહોંચાડતા
मणसा - મનથી (પણ)
तयं - તે
गच्छं - ગચ્છ કહેવાય

छा.: पृथ्वीउदगअग्निमरुवनस्पतिं तथा त्रसानां विविधानाम्।
मरणान्तेऽपि न पीडां करोति मनसा तादृशो गच्छः ।।५१।।

અર્થ: (જ્યાં સાધુઓ) પૃથ્વી-પાણી-અગ્નિ-વાયુ-વનસ્પતિ તથા ઘણા પ્રકારનાં ત્રસ જીવોને મરણાન્તે પણ મનથી (પણ) પીડા પહોંચાડતા નથી તે ગચ્છ કહેવાય. ॥૫૧॥

★मूलगुणेहिं विमुक्कं, बहुगुणकलियंपि लद्धिसंपन्नम्।
उत्तमकुले वि जायं, निद्धाडिज्जइ तयं गच्छं ॥ ५२ ॥

[सं.प्र ४२५, ग.प.८७]

मूलगुणेहिं - મૂલગુણથી
विमुक्कं - મૂકાયેલા
बहुगुण - ઘણા ગુણોથી
कलियंपि - યુક્ત
लद्धिसंपन्न - લબ્ધિસંપન્ન
उत्तमकुले वि - ઉત્તમકુળમાં
जायं - જન્મેલો હોય
निद्धाडिज्जइ - કાઢી મૂકે છે
तयं - તે
गच्छं - ગચ્છ છે

छा.: मूलगुणैर्विमुक्तं बहुगुणकलितमपि लब्धिसंपन्नम्
उत्तमकुलेऽपि जातं निष्कासयति तादृशो गच्छः॥५२॥

અર્થ: ઘણા ગુણોથી યુક્ત, લબ્ધિસંપન્ન, ઉત્તમ કુળમાં જન્મેલા હોય એવા પણ મૂલગુણથી મૂકાયેલા (સાધુને જ્યાં) કાઢી મૂકે છે તે ગચ્છ છે. ॥૫૨॥

★जत्थ य उसहादीणं, तित्थयराणं सुरिंदमहियाणं ।
कम्मट्ठविमुक्काणं, आणं न खलिज्जइ स गच्छो ॥ ५३ ॥

जत्थ य - અને જે (ગચ્છ)માં
उसहादीणं - ઋષભદેવ વગેરે

तित्थयराणं - તીર્થંકરોની
सुरिंद - સુરેન્દ્રો વડે
महियाणं - પૂજાયેલાં
कम्मट्ठ - આઠ કર્મથી
विमुक्काणं - મુક્ત થયેલા
आणं - આજ્ઞા
न खलिज्जइ - સ્ખલના પમાડાતી નથી
स गच्छो - તે ગચ્છ છે

छा.ः यत्र च ऋषभादीनां तीर्थकराणां सुरेन्द्रमहितानाम् ।
कर्माष्टविमुक्तानाम् आज्ञा न स्खाल्यते स गच्छः ।।५३।।

અર્થઃ અને જે(ગચ્છ)માં સુરેન્દ્રોવડે પૂજાયેલાં, આઠ કર્મથી મુક્ત થયેલા એવા ઋષભદેવ વિગેરે તીર્થંકરોની આજ્ઞા સ્ખલના પમાડાતી નથી તે ગચ્છ છે. ।। ૫૩।।

★जत्थ य अज्जाहिं समं,थेरावि न उल्लवंति गयदसणा ।
न य झायंतित्थीणं, अंगोवंगाइ तं गच्छं ।। ५४ ।।

[सं.प्र.६६८, ग.प.६२]

जत्थ य - અને જ્યાં
अज्जाहिं - સાધ્વીની
समं - સાથે
थेरावि - ઘરડા પણ (સાધુઓ)
न उल्लवंति - વાત કરતાં નથી
गयदसणा - પડી ગયેલા દાંતવાળા
न - નથી
य - અને
झायंति - જોતાં
त्थीणं - સ્ત્રીઓનાં
अंगोवंगाइ - અંગોપાંગને
तं - તે
गच्छं - ગચ્છ છે

छा.: यत्र च आर्याभिःसह स्थविरा अपि न उल्लपन्ति गतदशनाः ।
न च पश्यन्ति स्त्रीणाम् अङ्गोपाङ्गानि स गच्छः ।। ५४।।

અર્થઃ અને જ્યાં પડી ગયેલાં દાંતવાળા એવા ઘરડાપણ (સાધુઓ) સાધ્વીની સાથે વધારે પડતી (બિનજરૂરી)વાતો કરતાં નથી અને સ્ત્રીઓનાં અંગોપાંગને જોતાં નથી તે ગચ્છ છે. ।। ૫૪।।

★वज्जेइ अप्पमत्तो,अज्जासंसग्गिं अग्गिविससरिसीं ।
अज्जाणुचरो साहू, लहइ अकित्तिं खु अचिरेणं ।। ५५ ।।

[सं.प्र.३८६, आरा(२)२०३, न.सू.४५, ग.प.६३]

वज्जेइ - વર્જવો જોઈએ **अप्पमत्तो** - અપ્રમત (સાધુઓ)
अज्जासंसग्गि - સાધ્વીના સંબંધને
अग्गि - અગ્નિ અને **विससरिसी** - વિષ જેવા
अज्जाणुचरो - સાધ્વીને અનુસરનારો
साहू - સાધુ **लहइ** - પામે છે
अकित्तिं - અપકીર્તિને **खु** - નિશ્ચે
अचिरेणं - જલ્દીથી

छा.: वर्जयेत् अप्रमत्तः आर्यासंसर्गम् अग्निविषसदृशम् ।
आर्यानुचरः साधुर्लभते अकीर्तिं तु अचिरेण ।। ५५।।

અર્થઃ અપ્રમત્ત એવા (સાધુએ) અગ્નિ અને વિષ જેવો સાધ્વીનો સંબંધ વર્જવો જોઈએ. (કારણ કે) સાધ્વીને

અનુસરનારો સાધુ નિશ્ચે જલ્દીથી અપકીર્તિને પામે છે. ।। ૫૫ ।।

जो देइ कणयकोडिं, अहवा कारेइ कणयजिणभवणं
तस्स न तत्तिय पुन्नं, जत्तिय बंभव्वए धरिए।। ५६ ।।

[सं.प्र.५७५]

जो देई - જે આપે છે
कणयकोडिं - ક્રોડ સોનૈયા
अहवा - અથવા
कारेइ - કરાવે છે
कणय - સોનાનું
जिणभवणं - જિનાલય
तस्स - તેને
न - નથી
तत्तिय- તેટલું
पुन्नं - પુણ્ય
जत्तिय - જેટલું
बंभव्वए - બ્રહ્મચર્ય વ્રત
धरिए - ધરનારને થાય છે

छा.: यो ददाति कनककोटिम् अथवा कारयति कनकजिनभवनम् ।
तस्य न तावद् पुण्यं यावत् ब्रह्मव्रते धृते ।। ५६।।

અર્થઃ જે ક્રોડ સોનૈયાનું દાન કરે છે અથવા સોનાનું જિનાલય કરાવે છે તેને તેટલું પુણ્ય નથી જેટલું બ્રહ્મચર્ય વ્રત ધરનારને થાય છે. ।। ૫૬ ।।

सीलं कुलआहरणं, सीलं रुवाण उत्तमं रुवं ।
सीलं चिय पंडिच्चं, सीलं चिय निरुवमं धम्मं ।। ५७ ।।

[सं.प्र.५७६]

सीलं - શીલ
कुलआहरणं - કુળનું આભુષણ છે
रुवाण - રૂપોમાં
उत्तमं - ઉત્તમ
रुवं - રૂપ
सीलं चिय - શીલ જ
पंडिच्चं - પાંડિત્ય
निरुवमं - નિરૂપમ એવો
धम्मं- ધર્મ છે

छा.: शीलं कुलाभरणं शीलं रूपाणाम् उत्तमं रूपम् ।
शीलम् एव पाण्डित्यं शीलम् एव निरुपमं धर्मम् ।। ५७।।

અર્થઃ શીલ કુળનું આભૂષણ છે, શીલ, રૂપોમાં ઉત્તમ રૂપ છે, શીલ જ પાંડિત્ય છે અને શીલ જ નિરૂપમ એવો ધર્મ છે.।।૫૭।।

वरं वाही वरं मच्चू, वरं दारिद्दसंगमो ।
वरं अरण्णवासो अ, मा कुमित्ताण संगमो ।। ५८ ।।

[सं.प्र.४३६, श्रा.दि.१६६]

वरं - સારો
वाही- વ્યાધિ
वरं मच्चू - મૃત્યુ સારું
वरं दारिद्द - સારો ગરીબાઈનો
संगमो - સંગમ
अरण्णवासो - જંગલમાં વાસ
अ - અને
मा - ન સારો
कुमित्ताण - ખરાબ મિત્રોનો
संगमो - સંબંધ

छा.: वरं व्याधिर्वरं मृत्युर्वरं दारिद्र्यसङ्गमः ।
वरम् अरण्यवासश्च मा कुमित्राणां सङ्गमः ।। ५८।।

અર્થઃ વ્યાધિ સારો, મૃત્યુ સારું, ગરીબાઈનો સંગમ સારો અને

જંગલમાં વાસ સારો (પણ) ખરાબ મિત્રોનો સંબંધ ન સારો.।।૫૮।।

अगीयत्थकुसीलेहिं, संगं तिविहेण वोसिरे ।
मुक्खमग्गंमि मे विग्घं, पहम्मि तेणगे जहा ।। ५९ ।।

[सं.प्र.४३४, ग.प. ४-८]

अगीयत्थ - અગીતાર્થ અને
कुसीलेहिं- કુશીલ વાળાનો
संगं - સંગ
तिविहेण - ત્રિવિધે
वोसिरे - ત્યાગ કરૂં છું
मुक्खमग्गंमि - મોક્ષમાર્ગમાં
मे - મને
विग्घं - વિધ્ન કરનારા છે
पहम्मि - માર્ગમાં
तेणगे - ચોરો
जहा - જેમ

छा.: अगीतार्थकुशीलैः सङ्ग त्रिविधेन व्युत्सृजेय ।
माक्षमार्गे मे विघ्नाः पथि स्तेनका यथा ।। ५९।।

અર્થઃ માર્ગમાં ચોરો જેમ વિધ્ન કરનારા છે તેમ અગીતાર્થ અને કુશીલવાળાનો સંગ મને મોક્ષમાર્ગમાં વિધ્ન કરનારો છે (માટે) હું ત્રિવિધે તેનો ત્યાગ કરું છું.।।૫૯।।

★उम्मग्गदेसणाए, चरणं नासंति जिणवरिंदाणं ।
वावन्नदंसणा खलु, न हु लब्भा तारिसं दट्ठुं ।। ६० ।।

[गु.त.१/६०, आ.नि.११५२]

उम्मग्ग - ઉન્માર્ગની
देसणाए - દેશના વડે

चरणं - ચારિત્રનો
जिणवरिंदाणं - જિનેશ્વરોનું
दंसणा - દર્શન જેણે તેવા(સાધુ)
खलु - નિશ્ચે
लब्भा - લાભ માટે
दट्ठुं - દર્શન
नासंति - નાશ કરે છે
वावन्न - વમી દીધુ છે
न हु - નથી જ થતું
तारिसं - તેવાઓનું

छा.: उन्मार्गदेशनया चारित्रं नश्यन्ति जिनवरेन्द्राणाम् ।
वमितदर्शनाः खलु न तु लाभाय तादृशानां दर्शनम् ।। ६०।।

અર્થ: ઉન્માર્ગની દેશનાવડે વમી દીધું છે જિનેશ્વરોનું દર્શન જેણે તેવા (સાધુ) ચારિત્રનો નાશ કરે છે તેવા(સાધુઓનું) દર્શન નિશ્ચે લાભ માટે થતું જ નથી. ।। ૬૦।।

★परिवारपूअहेऊ, उसन्नाईण वाऽणुवित्तीए ।
चरणकरणं निगूहई, तं दुलहबोहिंअं जाण ।। ६१ ।।

[सु.सि.५६]

परिवार - પરિવાર અને
हेऊ - માટે
वा - અથવા
चरण - ચરણ
निगूहई - છુપાવે છે
दुलहबोहिअं - દુર્લભબોધિ
पूअ - પૂજા-સત્કાર
उसन्नाईण - અવસન્ન વગેરેને
आणुवित्तीए - અનુસરવા વડે
करणं- કરણસિત્તરીને
तं - તે (સાધુ) ને
जाण - જાણવો

छा.: परिवारपूजाहेतुः अवसन्नानां च अनुवृत्या ।
चरणकरणं निगूहति तं दुर्लभबोधिं जानीहि ।। ६१।।

અર્થઃ પરિવાર અને પૂજા-સત્કાર માટે (જે સાધુ) અવસન્ન વિગેરે (સાધુને) અનુસરવાવડે ચરણ-કરણ સિત્તરીને છુપાવે છે તેને દુર્લભબોધિ જાણવો. ।। ૬૧।।

अंबस्स य निंबस्स य, दुण्हंपि समागयाइं मूलाइं ।
संसग्गेण विणट्ठो, अंबो निंबत्तणं पत्तो ।। ६२ ।।

[आ.नि.१११६, ओघ.७७१सं.प्र.४३८, पंच.७३६]

अंबस्स - આમ્ર
य - અને
निंबस्स - લીમડાનાં
दुण्हंपि - બન્નેનાં પણ
समागयाइं - એકઠા થયા
मूलाइं - મૂળ
संसग्गेण - સંબંધથી
विणट्ठो - નાશ થયેલો
अंबो - આમ્ર
निंबत्तणं - લીમડાપણાને
पत्तो - પામ્યો

छा.: आम्रस्य च निम्बस्य च द्वयोरपि, समागतानि मूलानि ।
संसर्गेण विनष्ट आम्रो निम्बत्वं प्राप्तः ।। ६२।।

અર્થઃ આમ્ર અને લીમડાનાં બન્નેનાં પણ મૂળ એકઠા થયા અને એ સંબંધથી નાશ પામેલો આમ્ર લીમડામપણાને પામ્યો. ।। ૬૨।।

★ पक्कणकुले वसंतो, सउणीपारोवि गरहिओ होई ।
इय गरहिया सुविहिआ, मज्झि वसंता कुसीलाणं ।। ६३ ।।

[आ.नि.१११२, सं.प्र.३५८]

पक्कण - ચંડાળ
कुले - કુળમાં
वसंतो - વસતો
सउणीपारोवि - બ્રાહ્મણ પણ
गरहिओ - નિન્દિત
होई - થાય છે
इय - અહીં
गरहिया - નિંદિત થાય છે
सुविहिआ - સુવિહિતો
मज्झि - મધ્યમાં
वसंता - વસતા
कुसीलाणं - કુશીલોની

छा.ः पक्कणकुले वसन् सकुनीपारकोऽपि गर्हितो भवति ।
इह गर्हिताः सुविहिता मध्ये वसन्तः कुशीलानाम् ।। ६३।।

અર્થઃ ચંડાળકુળમાં વસતો બ્રાહ્મણ નિન્દિત થાય છે. (તેમ) અહીં કુશીલોની મધ્યમાં વસતા સુવિહિતો પણ નિન્દિત થાય છે.।। ૬૩।।

उत्तमजणसंसग्गी, सीलदरिद्दंपि कुणई सीलड्ढं ।
जह मेरुगिरिविलग्गं, तणंपि कणगत्तणमुवेई ।। ६४ ।।

उत्तमजण - ઉત્તમજનનો
संसग्गी - સંબંધ
सील - શીલથી
दरिद्दंपि - રહિતને પણ
कुणई - બનાવે છે
सीलड्ढं - શીલવાન
जह - જેમ
मेरुगिरि - મેરુગિરિ ઉપર

विलग्गं - રહેલું | तणंपि - ઘાસ પણ
कणगत्तणं - સુવર્ણપણાને | उवेई - પામે છે

छा.: उत्तमजनसंसर्गः शीलदरिद्रमपि करोति शीलाढ्यम् ।
यथा मेरुगिरिविलग्नं तृणमपि कनकत्वम् उपैति ।।६४।।

અર્થઃ ઉત્તમજન (શીલવાન) નો સંબંધ શીલરહિત પણ (પુરુષને) શીલવાન બનાવે છે. મેરૂગિરિ ઉપર રહેલું ઘાસ જેમ સુવર્ણપણાને પામે છે તેમ. ।। ૬૪।।

नवि तं करेइ अग्गी, नेव विसं नेव किण्हसप्पो अ ।
जं कुणइ महादोसं, तिव्वं जीवस्स मिच्छत्तं ।। ६५ ।।

[सं.प्र.९१२,स.म.(३)-१९,मिथ्या-९,आरा(२)४५०,भ.प.६१]

नवि - નથી
तं करेइ - તે (નુકસાન) કરી શકતી
अग्गी - અગ્નિ | नेव - નથી કરી શકતો
विसं - ઝેર | नेव - નથી કરી શકતું
किण्हसप्पो - કાળો સર્પ પણ | अ - કે
जं - જે | कुणई - કરે છે
महादोसं - નુકસાન | तिव्वं - તીવ્ર
जीवस्स - જીવને | मिच्छत्तं - મિથ્યાત્વ

छा.: नापि तं करोति अग्निर्नैव विषं नैव कृष्णसर्पश्च ।
यं करोति महादोषं तीव्रं जीवस्य मिथ्यात्वम् ।।६५।।

અર્થ: તીવ્ર મિથ્યાત્વ જીવને જે નુકશાન પહોંચાડે છે તે (નુકશાન) અગ્નિ નથી કરી શકતો, ઝેર નથી કરી શકતું કે કાળો સર્પ પણ નથી કરી શકતો. ॥ ૬૫॥

कट्ठं करेसि अप्पं, दमेसि अत्थं चएसि धम्मत्थं ।
इक्कं न चयसि मिच्छत्तविसलवं जेण बुड्डिहिसि ॥ ६६ ॥

[सं.प्र.११३,मिथ्या.१३]

कट्ठं - કષ્ટ સહન
करेसि - કરે છે
अप्पं - આત્માને
दमेसि - દમે છે
अत्थं - ધનનો
चएसि - વ્યય કરે છે
धम्मत्थं - ધર્મ માટે
इक्कं - એક
न चएसि - ત્યજતો નથી
मिच्छत्त - મિથ્યાત્વરૂપ
विसलवं - ઝેરના લવને
जेण - જેના વડે
बुड्डिहिसि - તું(સંસાર સાગરમાં) ડુબીશ

छा.: **कष्टं करोषि आत्मानं दमयसि अर्थं त्यजसि धर्मार्थम् ।**
एकं न त्यजसि मिथ्यात्वविषलवं येन ब्रुडिष्यसि ॥६६॥

અર્થ: તું કષ્ટ સહન કરે છે, આત્માને દમે છે, ધર્મ માટે ધનનો વ્યય કરે છે (પરંતુ) એક મિથ્યાત્વરૂપ ઝેરના લવને ત્યજતો નથી જેના કારણે તું (સંસારસાગરમાં) ડુબીશ. ॥ ૬૬॥

जयणा य धम्मजणणी, जयणा धम्मस्स पालणी चेव ।
तववुड्ढीकरी जयणा, एगंतसुहावहा जयणा ।। ६७ ।।

[सं.प्र.५३२]

जयणा - જયણા **धम्मजणणी** - ધર્મની જનની છે
जयणा - જયણા **धम्मस्स** - ધર્મને
पालणी चेव - પાળનારી છે **तव** - તપની
वुड्ढिकरी - વૃદ્ધિ કરનારી છે **जयणा** - જયણા
एगंत - એકાંતે **सुहावहा** - સુખને ખેંચી લાવવારી છે

छा.: यतना च धर्मजननी यतना धर्मस्य पालनी एव ।
तपोवृद्धिकरी यतना एकान्तसुखावहा यतना ।।६७।।

અર્થઃ જયણા ધર્મની જનની છે, જયણા ધર્મને પાળનારી છે, જયણા તપની વૃદ્ધિ કરનારી છે, જયણા (જ) એકાન્તે સુખને ખેંચી લાવનારી છે. ।। ૬૭।।

जं अज्जिअं चरित्तं, देसूणाए वि पुव्वकोडीए ।
तं पि कसाइयमित्तो, हारेइ नरो मुहूत्तेणं ।। ६८ ।।

[आरा.(१)६६७, आरा.(२)१६४, चं.प.१४३, ति.गा.१२०१]

जं अज्जिअं - જે મેળવાયુ છે **चरित्तं** - ચારિત્ર
देसूणाए - કાંઈક ઊણા **वि** - પણ
पुव्वकोडीए - પૂર્વ ક્રોડ વર્ષે **तं पि** - તે (ચારિત્ર) ને પણ
कसाइयमित्तो - કષાયવાળો **हारेइ** - હારી જાય છે

नरो - માણસ　　　मुहूत्तेणं - મૂહૂર્તમાં

छा.: यद् अर्जितं चारित्रं देशोनया अपि पूर्वकोट्या ।

तद् पुनः कषायितमात्रः हारयति नरः मुहूर्तेन ।।६८।।

અર્થઃ કાંઈક ઉણા પૂર્વકોડ વર્ષો દ્વારા પણ જે ચારિત્ર મેળવાયું છે તેને (ચારિત્રને) થોડાક (પણ) કષાયવાળો માણસ મુહૂર્તમાં હારી જાય છે. ॥ ૬૮॥

कोहो पीइं पणासेई, माणो विणयनासणो ।

माया मित्ताणि नासेइ, लोहो सव्वविणासणो ।। ६९ ।।

[द.वै.३७२]

कोहो - ક્રોધ　　　पीइं - પ્રીતિનો

पणासेई - નાશ કરે છે　　　माणो - માન

विणय - વિનયનો　　　नासणो - નાશક છે

माया - માયા　　　मित्ताणि - મિત્રતાનો

नासेइ - નાશ કરે છે　　　लोहो - લોભ

सव्व - સર્વનો　　　विणासणो - વિનાશક છે

छा.: क्रोधः प्रीतिं प्रणाशयति मानो विनयनाशनः ।

माया मित्राणि नाशयति लोभः सर्वविनाशकः ।।६९।।

અર્થઃ ક્રોધ પ્રીતિનો નાશ કરે છે, માન વિનયનો નાશક છે, માય મિત્રતાનો નાશ કરે છે, લોભ સર્વનો નાશક છે. ॥ ૬૯॥

खंती सुहाण मूलं, मूलं धम्मस्स उत्तमा खंती ।
हरइ महाविज्जा इव, खंती दुरियाइं सव्वाइं ।। ७० ।।

[पु.मा.२९४]

खंती - ક્ષમા
सुहाण - સુખનું
मूलं - મૂળ છે
धम्मस्स - ધર્મનું
उत्तमा - ઉત્તમ એવી
खंती - ક્ષમા
हरइ - હરે છે
महाविज्जा - મહાવિદ્યાની
इव - જેમ
दुरियाइं - પાપોને
सव्वाइं - સર્વ

छा.: क्षान्तिःसुखानां मूलं मूलं धर्मस्य उत्तमा क्षान्तिः ।
हरति महाविद्या इव क्षान्तिर्दुरितानि सर्वाणि ।।७०।।

અર્થ: ક્ષમા સુખનું મૂળ છે, ઉત્તમ એવી ક્ષમા ધર્મનું મૂળ છે, ક્ષમા મહાવિદ્યાની જેમ સર્વ પાપોને હરે છે.।। ૭૦।।

सयं गेहं परिच्चज्ज, परगेहं च वावडे ।
निमित्तेण य ववहरई, पावसमणु त्ति वुच्चई ।। ७१ ।।

[उत्त.१७/१८]

सयं - પોતાનાં
गेहं - ઘરને
परिच्चज्ज - ત્યજીને
परगेहं - બીજાના ઘરને
च - અને
वावडे - જોયા કરે છે
निमित्तेण - નિમિત્ત વડે
य - અને

ववहरई - જીવે છે (તે) **पावसमणु त्ति** - પાપશ્રમણ
वुच्चई - કહેવાય છે

छा.: स्वं गृहं परित्यज्य परगृहं च व्याप्रियते ।
निमित्तेन च व्यवहरति पापश्रमण इति उच्यते ।।७१।।

અર્થ: પોતાના ઘરને ત્યજીને (જે) બીજાના ઘરને જોયા કરે છે (એટલે કે બીજાના ઘરમાં જોડાયેલો થકો) નિમિત્તવડે જે જીવે છે તે પાપશ્રમણ કહેવાય છે. ।। ૭૧।।

दुद्धदहीविगईओ, आहारेई अभिक्खणं ।
न करेई तवोकम्मं, पावसमणु त्ति वुच्चई ।। ७२ ।।

[उत्त.१७/१५]

दुद्ध - દુધ **दही** - દહી વગેરે
विगईओ - વિગઈઓ **आहारेई** - વાપરે છે
अभिक्खणं - વારંવાર **न करेई** - કરતો નથી
तवोकम्मं - તપ કર્મ **पावसमणु त्ति** - પાપશ્રમણ
वुच्चई- કહેવાય છે

छा.: दुग्धदधिविकृतीः आहारयति अभीक्ष्णम् ।
न करोति तपःकर्म पापश्रमण इति उच्यते ।।७२।।

અર્થ: દુધ દહીં વિગેરે વિગઈઓ (જે) વારંવાર વાપરે છે (અને) તપકર્મ કરતો નથી (તે) પાપશ્રમણ કહેવાય છે. ।। ૭૨।।

मज्जं विसयकसाया, निद्दा विकहा य पंचमी भणिया ।
एए पंच पमाया, जीवं पाडेंति संसारे ।। ७३ ।।

[आरा.[१]६८८]

मज्जं - મદ્ય
विसय - વિષય
कसाया - કષાય
निद्दा - નિદ્રા
विंकहा य - અને વિકથા
पंचमी - પાંચમી
भणिया - કહેવાઈ છે
एए - એ
पंच - પાંચ
पमाया- પ્રમાદો
जीवं - જીવને
पाडेंति - પાડે છે
संसारे - સંસારમાં

छा.: मद्यं विषयः कषायाः निद्रा विकथा च पञ्चमी भणिता ।
एते पञ्च प्रमादा जीवं पातयन्ति संसारे ।।७३।।

અર્થઃ મદ્ય, વિષય. કષાય, નિદ્રા અને પાંચમી વિકથા કહેવાઈ છે આ પાંચ પ્રમાદ જીવને સંસારમાં પાડે છે. ।। ૭૩।।

जइ चउदसपुव्वधरो, वसई निगोएसुऽणंतयं कालं ।
निद्दापमायवसगो, ता होहिसि कह तुमं जीव ! ।। ७४ ।।

जइ - જો
चउदस - ચૌદ
पुव्वधरो - પૂર્વધર (પણ)
वसइ - રહે છે
निगोएसु - નિગોદમાં
अणंतयं - અનંત
कालं - કાલ સુધી
निद्दा - નિદ્રા વગેરે
पमायवसजो - પ્રમાદને વશ થવાથી

ता - તો
होहिसि - થશે
कह - શું
तुमं - તારું
जीव - હે જીવ!

छा.: यदि चतुर्दशपूर्वधरो वसति निगोदेषु अनन्तं कालम् ।
निद्राप्रमादवशगस्ततःभविष्यसि कथं त्वं जीव! ।।७४।।

અર્થઃ જો ચૌદપૂર્વધર (પણ) નિદ્રા વિગેરે પ્રમાદને વશ થવાથી અનંતકાલસુધી નિગોદમાં રહે છે તો હે જીવ! તારું શું થશે ?।। ૭૪।।

हयं नाणं कियाहीणं, हया अन्नाणओ किया ।
पासंतो पंगुलो दड्ढो, धावमाणो अ अंधओ ।। ७५ ।।

[सं.श.१८,विशे.११५९, आ.नि.१०१]

हयं - નિષ્ફળ છે
नाणं - જ્ઞાન
कियाहीणं - ક્રિયા વગરનું
हया - નિષ્ફળ છે
अन्नणओ - અજ્ઞાનીની
किया - ક્રિયા
पासंतो - દેખતો છતો
पंगुलो - પાંગળો
दड्ढो - દાઝ્યો
धावमाणो - દોડતો છતો
अ - અને
अंधओ - આંધળો

छा.: हतं ज्ञानं क्रियाहीनं हता अज्ञानिनः क्रिया ।
पश्यन्, पङ्गुर्दग्धो धावमानश्च अन्धकः ।।७५।।

અર્થઃ ક્રિયાવગરનું જ્ઞાન નિષ્ફળ છે, અજ્ઞાનીની ક્રિયા નિષ્ફળ છે.

દેખતો છતો પાંગળો અને દોડતો છતો આંધળો દાઝ્યો.।। ૭૫।।

संजोगसिद्धीइ फलं वयंति, न हु एगचक्केण रहो पयाई ।
अंधो य पंगू य वणे समिच्चा, ते संपउत्ता नगरं पविट्ठा ।। ७६ ।।

[आ.नि.१०२, विशे.११६५]

संजोग - સંયોગની	**सिद्धीइ** - સિદ્ધિથી
फलं - ફળને	**वयंति** - કહે છે
न हु - નથી	**एगचक्केण** - એકચક્ર વડે
रहो - રથ	**पयाई** - ચાલતો
अंधो - આંધળો	**य** - અને
पंगू - પાંગળો	**य** - અને
वणे - વનમાં	**समिच्चा** - આવીને
ते संपउत्ता - તે જોડાયા	**नगरं** - નગરમાં
पविट्ठा - પ્રવેશ પામ્યા	

छा.: संयोगसिद्ध्या फलं वदन्ति न तु एकचक्रेण रथःप्रयाति ।
अन्धश्च पङ्गुश्च वने समेत्य तौ संप्रयुक्तौ नगरं प्रविष्टौ ।।७६।।

અર્થઃ (પણ્ડિતો) સંયોગની સિદ્ધિથી ફળને કહે છે. એક ચક્રવડે રથ ચાલતો નથી. આંધળો અને પાંગળો વનમાં આવીને તે (બન્ને) જોડાયા (તો) નગરમાં પ્રવેશ પામ્યા.।। ૭૬।।

सुबहुंपि सुअमहीअं, किं काही चरणविप्पहीणस्स ? ।
अंधस्स जह पलित्ता, दीवसयसहस्सकोडीओ ।।७७।।

[आ.नि.९८, विशे.११५२]

सुबहुंपि - ઘણું પણ **सुअं** - શ્રુત
अहीअं - ભણેલું **किं काही** - શું કરશે
चरण - ચારિત્ર **विप्पहीणस्स** - રહિત વ્યક્તિએ
अंधस्स - આંધળાની **जह** - જેમ
पलित्ता - પ્રગટાવાયેલાં **दीव** - દીવાઓ
सयसहस्सकोडीओ - કરોડો

छा.: सुबह्वपि श्रुतम् अधीतं किं करिष्यति चारित्रविप्रहीणस्य ।
अन्धस्य यथा प्रदीप्ता दीपशतसहस्रकोटिः।।७७।।

અર્થઃ આંધળાની આગળ પ્રગટાવાયેલા કરોડો દીવાઓની જેમ ચારિત્ર રહિત વ્યક્તિએ ભણેલું ઘણું પણ શ્રુત શું (લાભ) કરશે ? ।। ૭૭।।

अप्पंपि सुअमहीअं, पयासंग होई चरणजुत्तस्स ।
इक्कोवि जह पईवो, सचक्खुअस्स पयासेई ।।७८।।

[आ.नि.९९, विशे.११५५]

अप्पंपि - થોડું પણ **सुअमहीअं** - ભણાયેલું શ્રુત
पयासगं - પ્રકાશ **होई** - આપે છે
चरणजुत्तस्स - ચારિત્રયુક્તને **इक्कोवि** - એક પણ
जह - જેમ **पईवो** - દીવો

सचक्खुअस्स - ચક્ષુવાળાને **पयासेई** - પ્રકાશ આપે છે

छा.: अल्पमपि श्रुतमधीतं प्रकाशकं भवति चारित्रयुक्तस्य ।

एकोऽपि यथा प्रदीपःसचक्षुकस्य प्रकाशयति ।।७८।।

અર્થઃ જેમ ચક્ષુવાળાને એક દીવો પણ પ્રકાશ આપે છે (તેમ) ચરિત્રવાળાને ભણાયેલું થોડું પણ શ્રુત પ્રકાશ આપે છે.।। ૭૮।।

दंसण वय सामाइय, पोसह पडिमा अबंभ सच्चित्ते ।

आरंभ पेस उद्दिट्ठवज्जए समणभूए अ।।७९।।

[सं.प्र. १०८९, द.नि.४२.उपा.१२]

दंसण - દર્શન **वय** - વ્રત

सामाइय - સામાયિક **पोसह** - પૌષધ

पडिमा - પ્રતિમા **अबंभ** - અબ્રહ્મ

सच्चित्ते - સચિત્ત **आरंभ** - આરંભ

पेस - નોકરચાકર **उद्दिट्ठं** - ઔદ્દેશિકનો

वज्जए - ત્યાગ

समणभूए - શ્રમણભૂત (સાધુ જેવા થવું)

छा.: दर्शनव्रतसामायिकपौषधप्रतिमाअब्रह्मसचित्तम् ।

आरम्भप्रेष्यउद्दिष्टवर्जकः श्रमणभूतश्च ।।७९।।

અર્થઃ દર્શન, વ્રત સામાયિક, પૌષધ, પ્રતિમા, અબ્રહ્મ, સચિત્ત, આરંભ, નોકરચાકર, ઔદ્દેશિકનો ત્યાગ અને

શ્રમણભૂત (સાધુ જેવા થવું) (આ અગ્યાર શ્રાવકની પ્રતિમા છે) અહિં પાંચમાં ક્રમમાં આવેલા 'પ્રતિમા' શબ્દનો અર્થ કાયોત્સર્ગ સમજવો ॥ ૭૯॥

★संपत्तदंसणाई, पईदियहं जईजणाओ निसुणेई ।
सामायारिं परमं, जो खलु तं सावगं बिंति ॥८०॥

[सं.प्र. ९६१,श्रा.प्र.२]

संपत्त - સંપૂર્ણ થઈ છે
दंसणाई - દર્શન વગેરે પ્રતિમા જેને એવો
पईदियहं - પ્રતિદિન
जइजणाओ - યતિજન પાસે　**निसुणेई** - સાંભળે છે
सामायारिं - સામાચારીને　**परमं** - શ્રેષ્ઠ એવા
जो - જે　**खलु** - નિશ્ચે
तं - તેને　**सावगं** - શ્રાવક
बिंति - કહે છે

छा.: संप्राप्तदर्शनादिःप्रतिदिवसं यतिजनात् निशृणोति ।
सामाचारीं परमां यः खलु तं श्रावकं ब्रुवन्ति ॥८०॥

અર્થઃ સંપૂર્ણ થઈ છે દર્શન વિગેરે પ્રતિમા જેને એવો જે (પુરુષ) પ્રતિદિન યતિજન પાસે શ્રેષ્ઠ સામાચારીને સાંભળે છે (જ્ઞાનીઓ) તેને નિશ્ચે શ્રાવક કહે છે. ॥ ૮૦॥

★जहा खरो चंदणभारवाही,
भारस्स भागी न हु चंदणस्स ।
एवं खु नाणी चरणेण हीणो
नाणस्स भागी न हु सुग्गईए ।।८१।।

[उव.४२६, सं.श.१९]

जहा - જેમ	खरो - ગધેડો
चंदण - ચંદનના	भारवाही - ભારને વહન કરતો
भारस्स - ભારનો	भागी - ભાગી થાય છે
न हु - નહીં	चंदणस्स - ચંદનનો
एवं - એ રીતે	खु - વાક્યાલંકારમાં છે
नाणी - જ્ઞાની	चरणेण - ચારિત્ર
हीणो - વગરનો	नाण - જ્ઞાનનો
भागी - ભાગી થાય છે	न हु - નહીં
सुग्गईए - સુગતિનો	

छा.: यथा खरश्चन्दनभारवाही भारस्य भागी न तु चन्दनस्य । एवं तु ज्ञानी चरणेन हीनो भारस्य भागी न तु सद्गत्याः।।८१।।

અર્થઃ ચંદનના ભારને વહન કરતો ગધેડો જેમ ભારનો ભાગી થાય, ચંદનનો નહીં. તેમ ચારિત્ર વગરનો જ્ઞાની જ્ઞાનનાં ભારનો ભાગી થાય છે, (પણ) સુગતિનો નહીં. ।। ૮૧।।

★तहिं पंचिंदिआ जीवा, इत्थीजोणीनिवासिणो ।
मणुआणं नवलक्खा, सव्वे पासई केवली ।।८२।।

तहिं - તે (મૈથુન) માં **पंचिंदिआ** - પંચન્દ્રિય
जीवा - જીવો **इत्थी** - સ્ત્રીની
जोणी - યોનિમાં **निवासिणो** - વસતા
मणुआणं - મનુષ્ય **नवलक्खा** - નવલાખ
सव्वे - સર્વેને **पासई** - જુએ છે
केवली - કેવળી ભગવંતો

छा.: **तस्मिन् पञ्चेन्द्रिया जीवाः स्त्रीयोनिनिवासिनः ।**
मनुष्याणां नवलक्षाः सर्वान् पश्यन्ति केवलिनः ।।८२।।

અર્થ: તે (મૈથુન) માં સ્ત્રીની યોનિમાં વસનારા પંચેન્દ્રિય એવા નવલાખ મનુષ્ય જીવો છે (તે) સર્વેને કેવળી ભગવંતો જુએ છે. ।। ૮૨।।

★इत्थीणं जोणिमज्झे, हवंति बेइंदिया असंखा य ।
उप्पज्जंति चयंति य, समुच्छिमा तह असंखा।।८३।।

इत्थीणं - સ્ત્રીની **जोणिमज्झे** - યોનિમાં
हवंति - હોય છે **बेइंदिया** - બેઈન્દ્રિય
असंखा - અસંખ્ય **य** - અને
उप्पज्जंति - ઉત્પન્ન થાય છે **चयंति य** - અને મરે છે
समुच्छिमा - સમૂચ્છિમ **तह** - વલી

छा.: स्त्रीणां योनिमध्ये भवन्ति द्वीन्द्रिया असंख्याश्च
उत्पद्यन्ते च्यवन्ति च संमूर्च्छिमास्तथा असंख्याः ।।८३।।
અર્થઃ સ્ત્રીની યોનિમાં બેઈન્દ્રિય જીવો અસંખ્ય હોય છે વળી અસંખ્ય સંમૂચ્છિંમ જીવો ઉત્પન્ન થાય છે અને મરે છે. ।। ૮૩।।

★पुरिसेण सहगयाए, तेसिं जीवाण होई उद्दवणं ।
वेणुअदिट्ठंतेणं, तत्ताइसिलागनाएणं ।।८४।।

पुरिसेण - પુરુષની	सहगयाए - સાથે યોગ થવાથી
तेसिं - તે	जीवाण - જીવોની
होइ - છે	उद्दवणं - નાશ થાય
वेणुअ - રૂથી ભરેલી નળીમાં	दिट्ठंतेणं - દૃષ્ટાંતથી
तत्ताइ - તપેલી લોખંડની	सिलागनाएणं - સળી

छा.: पुरुषेण सहगतेन तेषां जीवानां भवति उद्द्रवणम् ।
वेणुकदृष्टान्तेन तप्तायःशलाकाज्ञातेन ।।८४।।
અર્થઃ પુરુષની સાથે યોગ થવાથી તે જીવોનો નાશ થાય છે. રૂ અને તપેલી લોખંડની સળીનાં દૃષ્ટાંતથી જાણવું. એટલે કે રૂથી ભરેલી નળીમાં જેમ તપાવેલી લોખંડની સળી અડાડવામાં આવે તે રૂ બળી જાય છે તેમ મૈથુનથી સ્ત્રી-યોનિમાં જીવો મરી જાય છે.।। ૮૪।।

★इत्थीण जोणिमज्झे, गब्भगया चेव हुंति नवलक्खा ।
इक्को य दुन्नि तिन्निवि, लक्खपुहुत्तं तु उक्कोसं ॥८५॥

[सं.प्र.५८०]

इत्थीण - સ્ત્રીની
जोणिमज्झे - યોનિની મધ્યમાં
गब्भगया - ગર્ભમાં રહેલાં
चेव - અને
हुंति - હોય છે.
नवक्खा - નવલાખ
इक्को - એક
य - અને
दुन्नि - બે
तिन्नीवि- ત્રણ
लक्खुपुहुत्तं - બેથી નવલાખ
तु- વળી
उक्कोसं - ઉત્કૃષ્ટ

छा.: स्त्रीणां योनिमध्ये गर्भगता: चैव भवन्ति नवलक्षाः ।
उत्पद्यन्ते च्यवन्ति च संमूर्च्छिमा असंख्या भणिताः ॥८५॥

અર્થ: સ્ત્રીની યોનિની મધ્યમાં ગર્ભજ જે જીવો છે તે નવલાખ હોઈ શકે જેમાં એક બે ત્રણ કે ઉત્કૃષ્ટ થી નવલાખ હોય છે.॥ ૮૫॥

मेहुणसन्नारूढो, नवलक्ख हणेइ सुहुमजीवाणं ।
तित्थयरेणं भणियं, सद्दहियव्वं पयत्तेणं ॥८६॥

[शी.उ.२३]

मेहुणसन्ना - મૈથુન સંજ્ઞામાં
रूढो - આરૂઢ થયેલા (જીવ)
नवलक्ख - નવ લાખ
हणेइ - હણે છે

सुहुम - સૂક્ષ્મ जीवाणं - જીવોને
तित्थयरेणं - તીર્થંકર વડે भणियं - કહેવાયું છે
सद्दहियव्व - શ્રદ્ધા કરવી જોઈએ पयत्तेणं - પ્રયત્નપૂર્વક

छा.: मैथुनसञ्ज्ञारूढो नवलक्षान् हन्ति सुक्ष्मजीवानाम् ।
तीर्थंकरेण भणितं श्रद्धयितव्यं प्रयत्नेन ।।८६।।

અર્થઃ મૈથુન સંજ્ઞામાં આરૂઢ થયેલાં (જીવ) નવલાખ સૂક્ષ્મ જીવોને હણે છે એવું તીર્થંકરવડે કહેવાયું છે (તેમાં) પ્રયત્નપૂર્વક શ્રદ્ધા કરવી જોઈએ. ।। ૮૬।।

असंखया थीनरमेहुणाओ, मुच्छंति पंचिंदियं माणुसाओ ।
निसेसअंगाणविभत्तिचंगे, भणई जिणो पन्नवणाउवंगे ।।८७।।

असंखया - અસંખ્યાતા थीनर - સ્ત્રી-પુરુષનાં
मेहुणाओ - મૈથુનથી मुच्छंति - મરે છે
पंचिंदिय - પંચેન્દ્રિય माणुसाओ - જીવો.
निसेस - બધા अंगाण - અંગોમાં
विभत्तिचंगे - વિભાગોથી સુંદર भणई - કહે છે.
जिणो - પ્રભુ पन्नवणाउवंगे - પ્રજ્ઞાપના ઉપાંગમાં

छा.: असङ्ख्या स्त्रीनरमैथुनात् मूर्च्छन्ति पञ्चेन्द्रियमनुष्याः ।
निशेषाङ्गानां विभक्तिचङ्गे भणति जिनः प्रज्ञापनोपाङ्गे ।।८७।।

અર્થઃ સ્ત્રી અને પુરુષનાં મૈથુનથી અસંખ્યાતા સમૂચ્છિર્મ પંચેન્દ્રિય જીવો ઉત્પન્ન થાય છે એ પ્રમાણે બધા અંગોમાં

અને જીવાજીવનાં વિવરણથી મનોહર એવા પન્નવણાઉપાંગમાં ભગવાને કહ્યું છે. ॥ ૮૭॥

मज्जे महुम्मि मंसम्मि, नवणीयम्मि चउत्थए ।
उप्पज्जंति असंखा, तव्वन्ना तत्थ जंतुणो ॥८८॥

[सं.प्र.११९२]

मज्जे - મદ્યમાં	**महुम्मि** - મધમાં
मंसम्मि - માંસમાં	**नवणीयम्मि** - માખણમાં
चउत्थए - ચોથા	**उप्पज्जंति** - ઉત્પન્ન થાય છે
असंखा - અસંખ્ય	**तव्वन्ना** - તેવા જ વર્ણવાળા
तत्थ - તેમાં	**जंतुणो** - જીવો

छा.: मद्ये मधुनि मांसे नवनीते चतुर्थे ।
उत्पद्यन्ते असंख्यास्तद्वर्णास्तत्र जन्तवः ॥८८॥

અર્થ: મદ્યમા, મધમાં, માંસમાં અને ચોથા માખણમાં તેવા જ વર્ણવાળા અસંખ્ય જીવો ઉત્પન્ન થાય છે. ॥ ૮૮॥

आमासु अ पक्कासु अ, विपच्चमाणासु मंसपेसीसु ।
सययं चिय उववाओ, भणिओ अ निगोअजीवाणं ॥८९॥

[सं.प्र.११९१]

आमासु - કાચી	**अ** - અને
पक्कासु अ - પાકેલી	**विपच्चमाणासु** - પકાવાતી

मंसपेसीसु - માંસની પેશીમાં **सययं चिय** - સતત
उववाओ - ઉત્પત્તિ થાય છે (એવું)
भणिओ - કહેવાયું છે **निगोअ** - અનંતકાય
जीवाणं - જીવોની

छा.: आमासु च पक्कासु च विपच्यमानासु मांसपेशीषु ।
सततमेव उपपातो भणितो निगोदजीवानाम् ॥८९॥

અર્થઃ કાચી પાકેલી અને પકાવાતી એવી માંસની પેશીમાં સતત અનંતકાય જીવોની ઉત્પત્તિ થાય છે (એવું શાસ્ત્રમાં) કહેવાયું છે. ॥ ૮૯॥

★आजम्मं जं पावं, बंधइ मिच्छत्तसंजुओ कोई ।
वयभंगं काउमणो, बंधइ तं चेव अट्ठगुणं ॥९०॥

आजम्मं - જન્મથી માંડીને **जं** - જે
पावं - પાપ **बंधइ** - બાંધે છે
मिच्छत्त - મિથ્યાત્વ **संजुओ** - યુક્ત (જીવ)
कोई - કોઈક **वयभंगं** - વ્રતભંગ
काउमणो - કરવાની ઇચ્છાવાળો
बंधइ - બાંધે છે **तं** - તે
चेव - જ (પાપ) **अट्ठगुणं** - આઠગણું

छा.: आजन्म यत् पापं बध्नाति मिथ्यात्वसंयुक्तः कोऽपि ।
व्रतभङ्गं कर्तुमना बनाति तदेव अष्टगुणम् ॥९०॥

અર્થઃ કોઈક મિથ્યાત્વી (જીવ) જન્મથી માંડીને જે પાપ બાંધે છે, તે જ પાપ આઠગણું વ્રતભંગ કરવાની ઇચ્છાવાળો બાંધે છે. ॥૯૦॥

★सयसहस्साण नारीणं, पिट्टं फाडेइ निग्घिणो ।
सत्तट्ठमासिए गब्भे, तप्फडंते निकत्तइ ॥९१॥

सयसहस्साण - લાખ **नारीणं** - સ્ત્રીઓનાં
पिट्टं - પેટને **फाडेइ** - ફાડે છે
निग्घिणो - નિર્દય એવો (કોઈ માણસ)
सत्तट्ठ - સાત-આઠ **मासिए** - માસનાં
गब्भे - ગર્ભને **तप्फडंते** - તરફડતા
निकत्तइ - કાપે છે

छा.: शतसहस्राणां नारीणाम् उदरं दारयति निर्दयः
सप्ताष्टमासं गर्भं तप्फडयन्तं निकृन्तति ॥९१॥

અર્થઃ નિર્દય એવો (કોઈક માણસ) લાખ સ્ત્રીઓનાં પેટને ફાડે છે અને તરફડતા એવા સાત-આઠ માંસનાં ગર્ભને કાપે છે.॥૯૧॥

★तं तस्स जत्तियं पावं, तं नवगुणियमेलियं हुज्जा ।
एगित्थियजोगेणं, साहू बंधिज्ज मेहूणओ ॥९२॥

तं - તે **तस्स** - તેનું
जत्तियं - જેટલું **पावं** - પાપ (છે)

तं - તે
मेलियं - કરેલું
एगित्थिय - એકવાર સ્ત્રીના
साहु - સાધુ
मेहूणओ - મૈથુનને કારણે
नवगुणिय - નવગણું
हुज्जा - હોય
जोगेणं - યોગથી
बंधिज्ज - બાંધે છે

छा.: तत् तस्य यावत् पापं तत् नवगुणं मिलितं भवति ।
एकं स्त्रियाश्च योगेन साधुर्बध्नाति मैथुनात् ।।९२।।

અર્થઃ તેને જેટલું પાપ છે તે નવગણું કરેલું હોય (તેટલું પાપ) એકવાર સ્ત્રીના યોગથી મૈથુનને કારણે સાધુ બાંધે.।।૯૨।।

★अखंडियचारित्तो, वयधारी जो व होइ गिहत्थो ।
तस्स सगासे दंसणवयगहणं सोहिकरणं च ।।९३।।

[सं.प्र. १४९२, आ.ग्र.११]

अखंडिय - અખંડ
वयधारी - વ્રતધારી એવો
व - અથવા
गिहत्थो - ગૃહસ્થ
सगासे- પાસે
वयगहणं - વ્રતગ્રહણ
चारित्तो - ચારિત્રવાળો
जो - જે
होइ - હોય
तस्स - તેની
दंसण - દર્શન
सोहिकरणं - શુદ્ધિ કરવી

छा.: अखण्डितचारित्रो व्रतधारी यो वा भवति गृहस्थः ।
तस्य सकाशे दर्शन-व्रतग्रहणं शुद्धिकरणं च ।।९३।।

અર્થઃ અખંડચારિત્રવાળો (સાધુ) અથવા વ્રતધારી એવો

જે ગૃહસ્થ હોય તેની પાસે દર્શન, વ્રતગ્રહણ અને શુદ્ધિઆલોચના કરવી. ।।૯૩।।

★अद्दामलयप्पमाणे, पुढवीकाए हवंति जे जीवा ।
ते पारेवयमित्ता, जंबूदीवे न माइज्जा ।।९४।।

[दं.प. २१८]

अद्दामलय - લીલા આમળાનાં **प्पमाणे** - પ્રમાણની
पुढवीकाए - પૃથ્વીકાયમાં **हवंति** - છે
जे - જે **जीवा** - જીવો
ते - તે
पारेवयमित्ता - પારેવાનાં પ્રમાણવાળા થાય
जंबूदीवे - જંબૂદ્વીપમાં **न** - ન
माइज्जा - સમાય

छा.: आर्द्रामलकप्रमाणे पृथ्वीकाये भवन्ति ये जीवाः।
ते पारापतमाना जम्बूद्वीपे न मायुः ।।९४।।

અર્થઃ લીલા આમળાના પ્રમાણના પૃથ્વીકાયમાં જે જીવો છે તે પારેવાના પ્રમાણવાળા થાય (તો) જંબૂદ્વિપમાં ન સમાય. ।।૯૪।।

★एगम्मि उदगबिंदुम्मि, जे जीवा जिणवरेहिं पन्नता ।
ते वि अ सरिसवमित्ता, जंबूदीवे न मायंति ।।९५।।

[दं.प. २१९]

एगम्मि - એક	उदग - પાણીનાં
बिंदुम्मि - બિંદુમાં	जे जीवा - જે જીવો
जिणवरेहिं - જિનેશ્વર વડે	पन्नता - કહેવાયા છે
ते - તે	वि अ - પણ
सरिसवमित्ता - સરસવ જેટલા	जंबूदीवे - જંબૂદ્વીપમાં
न - ન	मायंति - સમાય

छा.: एकस्मिन् उदकबिन्दौ ये जीवा जिनवरैः प्रज्ञप्ताः ।
ते यदि सर्षपमाना जम्बूद्विपे न मान्ति ।।९५।।

અર્થઃ એક પાણીનાં બિંદુમાં જે જીવો જિનેશ્વરવડે કહેવાયા છે, તે જો સરસવ જેટલાં પ્રમાણવાળા થાય તો જંબૂદ્વિપમાં ન સમાય. ।।૯૫।।

★वरंटतंदुलमित्ता, तेउकाए हवंति जे जीवा ।
ते जइ खसखसमित्ता, जंबूदिवे न मायंति ।।९६।।

वरंट - બંટીના	तंदुलमित्ता - ચોખા જેટલા
तेउकाए - તેઉકાયમાં	हवंति - હોય છે
जे - જે	जीवा - જીવો
ते - તે	जइ - જો

खसखसमित्ता - ખસખસ જેટલાં પ્રમાણ વાળા થાય

जंबूदीवे - જંબુદ્વીપમાં	न - ન
मायंति - સમાય	

छा.: वराटकतन्दुलमाने तेजस्काये भवन्ति ये जीवाः ।
ते यदि खसखससमाना जम्बूद्विपे न मान्ति ।।९६।।

અર્થઃ બંટીના ચોખા જેટલાં તેઉકાયમાં જે જીવો છે તે જો ખસખસ જેટલાં પ્રમાણવાળા થાય તો જંબૂદ્વીપમાં ન સમાય. ।।૯૬।।

★जे लिंबपत्तमित्ता, वाऊकाए हवंति जे जीवा ।
ते मत्थयलिक्खमित्ता, जंबूदीवे न मायंति ।।९७।।

जे - જો
लिंबपत्तमित्ता - લીમડાનાં પાદડા જેટલાં
वाऊकाए - વાયુકાયમાં **हवंति** - છે
जे - જે **जीवा** - જીવો
ते - તે **मत्थय** - મસ્તકની
लिक्खमित्ता - લીખ જેટલા પ્રમાણવાળા થાય
जंबूदीवे - જંબૂદ્વિપમાં **न मायंति** - ન સમાય

छा.: ये निम्बपर्णमात्रे वायुकाये भवन्ति ये जीवाः ।
ते मस्तकलिक्षामाना जम्बूद्वीपे न मान्ति ।।९७।।

અર્થઃ લીમડાના પાંદડાં જેટલા વાયુકાયમાં જે જીવો છે તે જો મસ્તકની લીખ જેટલાં પ્રમાણવાળા થાય તો જંબૂદ્વીપમાં ન સમાય. ।।૯૭।।

★असुइट्ठाणे पडिआ, चंपगमाला न कीरइ सीसे ।
पासत्थाईठाणेसु, वट्टमाणा तह अपुज्जा ।।९८।।
[आ.नि१११, गु.त.३/१२६]

असुइ - અશુચિવાળા
ट्ठाणे - સ્થાનમાં
पडिआ - પડેલી
चंपगमाला - ચંપકની માળા
न कीरइ - ધારણ કરાતી નથી
सीसे - મસ્તકમાં
पासत्थाई - પાર્શ્વસ્થ વગેરેના
ठाणेसु - સ્થાનમાં
वट्टनाणा - રહેતા (મુનિ)
तह - તેમ
अपुज्जा - અપૂજ્ય છે

छा.: अशुचिस्थाने पतिता चम्पकमाला न क्रियते शिरसि ।
पार्श्वस्थादिस्थानेषु वर्तमानस्तथा अपूज्यः ।।९८।।

અર્થઃ અશુચિવાળા સ્થાનમાં પડેલી ચંપકની માળા મસ્તકમાં ધારણ કરાતી નથી તેમ પાર્શ્વસ્થ વિગેરે સ્થાનમાં રહેતા (મુનિ) અપૂજ્ય છે. ।।૯૮।।

★छट्ठट्ठमदसमदुवालसेहिं, मासद्धमासखमणेहिं ।
इत्तो उ अणेगगुणा, सोही जिमियस्स नाणिस्स ।।९९।।
[म.प.१३१-१८३, पंचा.२४०, चं.प. ३४ सा.प.७४]
[पु.मा.३५, वि.सा.२३३]

छट्ठट्ठम - છટ્ઠ-અટ્ઠમ
दसम - દસ
दुवालसेहिं - બાર
मासद्धमास - પંદર ઉપવાસ
खमणेहिं - માસક્ષમણ વડે
इत्तो - એનાથી

उ - પણ | अणेगगुणा - અનેકગણી
सोही - શુદ્ધિ | जिमियस्स - જમતાં એવા
नाणिस्स - જ્ઞાનીને થાય છે

छा.: षष्टाष्टमदशद्वादशभिर्मासार्द्धमासक्षपणैः ।
इतस्तु अनेकगुणा शुद्धिर्जेमतः ज्ञानिनः ।।९९।।

અર્થ: છટ્ઠ-અટ્ઠમ-દશ-બાર-પંદર ઉપવાસ અને માસક્ષમણવડે જે શુદ્ધિ થાય છે, તેનાથી પણ અનેકગણી શુદ્ધિ જમતા એવા જ્ઞાનીને થાય છે. ।।૯૯।।

★जं अन्नाणी कम्मं, खवेइ बहुआहिं वासकोडहिं ।
तन्नाणी तिहिं गुत्तो, खवेइ उस्सासमित्तेणं ।।१००।।

[ति.गा.१२२३,पंच५६४,वि.सा.८७७,गु.श.३३,म.प.१३५,
महा.१०१,संप.११५]

जं - જે | अन्नाणी - અજ્ઞાની
कम्मं - કર્મ | खवेइ - ખપાવે છે
बहुआहि - ઘણા | वासकोडीहिं - ક્રોડો વર્ષો વડે
तन्नाणी - તેને જ્ઞાની | तिहिं - ત્રણ ગુપ્તિથી
गुत्तो - ગુપ્ત થયેલો | खवेइ - ખપાવે છે
उस्सासमित्तेणं - શ્વાસોછ્વાસમાત્રમાં

छा.: यद् अज्ञानी कर्म क्षपयति बहुभिर्वर्षकोटीभिः
तज्ज्ञानी त्रिभिर्गुप्तः क्षपयति श्वासोछ्वासमात्रेण ।।१००।।

અર્થ: ઘણા ક્રોડવર્ષો વડે અજ્ઞાની જે કર્મ ખપાવે છે તે કર્મને ત્રણ ગુપ્તિથી ગુપ્ત થયેલો જ્ઞાની શ્વસોછ્વાસમાં ખપાવે છે. ॥૧૦૦॥

जिणपवयणवुड्ढिकरं, पभावगं नाणदंसणगुणाणं ।
वड्ढंतो जिणदव्वं, तित्थयरत्तं लहइ जीवो ॥१०१॥

[सं.प्र.९७]

जिवपवयण - જિનપ્રવચનની **वुड्ढिकरं** - વૃદ્ધિ કરનાર
पभावगं - પ્રભાવક એવા **नाणदंसण** - જ્ઞાન-દર્શન
गुणाणं - ગુણોના **वड्ढंतो** - વૃદ્ધિ કરતો
जिणदव्व - દેવદ્રવ્યની **तित्थयरत्तं** - તીર્થંકરપણું
लहइ - પામે છે **जीवो** - જીવ

छा.: जिनप्रवचनवृद्धिकरं प्रभावकं ज्ञानदर्शनगुणानाम् ।
वर्धयन् जिनद्रव्यं तीर्थकरत्वं लभेत् जीवः ॥१०१॥

અર્થ: જિનપ્રવચનની વૃદ્ધિ કરનાર, જ્ઞાન-દર્શન ગુણોના પ્રભાવક એવા દેવદ્રવ્યની વૃદ્ધિ કરતો જીવ તીર્થંકરપણું પામે છે. ॥૧૦૧॥

जिणपवयणवुड्ढिकरं, पभावगं नाणदंसणगुणाणं ।
भक्खंतो जिणदव्वं, अणंतसंसारिओ होइ ॥१०२॥

[सं.प्र.१००]

जिवपवयण - જિનપ્રવચનની **वुड्ढिकरं** - વૃદ્ધિ કરનાર

पभावगं - પ્રભાવક એવા
नाणदंसण - જ્ઞાન-દર્શન
गुणाणं - ગુણોના
भक्खंतो - ભક્ષણ કરતો (જીવ)
जिणदव्व - દેવદ્રવ્યનું
अणंत - અનંત
संसारिओ - સંસારી
होइ - થાય છે

छा.: जिमप्रवचनवृद्धिकरं प्रभावकं ज्ञानदर्शनगुणानाम् ।
भक्षयन् जिन्द्रव्यंम् अनन्तसंसारिको भवति ॥१०२॥

અર્થઃ જિનપ્રવચનની વૃદ્ધિ કરનાર, જ્ઞાન-દર્શન ગુણોના પ્રભાવક એવા દેવદ્રવ્યનું ભક્ષણ કરતો (જીવ) અનંતસંસારી થાય છે. ॥૧૦૨॥

भक्खेइ जो उवेक्खेइ, जिणदव्वं तु सावओ ।
पन्नाहीणो भवे जीवो, लिप्पइ पावकम्मुणा ॥१०३॥

[सं.प्र.१०४]

भक्खेइ - ભક્ષણ કરે છે
जो - જે
उवेक्खेइ - ઉપેક્ષા કરે છે
जिणदव्व - દેવદ્રવ્યની
तु - વળી
सावओ - શ્રાવક
पन्नाहीनो - બુદ્ધિહીન
भवे - સંસારમાં
जीवो - જીવ
लिप्पइ - લેપાય છે
पावकम्मुणा - પાપકર્મ વડે

छा.: भक्षयति यः उपेक्षते जिनद्रव्यं तु श्रावकः ।
प्रज्ञाहीनो भवेद् जीवो लिप्यते पापकर्मणा ॥१०३॥

અર્થઃ જે દેવદ્રવ્યનું ભક્ષણ કરે છે(અથવા) ઉપેક્ષા કરે છે તે જીવ સંસારમાં બુદ્ધિહીન થાય છે વળી પાપકર્મવડે લેપાય છે.।।૧૦૩।।

चेइअदव्वविणासे, रिसिघाए पवयणस्स उड्डाहे ।
संजइचउत्थभंगे, मूलग्गी बोहिलाभस्स ।।१०४।।

[सं.प्र.१०५]

चेइअ - દેવ **दव्वविणासे** - દ્રવ્યનો નાશ કર્યે છતે
रिसिघाए - ઋષિનો ઘાત કર્યે છતે **पवयणस्स** - પ્રવચનની
उड्डाहे - મલિનતા કરાયે છતે **संजइ** - સાધ્વીનાં
चउत्थभंगे - ચોથા વ્રતનો ભંગ કરાયે છતે
मूलग्गी - મૂળમાં આગ લગાડાય છે
बोहि - બોધિના **लाभस्य** - લાભરૂપ વૃક્ષનાં

छा.: चैत्यद्रव्यविनाशे ऋषिघाते प्रवचनस्य उड्डाहे ।
संयतीचतुर्थव्रतभङ्गे मूलाग्निर्बोधिलाभस्य ।।१०४।।

અર્થઃ દેવદ્રવ્યનો નાશ કરવાથી, ઋષિનો ઘાત કરવાથી, પ્રવચનની મલિનતા કરવાથી અને સાધ્વીના ચોથા વ્રતનો ભંગ કરવાથી બોધિના લાભરૂપ વૃક્ષનાં મૂળમાં આગ લગાડાય છે. ।।૧૦૪।।

सुव्वइ दुग्गयनारी, जगगुरुणो सिंदुवारकुसुमेहिं ।
पूआपणिहाणेणं, उप्पन्ना तियसलोगम्मि ।।१०५।।

[पंचा.१९३]

सुव्वइ - સંભળાય છે . **दुग्गयनारी** - દુર્ગતાનારી
जगगुरुणो - ભગવાનની **सिंदुवार** - સિન્દુવારનાં
कुसुमेहि - પુષ્પો વડે **पुआ** - પૂજાના
पणिहाणेणं - પ્રણિધાનથી **उप्पन्ना** - ઉત્પન્ન થઈ
तियस - દેવ **लोगम्मि** - લોકમાં

छा.: **श्रूयते दुर्गतानारी जगद्गुरोः सिन्दुवारकुसुमैः ।**
पूजाप्रणिधानेन उत्पन्ना त्रिदशलोके ।।१०५।।

અર્થ: (જિનપ્રવચનમાં) સંભળાય છે(કે) સિન્દુવારના પુષ્પોવડે ભગવાનની પૂજાના પ્રણિધાનથી દુર્ગતાનારી દેવલોકમાં ઉત્પન્ન થઈ. ।।૧૦૫।।

तित्थयरत्तं सम्मत्त-खाइयं सत्तमीइ तईयाए ।
साहूण वंदणेणं, बद्धं च दसारसीहेणं ।।१०६।।

[श्रा.दि. ८२]

तित्थयत्तं - તીર્થંકરપણું **सम्मत्तखाइयं** - ક્ષાયિકસમ્યક્ત્વ
सत्तमीइ - સાતમીથી **तइयाए** - ત્રીજીનું(આયુષ્ય)
साहूण - સાધુઓના **वंदणेण** - વંદન વડે
बद्धं - બાંધ્યું **च** - અને
दसारसीहेणं - કૃષ્ણ મહારાજાએ

छा.ःतीर्थकरत्वं सम्यक्त्वक्षायिकं सप्तमीतस्तृतीयायाः(आयुः) ।
साधूनां वन्दनेन बद्धं च दशारसिंहेन ।।१०६।।

અર્થઃ કૃષ્ણમહારાજાએ વિધિપૂર્વક વંદન કરવાથી તીર્થંકરપણું, ક્ષાયિક સમ્યક્ત્વ અને સાતમીથી ત્રીજી નરકનું આયુષ્ય બાંધ્યું. ।।૧૦૬।।

★अकसिणपवत्तगाणं,विरयाविरयाण एस खलु जुत्तो ।
संसारपयणुकरणे, दव्वत्थए कूवदिट्ठंतो ।।१०७ ।।

[सं.प्र.११८,आ.नि.भा.१०]

अकसिण - સંપૂર્ણ રીતે નહીં पवत्तगाणं - પ્રવર્તેલા
विरयाविरयाण - વિરત અવિરત (શ્રાવકો) ને
एस - આ (દ્રવ્યસ્તવ) खलु - ખરેખર
जुत्तो - યોગ્ય છે संसार - સંસારને
पयणु - પાતળો-ટૂંકો करणे - કરનારા એવા
दव्वत्थए - દ્રવ્યસ્તવમાં कूव - કૂવાનું
दिट्ठंतो - દૃષ્ટાંત જાણવું

छा.ः अकात्स्र्येन प्रवर्तकानां विरताविरतानामेष खलु युक्तः ।
संसारप्रतनुकरणे द्रव्यस्तवे कूपदृष्टान्तः ।।१०७।।

અર્થઃ (શુભયોગોમાં) સંપૂર્ણરીતે નહીં પ્રવર્તેલાં એવા વિરતાવિરત(શ્રાવકો)ને સંસાર પાતળો કરવા માટે આ (દ્રવ્યસ્તવ)ખરેખર યોગ્ય છે. દ્રવ્યસ્તવમાં કૂવાનું દૃષ્ટાંત જાણવું. ।।૧૦૭।।

★अणथोवं वणथोवं, अग्गीथोवं च कसायथोवं च ।
न हु भे विससिअव्वं, थोवं पि हु तं बहु होई ।।१०८ ।।
[हि.ऊ.५१८,सं.श.८१,आ.नि.१२०,वि.शे.१३१०]

अणथोवं - થોડું ઋણ
वणथोवं - થોડો ઘા
अग्गीथोवं - થોડો અગ્નિ
कसायथोवं - થોડો કષાય હોય
च - અને
न - નથી
हु - પણ
भे - સંબોધનમાં છે
विससिअव्वं - વિશ્વાસ કરવા જેવો
थोवं पि - થોડું પણ
हु - કારણ કે
तं - તે
बहु - ઘણું
होई - થાય છે

छा.: ऋणस्तोकं व्रणस्तोकम् अग्निस्तोकं च कषायस्तोकं च ।
न तु तस्य विश्वसितव्यं स्तोकमपि तु तत् बहु भवति ।।१०८।।

અર્થઃ થોડું ઋણ હોય, થોડો ઘા હોય, થોડો અગ્નિ હોય અને થોડો જ કષાય હોય તો પણ તેનો વિશ્વાસ કરવા જેવો નથી કારણ કે તે થોડું પણ ઘણું થાય છે. ।।૧૦૮।।

★जं दुक्कडं ति मिच्छा, तं भुज्जो कारणं अपूरंतो ।
तिविहेण पडिक्कंतो, तस्स खलु दुक्कडं मिच्छा ।।१०९ ।।
[आ.नि.६८४]

जं - જે
मिच्छा - મિથ્યા કરે છે
भुज्जो - ફરી
अपूरंतो - સેવતો નથી
पडिक्कंतो - પાછો ફરે છે
खलु - ખરેખર
मिच्छा - મિથ્યા થાય છે
दुक्कडंति - દુષ્કૃતને
तं - તેના
कारणं - કારણોને
तिविहेण - ત્રિવિધે
तस्स - તેનું
दुक्कडं - દુષ્કૃત

છા.: यद् दुष्कृतं मिथ्या तत् भूयः कारणम् अपूरयन् ।
त्रिविधेन प्रतिक्रमतस्तस्य खलु दुष्कृतं मिथ्या ॥१०९॥

અર્થઃ જે દુષ્કૃતને મિથ્યા કરે છે તેના કારણોને ફરી સેવતો નથી અને ત્રિવિધે (એ પાપથી)પાછો ફરે છે તેનું દુષ્કૃત ખરેખર મિથ્યા થાય છે. ॥૧૦૯॥

★जं दुक्कडंति मिच्छा, तं चेव निसेवइ पुणो पावं ।
पच्चक्खमुसावाई, मायानिअडीपसंगो अ ॥११० ॥

[आ.नि.६८५]

जं - જે
मिच्छा - મિથ્યા કરે છે
निसेवइ - સેવે છે
पावं - પાપને
मुसावाई - મૃષાવાદી છે
निअडी - ગાઢ
दुक्कडंति - દુષ્કૃતને
तं चेव - તે જ
पुणो - ફરી
पच्चक्ख - પ્રત્યક્ષ
माया - માયા-કપટનાં
पसंगो - પ્રસંગવાળો છે

अ - અને

छा.: यद् दुष्कृतं मिथ्या तदेव निसेवति पुनः पापम् ।
प्रत्यक्षमृषावादी मायानिबिडप्रसङ्गश्च ॥११०॥

અર્થઃ જે દુષ્કૃતને મિથ્યા કરે છે, અને ફરી તે જ પાપને સેવે છે તે પ્રત્યક્ષ મૃષાવાદી છે અને માયા-કપટનાં ગાઢ પ્રસંગ (બંધન) વાળો છે.॥૧૧૦॥

'मि'त्ति मिउ मद्दवत्ते, 'छ'त्ति दोसाण छायणे होई ।
'मि'त्ति य मेराइ ठिओ, 'दु'त्ति दुगुंछामि अप्पाणं ॥१११ ॥

[पंचा.५५६,सामा.२४, चे.म. ३८२,आ.नि.६८६,
आ.नि.११०५]

'मि'त्तिमिउ - 'મિ'એ અત્યંત
मद्दवत्ते - મૃદુતા માટે છે
'छ'त्ति - 'છા'એ
दोसाण - દોષોને
छायणे - ઢાંકવા માટે
होई - છે
मित्ति - 'મિ'એ
य - અને
मेराइ- મર્યાદામાં
ठिओ - રહેલો છું
'दु'त्ति - 'દુ'એ
दुगुंछामि - દુર્ગંછામાં છે
अप्पाणं - આત્માની

छा.: 'मि' इति मृदुमार्दवत्वं 'छा'इति दोषानां छादने भवति ।
'मि'इति च मर्यादायां स्थितो 'दु' इति जुगुप्सामि आत्मानम् ॥१११॥

અર્થઃ ''મિ''એ અત્યંત મૃદુતા માટે છે. ''છા''એ દોષોને

ઢાંકવા માટે છે. ''મિ''એ મર્યાદામાં રહેલા છું.(એમ જણાવે છે) અને ''દુ'' એ આત્માની દુર્ગંછામાં છે. ।।૧૧૧।।

★'क'त्ति कडं मे पावं, 'ड'त्ति य डेवेमितं उवसमेणं ।
एसो मिच्छामिदुक्कडं-पयक्खरत्थो समासेणं ।।११२ ।।

[पंचा.५५७,सामा.२५, चे.म. ३८१,आ.नि.६८७, आ.नि.१५०६]

'क'त्ति- 'ક'એ
कडं - કરેલા
मे - મારા
पावं - પાપની જણાવે છે
'ड'त्ति य - 'ડ'એ
डेवेमि - પાછો ફરું છું
तं - તેને
उवसमेणं- ઉપશાન્ત કરવા દ્વારા
एसो - અને
मिच्छामि - મિચ્છામિ
दुक्कडं - દુ દુક્કડના
पयक्खरत्थो - પ્રત્યેક અક્ષરનો અર્થ છે
समासेणं - સંક્ષેપથી

छा.:'क' इति कृत मे पापं 'ड' इति च[क्षिपे]तत् उपशमेन ।
अयं मिथ्या मे दुष्कृतं प्रत्येकाक्षरार्थः सामासेन।।११२।।

અર્થઃ ''ક''એ મારા કરેલાં પાપને જણાવે છે ''ડ'' એ તેને ઉપશાન્ત કરવા દ્વારા પાછો ફરું છું (એમ સૂચવે છે.) આ ''મિચ્છામિ દુક્કડં'' ના પ્રત્યેક અક્ષરનો સંક્ષેપથી અર્થ કર્યો છે. ।।૧૧૨।।

★नामं ठवणातित्थं, दव्वतित्थं च भावतित्थं च ।
इक्किकं पि य इत्तो, णेगविहं होइ नायव्वं ॥११३ ॥

[आ.नि.१०६५]

नामं - નામતીર્થ
ठवणा तित्थं - સ્થાપનાતીર્થ
दव्वतित्थं - દ્રવ્યતીર્થ
च - અને
भावतित्थं - ભાવતીર્થ
च - અને
इक्किकं पि - એક એકનાં
य - અને
इत्तो - આ રીતે
णेगविहं - અનેક પ્રકાર
होइ - છે તે
नायव्वं - જાણવા યોગ્ય છે

छा.: नाम स्थापनातीर्थं द्रव्यतीर्थं च भावतीर्थं च ।
एकैकम् अपि च इतोऽनेकविधं भवति ज्ञातव्यम् ॥११३॥

અર્થ: નામતીર્થ, સ્થાપનાતીર્થ, દ્રવ્યતીર્થ અને ભાવતીર્થ આ રીતે ચાર પ્રકારે છે અને એદરેક અનેક પ્રકારે છે તે જાણવા યોગ્ય છે. ॥૧૧૩॥

★दाहोवसमं तण्हाइ, छेयणं मलपवाहणं चेव ।
तिहिं अत्थेहिं निउत्तं, तम्हा तं दव्वओ तित्थं ॥ ११४ ॥

[चे.म.४३२,आ.नि.१०६६]

दाह - દાહનો
उवसमं - ઉપશમ
तण्हाइ - તૃષ્ણાનો
छेयणं - છેદ
मल - મલને
पवाहणं - દૂર કરવો
चेव - અને
तिहिं - ત્રણ

अत्थेहिं - અર્થોથી
निउत्तं - યુક્ત છે
तम्हा - તેથી
तं - તે
दव्वओ - દ્રવ્ય
तित्थं - તીર્થ કહેવાય છે

छा.: दाहोपशमं तृष्णादिच्छेदनं मलप्रवाहनम् एव ।
त्रिभिः अर्थैर्नियुक्तं तस्मात् तद् द्रव्यतीर्थम् ।।११४।।

અર્થઃ દાહનો ઉપશમ, તૃષ્ણાનો છેદ અને મલને દૂર કરવો આ ત્રણ ગુણોથી યુક્ત છે તેથી તે દ્રવ્યતીર્થ કહેવાય છે. (નદી વિગેરેનાં તરવા માટેના ચોક્કસ ભાગને તીર્થ કહેવાય છે જેમાં આ ત્રણ ગુણો છે અને એ ગુણો શાસનમાં હોવાથી શાસનને તીર્થ કહેવાય છે.) ।।૧૧૪।।

★कोहम्मि उ निग्गहिए, दाहस्सुवसमणं हवइ तित्थं ।
लोहम्मि उ निग्गहिए, तण्हाए छेयणं होई ।। ११५ ।।

[चे.म.४२४,आ.नि.१०६७]

कोहम्मि - ક્રોધનો
उ - વળી
निग्गहिए - નિગ્રહ થતો હોવાથી
दाहस्स- દાહના
उवसमणं - ઉપશમરૂપ
हवइ - છે
तित्थं - તીર્થ
लोहम्मि - લોભનો
निग्गहिए - નિગ્રહ થતો હોવાથી
तण्हाए छेयणं - તૃષ્ણાનો છેદ રૂપ તીર્થ
होई - છે

छा.: क्रोधे तु निगृहीते दाहस्य उपशमनं भवति तीर्थम् ।
लोभे तु निगृहीते तृष्णायाः छेदनं भवति ।।११५।।

અર્થઃ વળી ક્રોધનો નિગ્રહ થતો હોવાથી (શાસન) દાહના ઉપશમ રૂપ તીર્થ છે અને લોભનો નિગ્રહ થતો હોવાથી તૃષ્ણાના છેદરૂપ તીર્થ છે. ।।૧૧૫।।

अट्ठविहं कम्मरयं, बहुएहिं भवेहिं संचियं जम्हा ।
तवसंजमेण धोवइ, तम्हा तं भावओ तित्थं ।। ११६ ।।

[चे.म.४२५,आ.नि.१०६८]

अट्ठविहं - આઠ પ્રકારનાં
कम्मरयं - કર્મરૂપ રજને
बहुएहिं - ઘણા
भवेहिं - ભવો વડે
संचियअे - એકઠી થયેલી
जम्हा- જે કારણથી
तवं - તપ અને
संजमेण - સંયમ વડે
धोवइ - ધૂએ છે
तम्हा - તે કારણથી
तं - તે(શાસન)ને
भावओ - ભાવ
तित्थं - તીર્થ કહેવાય છે

छा.: अष्टविधं कर्मरजो बहुभिर्भवैः सञ्चितं यस्मात् ।
तपःसंयमेन क्षालयति तस्मात् तद् भावतीर्थम् ।।११६।।

અર્થઃ જે કારણથી ઘણાભવવડે એકઠી થયેલી આઠ પ્રકારનાં કર્મરૂપ રજને તપ અને સંયમવડે ધૂએ છે તે કારણથી તે (શાસન) ને ભાવતીર્થ કહેવાય છે.।।૧૧૬।।

दंसणनाणचरित्ते, सुनिउत्तं जिणवरेहिं सव्वेहिं ।
तिसु अत्थेसु निउत्तं तम्हा तं भावओ तित्थं ।। ११७ ।।

[आ.नि.१०६९]

दंसण - દર્શન	**नाण** - જ્ઞાન
चरित्ते - ચારિત્રમાં	**सुनिउत्तं** - સારી રીતે
जिणवरेहिं - જિનેશ્વર વડે	**सव्वेहिं** - બધા
तिसु - ત્રણ	**अत्थेसु** - પદાર્થોમાં
निउत्तं - જોડાયેલાપણ	**एसो** - આ (એનો)
अन्नोवि - બીજો પણ	**पज्जाओ** - પર્યાય જાણવો

छा.: दर्शन-ज्ञान-चारित्रे-सुनियुक्तं जिनवरैः सर्वैः ।
त्रिष्वर्थेषु नियुक्तमेष अन्योऽपि पर्यायः ।।११७।।

અર્થઃ બધા જિનેશ્વર વડે જ્ઞાન-દર્શન-ચારિત્રમાં સારી રીતે અત્યંત જોડાયેલાંપણું હોવું આ પ્રમાણે બીજો પણ પર્યાય છે. ।।૧૧૭।।

★सव्वो पुव्वकयाणं, कम्माणं पावए फलविवागं ।
अवराहेसु गुणेसु अ, निमित्तमित्तं परो होइ ।। ११८ ।।

[भ.भा.१६९]

सव्वो - દરેક (વ્યક્તિ)	**पुव्वकयानं** - પૂર્વે કરેલાં
कम्माणं - કર્મોનાં	**पावए** - પામે છે
फलविवागं - ફળરૂપ વિપાકને	**अवराहेसु** - અપરાધમાં
गुणेसु - ગુણમાં	**अ** - અને

निमित्तमित्तं - નિમિત્તમાત્ર **परो** - બીજા તો
होइ - છે

छा.ः सर्वः पूर्वकृतानां कर्मणां प्राप्नोति फलविपाकम् ।
अपराधेषु गुणेषु च निमित्तमात्रं परो भवति ।।११८।।

અર્થઃ દરેક (વ્યક્તિ) પૂર્વે કરેલાં કર્મોના ફળરૂપ વિપાકને પામે છે. અપરાધમાં અને ગુણમાં બીજા તો નિમિત્તમાત્ર છે. ।।૧૧૮।।

धारिज्जइ इत्तो जलनिही वि कल्लोलभिन्नकुलसेलो ।
न हु अन्नजम्मनिम्मिय, सुहासुहो कम्मपरिणामो ।। ११९ ।।

[भ.भा.१७०]

धारिज्जइ - ધારી શકાય છે **इत्तो** - આવતો એવો
जलनिही वि - સમુદ્ર પણ **कल्लोल** - કલ્લોલ વડે
भिन्न - ભેદી નાંખ્યા છે **कुलसेलो** - મોટા પર્વતોને જેણે
न - નથી **हु** - પરંતુ
अन्न - અન્ય **जम्म** - જન્મમાં
निम्मिय - કરેલા **सुहासुहो** - શુભાશુભ
कम्मपरिणामो - કર્મનાં પરિણામ

छा.ः धार्यते आयान् जलनिधिरपि कल्लोलभिन्नकूलशैलः ।
न तु अन्यजन्मनिर्मितःशुभाशुभःकर्मपरिणामः ।।११९।।

અર્થઃ કલ્લોલવડે ભેદી નાંખ્યા છે મોટા પર્વતોને જેણે એવો

આવતો સમુદ્ર પણ ધારી શકાય છે પરંતુ અન્ય જન્મમાં કરેલાં શુભાશુભ કર્મોનું પરિણામ રોકી શકાતો નથી. ।।૧૧૯।।

★अकयं को परिभुंजइ,सकयं नासिज्ज कस्स किर कम्मं ?।
सकयमणुभुंजमाणो, कीस जणो दुम्मणो होई ! ।। १२० ।।

[भ.भा.१७१]

अकयं - નહીં કરેલાં (કર્મને)

को परिभुंजइ - કોણ ભોગવે?

सकयं - કરે પોતે

नासिज्ज - નાશ પામતા નથી   कस्स - કોનું

किर - નિશ્ચે   कम्मं - કર્મ

अणुभुंजमाणो - ભોગવતો

कीस - શું કામ   जणो - માણસ

दुम्मणो - દુઃખી   होई - થાય છે

छा.: अकृतं कःपरिभुनक्ति ? स्वकृतं नश्येत् कस्य किल कर्म ।
स्वकृतमनुभुञ्जानःकस्मात् जनो दुर्मनाःभवति ।।१२०।।

અર્થઃ નહીં કરેલા કર્મને કોણ ભોગવે? પોતે કરેલા કર્મ નિશ્ચે કોઈનાં નાશ પામતાં નથી (તો)કરેલા કર્મને ભોગવતો માણસ શું કામ દુઃખી થાય છે ? ।।૧૨૦।।

पोसेइ सुहभावे, असुहाई खवेइ नत्थि संदेहो ।
छिंदइ नरयतिरियगइ, पोसहविहिअप्पमत्तो य ।। १२१ ।।

[सं.प्र.१२४७]

पोसेइ - પોષે છે　**सुहभावे** - શુભ ભાવોને
असुहाइ - અશુભને　**खवेइ** - ખપાવે છે
नत्थि - નથી　**संदेहो** - સંદેહ
छिंदइ - છેદે છે　**नरय** - નરક અને
तिरियगइ - તિર્યંચગતિને　**पोसहविहि** - પૌષધવિધિમાં
अप्पमत्तो - અપ્રમત્ત(જીવ)　**य** - અને

छा.: पोषयति शुभभावान् अशुभान् क्षपयति नात्र सन्देहः ।
छिनत्ति तिर्यग्नरकगतिं पौषधविध्यप्रमत्तश्च ।।१२१।।

અર્થઃ પૌષધવિધિમાં અપ્રમત્ત (જીવ) શુભભાવોને પોષે છે. અશુભને ખપાવે છે અને નરક-તિર્યંચગતિને છેદે છે એમાં સંદેહ નથી. ।।૧૨૧।।

वरगंधपुप्फअक्खय, पईवफलधूवनीरपत्तेहिं ।
नेविज्जविहाणेण य, जिणपूआ अट्ठहा भणिआ ।। १२२ ।।

[पु.मा.४६७]

वरगंध - શ્રેષ્ઠ ગંધ-અત્તર　पुप्फ - પુષ્પ
अक्खय - અક્ષત　पईव - પ્રદીપ
फल - ફળ　धूव - ધૂપ
नीर पत्तेहिं - નીર પાત્ર　नेविज्ज - નૈવેદ્યને

विहाणेण - ધરવા વડે
य - અને
जिणपूजा - જિવપૂજા
अट्ठहा - આઠ પ્રકારે
भणिया - કહેવાઈ છે

छा.: वरगन्धपुष्पअक्षतप्रदीपफलधूपनीरपात्रैः ।
नैवेद्यविधानेन य जिनपूजा अष्टधा भणिता ।।१२२।।

અર્થઃ શ્રેષ્ઠ ગંધ-અત્તર, પુષ્પ, અક્ષત, પ્રદીપ, ફળ, ધૂપ, નીરપાત્ર-કલશ,અને નૈવેદ્યને ધરવાવડે જિનપૂજા આઠ પ્રકારે કહેવાઈ છે. ।।૧૨૨।।

उवसमइ दुरियवग्गं, हरइ दुहं कुणइ सयलसुक्खाइं ।
चिंताइयंपि फलं, साहइ पूआ जिणिंदाणं ।। १२३ ।।

[सं.प्र.७४ पु.मा.८६]

उवसमइ - ઉપશાન્ત કરે છે
दुरियवग्गं - દુરિત વર્ગને
हरइ - હરે છે
दुहं - દુઃખને
कुणइ - કરે છે
सयल - સકલ
सुक्खाइं - સુખોને
चिंताइयं पि - નહીં વિચારેલાં પણ
फलं - ફળને
साहइ - સાધે છે
पूआ - પૂજા
जिणिंदाणं - જિનેન્દ્રોની

छा.: उपशमयति दुरितवर्गं हरति दुःखं करोति सकलसुखानि ।
चिन्तातीतमपि फलं साधयति पूजा जिनेन्द्राणाम् ।।१२३।।

અર્થઃ જિનેદ્રોની પૂજા દુરિતવર્ગને ઉપશાન્ત કરે છે, દુઃખોને

હરે છે, સકલસુખોને કરે છે અને નહીં વિચારેલાં ફળને સાધે છે. ॥૧૨૩॥

★धन्नाणं विहिजोगो, विहिपक्खाराहगा सया धन्ना ।
विहिबहुमाणा धन्ना, विहिपक्खअदूसगा धन्ना ॥ १२४ ॥

[सं.प्र.८४४, दं.प.२८,हि.उ.१६५,वि.सा. ३९५]

धन्नाणं - ધન્ય જીવોને **विहिजोगो** - વિધિનો યોગ થાય છે
विहिपक्ख - વિધિપક્ષને **आराहगा** - આરાધનારા
सया - સદા **धन्ना** - ધન્ય છે
विहिबहुमाणा - વિધિનું બહુમાન કરનારા
धन्ना - ધન્ય છે **विहिपक्ख** - વિધિપક્ષને
अदूसगा - દૂષિત નહીં કરનારા **धन्ना** - ધન્ય છે

छा.: धन्यानां विधियोगो विधिपक्षाराधकाःसदा धन्याः ।
विधिबहुमाना धन्या विधिपक्ष-अदूषका धन्याः ॥१२४॥

અર્થ: ધન્ય જીવોને વિધિનો યોગ થાય છે. વિધિપક્ષને સદા આરાધનારા ધન્ય છે. વિધિનું બહુમાન કરનારા ધન્ય છે વિધિપક્ષને દૂષિત નહી કરનારા ધન્ય છે. ॥૧૨૪॥

संवेगमणो संबोह-सत्तरिं जो पढेइ भव्वजीवो ।
सिरिजयसेहरठाणं, सो लहइ नत्थि संदेहो ॥ १२५ ॥

संवेगमणो - સંવેગી મનવાળો **संबोह** - સંબોધ
सत्तरिं - સત્તરિ પ્રકરણને **जो** - જે
पढेइ - ભણે છે **भव्वजीवो** - ભવ્ય જીવ
सिरिजयसेहर - શ્રી જયશેખર **ठाणं** - સ્થાન (મોક્ષ)
सो - તે **लहइ** - પામે છે
नत्थि - નથી **संदेहो** - સંદેહ

छा.: संवेगमनाःसंबोधसप्ततिं यो पठति भव्यजीवः।
श्रीजयशेखरस्थानं स लभते नास्ति सन्देहः ।।१२५।।

અર્થઃ સંવેગી મનવાળો જે ભવ્યજીવ સંબોધસત્તરિ પ્રકરણને ભણે છે તે શ્રી જયશેખર સ્થાન (મોક્ષ) પામે છે એમા સંદેહ નથી. ।।૧૨૫।।

श्रीमन्नागपुरीयाह्व-तपोगणकजारुणाः ।
ज्ञानपीयूषपूर्णाङ्गाः सूरीन्द्रा जयशेखराः ।। १ ।।

श्रीमन् - શોભાવાળા **नागपुरीयाह्व** - નાગપુરીય નામના
तपोगणकजारुणा - તપગચ્છરૂપી કમળ માટે અરૂણોદય જેવા
ज्ञानपीयूष - જ્ઞાનરૂપી અમૃતથી **पूर्णाङ्गाः** - પૂર્ણ અંગ વાળા
सूरीन्द्रा - સૂરીશ્વરજી **जयशेखराः**- જયશેખર

અર્થઃ શોભાવાળા, નાગપુરીય શાખાવાળાં તપગચ્છરૂપી કમળ માટે અરૂણોદય જેવા, જ્ઞાનામૃતથી પૂર્ણ અંગવાળા શ્રી જયશેખરસૂરીશ્વરજી છે. ।।૧।।

तेषां पत्कजमधुपाः सूरयो रत्नशेखराः ।

सारसूत्रात् समृद्धृत्य चक्रुः संबोधसप्ततिम् ।। २ ।।

तेषाम्- તેમના **पत्कज** - ચરણ કમળમાં

मधुपाः - ભ્રમર જેવા

सूरयो रत्नशेखराः - રત્નશેખર સૂરિશ્વરજીએ

सारसूत्रात् - મહત્ત્વના સૂત્રોમાંથી

समुद्धृत्य - ઉદ્ધાર કરીને

चक्रुः - બનાવી છે **संबोधसप्ततिम्**- સંબોધસત્તરીને

અર્થઃ તેમના (શ્રીજયશેખરસૂરીશ્વરજીના) ચરણકમળમાં ભ્રમર જેવા શ્રી રત્નશેખરસૂરીશ્વરજીએ મહત્ત્વના સૂત્રોમાંથી ઉદ્ધાર કરીને સંબોધસત્તરી બનાવી છે.

॥ मूळपाठ ॥

॥ वैराग्यशतकम् ॥

संसारम्मि असारे, नत्थि सुहं वाहि-वेअणापउरे ।
जाणंतो इह जीवो, न कुणइ जिणदेसिअं धम्मं ॥ १ ॥

अज्जं कल्लं परं परारिं, पुरिसा चिंतंति अत्थसंपत्तिं ।
अंजलिगयं व तोयं, गलंतमाउं न पिच्छंति ॥ २ ॥

जं कल्ले कायव्वं तं अज्जं चिय करेह तुरमाणा ।
बहुविग्घोहु मुहूत्तो, मा अवरण्हं पडिक्खेह ॥ ३ ॥

ही ! संसारसहावंचरियं नेहाणुरायरत्ता वि ।
जे पुव्वण्हे दिट्ठा, ते अवरण्हे न दीसंति ॥ ४ ॥

मा सुयह जग्गियव्वे, पलाइयव्वम्मि किस वीसमेह ? ।
तिन्नि जणा अणुलग्गा, रोगो अ जरा अ मच्चू अ ॥ ५ ॥

दिवसनिसाघडिमालं, आऊसलिलं जिआण घित्तूणं ।
चंदाइच्चबइल्ला, कालरहट्टं भमाडंति ॥ ६ ॥

सा नत्थि कला तं नत्थि, उसहं तं नत्थि किंपि विन्नाणं ।
जेण धरिज्जइ काया, खज्जंती कालसप्पेण ॥ ७ ॥

दीहरफणिंदनाले, महियरकेसरदिसामहदलिल्ले ।
ओ ! पीयइ कालभमरो, जणमयरंदं पुहविपउमे ॥ ८ ॥

छायामिसेण कालो, सयलजिआणं छलं गवेसंतो ।
पासं कह वि न मुंचइ, ता धम्मे उज्जमं कुणह ॥ ९ ॥

कालम्मि अणाइए, जीवाणं विविहकम्मवसगाणं ।
तं नत्थि संविहाणं, संसारे जं न संभवइ ॥ १० ॥

बंधवा सुहिणो सव्वे, पिअमायापुत्तभारिया ।
पेअवणाओ निअत्तंति, दाऊणं सलिलंजलिं ॥ ११ ॥

विहडंति सुआ विहडंति, बंधवा वल्लहा य विहडंति ।
इक्को कह वि न विहडइ, धम्मो रे जीव ! जिणभणिओ ॥ १२ ॥

अडकम्मपासबद्धो, जीवो संसारचारए ठाइ ।
अडकम्मपासमुक्को, आया सिवमंदिरे ठाइ ॥ १३ ॥

विहवो सज्जणसंगो, विसयसुहाइं विलासललिआइं ।
नलिणीदलग्गघोलिर-जललवपरिचंचलं सव्वं ॥ १४ ॥

तं कत्थ बलं तं कत्थ, जुव्वणं अंगचंगिमा कत्थ ? ।
सव्वमणिच्चं पिच्छह, दिट्ठं नट्ठं कयंतेण ॥ १५ ॥

घणकम्मपासबद्धो, भवनयरचउप्पहेसु विविहाओ ।
पावइ विडंबणाओ, जीवो को इत्थ सरणं से ? ॥ १६ ॥

घोरम्मि गब्भवासे, कलमलजंबालअसुइबीभच्छे ।
वसिओ अणंतखुत्तो, जीवो कम्माणुभावेण ॥ १७ ॥

चुलसीई किर लोए, जोणीणं पमुहसयसहस्साइं ।
इक्किक्कम्मि अ जीवो, अणंतखुत्तो समुप्पन्नो ॥ १८ ॥

मायापियबंधूहिं, संसारत्थेहिं पूरिओ लोओ ।
बहुजोणिनिवासीहिं, न य ते ताणं च सरणं च ॥ १९ ॥

जीवो वाहिविलुत्तो, सफरो इव निज्जले तडप्फडई ।
सयलो वि जणो पिच्छइ, को सक्को वेअणाविगमे ? ॥ २० ॥

मा जाणसि जीव ! तुमं, पुत्तकलत्ताइ मुज्झ सुहहेऊ ।
निउणं बंधणमेयं, संसारे संसरंताणं ॥ २१ ॥

जणणी जायइ जाया, जाया माया पिआ य पुत्तो अ ।
अणवत्था संसारे, कम्मवसा सव्वजीवाणं ॥ २२ ॥

न सा जाई न सा जोणी, न तं ठाणं न तं कुलं ।
न जाया न मुआ जत्थ, सव्वे जीवा अणंतसो ॥ २३ ॥

तं किंपि नत्थि ठाणं, लोए वालग्गकोडिमित्तंपि ।
जत्थ न जीवा बहुसो, सुहदुक्खपरंपरं पत्ता ॥ २४ ॥

सव्वाओ रिद्धिओ, पत्ता सव्वे वि सयणसंबंधा ।
संसारे ता विरमसु, तत्तो जइ मणुसि अप्पाणं ॥ २५ ॥

एक्को बंधइ कम्मं, एगो वहबंधमरणवसणाइं ।
विसहइ भवम्मि भमडइ, एगुच्चिअ कम्मवेलविओ ॥ २६ ॥

अन्नो न कुणइ अहिअं, हिअंपि अप्पा करेइ न हु अन्नो ।
अप्पकयं सुह-दुक्खं, भुंजसि ता कीस दीणमुहो ॥ २७ ॥

बहुआरंभविढत्तं, वित्तं विलसंति जीव! सयणगणा ।
तज्जणियपावकम्मं अणुहवसि पुणो तुमं चेव ॥ २८ ॥

अह दुक्खिआइं तह, भुक्खिआइं जह चिंतिआइं डिंभाइं ।
तह थोवंपि न अप्पा, विचिंतिओ जीव किं भणिमो ? ॥ २९ ॥

खणभंगुरं सरीरं, जीवो अन्नो अ सासयसरूवो ।
कम्मवसा संबंधो, निब्बंधो इत्थ को तुज्झ ॥ ३० ॥

कह आयं कह चलियं, तुमंपि कह आगओ कहं गमिही ।
अन्नुन्नंपि न याणह, जीव ! कुडुंबं कओ तुज्झ ? ॥ ३१ ॥

खणभंगुरे सरीरे, मणुअभवे अब्भपडलसारिच्छे ।
सारं इत्तियमेत्तं, जं किरइ सोहणो धम्मो ॥ ३२ ॥

जम्मदुक्खं जरादुक्खं, रोगा य मरणाणि य ।
अहो दुक्खो हु संसारो, जत्थ कीसंति जंतुणो ॥ ३३ ॥

जाव न इंदियहाणी, जाव न जररक्खसी परिप्फुरइ ।
जाव न रोगविआरा, जाव न मच्चू समुल्लिअइ ॥ ३४ ॥

जह गेहम्मि पलित्ते, कूवं खणिउं न सक्कए कोइ ।
तह संपत्ते मरणे, धम्मो कह कीरए जीव ! ॥ ३५ ॥

रूवमसासमेयं, विज्जुलयाचंचलं जए जीअं ।
संझाणुरागसरिसं, खणरमणीअं च तारुण्णं ॥ ३६ ॥

गयकन्नचंचलाओ, लच्छीओ तिअसचावसारिच्छं ।
विसयसुहं जीवाणं, बुज्झसु रे जीव! मा मुज्झ ॥ ३७ ॥

जह संझाए सउणाण, संगमो जह पहे अ पहिआणं ।
सयणाणं संजोगो, तहेव खणभंगुरो जीव ! ॥ ३८ ॥

निसाविरामे परिभावयामि, गेहे पलित्ते किमहं सुयामि ।
डज्झंतमप्पाणमुविक्खयामि, जं धम्मरहिओ दिअहा गमामि ॥ ३९ ॥

जा जा वच्चइ रयणी, न सा पडिनियत्तइ ।
अहम्मं कुणमाणस्स, अहला जंति राइओ ॥ ४० ॥

जस्सऽत्थि मच्चुणा सक्खं, जस्स वऽत्थि पलायणं ।
जो जाणे न मरिस्सामि, सो हु कंखे सुए सिया ॥ ४१ ॥

दंडकलिअं करित्ता, वच्चंति हु राइओ य दिवसा य ।
आउसं संविल्लंता, गया वि न पुणो नियत्तंति ॥ ४२ ॥

जहेह सीहो व मियं गहाय, मच्चू नरं णेइ हु अंतकाले ।
न तस्स माया व पिया व भाया, कालम्मि तम्मं सहरा भवंति॥ ४३ ॥

जीअं जलबिंदुसमं, संपत्तीओ तरंगलोलाओ ।
सुमिणयसमं च पिम्मं, जं जाणसु तं करिज्जासु ॥ ४४ ॥
संझरागजलबुब्बुओवमे, जीविए अ जलबिंदुचंचले ।
जुव्वणे य नइवेगसंनिभे, पावजीव ! किमियं न बुज्झसे ॥४५ ॥

अन्नत्थ सुआ अन्नत्थ, गेहिणी परिअणोवि अन्नत्थ ।
भूअबलिव्व कुडुंबं, पक्खित्तं हयकयंतेण ॥ ४६ ॥

जीवेण भवे भवे, मिलयाइँ देहाइँ जाइँ संसारे ।
ताणं न सागरेहिं, कीरइ संखा अणंतेहिं ॥ ४७ ॥

नयणोदयंपि तासिं, सागरसलिलाओ बहुयरं होइ ।
गलियं रुअमाणीणं, माऊणं अन्नमन्नाणं ॥ ४८ ॥

जं नरए नरेइया, दुहाइ पावंति घोरऽणंताइं ।
तत्तो अणंतगुणियं, निगोअमज्झे दुहं होइ ॥ ४९ ॥
तम्मि वि निगोअमज्झे, वसिओ रे जीव !
विविहकम्मवसा ।
विसहंतो तिक्खदुहं, अणंतपुग्गलपरावत्ते ॥ ५० ॥

निहरीअ कहवि तत्तो, पत्तो मणुअत्तणंपि रे जीव ! ।
तत्थवि जिणवरधम्मो, पत्तो चिंतामणिसरिच्छो ॥ ५१ ॥

पत्तेवि तम्मि रे जीव ! कुणसि पमायं तुमं तयं चेव ।
जेणं भवंधकूवे पुणोवि पडिओ दुहं लहसि ॥ ५२ ॥

उवलद्धो जिणधम्मो, न य अणुचिण्णो पमायदोसेणं ।
हा जीव ! अप्पवेरिअ ! सुबहुं परओ विसूरिहिसि ॥ ५३ ॥

सोअंति ते वराया, पच्छा समुवट्ठियम्मि मरणम्मि ।
पावपमायवसेणं, न संचियो जेहिं जिणधम्मो ॥ ५४ ॥

धी धी धी संसारं, देवो मरिऊण जं तिरी होइ ।
मरिऊण रायराया, परिपच्चइ निरयजालाहिं ॥ ५५ ॥

जाइ अणाहो जीवो, दुमस्स पुप्फं व कम्मवायहओ ।
धणधन्नाहरणाइं, घरसयणकुडुंब मिल्लेवि ॥ ५६ ॥

वसियं गिरीसु वसियं, दरीसु वसियं समुद्दमज्झम्मि ।
रुक्खग्गेसु य वसियं, संसारे संसरंतेणं ॥ ५७ ॥

देवो नेरइउत्ति य, कीडपयंगुत्ति माणुसो एसो ।
रूवस्सी य विरूवो, सुहभागी दुक्खभागी य ॥ ५८ ॥

राउत्ति य दमगुत्ति य, एस सवागुत्ति एस वेयविऊ ।
सामी दासो पुज्जो, खलोत्ति अधणो धणवइत्ति ॥ ५९ ॥

नवि इत्थ कोइ नियमो, सकम्मविणिविट्ठसरिसकयचिट्ठो ।
अन्नुन्नरूववेसो, नडुव्व परिअत्तए जीवो ॥ ६० ॥

नरएसु वेअणाओ, अणोवमाओ असायबहुलाओ ।
रे जीव ! तए पत्ता, अणंतखुत्तो बहुविहाओ ॥ ६१ ॥

देवत्ते मणुअत्ते, पराभिओगत्तणं उवगएणं ।
भीसणदुहं बहुविहं, अणंत्तखुत्तो समणुभूअं ॥ ६२ ॥

तिरियगइं अणुपत्तो, भीममहावेअणा अणेगविहा ।
जम्मणमरणरहट्टे, अणंतखुत्तो परिब्भमिओ ॥ ६३ ॥

जावंति केवि दुक्खा, सारीसा माणसा व संसारे ।
पत्तो अणंतखुत्तो, जीवो संसारकंतारे ॥ ६४ ॥

तण्हा अणंतखुत्तो, संसारे तारिसी तुमं आसी ।
जं पसमेउं सव्वोदहीणमुदयं न तिरिज्जा ॥ ६५ ॥

आसी अणंतखुत्तो, संसारे ते छुहावि तारिसिया ।
जं पसमेउं सव्वो, पुग्गलकाओवि न तीरिज्जा ॥ ६६ ॥

काऊणमणेगाइं, जम्मणमरणपरिअट्टणसयाइं ।
दुक्खेण माणुसत्तं, जइ लहइ जहिच्छियं जीवो ॥ ६७ ॥

तं तह दुल्लहलंभं, विज्जुलयाचंचलं च मणुअत्तं ।
धम्मम्मि जो विसीयइ, सो काउरिसो न सप्पुरिसो ॥ ६८ ॥

माणुस्सजम्मे तडिलद्धयम्मि, जिणिंदधम्मो न कओ य जेणं ।
तुट्टे गुणे जह धाणुक्कएणं, हत्था मलेव्वाय अवस्स तेणं ॥ ६९ ॥

रे जीव निसुणि चंचलसहाव, मिल्लेवि णु सयल वि बज्झभाव ।
नवभेयपरिग्गहविविहजाल, संसारि अत्थि सहु इंदियाल ॥ ७० ॥

पियपुत्तमित्तघरघरणीजाय,
इहलोइय सव्व नियसुहसहाय ।
न वि अत्थि कोइ तुह सरणि मुक्ख,
इक्कुलु सहसि तिरिनिरयदुक्ख ॥ ७१ ॥

कुसग्गे जह ओसबिंदुए, थोवं चिट्ठइ लंबमाणए ।
एवं मणुआण जीवियं, समयं गोयम मा पमायए ॥ ७२ ॥

संबुज्झह किं न बुज्झह, संबोही खलु पिच्च दुल्लहा ।
नो हु उवणमंति राइओ, नो सुलहं पुणरवि जीवियं ॥ ७३ ॥

डहरा वड्ढा य पासह, गब्भत्था वि चयंति माणवा ।
सेणे जह वट्टयं हरे, एवमाउक्खयम्मि तुट्टइ ॥ ७४ ॥

तिहुयणजणं मरंतं, दट्ठूण नयंति जे न अप्पाणं ।
विरमंति न पावाओ, धी धी धिट्ठत्तणं ताणं ॥ ७५ ॥

मा मा जंपह बहुयं, जे बद्धा चिक्कणेहिं कम्मेहिं ।
सव्वेसि तेसि जायइ, हिओवएसो महादोसो ॥ ७६ ॥

कुणसि ममत्तं धणसयण-विहवपमुहेसुऽणंतदुक्खेसु ।
सिढिलेसि आयरं पुण, अणंतसुक्खम्मि मुक्खम्मि ॥ ७७ ॥

संसारो दुहहेउ, दुक्खफलो दुसहदुक्खरूवो य ।
न चयंति तंपि जीवा, अइबद्धा नेहनिअलेहिं ॥ ७८ ॥

नियकम्मपवणचलिओ, जीवो संसारकाणणे घोरे ।
का का विडंबणाओ, न पावए दुसहदुक्खाओ ॥ ७९ ॥

सिसिरम्मि सीयलानिललहरिसहस्सेहि भिन्नघणदेहो ।
तिरियत्तणम्मि रण्णे, अणंतसो निहणमणुपत्तो ॥ ८० ॥

गिम्हायवसंतत्तोऽरण्णे छुहिओ पिवासिओ बहुसो ।
संपत्तो तिरियभवे, मरणदुहं बहु विसूरंतो ॥ ८१ ॥

वासासुऽरण्णमज्झे, गिरिनिज्झरणोदगेहि वज्झंतो ।
सीयानिलडज्झविओ, मओसि तिरियत्तणे बहुसो ॥ ८२ ॥

एवं तिरियभवेसु , किसंतो दुक्खसयसहस्सेहिं ।
वसिओ अणंतखुत्तो, जीवो भीसणभवारण्णे ॥ ८३ ॥

दुट्ठट्ठकम्मपलयानिलपेरिओ भीसणम्मि भवरण्णे ।
हिंडंतो नरएसु वि, अणंतसो जीव! पत्तोसि ॥ ८४ ॥

सत्तसु नरयमहीसु, वज्जानलदाहसीयवियणासु ।
वसियो अणंतखुत्तो, विलवंतो करुणसद्देहिं ॥ ८५ ॥

पियमायसयणरहिओ, दुरंतवाहीहि पीडिओ बहुसो ।
मणुअभवे निस्सारे, विलाविओ किं न तं सरसि ? ॥ ८६ ॥

पवणुव्व गयणमग्गे, अलक्खिओ भमइ भववणे जीवो ।
ठाणट्ठाणम्मि समुज्झिऊण धणसयणसंघाए ॥ ८७ ॥

विद्धिज्जंता असयं, जम्मजरामरणतिक्खकुंतेहिं ।
दुहमणुहवंति घोरं, संसारे संसरंत जिआ ॥ ८८ ॥

तहवि खणंपि कयावि हु, अन्नाणभुयंगडंकिया जीवा ।
संसारचारगाओ, न य उव्विज्जंति मूढमणा ॥ ८९ ॥

कीलसि कियंतवेलं, सरीरयवावीइ जत्थ पइसमयं ।
कालरहट्टघडीहिं, सोसिज्जइ जीविअंभोहं ॥ ९० ॥

रे जीव! बुज्झ मा मुज्झ मा पमायं करेसि रे पाव ! ।
किं परलोए गुरुदुक्खभायणं होहिसि अयाण ! ॥ ९१ ॥

बुज्झसु रे जीव ! तुमं, मा मुज्झसु जिणमयम्मि नाऊणं ।
जम्हा पुणरवि एसा, सामग्गी दुल्हहा जीव ! ॥ ९२ ॥

दुल्हहो पुण जिणधम्मो, तुमं पमायायरो सुहेसीय ।
दुसहं च नरयदुक्खं, कह होहिसि तं न याणामो ॥ ९३ ॥

अथिरेण थिरो समलेण, निम्मलो परवसेण साहीणो ।
देहेण जइ विढप्पइ, धम्मो ता किं न पज्जत्तं ॥ ९४ ॥

जह चिंतामणिरयणं, सुलहं न हु होइ तुच्छविहवाणं ।
गुणविहववज्जियाणं, जियाण तह धम्मरयणंपि ॥ ९५ ॥

जह दिट्ठीसंजोगो, न होइ जच्चंधयाण जीवाणं ।
तह जिणमयसंजोगो, न होइ मिच्छंधजीवाणं ॥ ९६ ॥

पच्चक्खमणंतगुणे, जिणिंदधम्मे न दोसलेसो वि ।
तहवि हु अन्नाणंधा, न रमंति कयावि तम्मि जिया ॥ ९७ ॥

मिच्छे अणंतदोसा, पयडा दीसंति न वि य गुणलेसो ।
तहवि य तं चेव जिया, ही मोहंधा निसेवंति ॥ ९८ ॥

धिद्धि ताण नराणं, विन्नाणे तह गुणेसु कुसलत्तं ।
सुहसच्चधम्मरयणे, सुपरिक्खं जे न जाणंति ॥ ९९ ॥

जिणधम्मोऽयं जीवाणं, अपुव्वो कप्पपायवो ।
सग्गापवग्गसुक्खाणं, फलाणं दायगो इमो ॥ १०० ॥

धम्मो बंधू सुमित्तो य, धम्मो य परमो गुरू ।
मुक्खमग्गपयट्टाणं, धम्मो परमसंदणो ॥ १०१ ॥

चउगइणंतदुहानलपलित्तभवकाणणे महाभीमे ।
सेवसु रे जीव ! तुमं, जिणवयणं अमियकुंडसमं ॥ १०२ ॥

विसमे भवमरुदेसे, अणंतदुहगिम्हतावसंतत्ते ।
जिणधम्मकप्परुक्खं, सरसु तुमं जीव सिवसुहदं ॥ १०३ ॥

किं बहुणा जिणधम्मे, जइयव्वं जह भवोदहिं घोरं ।
लहुतरियमणंतसुहं, लहइ जिओ सासयं ठाणं ॥ १०४ ॥

॥ मूळपाठ ॥

॥ इन्द्रियपराजयशतकम् ॥

सु च्चिय सूरो सो चेव, पंडिओ तं पसंसिमो निच्चं ।
इंदियचोरेहिं सया, न लुंटिअं जस्स चरणधणं ॥ १ ॥

इंदियचवलतुरंगे, दुग्गइमग्गाणुधाविरे निच्चं ।
भाविअभवस्सरूवो, रुंभइ जिणवयणरस्सीहिं ॥ २ ॥

इंदियधुत्ताणमहो, तिलतुसमित्तंपि देसु मा पसरं ।
जइ दिन्नो तो नीओ, जत्थ खणो वरिसकोडिसमो ॥ ३ ॥

अजिइंदिएहि चरणं, कट्ठं व घुणेहि कीरइ असारम् ।
तो धम्मत्थीहि दढं, जइयव्वं इंदियजयम्मि ॥ ४ ॥

जह कागिणीइ हेउं, कोडिं रयणाण हारए कोइ ।
तह तुच्छविसयगिद्धा, जीवा हारंति सिद्धिसुहं ॥ ५ ॥

तिलमित्तं विसयसुहं, दुहं च गिरिरायसिंगतुंगयरं ।
भवकोडीहिं न निट्ठइ, जं जाणसु तं करिज्जासु ॥ ६ ॥

भुंजंता महुरा विवागविरसा, किंपागतुल्ला इमे,
कच्छुकंडुअणं व दुक्खजणया, दाविंति बुद्धिं सुहे ।
मज्झन्हे मयतिन्हिअव्व सययं, मिच्छाभिसंधिप्पया,
भुत्ता दिंति कुजम्मजोणिगहणं, भोगा महावेरिणो ॥ ७ ॥

सक्का अग्गी निवारेउं, वारिणा जलिओ वि हु ।
सव्वोदहिजलेणावि, कामग्गी दुन्निवारओ ॥ ८ ॥

विसमिव मुहम्मि महुरा, परिणामनिकामदारुणा विसया ।
कालमणंतं भुत्ता, अज्ज वि मुत्तुं न किं जुत्ता ॥ ९ ॥

विसयरसासवमत्तो, जुत्ताजुत्तं न याणई जीवो ।
झूरइ कलुणं पच्छा, पत्तो नरयं महाघोरं ॥ १० ॥

जह निंबदुमुप्पन्नो, कीडो कडुअंपि मन्नए महुरं ।
तह सिद्धिसुहपरुक्खा, संसारदुहं सुहं बिंति ॥ ११ ॥

अथिराण चंचलाण य, खणमित्तसुहंकराण पावाणं ।
दुग्गइनिबंधणाणं, विरमसु एआण भोगाणं ॥ १२ ॥

पत्ता य कामभोगा, सुरेसु असुरेसु तहय मणुएसु ।
न य तुज्झ जीव ! तित्ती, जलणस्स व कट्ठनियरेण ॥ १३ ॥

जहा य किंपागफला मणोरमा, रसेण वन्नेण य भुंजमाणा ।
ते खुड्डए जीविय पच्चमाणा, एओवमा कामगुणा विवागे ॥ १४ ॥

सव्वं विलवियं गीयं, सव्वं नट्टं विडंबणा ।
सव्वे आभरणा भारा, सव्वे कामा दुहावहा ॥ १५ ॥

देविंदचक्कवट्टित्तणाइ रज्जाइ उत्तमा भोगा ।
पत्ता अणंतखुत्तो, न य हुं तित्तिं गओ तेहिं ॥ १६ ॥

संसारचक्कवाले, सव्वे वि अ पुग्गला मए बहुसो ।
आहारियाय परिणामिआ य न तेसु तत्तोऽहं ॥ १७ ॥

उवलेवो होइ भोगेसु, अभोगी नोवलिप्पई ।
भोगी भमइ संसारे, अभोगी विप्पमुच्चइ ॥ १८ ॥

अल्लो सुक्को य दो छूढा, गोलया मट्टियामया ।
दो वि आवडिया कूडे, जो अल्लो सो तत्थलग्गइ ॥ १९ ॥

एवं लग्गंति दुम्मेहा, जे नरा कामलालसा ।
विरत्ता उ न लग्गंति, जहा सुक्के अ गोलए ॥ २० ॥

तणकट्ठेहि व अग्गी, लवणसमुद्दो नईसहस्सेहिं ।
न इमो जीवो सक्को, तिप्पेउं कामभोगेहिं ॥ २१ ॥

भुत्तूण वि भोगसुहं, सुरनरखयरेसु पुण पमाएणं ।
पिज्जइ नरएसु भेरव-कलकलतउतंबपाणाइं ॥ २२ ॥

को लोभेण न निहओ, कस्स न रमणीहिं भोलिअं हिअयं ।
को मच्चुणा न गहिओ, को गिद्धो नेव विसएहिं ॥ २३ ॥

खणमित्तसुक्खा बहुकालदुक्खा,
पगामदुक्खा अनिकामसुक्खा ।
संसारमोक्खस्स विपक्खभूआ,
खाणी अणत्थाण उ कामभोगा ॥ २४ ॥

सव्वगहाणं पभवो, महागहो सव्वदोसपायट्टी।
कामग्गहो दुरप्पा, जेणऽभिभूअं जगं सव्वं ॥ २५ ॥

जह कच्छुल्लो कच्छुं, कंडुअमाणो दुहं मुणइ सुक्खं।
मोहाउरा मणुस्सा, तह कामदुहं सुहं बिंति ॥ २६ ॥

सल्लं कामा विसं कामा, कामा आसीविसोवमा।
कामे य पत्थेमाणा, अकामा जंति दुग्गइं ॥ २७ ॥

विसए अवइक्खंता, पडंति संसारसायरे घोरे।
विसएसु निराविक्खा, तरंति संसारकंतारे ॥ २८ ॥

छलिया अवइक्खंता, निरावइक्खा गया अविग्घेणं।
तम्हा पवयणसारे, निरावइक्खेण होअव्वं ॥ २९ ॥

विसयाविक्खो निवडइ, निरविक्खो तरइ दुत्तरभवोहं।
देवीदीवसमागय-भाउअजुअलेण दिट्ठंतो ॥ ३० ॥

जं अइतिक्खं दुक्खं, जं च सुहं उत्तमं तिलोयम्मि।
तं जाणसु विसयाणं, वुड्ढिक्खयहेउअं सव्वं ॥ ३१ ॥

इंदियविसयपसत्ता, पडंति संसारसायरे जीवा।
पक्खि व्व छिन्नपंखा, सुसीलगुणपेहुणविहूणा ॥ ३२ ॥

न लहइ जहा लिहंतो, मुहल्लिअं अट्ठिअं जहा सुणओ।
सोसइ तालुअरसिअं, विलिहंतो मन्नए सुक्खं ॥ ३३ ॥

महिलाण कायसेवी, न लहइ किंचिवि सुहं तहा पुरिसो ।
सो मन्नए वराओ, सयकायपरिस्समं सुक्खं ॥ ३४ ॥

सुट्ठुवि मग्गिज्जंतो, कत्थवि कयलीइ नत्थि जह सारो ।
इंदियविसएसु तहा, नत्थि सुहं सुट्ठु वि गविट्ठं ॥ ३५ ॥

सिंगारतरंगाए, विलासवेलाइ जुव्वणजलाए ।
के के जयम्मि पुरिसा, नारीनईए न बुड्डंति ॥ ३६ ॥

सोअसरी दुरिअदरी, कवडकुडी महिलिआ किलेसकरी ।
वइरविरोयणअरणी, दुहखाणी सुक्खपडिवक्खा ॥ ३७ ॥

अमुणिअमणपरिकम्मो, सम्मं को नाम नासिउं तरइ ।
वम्महसरपसरोहे, दिट्ठिच्छोहे मयच्छीणं ॥ ३८ ॥

परिहरसु तओ तासिं, दिट्ठिं दिट्ठिविसस्स व अहिस्स ।
जं रमणीनयणबाणा, चरित्तपाणे विणासंति ॥ ३९ ॥

सिद्धंतजलहिपारं-गओ वि विजिइंदिओ वि सूरो वि ।
दढचित्तो वि छलिज्जइ, जुवइपिसाईहिं खुड्डाहिं ॥ ४० ॥

मयणनवणीयविलओ, जह जायइ जलणसंनिहाणम्मि ।
तह रमणिसंनिहाणे, विद्दवइ मणो मुणीणंपि ॥ ४१ ॥

नीअंगमाहिं सुपयोहराहिं उप्पित्थमंथरगईहिं ।
महिलाहिं निमग्गाहि व, गिरिवरगुरुआवि भिज्जंति ॥ ४२ ॥

विसयजलं मोहकलं, विलासविव्वीअजलयराइन्नं ।
मयमयरं उत्तिन्ना, तारुण्णमहन्नवं धीरा ॥ ४३ ॥

जइ वि परिचत्तसंगो, तवतणुअंगो तहावि परिवडई ।
महिलासंसग्गीए, कोसाभवणोसियमुणि व्व ॥ ४४ ॥

सव्वग्गंथविमुक्को, सीईभूओ पसंतचित्तो अ ।
जं पावइ मुत्तिसुहं, न चक्कवट्टी वि तं लहइ ॥ ४५ ॥

खेलम्मि पडिअमप्पं, जह न तरइ मच्छिआ विमोएउं ।
तह विसयखेलपडिअं, न तरइ अप्पंपि कामंधो ॥ ४६ ॥

जं लहइ वीयराओ, सुक्खं तं मुणइ सु च्चि य न अन्नो ।
न हि गत्तासूअरओ, जाणइ सुरलोइअं सुक्खं ॥ ४७ ॥

जं अज्जवि जीवाणं, विसएसु दुहासवेसु पडिबंधो ।
तं नज्जइ गुरुआण वि, अलंघणिज्जो महामोहो ॥ ४८ ॥

जे कामंधा जीवा, रमंति विसएसु ते विगयसंका ।
जे पुण जिणवयणरया, ते भीरू तेसु विरमंति ॥ ४९ ॥

असुइमुत्तमलपवाहरूवयं, वंतपित्तवसमज्जफोफसं ।
मेयमंसबहुहडकरंडयं, चम्ममित्तपच्छाइयजुवइअंगयं ॥ ५० ॥

मंसं इमं मुत्तपुरीसमीसं, सिंघाणखेलाइअनिज्झरंतं ।
एअं अणिच्चं किमिआण वासं, पासं नराणं मइबाहिराणं ॥ ५१ ॥

पासेण पंजरेण य, बज्झंति चउप्पया य पक्खीइ ।
इय जुवइपंजरेण य, बद्धा पुरिसा किलिस्संति ॥ ५२ ॥

अहो ! मोहो महामल्लो, जेण अम्हारिसा वि हु ।
जाणंता वि अणिच्चत्तं, विरमंति न खणं पि हु ॥ ५३ ॥

जुवईहिं सह कुणंतो, संसग्गिं कुणइ सयलदुक्खेहिं ।
नहि मुसगाणं संगो, होइ सुहो सह बिडालीहिं ॥ ५४ ॥

हरिहरचउराणणचंद–सूरखंदाइणोवि जे देवा ।
नारीण किंकरत्तं, कुणंति धिद्धी विसयतिण्हा ॥ ५५ ॥

सियं च उण्हं च सहंति मूढा, इत्थीसु सत्ता अविवेअवंता ।
इलाइपुत्तु व्व चयंति जाइं, जिअं च नासंति अ रावणु व्व ॥५६ ॥

वुत्तूण वि जीवाणं, सुदुक्करायंति पावचरियाइं ।
भयवं जासा सासा, पच्चाएसो हु इणमो ते ॥ ५७ ॥

जललवतरलं जीअं, अथिरा लच्छी वि भंगुरो देहो ।
तुच्छा य कामभोगा, निबंधणं दुक्खलक्खाणं ॥ ५८ ॥

नागो जहा पंकजलावसन्नो, दट्ठुं थलं नाभिसमेइ तीरं ।
एवं जीआ कामगुणेसु गिद्धा, सुधम्ममग्गे न रया हवंति ॥ ५९ ॥

जह विट्ठपुंजखुत्तो, किमी सुहं मन्नए सयाकालं ।
तह विसयासुइरत्तो, जीवो वि मुणइ सुहं मूढो ॥ ६० ॥

मयरहरो व जलेहिं, तह वि हु दुप्पूरओ इमो आया ।
विसयामिसम्मि गिद्धो, भवे भवे वच्चइ न तित्तिं ॥ ६१ ॥

विसयविसट्टा जीवा, उब्भडरूवाइएसु विविहेसु ।
भवसयसहस्सदुलहं, न मुणंति गयंपि निअजम्मं ॥ ६२ ॥

चिट्ठंति विसयविवसा, मुत्तुं लज्जंपि के वि गयसंका ।
न गणंति के वि मरणं, विसयंकुससल्लिया जीवा ॥ ६३ ॥

विसयविसेणं जीवा, जिणधम्मं हारिऊण हा नरयं ।
वच्चंति जहा चित्तयनिवारिओ बंभदत्तनिवो ॥ ६४ ॥

धिद्धी ताण नराणं, जे जिणवयणामयंपि मुत्तूणं ।
चउगइविडंबणकरं, पियंति विसयासवं घोरं ॥ ६५ ॥

मरणे वि दीणवयणं, माणधरा जे नरा न जंपंति ।
तेवि हु कुणंति लल्लिं, बालाणं नेहगहगहिला ॥ ६६ ॥

सक्कोवि नेव खंडइ, माहप्पमडुप्फुरं जए जेसिं ।
ते वि नरा नारीहिं, कराविआ निअयदासत्तं ॥ ६७ ॥

जउनंदणो महप्पा, जिणभाया वयधरो चरमदेहो ।
रहनेमी राइमईरायमइं कासी ही विसया ॥ ६८ ॥

मयणपवणेण जइ तारिसावि सुरसेलनिच्चला चलिया ।
ता पक्कपत्तसत्ताण, इयरसत्ताण का वत्ता ? ॥ ६९ ॥

जिप्पंति सुहेणं चिय, हरिकरिसप्पाइणो महाकूरा ।
इक्कुच्चिय दुज्जेओ, कामो कयसिवसुहविरामो ॥ ७० ॥

विसमा विसयपिवासा, अणाइभवभावणाइ जीवाणं ।
अइदुज्जेआणि य इंदिआइं तह चंचलं चित्तं ॥ ७१ ॥

कलमल-अरइ-अभुक्खा, वाहीदाहाइ विविहदुक्खाइं ।
मरणं पिहु विरहाइसु, संपज्जइ कामतविआणं ॥ ७२ ॥

पंचिंदियविसयपसंगरेसि, मणवयणकाय नवि संवरेसि ।
तं वाहिसि कत्तिअ गलपएसि, जं अट्ठकम्म नवि निज्जरेसि ॥ ७३ ॥

किं तुमंधो सि किं वा सि धत्तूरिओ,
अहव किं सन्निवाएण आऊरिओ ।
अमयसमधम्म जं विस व अवमन्नसे,
विसयविसविसम अमियं व बहुमन्नसे ॥ ७४ ॥

तुज्ज तह नाणविन्नाणगुणडंबरो,
जलणजालासु निवडंतु जिय निब्भरो ।
पयइवामेसु कामेसु जं रज्जसे,
जेहि पुणपुण वि नरयानले पच्चसे ॥ ७५ ॥

दहइ गोसीससिरिखंड छारक्कए, छगलगहणट्ठमेरावणं विक्कए ।
कप्पतरु तोडि एरंड सो वावए, जु जि विसएहि मणुअत्तणं हारए ॥ ७६ ॥

अधुवं जीविअं नच्चा, सिद्धिमग्गं विआणिआ ।
विणिअट्टिज्ज भोगेसु, आउं परिमिअमप्पणो ॥ ७७ ॥

सिवमग्गसंठिआण वि, जह दुज्जेआ जिआण पण विसया ।
तह अन्नं किंपि जए, दुज्जेअं नत्थि सयले वि ॥ ७८ ॥

सविडम् कुब्भडरूवा, दिट्ठा मोहेइ जा मणं इत्थी ।
आयहियं चिंतंता, दूरयरेणं परिहरंति ॥ ७९ ॥

सच्चं सुअं पि सीलं, विन्नाणं तह तवं पि वेरग्गं ।
वच्चइ खणेण सव्वं, विसयविसेणं जईणं पि ॥ ८० ॥

रे जीव ! मइविगप्पियनिमेससुहलालसो कहं मूढ ! ।
सासयसुहमसमतमं, हारिसि ससिसोअरं च जसं ॥ ८१ ॥

पज्जलिओ विसयग्गी, चरित्तसारं डहिज्ज कसिणं पि ।
सम्मत्तं पि विराहिअ, अणंतसंसारिअं कुज्जा ॥ ८२ ॥

भीसणभवकंतारे, विसमा जीवाण विसयतिण्हाओ ।
जीए नडिया चउदसपुव्वीवि रुलंति हु निगोए ॥ ८३ ॥

हा विसमा हा विसमा, विसया जीवाण जेहिं पडिबद्धा ।
हिंडंति भवसमुद्दे, अणंतदुक्खाइं पावंता ॥ ८४ ॥

माइंदजालचवला, विसया जीवाण विज्जुतेअसमा ।
खणदिट्ठा खणनट्ठा, ता तेसिं को हु पडिबंधो ॥ ८५ ॥

सत्तू विसं पिसाओ, वेआलो हुअवहो वि पज्जलिओ ।
तं न कुणइ जं कुविआ, कुणंति रागाइणो देहे ॥ ८६ ॥

जो रागाईण वसे, वसम्मि सो सयलदुक्खलक्खाणं ।
जस्स वसे रागाई, तस्स वसे सयलसुक्खाइं ॥ ८७ ॥

केवलदुहनिम्मविए, पडिओ संसारसायरे जीवो ।
जं अणुहवइ किलेसं, तं आसवहेउअं सव्वं ॥ ८८ ॥

ही संसारे विहिणा, महिलारूवेण मंडिअं जालं ।
बज्झंति जत्थ मूढा, मणुआ तिरिया सुरा असुरा ॥ ८९ ॥

विसमा विसयभुयंगा, जेहिं डसिया जिआ भववणम्मि ।
कीसंति दुहग्गीहिं, चुलसीई जोणिलक्खेसु ॥ ९० ॥

संसारचारगिम्हे, विसयकुवाएण लुक्किया जीवा ।
हियमहिअं अमुणंता, णुहवंति अणंतदुक्खाइं ॥ ९१ ॥

हा हा दुरंतदुट्ठा, विसयतुरंगा कुसिक्खिआ लोए ।
भीसणभवाडवीए, पाडंति जिआण मुद्धाणं ॥ ९२ ॥

विसयपिवासातत्ता, रत्ता नारीसु पंकिलसरम्मि ।
दुहिया दीणा खीणा, रुलंति जीवा भववणम्मि ॥ ९३ ॥

गुणकारिआइं धणियं, धिइरज्जुनियंतिआइं तुह जीव !।
निययाइं इंदियाइं, वल्लिनिअत्ता तुरंगु व्व ॥ ९४ ॥

मणवयणकायजोगा, सुनिअत्ता ते वि गुणकरा हुंति ।
अनिअत्ता पुण भंजंति, मत्तकरिणु व्व सीलवणं ॥ ९५ ॥

जह जह दोसा विरमइ, जह जह विसएहिं होइ वेरग्गं ।
तह तह विन्नायव्वं, आसन्नं से अ परमपयं ॥ ९६ ॥

दुक्करमेएहिं कयं, जेहिं समत्थेहिं जुव्वणत्थेहिं ।
भग्गं इंदिअसिन्नं, धिइपायारं विलग्गेहिं ॥ ९७ ॥

ते धन्ना ताण नमो, दासोऽहं ताण संजमधराणं ।
अद्धच्छिपिच्छरिओ, जाण न हिअए खडुक्कंति ॥ ९८ ॥

किं बहुणा जइ वंछसि, जीव तुमं सासयं सुहं अरुअं ।
ता पिअसु विसयविमुहो, संवेगरसायणं निच्चं ॥ ९९ ॥

॥ मूळपाठ ॥

પૂ.આ. શ્રી.રત્નશેખરસૂરિસમુદ્ધૃતા

॥ श्री संबोधसप्तति : ॥

[संबोहसित्तरी]

नमिऊण तिलोयगुरुं, लोआलोअप्पयासयं वीरं ।
संबोहसत्तरिमहं, रएमि उद्धारगाहाहिं ॥ १॥

सेयंबरो य आसंबरो य, बुद्धो य अहव अन्नो वा ।
समभावभाविअप्पा, लहेइ मुक्खं न संदेहो ॥ २ ॥

अट्ठदसदोसरहिओ, देवो धम्मोवि निउणदयसहिओ ।
सुगुरूवि बंभयारी, आरंभपरिग्गहा विरओ ॥ ३॥

अन्नाण कोह मय माण, लोह माया रई य अरई य ।
निद्दा सोअ अलियवयण, चोरिआमच्छरभया य ॥ ४॥

पाणिवह पेम कीला, पसंगहासा य जस्स ए दोसा ।
अट्ठारसवि पणट्ठा, नमामि देवाहिदेवं तं ॥ ५ ॥

सव्वाओवि नईओ, कमेण जह सायरम्मि निवडंति ।
तह भगवइं अहिंसं, सव्वे धम्मा समिल्लंति ॥ ६॥

ससरीरे वि निरीहा, बज्झब्भिंतरपरिग्गविमुक्का ।
धम्मोवगरणमित्तं, धरंति चारित्तरक्खट्ठा ।। ७ ।।

पंचिदियदमणपरा, जिणुत्तसिद्धंतगहियपरमत्था ।
पंचसमिया तिगुत्ता, सरणं मह एरिसा गुरुणो ।। ८ ।।

पासत्थो ओसन्नो, होइ कुसीलो तहेव संसत्तो ।
अहछंदो वि य एए, अवंदणिज्जा जिणमयम्मि ।। ९ ।।

पासत्थाई वंदमाणस्स नेव कित्ती म निज्जरा होई ।
जायइ कायकिलेसो, बंधो कम्मस्स आणाई ।। १० ।।

★जे बंभचेरभट्ठा, पाए पाडंति बंभयारिणं ।
ते हुंति टुंटमुंटा, बोही वि सुदुलुहा तेसिं ।। ११ ।।

★दंसण भट्ठो भट्ठो, दंसणट्ठस्स नत्थि निव्वाणं ।
सिज्झंति चरणरहिआ, दंसणरहिआ न सिज्झंति ।। १२ ।।

★तित्थयरसमो सूरी,सम्मं जो जिणमयं पयासेई ।
आणं च अइक्कंतो, सो कापुरिसो न सप्पुरिसो ।। १३ ।।

जह लोहसिला अप्पंपि, बोलए तह विलग्गपुरिसंपि ।
इय सारंभो य गुरू, परमप्पाणं च बोलेई ।। १४ ।।

किइकम्मं च पसंसा, सुहसीलजणम्मि कम्मबंधाय ।
जे जे पमायठाणा, ते ते उववूहिया हुंति ।। १५ ।।

★एवं णाऊण संसग्गिं, दंसणालावसंथवं ।
संवासं च हियाकंखी, सव्वोवाएहि वज्जए ।। १६ ।।

★अह गिसई गलइ उअरं, अहवा पच्चुग्गलंति नयणाइं ।
हा! विसमा कज्जगई, अहिणा छच्छुंदरिगहिआ ।। १७ ।।

★को चक्कवट्टिरिद्धिं, चइउं दासत्तणं समभिलसइ ।
को वररयणाइं मुत्तुं, परिगिण्हइ उवलखंडाइं ।। १८ ।।

★नेरइयाण वि दुक्खं, जिज्झइ कालेण किं पुण नराणं ।
ता न चिरं तुह होई, दुक्खमिणं मा समुव्वियसु ।। १९ ।।

वरमग्गिम्मि पवेसो, वरं विसुद्धेण कम्मणा मरणं ।
मा गहियव्वयभंगो, मा जीअं खलिअसीलस्स ।। २० ।।

अरिहं देवो गुरुणो, सुसाहुणो जिणमयं मह पमाणं ।
इच्चाइ सुहो भावो, सम्मत्तं बिंति जगगुरुणो ।। २१ ।।

लब्भइ सुरसामित्तं, लब्भइ पहुअत्तणं न संदेहो ।
एगं नवरि न लब्भइ, दुल्लहरयणं व सम्मत्तं ।। २२ ।।

सम्मत्तम्मि उ लद्धे, विमाणवज्जं न बंधए आउं ।
जइवि न सम्मत्तजढो, अहव न बद्धाउओ पुव्विं ।। २३ ।।

दिवसे दिवसे लक्खं, देइ सुवन्नस्स खंडियं एगो ।
इयरो पुण सामाइयं, करेइ न पहुप्पए तस्स ।। २४ ।।

निंदपसंसासु समो, समो य माणावमाणकारीसु ।
समसयणपरयणमणो, सामाइयसंगओ जीवो ।। २५ ।।

सामाइयं तु काउं, गिहकज्जं जो चिंतए सड्ढो ।
अट्टवसट्टोवगओ, निरत्थयं तस्स सामइयं ।। २६ ।।

पडिरूवाई चउदस, खंतीमाई य दसविहो धम्मो ।
बारस य भावणाओ, सूरिगुणा हुंति छत्तीसं ।। २७ ।।

छव्वयछकायरक्खा, पंचिंदियलोहनिग्गहो खंती ।
भावविसोहि पडिलेहणाइ करणे विसुद्धी य ।। २८ ।।

संजमजोए जुत्तो, अकुसलमणवयणकायसंरोहो ।
सीयाइपीडसहणं, मरणंतउवसग्गसहणं च ।। २९ ।।

सत्तावीसगुणेहिं,एएहिं जो विभूसिओ साहू ।
तं पणमिज्जइ भत्तिब्भरेण हियएण रे जीव ! ।। ३० ।।

धम्मरयणस्स जुग्गो, अखुद्दो रूववं पगइसोमो ।
लोगप्पिओ अकूरो, भीरू असढो सुदक्खिन्नो ।। ३१ ।।

लज्जालुओ दयालू, मज्झत्थो सोमदिट्ठी गुणरागी ।
सक्कह सुपक्खजुत्तो, सुदीहदंसी विसेसन्नू ।। ३२ ।।

वुड्ढाणुगो विणीओ, कयन्नुओ परहिअत्थकारी अ ।
तह चेव लद्धलक्खो, इगवीसगुणो हवइ सड्ढो ।। ३३ ।।

कत्थ अम्हारिसा पाणी, दूसमादोसदूसिआ ।
हा अणाहा कहं हुंता, न हुंतो जइ जिणागमो ।। ३४ ।।

आगमं आयरंतेणं, अत्तणो हियकंखिणा ।
तित्थनाहो गुरू धम्मो, सव्वे ते बहुमन्निया ।। ३५ ।।

सुहसीलाओ सच्छंदचारिणो वेरिणो सिवपहस्स ।
आणाभट्ठाओ बहुजणाओ मा भणह संघु त्ति ।। ३६ ।।

एगो साहू एगा य, साहुणी सावओ वि सड्ढी वा ।
आणाजुत्तो संघो, सेसो पुण अट्ठिसंघाओ ।। ३७ ।।

निम्मलनाणपहाणो, दंसणजुत्तो चरित्तगुणवंतो ।
तित्थयराण य पुज्जो, वुच्चइ एयारिसो संघो ।। ३८ ।।

जह तुसखंडणमयमंडणाणि रुइयाणि सुन्नरन्नम्मि ।
विहलाइं तह जाणसु, आणारहियं अणुट्ठाणं ।। ३९ ।।

आणाइ तवो आणाइ, संजमो तह य दाणमाणाए ।
आणारहिओ धम्मो, पलालपुल्लू व पडिहाइ ।। ४० ।।

आणाखंडणकारी, जइवि तिकालं महाविभूईए ।
पूएइ वीयरायं, सव्वंपि निरत्थयं तस्स ।। ४१ ।।

रन्नो आणाभंगे, इक्कु च्चिय होइ निग्गहो लोए ।
सव्वन्नुआणभंगे, अणंतसो निग्गहो होइ ।। ४२ ।।

जह भोयणमविहिकयं, विणासए विहिकयं जियावेइ ।
तह अविहिकओ धम्मो, देइ भवं विहिकओ मुक्खं ।। ४३ ।।

[1]मेरुस्स सरिसवस्स य, जत्तियमित्तं तु अंतरं होइ ।
दव्वत्थयभावत्थयअंतरमिह तत्तियं नेयं ।। ४४ ।।

उक्कोसं दव्वत्थयं आराहिय जाई अच्चुअं जाव ।
भावत्थएण पावइ, अंतमुहूत्तेण निव्वाणं ।। ४५ ।।

जत्थ य मुणिणो कयविक्कयाइ कुव्वंति निच्चपब्भट्ठा ।
तं गच्छं गुणसायर !, विसं व दूरं परिहरिज्जा ।। ४६ ।।

जत्थ य अज्जालद्धं, पडिग्गहमाई य विविहमुवगरणं ।
पडिभुंजइ साहूहिं, तं गोयम! केरिसं गच्छं ? ।। ४७ ।।

★जहिं नत्थि सारणा वारणा य, पडिचोयणा य गच्छम्मि ।
सो य अगच्छो गच्छो, संजमकामिहि मुत्तव्वो ।। ४८ ।।

★गच्छं तु उवेहंतो, कुव्वइ दीहं भवं विहीए उ ।
पालंतो पुण सिज्झइ, तइअभवे भगवईसिद्धं ।। ४९ ।।

जत्थ हिरन्नसुवन्नं, हत्थेण पराणगं पि नो छिप्पे ।
कारणसमल्लियंपि हु, गोयम! गच्छं तयं भणियं ।। ५० ।।

★पुढविदगअगणिमारुअ-वणस्सइ तह तसाण विविहाणं ।
मरणंते वि न पीडा, कीरइ मणसा तयं गच्छं ।। ५१ ।।

★मूलगुणेहिं विमुक्कं, बहुगुणकलियंपि लद्धिसंपन्नम्।
उत्तमकुले वि जायं, निद्धाडिज्जइ तयं गच्छं ।। ५२ ।।

★जत्थ य उसहादीणं, तित्थयराणं सुरिंदमहियाणं ।
कम्मट्ठविमुक्काणं, आणं न खलिज्जइ स गच्छो ।। ५३ ।।

★जत्थ य अज्जाहिं समं,थेरावि न उल्लवंति गयदसणा ।
न य झायंतित्थीणं, अंगोवंगाइ तं गच्छं ।। ५४ ।।

★वज्जेइ अप्पमत्तो,अज्जासंसग्गिं अग्गिविससरिसीं ।
अज्जाणुचरो साहू, लहइ अकित्तिं खु अचिरेणं ।। ५५ ।।

जो देइ कणयकोडिं, अहवा कारेइ कणयजिणभवणं
तस्स न तत्तिय पुन्नं, जत्तिय बंभव्वए धरिए।। ५६ ।।

सीलं कुलआहरणं, सीलं रुवाण उत्तमं रुवं ।
सीलं चिय पंडिच्चं, सीलं चिय निरुवमं धम्मं ।। ५७ ।।

वरं वाही वरं मच्चू, वरं दारिद्दसंगमो ।
वरं अरण्णवासो अ, मा कुमित्ताण संगमो ।। ५८ ।।

अगीयत्थकुसीलेहिं, संगं तिविहेण वोसिरे ।
मुक्खमग्गंमि मे विग्घं, पहम्मि तेणगे जहा ।। ५९ ।।

★उम्मग्गदेसणाए, चरणं नासंति जिणवरिंदाणं ।
वावन्नदंसणा खलु, न हु लब्भा तारिसं दट्ठुं ।। ६० ।।

★परिवारपूअहेऊ, उसन्नाईण वाऽणुवित्तीए ।
चरणकरणं निगूहई, तं दुलहबोहिंअं जाण ।। ६१ ।।

अंबस्स य निंबस्स य, दुण्हंपि समागयाइं मूलाइं ।
संसग्गेण विणट्ठो, अंबो निंबत्तणं पत्तो ।। ६२ ।।

★ पक्कणकुले वसंतो, सउणीपारोवि गरहिओ होई ।
इय गरहिया सुविहिआ, मज्झि वसंता कुसीलाणं ।। ६३ ।।

उत्तमजणसंसग्गी, सीलदरिद्दंपि कुणई सीलड्ढं ।
जह मेरुगिरिविलग्गं, तणंपि कणगत्तणमुवेई ।। ६४ ।।

नवि तं करेइ अग्गी, नेव विसं नेव किण्हसप्पो अ ।
जं कुणइ महादोसं, तिव्वं जीवस्स मिच्छत्तं ।। ६५ ।।

कट्ठं करेसि अप्पं, दमेसि अत्थं चएसि धम्मत्थं ।
इक्कं न चयसि मिच्छत्तविसलवं जेण बुड्डिहिसि ।। ६६ ।।

जयणा य धम्मजणणी, जयणा धम्मस्स पालणी चेव ।
तववुड्ढीकरी जयणा, एगंतसुहावहा जयणा ।। ६७ ।।

जं अज्जिअं चरित्तं, देसूणाए वि पुव्वकोडीए ।
तं पि कसाइयमित्तो, हारेइ नरो मुहूत्तेणं ।। ६८ ।।

कोहो पीइं पणासेई, माणो विणयनासणो ।
माया मित्ताणि नासेइ, लोहो सव्वविणासणो ।। ६९ ।।

खंती सुहाण मूलं, मूलं धम्मस्स उत्तमा खंती ।
हरइ महाविज्जा इव, खंती दुरियाइं सव्वाइं ।। ७० ।।

सयं गेहं परिच्चज्ज, परगेहं च वावडे ।
निमित्तेण य ववहरई, पावसमणु त्ति वुच्चई ।। ७१ ।।

दुद्धदहीविगईओ, आहारेई अभिक्खणं ।
न करेई तवोकम्मं, पावसमणु त्ति वुच्चई ।। ७२ ।।

मज्जं विसयकसाया, निद्दा विकहा य पंचमी भणिया ।
एए पंच पमाया, जीवं पाडेंति संसारे ।। ७३ ।।

जइ चउदसपुव्वधरो, वसई निगोएसुऽणंतयं कालं ।
निद्दापमायवसगो, ता होहिसि कह तुमं जीव ! ।। ७४ ।।

हयं नाणं कियाहीणं, हया अन्नाणओ किया ।
पासंतो पंगुलो दड्ढो, धावमाणो अ अंधओ ।। ७५ ।।

संजोगसिद्धीइ फलं वयंति, न हु एगचक्केण रहो पयाई ।
अंधो य पंगू य वणे समिच्चा, ते संपउत्ता नगरं पविट्ठा ।। ७६ ।।

सुबहुंपि सुअमहीअं, किं काही चरणविप्पहीणस्स ? ।
अंधस्स जह पलित्ता, दीवसयसहस्सकोडीओ ।।७७।।

अप्पंपि सुअमहीअं, पयासंग होई चरणजुत्तस्स ।
इक्कोवि जह पईवो, सचक्खुअस्स पयासेई ।।७८।।

दंसण वय सामाइय, पोसह पडिमा अबंभ सच्चित्ते ।
आरंभ पेस उद्दिट्ठवज्जए समणभूए अ।।७९।।

★संपत्तदंसणाई, पईदियहं जईजणाओ निसुणेई ।
सामायारिं परमं, जो खलु तं सावगं बिंति ।।८०।।

★जहा खरो चंदणभारवाही,
भारस्स भागी न हु चंदणस्स ।
एवं खु नाणी चरणेण हीणो
नाणस्स भागी न हु सुग्गईए ।।८१।।

★तहिं पंचिंदिआ जीवा, इत्थीजोणीनिवासिणो ।
मणुआणं नवलक्खा, सव्वे पासई केवली ।।८२।।

★इत्थीणं जोणिमज्झे, हवंति बेइदिया असंखा य ।
उप्पज्जंति चयंति य, समुच्छिमा तह असंखा।।८३।।

★पुरिसेण सहगयाए, तेसिं जीवाण होई उद्दवणं ।
वेणुअदिट्ठंतेणं, तत्ताइसिलागनाएणं ।।८४।।

★इत्थीण जोणिमज्झे, गब्भगया चेव हुंति नवलक्खा ।
इक्को य दुन्नि तिन्निवि, लक्खपुहुत्तं तु उक्कोसं ।।८५।।

मेहुणसन्नारूढो, नवलक्ख हणेइ सुहुमजीवाणं ।
तित्थयरेणं भणियं, सद्दहियव्वं पयत्तेणं ।।८६।।

असंखया थीनरमेहुणाओ, मुच्छंति पंचिंदियं माणुसाओ ।
निसेसअंगाणविभत्तिचंगे, भणई जिणो पन्नवणाउवंगे ।।८७।।

मज्जे महुम्मि मंसम्मि, नवणीयम्मि चउत्थए ।
उप्पज्जंति असंखा, तव्वन्ना तत्थ जंतुणो ।।८८।।

आमासु अ पक्कासु अ, विपच्चमाणासु मंसपेसीसु ।
सययं चिय उववाओ, भणिओ अ निगोअजीवाणं ।।८९।।

★आजम्मं जं पावं, बंधइ मिच्छत्तसंजुओ कोई ।
वयभंगं काउमणो, बंधइ तं चेव अट्ठगुणं ।।९०।।

★सयसहस्साण नारीणं, पिट्टं फाडेइ निग्घिणो ।
सत्तट्ठमासिए गब्भे, तप्फडंते निकत्तइ ।।९१।।

★तं तस्स जत्तियं पावं, तं नवगुणियमेलियं हुज्जा ।
एगित्थियजोगेणं, साहू बंधिज्ज मेहूणओ ।।९२।।

★अखंडियचारित्तो, वयधारी जो व होइ गिहत्थो ।
तस्स सगासे दंसणवयगहणं सोहिकरणं च ।।९३।।

★अद्दामलयप्पमाणे, पुढवीकाए हवंति जे जीवा ।
ते पारेवयमित्ता, जंबूदीवे न माइज्जा ।।९४।।

★एगम्मि उदगबिंदुम्मि, जे जीवा जिणवरेहिं पन्नता ।
ते वि अ सरिसवमित्ता, जंबूदीवे न मायंति ।।९५।।

★वरंटतंदुलमित्ता, तेउकाए हवंति जे जीवा ।
ते जइ खसखसमित्ता, जंबूदिवे न मायंति ।।९६।।

★जे लिंबपत्तमित्ता, वाऊकाए हवंति जे जीवा ।
ते मत्थयलिक्खमित्ता, जंबूदीवे न मायंति ।।९७।।

★असुइट्ठाणे पडिआ, चंपगमाला न कीरइ सीसे ।
पासत्थाईठाणेसु, वट्ठमाणा तह अपुज्जा ।।९८।।

★छट्ठट्ठमदसमदुवालसेहिं, मासद्धमासखमणेहिं ।
इत्तो उ अणेगगुणा, सोही जिमियस्स नाणिस्स ।।९९।।

छा.ः षष्टाष्टमदशद्वादशभिर्मासार्द्धमासक्षपणैः ।
इतस्तु अनेकगुणा शुद्धिर्जेमतः ज्ञानिनः ।।९९।।

जं अन्नाणी कम्मं, खवेइ बहुआहिं वासकोडहिं ।
तन्नाणी तिहिं गुत्तो, खवेइ उस्सासमित्तेणं ।।१००।।

जिणपवयणवुड्ढिकरं, पभावगं नाणदंसणगुणाणं ।
वड्ढंतो जिणदव्वं, तित्थयरत्तं लहइ जीवो ।।१०१।।

जिणपवयणवुड्ढिकरं, पभावगं नाणदंसणगुणाणं ।
भक्खंतो जिणदव्वं, अणंतसंसारिओ होइ ।।१०२।।

भक्खेइ जो उवेक्खेइ, जिणदव्वं तु सावओ ।
पन्नाहीणो भवे जीवो, लिप्पइ पावकम्मुणा ।।१०३।।

चेइअदव्वविणासे, रिसिघाए पवयणस्स उड्डाहे ।
संजइचउत्थभंगे, मूलग्गी बोहिलाभस्स ॥१०४॥

सुव्वइ दुग्गयनारी, जगगुरुणो सिंदुवारकुसुमेहिं ।
पूआपणिहाणेणं, उप्पन्ना तियसलोगम्मि ॥१०५॥

तित्थयरत्तं सम्मत्त-खाइयं सत्तमीइ तईयाए ।
साहूण वंदणेणं, बद्धं च दसारसीहेणं ॥१०६॥

★अकसिणपवत्तगाणं,विरयाविरयाण एस खलु जुत्तो ।
संसारपयणुकरणे, दव्वत्थए कूवदिट्ठंतो ॥१०७ ॥

★अणथोवं वणथोवं, अग्गीथोवं च कसायथोवं च ।
न हु भे विससिअव्वं, थोवं पि हु तं बहु होई ॥१०८ ॥

★जं दुक्कडं ति मिच्छा, तं भुज्जो कारणं अपूरंतो ।
तिविहेण पडिक्कंतो, तस्स खलु दुक्कडं मिच्छा ॥१०९ ॥

★जं दुक्कडंति मिच्छा, तं चेव निसेवइ पुणो पावं ।
पच्चक्खमुसावाई, मायानिअडीपसंगो अ ॥११० ॥

'मि'त्ति मिउ मद्दवत्ते, 'छ'त्ति दोसाण छायणे होई ।
'मि'त्ति य मेराइ ठिओ, 'दु'त्ति दुगुंछामि अप्पाणं ॥१११ ॥

★'क'त्ति कडं मे पावं, 'ड'त्ति य डेवेमितं उवसमेणं ।
एसो मिच्छामिदुक्कडं-पयक्खरत्थो समासेणं ॥११२ ॥

★नामं ठवणातित्थं, दव्वतित्थं च भावतित्थं च ।
इक्किकं पि य इत्तो, णेगविहं होइ नायव्वं ।।११३ ।।

★दाहोवसमं तण्हाइ, छेयणं मलपवाहणं चेव ।
तिहिं अत्थेहिं निउत्तं, तम्हा तं दव्वओ तित्थं ।। ११४ ।।

★कोहम्मि उ निग्गहिए, दाहस्सुवसमणं हवइ तित्थं ।
लोहम्मि उ निग्गहिए, तण्हाए छेयणं होई ।। ११५ ।।

अट्ठविहं कम्मरयं, बहुएहिं भवेहिं संचियं जम्हा ।
तवसंजमेण धोवइ, तम्हा तं भावओ तित्थं ।। ११६ ।।

दंसणनाणचरित्ते, सुनिउत्तं जिणवरेहिं सव्वेहिं ।
तिसु अत्थेसु निउत्तं तम्हा तं भावओ तित्थं ।। ११७ ।।

★सव्वो पुव्वकयाणं, कम्माणं पावए फलविवागं ।
अवराहेसु गुणेसु अ, निमित्तमित्तं परो होइ ।। ११८ ।।

धारिज्जइ इत्तो जलनिही वि कल्लोलभिन्नकुलसेलो ।
न हु अन्नजम्मनिम्मिय, सुहासुहो कम्मपरिणामो ।। ११९ ।।

★अकयं को परिभुंजइ,सकयं नासिज्ज कस्स किर कम्मं ?।
सकयमणुभुंजमाणो, कीस जणो दुम्मणो होई ! ।। १२० ।।

पोसेइ सुहभावे, असुहाई खवेइ नत्थि संदेहो ।
छिंदइ नरयतिरियगइ, पोसहविहिअप्पमत्तो य ।। १२१ ।।

वरगंधपुप्फअक्खय, पईवफलधूवनीरपत्तेहिं ।
नेविज्जविहाणेण य, जिणपूआ अट्ठहा भणिआ ।। १२२ ।।

उवसमइ दुरियवग्गं, हरइ दुहं कुणइ सयलसुक्खाइं ।
चिंताइयंपि फलं, साहइ पूआ जिणिंदाणं ।। १२३ ।।

★धन्नाणं विहिजोगो, विहिपक्खाराहगा सया धन्ना ।
विहिबहुमाणा धन्ना, विहिपक्खअदूसगा धन्ना ।। १२४ ।।

संवेगमणो संबोह-सत्तरिं जो पढेइ भव्वजीवो ।
सिरिजयसेहरठाणं, सो लहइ नत्थि संदेहो ।। १२५ ।।

श्रीमन्नागपुरीयाह्व-तपोगणकजारुणाः ।
ज्ञानपीयूषपूर्णाङ्गाः सूरीन्द्रा जयशेखराः ।। १ ।।

तेषां पत्कजमधुपाः सूरयो रत्नशेखराः ।
सारसूत्रात् समृद्धृत्य चक्रुः संबोधसप्ततिम् ।। २ ।।

સૂર્યનો ઉદય કમળને ખીલવી દે છે.
વૈરાગ્યથી ભર્યાભર્યા આ ત્રણ ગ્રન્થો
આત્મકમળને ખીલવી દે છે.
અનાદિકાળથી બીડાયેલી આત્મચેતના
આ ગ્રન્થોના પરિભાવનથી ખીલી જ ઉઠશે.

સંયમ સુવાસ